

730.72
SØNDRE

SØNDRE BERGENHUS AMTS LANDBRUKSSKOLE

SÆRLIG SKOLEN PAA STEND

1866—1916

BERGEN
A.S. JOHN GRIEGS BOKTRYKKERI
1917

730.72

S.B. 5. A.

Stend jordbrukskule

774.

INDHOLD

	Side
Historisk oversigt	1
Undervisningstimer pr. kursus	61
Antal optagne og uteksaminerte elever	62
Korte kurser	63
Elevernes kosthold	63
Stend gaards historie	64
Stend gaard	74
Jordbruket	78
Jordbunden paa Stend	86
Husdyrene:	
Fæet	89
Sauene	101
Grisene	102
Gjeiter	104
Hestene	105
Havebruket	107
Skogen	120
Bygningerne	126
Skolens styre	130
Biografiske oplysninger:	
Medlemmer av landbruksskolens styre	132
Bestyrere	141
Under- og andenlærere	151
Havebrukslærere	154
Gaardsfuldmægtiger	156
Teoretiske lærere	157
Haandverkere	158
Fjøskestere	159
Timelærere	163
Økonomer og husholdersker	163
Censorer	165
Elever ved Stend landbruksskole	166

Historisk oversigt.

(Ved bestyrer N. Ritland).

Den første landbruksskole i vort land blev oprettet paa gaarden Semb i Jarlsberg i aaret 1825 av overlærer Jakob Liv Borch Sverdrup. Han blev født i 1775 paa gaarden Laugen i Namdalen og var søn av proprietær Peter Jakob Sverdrup og Hellebor Margrete, født Schult.

J. Sverdrup var uddannet som filolog og virket fra 1807 til 1812 som overlærer ved Kongsberg middelskole. I denne tid studerte han med interesse Albrecht Thaers landbruksskrifter, og han begyndte ogsaa at sysle med jordbruk, idet han dyrket op et par jordstykker, som var tillagt hans embede. Ved sin dygtighet bragte han disse jordstykker op i en slik frugtbarhet, at det vakte opmerksomhet i vide kredse.

Da grev Wedel Jarlsberg tilbød ham bestyrelsen av Jarlsberg hovedgaard, opgav han sin lærerstilling ved Kongsberg middelskole og overtok bestyrelsen av Jarlsberg høsten 1812. I denne stilling blev han til 1825, da han efter eget ønske fratraadte, og drev i nævnte tid den store eiendom, som tidligere hadde været meget forsømt, op til det flerdobbelte utbytte. Han studerte nu ogsaa ivrig den agronomiske videnskap og mottok de sidste aar paa Jarlsberg unge mænd til praktisk oplærelse i landbruk.

I 1825 kjøpte Sverdrup gaarden Semb, hvortil han flyttet den 29de oktober samme aar, og hvor han med et aarlig statsbidrag av 600 spd. oprettet et saakaldt „Agerdyrkningsseminarium“, den første virkelige landbruksskole i Norge. Aaret efter fik han desuten et rentefrit laan av statskassen paa 700 spd. til oprettelse av et verksted for skolen. I 1826 fik han ogsaa ansat sin ældste søn, Peder Jakob Sverdrup, som bodde paa gaarden Rise i Sem, som medlærer med en aarlig løn av statskassen av 200 spd. Ovennævnte statsbidrag var ved kongelig resolution git for 2 aar; men det blev av senere storting fornyet og forhøiet til 700 spd. Statsbidraget ydedes under betingelse av, at „ti Elever av Bondestanden

skulde ved Seminariet nyde fri Undervisning, og at de Elever, som fra det Offentlige forlanges antagne, have dertil fortrinlig Adgang". (Stortingets forhandlinger for 12te februar 1827).

Sverdrup var en meget dygtig mand, som drev undervisningen med iver og kraft. Gaarden Semb bragte han ogsaa op i høi kultur, og de store avlinger, han fik paa skolegaarden, vakte ogsaa almindelig og velfortjent beundring og anerkjendelse. Man skulde derfor ha grund til at vente, at hans skole gennem aarene maatte vinde større anseelse og ry, og at søkningen efterhvert maatte tilta. Men det blev imidlertid ikke tilfælde. Den blev tvertimot forholdsvis litet vurderet og paaagtet, især i dens nærmeste omkreds, og der utviklet sig endog efterhvert en voksende utilfredshet med skolen.

Dette resultat skyldes utvilsomt flere samvirkende aarsaker. Skolen paa Semb la vistnok, likesom dens unge kollegaer i de store kulturlande, hovedvegten paa elevernes praktiske øvelser, idet den delvis var en efterligning av andre landes landbruksskoler, særlig de tyske. Men i flere henseender var den dog original og vel avpasset efter vort lands særegne forhold, og bedømt efter den tids forhold maa det ogsaa erkjendes, at den teoretiske undervisning blev drevet i relativ stor utstrækning. Den væsentligste aarsak maa visselig søkes i den omstændighet, at gaardbrukerstanden ikke hadde forstaaelse av eller syn for at det var nødvendig for vordende gaardbrukere at erholde nogen særlig undervisning og oplærelse for sin livsgjærning.

Landbruksskolen paa Semb var langt forut for sin tid, og naar den ikke vandt den fortjente paaskjønnelse, saa deler den kun skjæbne med mange andre foretagender, som har været banebrytende paa sit omraade.

Nu indser alle, som har kjendskap til vor landbrukshistorie, at landbruksskolen paa Semb var av forholdsvis stor betydning for utviklingen av vort landbruk. De fleste av skolens elever blev dygtige gaardbrukere, og mange av dem fortjente endog at betegnes som fremragende foregangsmænd i det praktiske landbruk. Hertil kom endvidere virkningen av det gode og iøinefaldende eks. som skolens rationelle drift frembød. Men betegnende for den tids opfatning og bedømmelse av skolens virksomhet er det, at det ekstraordinære storting i 1837 med 45 mot 36 stemmer inndrog statsbidraget til skolen, hvilket medførte at den samme aar maatte indstille sit landsgavnlig virke.

Jakob Sverdrup drev ogsaa en utstrakt og fortjenstfuld literær virksomhet, idet han utgav flere omfattende avhandlinger og landbruksskrifter. Han var i bedste forstand en pioneer paa landbruksundervisningens omraade, og han tilkommer derfor ogsaa en fremskudt plads i den norske landbrukshistorie.

Spørsmålet om oprettelse av en landbruksskole for Søndre Bergenhus kom første gang op til behandling i 1843. Amtmanden, som hadde mottat en departementsskrivelse av 29de november 1842 angaaende sidste stortingsbeslutning om bidrag til agerdyrkningsseminarier, henstillet da til amtsformandskapet „at meddele sin formening om denne sag“.

Nævnte departementsskrivelse blev behandlet som sak nr. 15 av 4de komite (bestaaende av sogneprest Ellerhusen, L. Elvig, grb. P. Follesø, sogneprest N. Koren, proprietær Koren, kirkesanger Nordahl, kaptein Tausan og proprietær Wiese). Komiteen uttaler i sine præmisser bl. a.:

„Landbruget er amtsdistrictets viktigste og sikkreste næringsvei, men vises dog ingenlunde den opmærksomhet, det, som såadan, fortjener. Er det end en glædelig erfaring, at det i enkelte egne av districtet er gaaet fremad i de senere aar, staar det dog i det hele taget meget tilbage. Det maa vel indrømmes, at forskjellige omstændigheder, saasom clima, locale forhold osv. i forbindelse med vore landmænds uformuenhed lægge store hindringer iveien for landbrugets opkomst, men den væsentligste hindring finder committeen dog i landmandens ukyndighet dels om, at hans drift i nogen mærkelig grad kan forbedres, dels om maaden, hvorpaa forbedringerne skulle udføres, hvoraf følger en beklagelig vedhængen ved gammel skik og brug.

Committeen anseer beqvemtliggende og velbestyrede agerdyrkningsseminarier skikkede til, om ei aldeles at bortrydde denne hindring for landbrugets opkomst, saa dog efterhaanden at vække sandsen for dets bedre fremme og at udbrede agronomiske indsigter, dels ved de fra samme udgaaende elever, dels ved det mønster, som selve seminariegaardens drift maa antages at ville afgive“.

Efter en længere utredning indstiller komiteen til amtsformandskapet at „afgive saadan formening“:

„Amtsformandskabet antager, at stortingets under 7de september 1842 fattede beslutning, hvorved bidrag til agerdyrkningsseminarier

bevilges, hensigtsmæssig kan komme til anvendelse i søndre Bergenhuus amtsdistrict, naar den deel av bidraget, der maatte komme districtet tilgode, benyttes til ved accord, helst med private, at søge oprettet i det ringeste et seminarium inden sammes grændser. Amtsformandskabet antager derhos, at naar deslige seminarier skulle svare til deres hensigt, da bør til sæde for samme ei vælges gaarde, der allerede ere vel opdyrkede eller hvor en fortrinlig jordart eller andre omstændigheder favorisere dyrkningen, men snarere gaarde av modsat beskaffenhed. Seminarierne formenes fremdeles at burde hovedsagelig blive praktiske instituter og at burde indrettes og bestyres med stadigt hensyn saavel til de egne naturbeskaffenhed, for hvilke de skulle virke, som til folkets character, dannelsesgrad og formuestilstand. Med hensyn til de mænds habilitet, der som seminariebestyrere, maatte attraae offentlig understøttelse og de til sæde for seminarierne foreslaaede gaardes beqvemhed for øiemedet, ansees det hensigtsmæssigt, at betænkning indhentes saavel fra det formandskap, til hvis district ansøgeren maatte henhøre, som fra de nærmest tilgrændsende formandskaber“.

Denne indstilling blev enstemmig vedtat med følgende tilføielse i slutningen: „saavel som fra amtsformandskabet“.

Det fremgaar herav at man ansaa det hensigtsmæssig at faa oprettet en landbruksskole, at dette helst burde ske ved akkord med en privat mand og at der ikke bør vælges en veldyrket gaard med fortrinlig jord, men snarere en gaard av mindre god beskaffeth osv.

Næste aar kom saken under fornyet behandling av 4de komitee (som bestod av grbr. J. Davanger, proprietær W. Konow, provst Koren, kirkesanger Nordahl, sogneprest Sars, grbr. G. Skaar, grbr. T. Valdre og proprietær Wiese). Regjeringen hadde i skr. av 2den mars 1844 utfalt sig mot oprettelse av private landbruksskoler, idet den fremholdt at der ikke bør anvendes noget av stortingsbevilgningen til skoler, som ikke faar understøttelse og staar under tilsyn av amtskommunen.

Derved var saken kommen i en anden stilling end forrige aar, da man haapet at faa oprette en privat skole uten amtstilskud. Der var dog fremdeles sterk stemning inden komiteen for at faa istand en landbruksskole for amtet, hvilket ogsaa tydelig nok fremgaar av følgende brudstykke av komiteens indstilling:

„Agerdyrkningens vigtighet for nationalvelstanden i almindelighet, dens lave, næsten primitive standpunkt her i egnen, den betydelige

udvikling, som den, netop paa grund heraf, kan naae, den indflydelse, som et vel indrettet seminarium uden tvivl vil have paa opnaelsen af denne udvikling, — har gjort det indlysende for committeen, at amtsformandskabet denne gang ikke bør unddrage sig for at yde et bidrag“.

Derefter gaar komiteen over til en utførlig omtale av de krav, man bør stille til bestyrer og gaard for den vordende landbruksskole. Med hensyn til gaarden erklærte komiteen sig absolut uenig i følgende av indstillingen fra forrige aar: „at til sæde for seminarier ikke bør vælges gaarde, der allerede ere opdyrkede eller hvor en fortrinlig jordbund eller andre omstændigheter favorisere dyrkningen, men meget mere gaarde av modsat beskaffenhed“.

Efter komiteens forslag besluttedes enstemmig:

„1. Til oprettelsen av et agerdyrkningsseminarium inden amtets grændser bevilges en sum av 300 Spd. aarlig under den betingelse, at regjeringen erklærer sig villig til at bidrage med en i det mindste ligesaa stor sum.

2. Amtmanden anmodes om at udvælge en commission af sagkyndige mænd for et udkaste planen for et agerdyrkningsseminarium samt gjøre forslag med hensyn til dets bestyrer og den gaard, der vil blive at indrømme det; ligesaa anmodes han om at ville indsende denne plan og disse forslag til regjeringens bedømmelse og senere tilligemed denne forelægge næstfølgende amtsformandskab den til overveielse, og endvidere om at ville paa kommunens vegne udbetale de ved den omhandlede commissions holdelse nødvendige omkostninger“.

I 1845 gjentok amtstinget forrige aars beslutning med den forandring, at der istedetfor 300 spdlr. aarlig blev sat 300 spdlr. i trede paa hinanden følgende aar.

Et mottat tilbud fra d'hr. kaptein Undahl og proprietær Undahl om at oprette og drive en landbruksskole imot at erholde et aarlig tilskud av 600 spdlr. besluttedes tilstillet den kommission, som skulde vælges for at forberede saken og avgi forslag om plan, samt valg av gaard og bestyrer for skolen.

Amtsformandskapet i 1846 underrettes i skr. fra amtmanden om at der ifølge departementsskrivelse ved kgl. resolution var bevilget 300 spdlr. aarlig for et tidsrum av 3 aar som statsbidrag til en landbruksskole for amtet under betingelse av et tilsvarende tilskud fra amtet, samt at skolens plan maa godkjendes og bestyren findes antagelig av departementet.

Videre forelaa der utkast til plan for landbruksskolen fra den valgte kommission (proprietærene Fleischer, Hagerup og Konow). Flertallet av kommissionens medlemmer hadde ikke oppfattet sit mandat saaledes, at de skulde avgi bestemt forslag om valg av gaard og bestyrer og der forelaa derfor heller ikke noget forslag i den retning, men kun enkelte fingerpek angaaende valg av gaard.

4de komite (N. Fladaas, Greve, L. Koren, N. Haugen, L. L. Skaalnæs, O. J. Tufte, J. O. Veseth), som hadde denne sak til behandling, foreslog en del forandringer i og tillæg til ovennævnte kommissions utkast til skoleplan. Desuten avgav komiteen forslag om, at overbestyrelsen sammen med 2 av amtstinget valgte mænd bemyndigedes til ved kjøp eller forpaktning at erhverve en til landbruksskolen skikket gaard og med departementets approbation engagere en bestyrer for en aarlig løn av 400 spd. Samme mænd foresloges endvidere bemyndiget til, saafremt det ikke skulde lykkes at faa en antagelig bestyrer, at tildele en mand med gode evner et stipendium stort 150 spd. til utdannelse for stillingen under forutsætning av et tilsvarende bidrag av statskassen.

Komiteens forslag til plan blev bifaldt med en del mindre væsentlige forandringer. Den av amtstinget vedtagne plan var saalydende:

„Plan

for landbruksskolen i søndre Bergenhus amt.

I. Capitel.

Om undervisningsgjenstandene.

- § 1. Undervisningen bliver saavel theoretisk, som især practisk. Den theoretiske gives, saavidt muligt, med anviisning til practisk anvendelse.
- § 2. A. Theoretisk undervisning:
1. Practisk regnekunst, saavel i hovedet, som paa tavle, samt, saavidt mueligt, modersmaalets retskrivning.
 2. Jordens opmaaling og kvadraters beregning.
 3. Nivellering med simple vaterpas.
 4. Hensigtsmæssig indretning av landmandens bygninger.
 5. Vægtstangens og hævestangens almindelige anvendelse og nytte, skraaplanens og kilens virkning m. v. samt regler for agerdyrkningsredskabers construction.
 6. Sempel fremstilling af de almindelige jordarter og deres kjendetegn samt deres hensigtsmæssige sammenblanding.
 7. Læren om gjødemidlerne, naturlige og kunstige.

8. Undervisning om de i landet, især i amtsdistrictet, dyrkbare sorter av korn, rødder, foder- og handelsplanter, samt grundsætningerne for et rigtigt sædskifte.
 9. Det nødtørftigste af læren om luftens og vandets bestanddele og deres, saavel som lysets og varmens indflydelse paa vegetationen.
 10. Øvelse i den for landbruget fornødne bogførsel.
- B. Practisk undervisning:
1. Jordens indhegning paa de forskjellige maader efter de forskjellige øiemed.
 2. Grøftegravning, skadeligt vands afledning.
 3. Engdyrkning og engvandning.
 4. Jordens hensigtsmæssige bearbejdelse med dertil bedstsvarende redskaber.
 5. Gjødningens tilveiebringelse, opbevarelse og behandling saavel som dens fordeling og blanding med jordfladen m. v. samt de forskjellige gjødningsmidlers hensigtsmæssighed for og virkning paa de forskjellige jordarter.
 6. Korn og anden sæds rigtige udsaaing.
 7. Afgrødens indhøstning og opbevaring.
 8. Kornets tærskning for haanden eller maskiner, samt dets rensning.
 9. Kreaturenes fodring paa stalden, deres røgt og behandling — specielt med hensyn til trækdyrenes beslag — samt regler for huusdyrenes sundheds vedligeholdelse og anvendelse av simple midler mod de almindeligst forekommende sygdomme eller skader hos dem; — racens forbedring og vedligeholdelse av den forbedrede race; — de bedre racers kjendetegn; — melkens benyttelse til forskjellige producter; qvægs og sviins opgjødning.
 10. Raa marks opdyrkning og behandling til ager og eng.
 11. Havedyrkning, saavel for kjøkkenurters, som frugttræers vedkommende. I sidste henseende bør en planteskole anlægges paa landbrugsskolegaarden.
 12. Opelskning av vilde træer; skovens rette behandling.
 13. Torvmyrs behandling og torvens anvendelse til brænde.
 14. Opmerksomheden hentedes paa de almindelige surrogaters større eller mindre anvendelighed under fodertrang.
 15. Nogen øvelse i at forfærdige og vedligeholde de ved en gaardsdrift nødvendige redskaber, hvorfor ogsaa et snedkerværksted med dreierbænk og en smedie bør forefindes tilligemed de fornødne modeller.
 16. Øvelse i at føre dagbog over de paa gaarden forefaldende arbeider.
- § 3. Førend noget practisk arbejde av vigtighed foretages, skal læreren gjentage for lærlingerne arbeidets practiske grunde; paa marken gjøre dem bekendte med de forskjellige maader, hvorpaa det kan udføres, samt forklare aarsagerne, hvorfor han har valgt den, han vil følge.
- § 4. Gaardens pløibare mark dannes, hvor ikke særdeles omstændigheder maatte fraraade det, efterhaanden til et fuldstændigt vexelbrug. Rotationen bestemmes av bestyreren.

2. capitel.

Om lærlingerne.

- § 5. a. Et antal av indtil 12 personer, helst fra de forskjellige fogderier i amtsdistrictet, antages som lærlinger og betragtes som gaardens tjenere. De erholde, foruden underviisning, logis, kost, vadsk og tilsyn hos bestyreren. Deres læretid bestemmes i almindelighed til 2 aar fra indtrædelsen, 25de marts, hvorefter de udtræde av skolen uden nogen løns erholdelse. Dog kunne de gjøre regning paa en gratification, bestaaende af et agerdyrkningsredskab, helst af eget arbeide, til et værd af mindst 5 spd.
- b. Foruden disse lærlinger gives 6 andre adgang til at overvære saavel den theoretiske som practiske underviisning uden betaling; dog maae de selv forskaffe sig kost, logis m. v. Det formenes ikke læreren mod betaling at give disse lærlinger videre underviisning, naar dette kan skee udenfor de timer, der ere bestemte til underviisning for de under litr. a omhandlede lærlinger.
- c. Ingen lærling antages under 18 aar.
- d. Blot sunde, flittige og sædelige mennesker optages eller kunne forblive som lærlinger. Svagelige, dovne, usædelige personer bortvises av skolen med overbestyrelsens samtykke.
- e. Den, der vil optages som lærling, maa kunne færdigen læse, nogenledes skrive, samt nogenledes regne de 4 specier, og ikke være aldeles uøvet i de ved en bondegaards drift almindelig forekommende arbeider.
- f. Naar lærlingerne afgaae fra landbrugsskolen, maae de underkaste sig afskedsexamen, der holdes i overværelse af i det mindste 2de af egnens kyndigste landmænd, som overbestyrelsen formaaer til at overvære examen.

3. capitel.

Om skolens bestyrer og lærere.

- § 6. Den, der ansættes som lærer, har med iagttagelse af den for indretningen lagte plan og den instrux, som af overbestyrelsen maatte gives ham, den umiddelbare bestyrelse af landbrugsskolen samt dens gaard og nyder alle de af dennes brug flydende indtægter, hvorimod han har at præstere skat og anden udredsel av gaarden samt holde alle til samme hørende bygninger og inventariesager i forsvarlig stand og i saadan ved sin fratrædelse aflevere dem. I regelen gjælder den gjensidige opsigelse til 1 aar før begyndelsen af et nyt cursus; men i de første 4 aar bliver bestyreren uberettiget til opsigelse.
- § 7. Bestyreren antager, med overbestyrelsens samtykke, en medlærer, samt, om fornødiges, en smed og en hjulmager.
- § 8. Tvistigheder, som maatte opkomme mellem bestyreren og lærlingerne i saadanne sager, som angaar disses ophold ved skolen, afgjøres af overbestyrelsen.
- § 9. At vække og vedligeholde en christelig-religieus aand blandt lærlingerne bør være et formaal, som bestyreren, baade ved underviisningen og ellers i sin omgang med dem, stedse har for øie.

- § 10. Bestyreren holder en af overbestyrelsen autoriseret protocol, hvori føres fortegnelse over lærlingerne, deres alder, hjemsted, naar de ere ankomne til og udgaaede af landbrugsskolen, samt de ved afskedsexamen erholdte specielle karakterer tilligemed hovedkaraktererne.
- § 11. Eleverne meddeles ferier i 2 à 3 uger om aaret fra 21de decbr. Indtil anderledes af overbestyrelsen maatte bestemmes, har bestyreren endvidere at tilstede de lærlinge, der til deeltagelse i vaarsildfiskeriet maatte ønske det, forlængelse af disses ferier indtil februar maaneds udgang.
- § 12. Ved udtrædelsen af skolen meddeles enhver lærling et af bestyreren underskrevet vidnesbyrd, der angiver de af lærlingen ved afskedsexamen erholdte specielle karakterer tilligemed hovedkarakteren, samt indeholder erklæring om hans moralske forhold under skoletiden.
- § 13. Til overbestyrelsens afgiver bestyreren eengang aarlig beretning om landbrugsskolens fremgang og tilstand efter de nærmere forskrifter, som derom meddeles ham. Denne beretning afgives „in duplo“. Det ene exemplar forelægges amtsformandskabet, det andet indsendes til vedkommende departement.
- § 14. Den første løverdag i hver maaned maa bestyreren være beredt til, i tidsrummet fra kl. 2 til 6 eftermiddag, at vise enhver omkring, der ønsker at bese landbrugsskolen, samt at give forønskede oplysninger og raad. Saa bør han og være villig til, enten selv eller ved en af lærlingerne, at vise reisende omkring ogsaa til andre tider, forsaavidt dette ikke maatte være til hinder for underviisningen.

4. capitel.

Om skolens overbestyrelse,

- § 15. Overbestyrelsen bestaaer af amtmanden og 2 af amtsformandskabet udkaarede mænd, hvilke i forening med hvem der iøvrigt af vedkommende departement dertil maatte udnævnes, have at kontrollere skolen. Overbestyrerne besøge skolen efter overenskomst, samlede eller enkeltvis, saa ofte mueligt og mindst een gang hvert fjerdingaar, gjøre sig bekendte med den hele ydre og indre indretning, lærlingernes opførsel og fremskridt, og søge, efter overlæg med bestyreren, i mueligste grad at fremme skolens tarv og virksomhed. Af de medlemmer, som amtsformandskabet udvælger, udtræder eet hvert andet aar.
- § 16. De af amtsformandsskabet udnævnte medlemmer af overbestyrelsen tilstaacs skydsgodtgjørelse for 1 hest tillands eller fornøden skyds tilsøes, i almindelighed 2 mand med 4-aaret baad, samt, om forlanges, diæt med 96 sk. daglig.

Amtsformandskapets beslutning forøvrigt lød saaledes:

„Af amtsformandsskabet udnævnes 5 mænd, der have at forbedre for et kommende amtsformandskabsmøde sagen om erhvervelsen ved kjøb, forpagtning eller paa anden maade af en til landbrugsskole passende og, saavidt muligt midt i amtsdistrictet beliggende, gaard samt antagelsen av en bestyrer, der tillige over-

tager lærerposten og som af de til landbrugsskolevæsenet bestemte midler tilstaaes en aarlig løn av 400 spd., imod at han anskaffer og lønner en duelig underlærer og de fornødne haandverkere. Amtmanden anmodes om at besørge en bekjendtgjørelse om ovennævnte posts vacance indrykket i landets meest udbredte offentlige blade samt i en bekjendt svensk tidende.

Saafernt sagen ved februar maanedes udgang næste aar er bragt saavidt, at forslag til erhvervelsen af en passende gaard til landbrugsskole og antagelsen af bestyrer af denne, kan blive amtsformandskabet forelagt; bliver et ekstraordinært amtsformandskabsmøde at afholde efter foregaaende indkaldelse af amtmanden igjennem fogderne med 3 ugers varsel.

Til oprettelse af en landbrugsskole i amtsdistrictet bevilges en sum af 300 spd. aarlig i 3 paa hinanden følgende aar; i hvilken anledning den forhen til bestridelse af communeudgifter iaar bevilgede sum forhøies med 2 sk. pr. skylddaler“.

Den 7de juni 1847 sammentraadte proprietær Hagerup, premierlønntant Juul, proprietær Koren, grbr. J. Aga og resid. kapelan Olsen, hvilke i henhold til amtsformandskapets beslutning av 4de august 1846 var utnævnt som medlemmer av den kommission, som skulde forberede saken angaaende erhvervelse av en passende gaard til den paatænkte landbrugsskole.

Der var tilbudt flere gaarde, nemlig presteenkesættet Tvilde og halvdelen av Bryn i Voss, Nedre Sandvik i Kvinnherred, Handeland i Fjeldberg og Fuse prestegaards marker. Kommissionen foretok befarings av samtlige disse gaarde samt av sorenskriver og korpschefgaarden Onarheim, som man antok kunde bli disponibel. Kommissionen ansaa sidstnævnte gaard bedst skikket for øiemedet av de i Søndhordland befarne eiendomme, saafremt hele gaarden kunde erholdes.

Efterat befaringsen var avsluttet kom kommissionen til det resultat, at der burde opprettes 2 landbruksskoler i amtet, 1 for amtets opland og 1 for kyststrøkene. Kommissionen foreslog derfor indkjøpt gaarden Bryn for 3650 spd. og Nedre Sandvik for 5500 spd., begge uten besætning. Desuten anbefalte man Øvre Sandvik erhvervet som tillæg til Nedre Sandvik.

4de komite i amtsformandskapet i 1847 (gaardbrukerne J. Aga, N. Fladaas, J. Veseth, L. Skaalnes, O. Tufte, R. Lillebøe, kirkesanger og grbr. N. Haugen og provst Koren) sees at være enige

i ønskeligheten av at faa 2 landbruksskoler, men foreslaar dog foreløbig væsentlig p. gr. av pekuniære hensyn opprettet kun 1.

Komiteens konklusjon gaar ut paa;

1. Som midlertidig gaard for landbruksskolen antas Nedre Sandvik, der forpaktet i henhold til eierens, proprietær Undahls anbud for et tidsrum av 15 aar mot en aarlig avgift av 125 spd. Kontrakten skal fra eierens side være uopsigelig i 15 aar, mens amtet skal kunne ophæve samme med et halvt aars varsel.

2. For snaest mulig at faa skolen i virksomhet bemyndiges amtmanden i forening med den forrige aar nedsatte kommission til med departementets approbation at anta bestyrer med løn og vilkaar iøvrig som fastsat av amtsformandskapet f. a.

3. Det overdrages skolens overbestyrelse i forening med bestyreren at anskaffe det fornødne av besætning og inventarier til gaardens drift og skolens virksomhet.

4. Amtet anmodes om at undersøke, hvorvidt de forskjellige bruk av gaarden Onarheim i Kvinnherred i tilfælde kan erholdes til landbruksskolegaard og meddele et senere amtsformandskap underretning derom.

Behandlingen av landbruksskolesaken fortsattes i det ekstraordinære amtsformandskapsmøde som avholdtes i desember s. a. Vedkommende komite (gaardbrukerne Aga, Skaar og Veseth, proprietærene A. Koren og W. Konow, presterne Koren og Greve, kaptein Dahl og premierlønntant Norman) uttaler da i sin indstilling bl. a.:

„En uheldig stjerne synes at hvile over den paatænkte landbrugsskole. Amtsformandskabet har, ligesiden det i 1843 første gang uttalte ønsket om skolens opprettelse, hvert aar gjort hvad der har staaet i dets magt, forat faae den bragt i stand: det har hvert aar selv arbeidet herpaa saavidt dets tid har tilladt det; det har udvalgt commissioner; det har ikke været karrig i at bevilge penge, og desuagtet staar det endnu den dag idag, vistnok med fuldfærdig plan i sin haand; men uden gaard til sæde for skolen og uden bestyrer: det ser sig endnu uvis om efter begge. Amtsformandskabet har gjort hvad der har staaet i dets magt, og dog befrygter committen, at hvad der her fornemmeligen maa tilskrives uheldige omstændigheder, af mange, ja af altfor mange vil blive tilregnet amtsformandskabet, — committen har heri seet en end yderligere opfordring til, at paaskynde sagens udgang saameget som det har ladet sig gjøre“.

Komiteen gaar dernæst over til en omstændelig imøtegaaelse av de indvendinger, som var fremholdt mot at vælge en i Bergens nærhet beliggende gaard, og anfører som fordeler for en gaard i Bergens omegn lettere adkomst til gjødsel, bekvemmere adgang til at iagttå skolegaardens drift og høiere priser for gaardens produkter. Komiteen kunde derfor ikke slutte sig til det tidligere avgivne forslag om valg av gaard, men anbefalte betingelsesvis gaarden Hope paa Askøen forpaktet til bruk for landbruksskolen.

Videre omtaler komiteen de 3 indkomne andragender om bestyrerposten, nemlig fra svenskerne Hammargren og Stenstrøm samt fra August Rolfsen fra Bergen.

Av disse fandtes Stenstrøm, som var lærer ved det agronomiske institut paa Degeberg, fuldstændig kvalificert for stillingen; men han stod just i begrep med at foreta en reise til utlandet, saa han først vilde kunne tiltræ den 3dje mai 1849. I den 3dje ansøker haapet komiteen at finde en bestyrer som baade var posten voksen og kunde overta den fra førstk. 3dje mai. Om denne ansøker uttaler komiteen bl. a.:

„Hr. August Rolfsen er født i Bergen og har næsten udelukkende opholdt sig der. Han kjender altsaa amtets klimatiske forhold, og hans tidligere sysler afgive formodning for, at han heller ikke er uvidende om jordbruget saaledes som det i almindelighed viser sig paa dette strøg. Hans ophold ved institutet paa Hohenheim og det udmerkede testimonium, der ved hans afreise derfra, efter afholdt examen, er bleven ham til deel, vise, at han ikke alene er i besiddelse af mange kundskaber i den theoretiske agronomi; men at han ogsaa er udrustet med saadanne talenter, som vilde gjøre det let for ham, at tilegne sig, hvad der endnu maatte mangle ham i videnskabelig agronomisk dannelse. Practisk dygtighed besidder hr. Rolfsen efter al rimlighed ikke i nogen betydelig udstrækning; men herpaa vil han formodentlig søge at bøde ved valget af den underlærer, han, efter planen for landbruksskolen, skal antage“.

I overensstemmelse med det her anførte avgav komiteens flertal et længere forslag, som imidlertid blev forkastet, idet minoritetens (provst Korens) forslag blev vedtat. Dette forslag var saalydende:

„1. Amtmanden bemyndiges til med vedkommende departements samtykke at engagere hr. August Rolfsen af Bergen til bestyrer af og lærer ved amtets landbrugsskole fra 14 april 1849. Skulde hindringer møde et saadant engagement, bemyndiges amt-

manden til fra bemeldte tid at overdrage bestyrer- og lærerposten til Otto Elof Stenstrøm, lærer ved institutet paa Degeberg.

2. Det overdrages 3 mand, der af amtsformandskabet udvælges og hvis valg forberedes af valgcommitteen, til i forening med August Rolfsen, om han dertil maatte findes villig, at foretage befarings paa de til landbrugsskolegaard anbudne og endnu ubefarede gaarde, saavel som de, om hvilke anbud maatte skee inden udgangen af marts maaned førstkommende samt endelig amtmandsgaarden Sandal. Befaringen foregaar saasnart aarstiden tillader det og resultatet indberettes til først afholdende amtsformandskab“.

Derefter foretages valg paa medlemmer av befaringskommissionen med saadant utfald: Løitnant Juul, grbr. J. Aga og „literatus“ M. Fritzner.

Som varamænd for disse valgte forvalter Langballe, proprietær Wiese og grbr. Skaar.

I 1848 blev landbruksskolesaken atter behandlet av 4de komite i amtsformandskapet (gaardbrukerne R. Lillebøe, G. Skaar og J. Wendelboe, presterne Abel, Greve og Voss, kirkesangerne N. Haugen, E. Riisnæs samt proprietær, doktor W. Konow). Komiteen fremholder i sin indstilling, at landbruksskolesaken siden det ekstraordinære amtsformandskapsmøte er kommen i en bedre stilling, idet den bl. a. uttaler:

„Udsigterne er klarere og bestemtere; hindringer, som da stillede sig i veien, ere nu blevene ryddede tilside; det hele spøragsmaal er bleven simplere og lettere, og committeen antager, at kunne hengive sig til det haab, at denne sags endelige løsning vil kunne lykkes indeværende aars forsamling“.

Den valgte kommission var efter befarings paa de tilbudte gaarde kommen til det resultat, at gaarden Nedre Sandvik var absolut at foretrække for de andre eiendomme, og heri var 4de komite ogsaa enig. Denne gaard kunde nu ogsaa erholdes paa gunstigere betingelser end tidligere, da enkelte fordringer fra eierens side var forandret eller frafaldte. Desuten mente man der var anledning til at erholde Øvre Sandvik til forpaktning, paa samme tid som der var utsigt til at faa mer jord i fremtiden, naar nabogaarden Ripel blev bygselledig. Komiteen fandt derfor at amtet burde sikre sig gaarden Sandvik enten ved kjøp eller forpaktning.

Derefter omtaler komiteen valget af bestyrer for skolen. August Rolfsen, som under det ekstraordinære amtsformandskapsmøde betingelsesvis var antat som bestyrer, havde senere gennem en skrivelse til amtet opstillet nogen fordringer, som amtsformandskabet efter amtmandens mening ikke vilde gaa ind paa. Amtmanden henvendte sig derfor til den anden ansøger Stenstrøm, som var villig til at overta bestyrerstillingen og holde 1 underlærer mot en aarlig løn av 400 spd. og frit ophold for sig og underlæreren. Utbyttet av gaarden skulde tilhøre amtskommunen; men med elevernes underhold vilde han intet ha at bestille. Senere erklærte Rolfsen sig ogsaa villig til at ta posten paa samme vilkaar som Stenstrøm.

Komiteen finder imidlertid Stenstrøms betingelser uantagelige og uttaler desangaaende bl. a.:

„Vilde man indgaae paa disse betingelser, vilde det uden tvivl blive nødvendigt, at faae oprettet midt iblandt Qvindherreds fjelde, paa gaarden Nedre-Sandvigen, en restauration, et spisekvarteer efter liden maalestok. Men det er dog ganske indlysende, at i en restauration, hvor ikkun nogle faa søge næring, i dette tilfælde nogle elever og tvende piger og en gaardsdreng, da entrepreneurs hele fordeel her maa fordeles paa nogle faa individer, prisen for enhvers underholdning maa blive meget høi. En stor udgiftspost vilde paa denne maade fremstaae for amtskommunen“.

Ved forhandling mellem komiteen og Rolfsen ændrede imidlertid sidstnævnte sine fordringer saapas at komiteen fandt hans forlangende antagelig.

Derefter uttaler komiteen:

„Det tilskud, som committeén seer sig nødsaget til at bringe i forslag, er vistnok betydeligt; men saavel amtskommunens ære som dens velforstaede interesse maae udentvivl opfordre til, ikke at unddrage sig derfor. Amtsformandskabet har nu igjennem en række af aar stræbet og søgt uden at kunne finde hvad den har søgt; det har rastløs vandret om efter gaard og bestyrer for landbrugsskolen, en anden titania, der søger sin oberon; den har, drevet af omstændighederne, snart gjort et skridt frem, saa igjen et tilbage, stedse med rolighed, med anstand, med grandezza, som om den den hele tid igjennem havde befundet sig i en menuet; men denne situation begynder at blive comisk, og maa drive til at bringe amtsformandskabet ud af den, naar det kan lade sig gjøre, uden at træde vigtige interesser for nær“.

Komiteens forslag blev vedtat med et par mindre forandringer. Beslutningen lyder saaledes:

- „Litr. a. Amtet anmodes om at undersøge, hvorvidt samtlige eiere af Nedre- og Øvre Sandvigen ere villige til at afhænde disse eiendomme til amtskommunen for en sum, som for alles vedkommende ikke maa overstige 7000 spd. Skulde eierne være villige hertil, bemyndiges amtet til at oprette kjøpecontract med dem og tillige at ansøge hos regjeringen om at erholde kjøbesummen tillaans af et offentligt fond, hvorhos amtet anmodes om at søge saavidt mueligt betryggelse imod tab ved odelspaatale.
- Litr. b. Skulde de omtalte eiendomme ikke ved kjøb kunne erhverves, bemyndiges amtet til at oprette forpagtningscontract med eieren af Nedre-Sandvigen og eieren af den $\frac{1}{3}$ deel af Øvre-Sandvigen paa de betingelser, som deres skriftlige tilbud indeholde, saaledes at disse eiendomme kunne blive amtskommunen overdragne den 14de april næstkommende aar.
- Litr. c. Amtet anmodes om at henvende sig til eieren af Rosendals gods for at gaarden Ripel kan blive amtskommunen tilsikret, saasart den bliver bygselledig; ligeledes anmodes det om, saafremt det ovenomhandlede kjøb ikke maatte komme istand, at undersøge hos eieren af de $\frac{2}{3}$ dele af Øvre-Sandvigen, om han er villig til at overlade amtskommunen denné eiendom ved forpagtning og da paa hvilke vilkaar.
- Litr. d. Til bestyrer for landbrugsskolen antages herr August Rolfsen med en aarlig godtgjørelse af 700 spd., regnet fra den dag, skolen kommer i virksomhed. Skulde imidlertid elevernes antal ved skolen komme til at overstige 8, udbetales desuden herr Rolfsen 40 spd. for hver elev over dette antal, hvorimod herr Rolfsen forpligter sig til af de 700 spd. at tilbagebetale 50 spd., saafremt elevernes antal ikkun blive 6 eller derunder.
- Litr. e. Til landbrugsskolen bevilges for et tidsrum af 3 aar af amtskommunens midler et aarligt bidrag af 500 spd. i forventning af et lige stort bidrag fra regjeringen“.

Til medlemmer av overbestyrelsen blev derefter valgt premierløjtnant A. Juul og kaptein C. L. Dahl med forvalter M. Langballe og bruksfuldmægtig Perry som suppleanter.

Skolen begyndte sin virksomhet den 25de mars 1848 med August Rolfsen som bestyrer og 8 elever paa Nedre Sandvik og $\frac{1}{3}$ av Øvre Sandvik, hvilke eiendomme var forpaktet for et tidsrum av 15 aar.

I 1849 bevilget amtsformandskapet efter forslag av 4de komite følgende beløp for budgetterminen til landbruksskolen:

a. Løn til bestyreren	700	spd.
b. Forpaktningavgift	165	"
c. Føderaad	60	"
d. Til anskaffelse av inventar	800	"
e. Til husreparation	700	"
	Tilsammen	2425 spd.
Herfra statskassens bidrag	500	"
	Igjen paa amtet	1925 spd.

Efter foranledning av bestyreren besluttetes en mindre forandring i skolens plan, hvorved der blev aapnet adgang til at opta 6 elever hvert aar istedetfor 12 elever hvert andet aar.

Aaret efter søkte 2 aspiranter om optagelse, hvorav den ene ikke optoges, fordi han hørte hjemme i Bergen. Skolen hadde saaledes i skoleaaret fra 25 mars 1850 til 25 mars 1851 et belæg av 9 elever.

Ved skolens første eksamen, som avholdtes 24 og 25 mars 1851, blev 7 stykker underkastet avgangsprøven. Efter endt eksamen forlot imidlertid kun 4 av disse skolen, idet de andre 3 ønsket at fortsætte endnu et aar. Da 1 av de første elever var optat paa den betingelse at han skulde være 3 aar ved skolen, fordi han var saa godt som aldeles uøvet i de ved et gaardsbruk forefaldende arbeider, og 1 var optat for et aar siden, beholdt skolen fremdeles 5 av sine tidligere elever. Imidlertid var søkningen til skolen ogsaa dette aar saa liten at der bare blev optat 2 nye elever, og skolen begyndte saaledes sit 3dje skoleaar med 7 elever, mens 5 fripladse var ledige.

I 1852 demittertes 5 elever og optoges 10 nye elever. Der var saaledes god søkning i sammenligning med de foregaaende aar. Hittil var der optat ulike mange elever i de forskjellige aar, men da man fandt en slik ujevn til- og avgang uheldig, besluttete dette amtsformandskap at optagelsen for fremtiden skulde avpasses saaledes, at der hvert aar kunde optas og demitteres like mange frielever.

Næste aar (1853) optoges 3 og demittertes 3 elever.

Den 23 november samme aar fratraadte August Rolfsen paa grund av længere tids sykkelighet som bestyrer av landbruksskolen. Han hadde da indehat bestyrerstillingen i $\frac{4}{3}$ aar. I hans sted antok skolens overbestyrelse kand. theol. Wollert Rolfsen som midlertidig bestyrer av skolen til 25 mars 1855, fra hvilken tid han av amtsformandskapet i 1854 blev fast ansat i stillingen.

Samtidig vedtoges flere mindre forandringer i skoleplanen. Den i 2det kapitel § 5 litr. a. værende bestemmelse om, at eleverne skulde faa et „agerdyrkningsredskab, helst af eget arbeide, til et værd af mindst 5 spd.“ blev forandret herhen at „til saadanne elever, der ved flid, forhold og dygtighet i høi grad have udmerket sig, kan af amtskommunekassen ved deres udtrædelse meddeles præmie af værdi indtil 10 spd.“ Videre besluttetes bestemmelsen i 3dje kapitel § 6 om opsigelsesfristen for bestyreren strøket, mens der til § 7 i samme kapitel blev føiet følgende tillæg: „Til bestyrerens overenskomst med underlæreren om dennes løn udkræves approbation af overbestyrelsen, hvis samtykke ogsaa bør indhentes til underlærerens opsigelse fra bestyrerens side“. Endelig ophævedes den hittil gjældende bestemmelse i § 11 om at bestyreren har at tilstaa de elever, der ønsker at delta i vaarsildfisket, ferie fra 21 december til utgangen av februar.

Skolen demitterte dette aar (1854) 10 og optok 8 elever.

I 1855 gav amtsformandskapet overbestyrelsen i opdrag „at foranstalte foreløbige forføininger til erhvervelse af et til landbrugsskolegaard hensigtsmæssigt jordbrug enten med eiendomsret eller brugsret i en længere aarrække“.

Dette aar blev der uteksaminert 3 og optat 5 elever, mens der i 1856 utgik 8 og optoges 6 nye elever ved skolen.

Overbestyrelsen efterkom amtsformandskapets anmodning av 20 juni 1855 og foreslog i den anledning erhvervet Fane preste-gaard som en velskikket eiendom for landbruksskolen. 4de komite, som i 1856 hadde denne sak til behandling, indrømmet at Fane prestegaard maa ansees for at være særdeles vel skikket til landbruksskolegaard, men fandt saken for litet forberedt, især med hensyn til regjeringens villighet til at avstaa eiendommen, kjøpesummens størrelse osv. som ikke var opgit. Komiteen kunde derfor ikke tilraade nogen bindende avgjørelse; men fandt det heldigst at gjenta anmodningen til overbestyrelsen fra forrige aar, navnlig med hensyn til de manglende opplysninger om Fane preste-

gaard og forelægge resultatet af undersøkelserne for næste aars amtsformandskab til behandling og avgjørelse.

I 1857 havde skolen en av- og tilgang af henholdsvis 5 og 6 elever, mens der i de følgende aar som regel blev demittert og optat likemange, idet der aarlig gik 6 elever ut og kom ind 6 elever.

Angaaende erhvervelse af gaard for landbrugsskolen indeholder amtsformandskapsforhandlingerne i 1857 kun følgende beslutning:

„Overbestyrelsen anmodes om at søge tilveiebragt de videre fornødne oplysninger betræffende

- a) erhvervelsen af Fane prestegaard,
- b) eller en anden hensigtsmæssig gaard til landbrugsskolegaard for amtet saa betimelig, at de kunde blive forelagt næste aars amtsformandskab til behandling eller afgjørelse“.

Spørsmålet om anskaffelse af gaard stod saaledes lige uavgjort som forrige aar.

I 1858 uttaler 4de komite i amtsformandskapet bl. a. følgende angaaende erhvervelse af gaard:

„Den tanke at en passende eiendomsgaard kunde erhverves til landbrugsskolegaard i amtet, har allerede fra dens første oprettelse gjort sig gjældende, og med hvert aar som gaar hen, vinder denne i fornyet styrke. Amtsformandskabet har allerede i flere aar truffet forføjninger til om muligt at erhverve en saadan gaard, og man tror at i Fane præstegaard at have fundet den, men da der ikke foreligger komiteen nogen oplysninger om hvorvidt man dermed er passeret, ængstes man fremdeles af den samme uvished, og skjønt der endnu næsten er 6 aar tilbage inden udløbet af den med landbrugsskolens eier indgaaede kontrakt, saa er det dog klart, at der ingen tid er at spille for opnaelsen af dette øiemed. I de foreliggende tilbud fra eieren af amtets landbrugsskolegaard, som fra eierne af gaarden Øvre-Sandvig om pagt, samt fra den ene af disse endog om salg av jord til landbrugsskole, sag no. 22 b, c, d og g, er vel aabnet udsigt til fremdeles og udvidet virksomhed paa det samme felt, men uanseet de fordoblede omkostninger, der blev en følge af pagtens fornyelse udover den nærværende forpagtningstid er vel spørsmålet om man allerede nu for den nærmeste fremtid, skal opgive tanken om at faa en gaard kjøbt for amtskommunens regning tjenlig til landbrugsskolegaard.

Komiteen, der i tre aar har arbeidet for opnaelsen heraf, giver nødig slip paa den tanke, ligesom den finder det urigtigt

at skyde sagen hen i en fjernere fremtid paa saa usikre og tryk-kende betingelser, al den stund det maa paahvile amtskommunen som en pligt, sent eller tidlig at erhverve en eiendomsgaard. Som forhen nævnt foreligger komiteen ingen oplysninger med hensyn til Fane præstegaard, eller nogen anden passende gaard i amtet, og man maa meget beklage, at en sag af den interesse og vigtighed for amtsformandskabet, af vedkommende synes at skjænkes saa liden grad af opmærksomhed. Uvis om hvad man kan vente af de tidligere truffne forføjninger om at erholde en passende landbrugsskolegaard som eiendom, vover komiteen saaledes ikke for øieblikket at tilraade nogen fornyelse af de gjorte tilbud om pagt, udover den bestaaende kontraktstid, ligesaalidt som den kan bestemme sig om kjøb af Mads Gjertsens brug i Øvre-Sandvig, al den stund ideen om, af Øvre-Sandvig og Ripel, at kunde danne en passende skolegaard for amtet, uafhængig af Nedre-Sandvig, ikke tilbørligen er bleven drøftet, og spørsmålet om erholdelsen af Hans Hansens brug i Øvre-Sandvig, fremdeles er tvivlsomt. Komiteen formener imidlertid, at der dog bør gjøres noget for at give et kommende amtsformandskab mere materiale ihænde til at bringe denne sag sin fuldendelse nærmere, og den tror ved en henvendelse til amtsformandskabet om at udvælge en kommission, hvem det maatte paalægges at undersøge, hvorvidt der i de for en landbrugsskoles beliggenhed bekvemme dele af amtet maatte være anledning ved kjøb at erholde en passende gaard, samt i forening med overbestyrelsen, nøie gjøre sig bekendt med, hvorvidt man i gaardene Øvre-Sandvig og Ripel kunde finde en saadan, at sagen vilde gives et stød fremad. Resultatet af kommissionens undersøgelser maatte saaledes blive forelagt næste amtsformandskab, som bestemte honoraret for dens medlemmer, der antageligen burde udvælges af amtsformandskabets midte“.

Komiteen konkluderer med at indstille, forsaavidt gaardsspørsmålet angaar:

- „2. Med de fra eierne af gaardene Nedre- og Øvre-Sandvig gjorte tilbud, dels om pagt og dels om kjøb af deres respektive eiendomme, bliver for nærværende intet at foretage.
3. Amtmanden overdrages paa amtsformandskabets vegne at anmode herr stamhusbesidder Rosenkrone om, indtil næste amtsformandskab har fattet beslutning, hvorvidt gaarden Ripel maatte ønskes erhvervet som landbrugsskolegaard, at holde denne disponibel.

4. Det overdrages valgkomiteen at indstille til amtsformandskabet 3 af dettes medlemmer, der skulle udgjøre en kommission, hvem det paalægges inden næste ordinære amtsformandskab at undersøge, hvorvidt der i de for en landbrugsskole bekvemt liggende distrikter kunde være anledning at erholde kjøbt en passende gaard, og til samme indsende beretning om resultatet af de foretagne undersøgelser“.

Disse poster blev enstemmig vedtagne.

Til medlemmer av kommissionen blev senere valgt:

Konst. foged M. Baade og gaardbrugerne J. Aga og J. Leganger med ordførerne Riisnæs og Krüger som suppleanter.

Fra denne kommission forelaa for amtsformandskapet i 1859 beretning med flere bilage som blev behandlet i 4de komite. Der var tilbud om flere gaarde, dels til kjøp og dels til forpaktning. Komiteen antok at de tilbudte gaarde Skjørsand, Lilleli og Sørhuglen tilfredsstilte fordringerne til en landbruksskolegaard; men var enig med kommissionen i at sakens endelige avgjørelse burde utsættes for at bearbejdes yderligere av en speciel kommission.

Efter en nærmere utredning og begrundelse avgir komiteen et lignende forslag som forrige aar, hvilket enstemmig bifaldtes.

Da 2 av medlemmerne ikke hadde anledning til at motta gjenvalg, blev følgende herrer valgt som medlemmer av kommissionen for det følgende aar:

Gaardbruger Leganger, resid. kapellan Holtermann og veiinspektør Litzeim med kirkesanger Mjøs og lensmand Utne som suppleanter.

Litzeim fik imidlertid forfald, hvorfor gaardbr. og kirkesanger N. Amundsen tiltraadte i hans sted. Kommissionen, som i skr. av 7 juni 1860 fremla resultatet av sine undersøkelser, anfører om de fordringer man bør stille til den eventuelle landbruksskolegaard:

- „1. Der maa paa gaarden findes tilstrækkeligt arbeidsfelt og det af saadan beskaffenhed, at det kan bearbejdes med ordentlige agerdyrkningsredskaber.
2. Jordbunden bør være af nogenlunde god beskaffenhed, saa der ved fornuftig dyrkning kan udbringes nogenlunde tilfredsstillende resultater.
3. Gaarden bør være beliggende saavidt muligt i centrum af amtet.
4. Da det er fornødent, at der føres en ordentlig kontrol med landbrugsskolen, er det nødvendigt, at gaarden ligger nogen-

lunde nær Bergen, da der og i nærheden maa forudsættes at være de fornødne kræfter til at danne en overbestyrelse, der uden altfor megen ofren af tid nogenlunde forsvarlig kan røgte sit hverv, og nu føjer det sig saa, at de gaarde, som forekommer os bedst at tilfredsstille de tre ovenfor opstillede fordringer til en landbrugsskolegaard, findes i Bergens nærhed“.

Derefter fulgte en kortfattet beskrivelse av de eiendomme, som kommissionen ansaa hensigtsmæssige og som den fandt at maatte anbefale i følgende rækkefølge:

1. Nedre Mjelde i Haus.
2. Ask paa Askøen.
3. Stend i Fane.
4. Skjørsand og Lilleli i Fuse.
5. Langeland og Holsenøen i Hammers prestegjeld.

Forøvrig var der tilbudt flere andre gaarde som var befaret, men som efter kommissionens mening ikke kunde komme i betragtning.

Efter indstilling av 4de komite besluttede amtsformandskapet i 1860 følgende angaaende erhvervelse av landbruksskolegaard:

„Amtsformandskabet udnævner 5 mænd af sin midte, der skulle udgjøre en komitee, hvem det overdrages paa dettes vegne at træffe valg af og afslutte handel om en landbrugsskolegaard for amtet. Det truffne valg og den afsluttede handel er med amtmandens approbation forbindende for amtskommunen“.

Som medlemmer av denne komite valgtes:

Sogneprest Krog, kirkesanger Riisnæs og gaardbrugerne J. Aga, O. Litzeim og H. Galtung.

Denne komite foretok ny befarung av flere av de tilbudte eiendomme og fandt herunder gaarden Stend fortrinnsvis skikket for formaalet. Imidlertid var dog komiteen av den anskuelse at Fane prestegaard vilde være endnu hensigtsmæssigere til skolegaard end Stend; men da kirke departementet paa gjentagne henvendelser fra amtet hadde meddelt at salg av prestegaarden ikke vilde bli anbefalt, var der liten utsigt til at komme i besiddelse av denne eiendom. Uagtet der endnu ikke var indløpet svar paa den sidste henvendelse til departementet om avhændelse av Fane prestegaard, fandt komiteen det under de daværende omstændigheter rettest at sikre sig Stend, da gaarden skulde sælges ved offentlig auktion den 14 februar 1861. Komiteens medlem sogneprest H. J. Krog bød derfor i en skrivelse av 29 november 1860 paa amtkommunens

vegne 10 000 speciedaler for gaarden Stend, hvilket anbud ifølge skrivelse fra skifteretten, dat. 15 februar 1861 ogsaa blev vedtat. Kjøpet gjaldt dog ikke hele eiendommen, idet møllebruket med tilhørende vandrettighet og en mindre del av jordeiendommen ikke medfulgte. Dette gaardskjøp, blev saa approbert av amtmand Meinich den 7 mars 1861, og dermed var denne handel endelig avsluttet og godkjendt.

Senere mottok imidlertid amtmanden svar fra departementet om at det nu anbefalte salg av prestegaarden paa visse og nærmere oppgivne betingelser. Komiteen var fremdeles av den mening at Fane prestegaard var at foretrække for Stend som landbruksskolegaard og denne mening deltes tillike av amtsagronom Pedersen, som ogsaa hadde foretat befarings, hvorimot agronom Lindequist, som ifølge departementets paalæg hadde besigtiget og undersøkt begge eiendomme, fandt Stend bedre og mer hensigtsmessig til landbruksskolegaard end prestegaarden.

Amtmanden meddeler i sit forelæg for amtsformandskapet i 1861 at Stend allerede fra indeværende aars vaar er overtat av amtskommunen, for hvis regning den drives av landbruksskolebestyrer Rolfsen, med hvem han hadde truffet overenskomst derom mot at amtsformandskapet senere bestemte godtgjørelsen derfor. I samme forelæg fremholder amtmanden, at forholdene vil forandres saasnt skolen flyttes fra Sandvik, og at skolens plan derfor bør revideres, saameget mer som begrepene om landbruksskolernes ordning er blit klarere og forholdene inden amtet ogsaa ellers har undergaat forandringer, siden den gjældende plan vedtoges i 1846.

4de komite av dette aars amtsformandskap erklærer sig tilfreds med det foretagne valg og kjøp av gaard, men er samtidig adskillig inde paa den tanke at skaffe skolen et større øvelsesfelt enten ved kjøp av Fane prestegaard eller den del av Stend, som ikke fulgte med i handelen, og ønsker spørsmålet i denne henseende tat under nærmere overveielse. Forøvrig mente komiteen at Stend indtil videre burde bortforpakes, men var ellers enig med amtmanden i at der maatte vælges en komite til videre behandling av landbruksskolesaken og skoleplanens revision.

Amtsformandskapets beslutning, som i det væsentlige er overensstemmende med komiteens indstilling av 17 juni 1861, er saalydende:

- „1. Den for amtskommunens regning kjøpte andel i gaarden Sten bliver at bibeholde som vordende landbruksskolegaard.

2. Der vælges en komitte bestaaende af 3 medlemmer, i eller udenfor amtsformandskapet, hvem det overdrages:
 - a) at forhandle med vedkommende angaaende revision af landbrugsskolens plan;
 - b) at træffe forføining til, at den nuværende landbrugsskole paa gaarden Sandvik snarest muligt nedlægges og i denne henseende ordne alt fornødent med gaardens eier samt bestyrer og elever;
 - c) at undersøge og i tilfælde med amtmandens approbation afslutte handel om kjøb af jord til udvidelse af amtskommunens eiendom paa Sten med særligt hensyn til erhvervelse af større øvelsesfelt;
 - d) at søge bortforpaktet gaarden Sten fra næste vaar og paa ikke længere tid end 2 aar paa konditioner, som af amtmanden vedtages;
 - e) at træffe de forføininger med hensyn til gaarden Stens huse eller iøvrigt, som uomgjængelig nødvendighed strax fordrer iværksatte, samt angaaende de af amtskommunens huse paa Sandvik, som gaardens eier ikke er pligtig at indløse, træffe disposition enten ved deres bortflyttelse eller salg;
 - f) meddele næste aars amtsformandskab en oversigt over de foretagender, som antages at ville udkræves, for i alle dele at gjøre gaarden skikket og bekvem for landbrugsskole samt forslag til fuldstændigt budget for skolen for budgetaaret“.

Som medlemmer av den under post 2 omhandlede komite blev derefter følgende herrer valgt:

Proprietær H. Faye, kjøbmand M. Paasche og sogneprest Krog med kaptein Normann og proprietærene Christie og Løberg som suppleanter.

Denne komite avgav under 10 juni 1862 en længere beretning om de forføininger som var iverksat i henhold til amtsformandskapets beslutning. Komiteen hadde saaledes foranlediget utarbeidet en beskrivelse av den indkjøpte gaard, særlig beskrivelse og tegninger av dens bygninger forat tilveiebringe en oversigt over hvad der maa gjøres forat bringe bygningerne i brukbar stand for gaardens fremtidige bestemmelse.

Komiteen hadde desuten hat sin opmerksomhet henvendt paa at kjøpe møllebruket og det samme tilliggende jordstykke av

Stend; men da prisen blev 7500 spd., og komiteen ikke hadde anledning til at gaa høiere end til 6000 spd., kunde ikke denne eiendom erhverves.

Videre blev gaarden Stend bortforpaktet til agronom Jens Hveding for tidsrummet fra 25 oktober 1861 til 14 april 1864 mot en aarlig avgift av 250 spd., samt 250 spd. i refusion for amtskommunens utgifter til gaardens drift i sommerhalvaaret 1861. Endvidere var der besørget utført en del paakrævede forandringer og reparationer i tjenerboligen, fjøs- og løbygningen etc.

Efter indstilling av 4de komite besluttet amtsformandskapet i 1862 at den i forrige aar valgte komite bør fortsætte sin virksomhet „for videre at fremme det den paalagte hverv, nemlig skoleplanens revision og planen for gaarden Stens bebyggelse“.

I det følgende aar blev det av forskjellige grunde ikke gjort noget væsentlig hverken med bygningerne eller skolens plan, og amtsformandskapet besluttet derfor at komiteen fremdeles skulde fortsætte sit arbeide samt at gaarden paa ny skulde bortforpaktet paa 2 aar fra 14 april 1864.

I henhold til det saaledes fornyede mandat fikk komiteen gaarden bortforpaktet paa nævnte tidsrum til den hittilværende forpakter paa samme vilkaar som tidligere.

Videre tilveiebragte komiteen plan og omkostningsoverslag til nye uthusbygninger for gaarden, hvilken plan var utarbeidet av murmester Maurer i Kristiania efter konferance med agronom Lindequist. Omkostningerne med opførelsen av disse bygninger (fjøs, stald og sauehus) var av Maurer beregnet til 4380 spd., hvilken sum efter en bygningskyndig mands uttalelse mindst burde forhøies med 1500 spd., fordi priserne paa træmaterialerne er høiere her i omegnen end paa Østlandet. Komiteen var dog av den formening at iverksættelsen av omhandlede byggearbeider av flere grunde burde utstaa til vaaren og sommeren 1866.

Likeledes fremla komiteen et forslag til plan for skolen, væsentlig efter et av Lindequist meddelt utkast. Endvidere realiserte komiteen et sommerfjøs og et grisehus, som amtskommunen hadde staaende paa Sandvik, hvilke bygninger blev solgt til E. Christie for tilsammen 210 spd.

Til behandling av landbruksskolesaken valgte amtsformandskapet i 1864 en speciel komite, som fandt det rettest at faa det foreliggende planutkast trykt og utsatte den endelige behandling til næste aars amtsformandskap. Den foreliggende byggeplan fandt

komiteen betænkeligheter ved baade med hensyn til omkostninger og hensigtsmæssighet og mente at den burde gjennomgaaes av sakkyndige mænd og forelægges næste aars amtsformandskap. I overensstemmelse hermed avgav komiteen indstilling, der ogsaa blev bifaldt av amtsformandskapet.

Amtmanden meddeler i sit forelæg til amtsformandskapet i 1865 at han har tilstillet samtlige bestyrere av landets landbruksskoler og enkelte andre sakkyndige mænd særtryk av planutkastet med anmodning om at gjennomse og uttale sig om samme.

Svar herpaa var senere mottat fra bestyrerne F. G. Norstrøm (Hedemarken), Otto (Lister og Mandal), Lyng (Romsdal), Wilson (Nordre Bergenhus), Koller (Kristians amt), Budde (Stavanger) og Landmark (Smaalene), samt fra amtsagronomerne Pedersen og Frostad, fra fhv. landbruksskolebestyrer L. Westrem, fra fhv. bestyrer, senere sogneprest Rolfsen, fra amtsdyrlæge Konow og fra Voss sogneselskap.

De fleste av disse betænkninger indløp betids nok til at forelægges den permanente landbruksskolekomite som ogsaa hadde avgit endelig uttalelse i saken. Amtmanden henstiller til amtsformandskapet at gjennomgaa det fremlagte utkast til plan og fatte beslutning derom.

I samme forslag erklærer amtmanden sig enig med landbruksskolekomiteen i at det bør utstaa med beslutning om opførelse av nye uthusbygninger, indtil gaardens drift er overtat av amtskommunen og den eventuelle bestyrer er tilflyttet skolen. Der var tidligere indhentet uttalelse om byggeplanen fra amtsagronom Pedersen, som ogsaa hadde utarbeidet ny tegning, og fra bestyreren av Mo landbruksskole, hvor uthusbygning tidligere var opført efter tegninger fra samme arkitekt som hadde leveret tegning til omhandlede bygning paa Stend. Dommen over vedkommende bygning paa Mo var nemlig ikke gunstig, og da den desuten faldt meget kostbar, fandt amtmanden at maatte fraraade amtsformandskapet at bygge efter de av Maurer utarbeidede tegninger.

Skolekomiteen, som hadde landbruksskolesakerne til behandling i amtstinget, var i det væsentlige enig med amtmanden og den permanente komite og indstillet til amtsformandskapet at fatte saadan beslutning:

- „1. a) Reglement for amtets landbrugsskole vedtages af indhold og form som vedlagte utkast.

- b) Valg paa 2de mænd til med amtmanden efter reglementets § 2 at udgjøre landbrugsskolens overbestyrelse foretages af nærværende amtsformandskab.
- c) Gaarden Sten bliver efter forpagtningstidens udløb i foråret 1866 at sætte i drift for amtskommunens regning.
- d) Til forvalter af gaarden Sten og landbrugsskolebestyrer antages fra samme tid efter aabnet konkurrence af overbestyrelsen en til saadan post skikket mand, med hvem kontrakt i henhold til reglementet og nærværende amtsformandskabs beslutning bliver at oprette.
- e) Bestyrerens løn fastsættes til 700 spd. aarlig med tilsagn om sammes forhøielse efter 3 aars tilfredsstillende tjeneste med 100 spd.
- f) Til bestridelse af de med optagelse af skolegaardens drift fornødne udgifter, reparationsomkostninger o.s.v. bevilges udredet af amtskommunekassen et beløb af indtil 400 spd.
- g) Amtmanden anmodes om at bevirke af statskassen udbetalt et forholdsmæssigt tilskud til amtets landbrugsskole.
- h) De den hidtil bestaaende landbrugsskolekomite overdragne funktioner blive at overtage af overbestyrelsen fra den tid, denne er bleven udnævnt.
- i) Overbestyrelsen har efter forslag af bestyreren at forelægge for næste aars amtsformandskab forslag og plan til skolegaardens Stens bebyggelse, forslag til driftsplan for gaarden, til instrux i henhold til reglementet for skolens bestyrer med undervisningsplan og budgetoverslag for skolens og gaardens drift samt hvad dermed staar i forbindelse.

Indstillingen blev i sin helhet bifaldt.

Den vedtagne plan lyder saaledes:

„Reglement

for Søndre Bergenhus amts landbrugsskole.

Iste afsnit.

Om skolens organisation.

§ 1.

Skolens øiemed er at oplære unge mænd fornemmelig af amtets bondestand til praktisk duelighed i alle de med et fuldkomnere jordbrug og ved kreaturrøgt forefaldende forretninger, og bibringe dem skjønsomhed paa landbrugets enkelt-heder, indretning og bestyrelse.

§ 2.

Skolens overbestyrelse bestaar af amtmanden og 2de af amtsformandskabet valgte mænd, paa hvilke omvalg foregaar skiftevis hvertandet aar. En eller flere af overbestyrerne besøge skolen saa ofte som muligt; og mindst en gang hvert halvaar skal den samlede overbestyrelse afgive møde paa skolen for at gjøre sig bekendt med dens hele ydre og indre forfatning, lærlingernes opførsel og fremskridt, og søge efter overlæg med bestyreren i muligste grad at fremme skolens tarv og virksomhed.

§ 3.

Ved skolen ansættes en bestyrer, som er lærer og landbrugsskolegaardens forvalter, samt en underlærer, der tillige er regnskabsfører under bestyrerens tilsyn.

§ 4.

Bestyreren antages af overbestyrelsen. Tjenesten kan opsiges fra begge sider med 6 maaneders varsel.

§ 5.

Bestyrerens pligter ere:

1. For amtskommunens regning at forvalte landbrugsskolegaardens saaledes, at dens jordbrug, kreaturrøgt og økonomi i det hele maa kunne ansees som et mønsterbrug for en velordnet landhusholdning, naar hensyn tages til distriktets særegne forholde.
2. Efter bedste evne at oplære lærlingerne efter nærværende reglement, samt stadig paase, at de opføre sig ordentligt.
3. Ved gjenneførelsen af ovenstaaende bestemmelser overlodet at rette sig efter den instrux, som af overbestyrelsen meddeles ham.

§ 6.

Underlæreren ansættes af overbestyrelsen efter overlæg med bestyreren og under betingelse af 6 maaneders gjensidige opsigelse.

Hans pligter ere:

1. At undervise lærlingerne i de gjenstande, som overbestyrelsen foreskriver, samt forøvrigt udføre de forretninger, som bestyreren paalægger ham.
2. At føre det hele regnskabsvæsen efter den plan, som bestyreren med overbestyrelsens samtykke foreskriver.

§ 7.

Lærlingerne, hvis antal bestemmes af amtsformandskabet, antages af overbestyrelsen efter overlæg med bestyreren. Deres læretid er i almindelighed 2 aar, og de forbinde sig ved indtrædelsen til at forblive saa lang tid ved skolen. De staa i tjenesteforhold til skolen, og ere saaledes pligtige til at forrette alt det arbejde, som forefalder ved jordbruget, haven, kreaturerne røgt, i redskabsværkstederne o.s.v.

§ 8.

Af dem, der skulle antages som lærlinger, fordres, at de skaffe attest for god opførsel, og at de have god helbred og fornøden styrke til at udføre de til jordbruget hørende arbejder. De maa desuden forud have beskæftiget sig med saadanne arbejder, i regelen have fyldt det 18de aar, have færdighed i at kunne læse, kunne skrive hjælpe ligt samt regne de 4 species i ubenævnte og benævnte, hele og brudne tal.

§ 9.

Lærlinger, som ved ulydighed eller mindre god opførsel gjøre sig uværdige til at blive ved skolen, kunne, naar advarsel af overbestyrelsen ifølge anmeldelse af bestyreren har vist sig frugtesløs, af overbestyrelsen strax udvises. Saafremt nogen lærling eller nogen anden underordnet ved skolen maatte have noget at klage over, har han med saadan klage at henvende sig til bestyreren, der, om han ikke kan eller vil afhjælpe den, skal paa den klagendes forlangende være pligtig at forebringe overbestyrelsen den til afgjørelse.

§ 10.

Lærlingerne erholde logis, ved, lys vadsk, samt tarvelig, men sund og tilstrækkelig kost. Overbestyrelsen kan derhos under særegne omstændigheder tilstaa enkelte lærlinger understøttelse til deres beklædning eller til andre fornødenheder.

§ 11.

Timerne for lærlingernes undervisning, arbejder, maaltider og hvile, saavel som de øvrige mere specielle regler ved skolen, bestemmes af overbestyrelsen efter forslag af bestyreren.

§ 12.

Engang om aaret til den tid, som overbestyrelsen nærmere bestemmer, afholdes examen i overvær af medlemmer af overbestyrelsen eller andre kyndige tilkaldte censorer. Efter fuldendt læretid erholde lærlingerne af bestyreren et vidnesbyrd om deres duelighed og opførsel med specielle karakterer for de i undervisningsreglementet opførte fag.

2det afsnit.

Om undervisningen.

Følgende gjenstande udgjøre især formaalet for den praktiske vejledning og øvelse og dertil knyttede undervisning.

1. Kvægbesætningen skal bestaa af udsøgte dyr, som til enhver tid maa holdes i meget god stand samt røgtes og pleies saa hensigtsmæssigt og vel som muligt, og bør paalægsdyr opales for gaarden. Kreaturrøgten udføres under bestyrerens tilsyn af en vel oplært og paalidelig fjesmand samt lærlinger, som tjenestegjøre ved kvægrøgten ligesom ved de øvrige kreaturers røgt efter tur ogsaa paa helligdagene.
2. Faarebesætningen skal bestaa af en god og for egnens forholde passende faarerace, som røgtes og pleies hensigtsmæssigt, saa at den hele hjord til enhver tid er i udmærket stand. Ved faarenes klipning, vadskning, nummering, kløvernes beskæring o.s.v. bør lærlingerne være tilstede for at erholde undervisning om den rette fremgangsmaade.
3. Gaardens heste maa altid holdes i godt hold, renlige og vel skoede, hvorhos sæletøi og kjøreredskaber stedse maa være i god stand.
4. Et passende antal avlssvin af en god race skal underholdes ved gaarden samt røgtes og pleies særdeles vel.
5. Af den dyrkede jord, som tiltrænger dræning, skal aarlig en vis del fultstændig dræneres. Ved dræneringsplanens udstikning maa alle lærlinger være tilstede, hvorhos arbeidet maa udføres af lærlingerne. Forsaavidt ikke en af lærerne altid kan lede arbeidet derved, maa en i dræningsarbeidet

kyndig person være tilstede, for at paase, at arbeidet udføres rigtigt i enhver detail.

6. Pløining, harvning o.s.v. skal udføres af lærlingerne, hvorved en af lærerne eller en anden kyndig plougmand jevnlig maa være tilstede for at lære lærlingerne det rette haandtag, og strengt paase, at arbeidet bliver ret udført.
7. Arbeidet ved dyrkning af turnips, gulerødder, poteter, kaal og hvad mere det kan findes hensigtsmæssigt at dyrke ved drilskultur og radsaaning, saavel som ved kornets udsæd, bør hovedsagelig udføres af lærlingerne under stadig vejledning og tilsyn, at alle detalier ved arbeidet udføres nøiagtig og paa bedste maade.
8. Al ved gaarden faldende gjødsel skal skjøttes med den størst mulige nøiagtighed efter de bedste kjendte metoder, hvorhos lærlingerne aarlig maa sammenlægge kompost af alle dertil tjenlige stoffer, som kan erholdes. Noget af de forskellige sorter af handelsgjødsel f. ex. Guano, ben, Chilisalpeter o. dl. maa aarlig anvendes, for at lærlingerne kunne faa se, hvorledes de skulle anvendes, og hvorledes de virke.
9. I gaardens frugt- og urtehaver, som maa skjøttes med mønsterværdig omhu, udføres arbeidet af lærlingerne efter tur under ledning af en i havedyrkningsarbejde paalidelig og øvet person. Ved frugttræernes omplantning, beskæring, podning, okulering o.s.v. skulle lærlingerne være tilstede for at lære den rette fremgangsmaade.
10. Gaardens skov maa skjøttes saa vel og hensigtsmæssigt som muligt. Ved skogens gennemgaaelse for at blanke de træer, som skulle hugges, maa lærlingerne være tilstede. Et af overbestyrelsen og bestyreren nærmere bestemmes areal skal aarlig beplantes eller besaaes med skov og indfredes, hvilke arbejder maa udføres af lærlingerne. Ligeledes bør lærlingerne oplæres i at tilvirke brændetorv efter de bedste metoder, som maatte være eller herefter blive kjendte, samt anvises kjendemærkerne paa dens forekomst og kvalitet.
11. Et redskabsværksted og en smedie skal indrettes, for at landbrugsredskaber og maskiner passende for distriktet kunne forarbejdes, saavel til gaardens eget behov som til salg. Lærlingerne skulle fornemmelig om vinteren øves heri, ligesom de efter tur skulle gjøre tjeneste som haandlangere ved smedien, for at faa begreb om smedearbeidet. Som bestyrere for redskabsværkstedet og smedien antages for amtets regning dertil dueelige mænd.
12. I lineartegning skulle lærlingerne oplæres til at gjøre simple arbejdstegninger til landbrugsredskaber og maskiner, samt mindre landbrugsbygninger og disses indredning.
13. Lærlingerne skulle oplæres i at opmaale enkelte jordstykker med korstavle og maaltang eller kjæde i nivellering samt simpel karttegning og maalets udregning, ligesom i beregning af kvadrat og kubikindhold.
14. I landbrugsbogholderi skulle lærlingerne oplæres til at føre kasseregnskab, regnskab over afgrøde, foder og mælkeregnskab, arbejdsdagbog og afregningsbog.
15. Lærlingerne skulle meddeles en kortfattet fremstilling af de teorier, der ligge til grund for et rationelt jordbrug, og forsynes med hensigtsmæssige landbrugsskrifter, til hvis rigtige opfatning og tilegnelse de i de timer, som ikke ere henlagte til gaardsarbeidet, skulle erholde vejledning, helst i forbindelse med praktisk demonstration og stedse med examinerisk repetition.

Forsaauidt det maatte findes fornødent og omstændighederne tillade det, gives lærlingerne nogen undervisning i modersmaalet (og andre almindelige fag).

Undervisningen maa især omfatte følgende materier:

- a) Husdyrenes ydre eller kundskaben om af dyrenes ydre at bedømme deres egenskaber, sundhedstilstand og værdi.
- b) De praktiske regler for husdyrenes forædling.
- c) Husdyrenes opfødning, røgt og pleie, samt fodermidlernes tilberedning og brug.
- d) Udgangersfaarenes særskilte skjøtsel og om forebyggelse og behandling af de inden amtet hyppigst forekommende eller almindelige faaresygdomme.
- e) Melkens behandling samt tilberedning av smør og ost. Mindst 4 gange aarlig skal enhver lærling være tilstede ved tilberedning av godt smør.
- f) Husdyrenes pleie under sætertiden.
- g) Hesteskoening samt behandling af de almindeligste ydre sygdomme og beskadigelser hos husdyrene.
- h) Om jordarterne med specielt hensyn til de inden amtsdistriktet forekommende.
- i) Om de væxter, som dyrkes, de træer og buskvæxter, som ere af mest værdi, og de slags ugræs, som gjør mest skade inden amtsdistriktet.
- k) Den almindelige plantekulturs enkleste grunde, samt specielt plantekulturer, vedkommende de inden amtet dyrkede eller dyrkbare væxter.
- l) Jordens afgrøftning, bearbejdning og gjødsling.
- m) Gjødselens opbevaring og tilberedelse for de forskellige planter og jordarter, som ere almindelige inden amtsdistriktet, samt de forskellige gjødningsarters forholdsvis værd og behandling.
- n) Reglerne for væxtfølge og sædskifte.
- o) Om udvalg, indhøstning, rengjøring, opbevaring og saaning af korn og frø af foderplanter m. v.
- p) Om engvanding og engkultur overhovedet.
- q) Om ordningen af de forskellige landbrugsarbejder og af landbrugsvirksomheden i det hele med passende arbejdsstyrke, til rette tid og i den hensigtsmæssigste følge og forbindelse.
- r) Om et almindeligt gaardsbrugs hensigtsmæssige bebyggelse.

Forsaauidt ikke tjenlige haand- eller lærebøger allerede haves skal overbestyrelsen i forening med bestyreren efter mulighed drage omsorg for, at saadanne for skolen og amtsdistriktets særlige forholde passende smaaskrifter blive udarbejdede og trykte, eller at mangelen af saadanne erstattes ved lærerens mundtlige foredrag og efter fornødenhed diktat i undervisningstiden.

Bestyreren har aarlig om skolens virksomhed at afgive indberetning".

Derpaa valgtes som medlemmer av overbestyrelsen:

Amtmand Meinich, selvskreven
Kjøbmand Mens Paasche og
Hjalmar Løberg.

Suppleanter:

Hans Faye og Edvard Christie.

Skolens overbestyrelse avgav under 4 juni 1866 en længere indberetning om hvad der i det forløbne aar var foretaget for at faa skolen i virksomhet.

Til bestyrerposten hadde meldt sig 19 ansøgere, hvorav overbestyrelsen valgte og ansatte daværende bestyrer av Mo landbruksskole Alexander Wilson, som overtok gaardens bestyrelse fra 14 april 1866.

Efter samraad med bestyrer Wilson fremla overbestyrelsen for amtsformandskapet i 1866 forslag om bevilgning av løn til 1 underlærer, 1 fjøsmann, 1 smed og 1 snekker, den sidste dog bare for vinterhalvaaret, samt til nogen tjenere. Den av forrige aars amtsformandskap fattede beslutning om at opta det halve antal elever hver høst fandt saavel skolens bestyrer som overbestyrelsen meget uheldig og foreslog derfor at samtlige 12 elevpladse skulde besættes første høst og senere opta elever hvert andet aar.

Derhos fandt man det uomgjængelig nødvendig at opføre ny uthusbygning, hvortil plan med tegning allerede var utarbejdet av bestyrer Wilson; men 2 av overbestyrelsens medlemmer mente at man indtil videre kunde utsætte med at bygge den projekterte del i bygningens nordre ende, hvorved der foreløbig vilde spares ca. 800 spd. Desuten tiltrængte flere av gaardens ældre huse forandringer og reparationer for at komme i brukbar og forsvarlig stand. Det samme var likeledes tilfælde med gaardens gjerder som var i en meget mislig forfatning. Videre var det nødvendig at anskaffe diverse slags inventar, mens man intet opførte til indkjøp av besætning, da staten hadde git løfte om bidrag til anskaffelse av en mindre stamhjord saavel av kjøer som faar.

Overbestyrelsen foreslog bevilget:

A. Ordinære utgifter ialt.....	2731 spd.
hvorav til lønninger og kosthold 1951 spd.	
B. Ekstraordinære utgifter ialt.....	6281 „
hvorav til ny uthusbygning 3700 spd.	
Som indtægt opførtes ialt ca.	1512 „
hvorav statsbidrag 700 spd.	

Rest 7500 spd.

Komiteen i amtstinget tiltraadte i det store hele overbestyrelsens forslag, idet der dog, likesom i overbestyrelsen, var dissens om, hvorvidt man med en gang skulde opføre uthusbygningen helt ut efter Wilsons plan eller utsætte en del derav saaledes som flertallet i overbestyrelsens forslag. Komiteens flertal stemte for

det sidste, men da man fandt prisansættelsen paa træmaterialerne vel lav, blev summen til uthusbygningen forhøiet fra 3700 til 4000 spd. Likeledes var der inden komiteen dissens med hensyn til bygningens tækningsmateriale. Majoriteten tiltraadte forslaget om at bruke spontak, mens minoriteten holdt paa at bygningen skulde tækkes med heller (skifer).

Komiteens (flertallets, hvor der var dissens) indstilling vandt overalt amtstingets bifald. Likeledes bifaldtes komiteens indstilling:

„Overbestyrelsen bemyndiges til paa amtskommunens vegne at opsigte samtlige husmænd, der sidder paa aaremaal, og med disse træffe de fornødne forholdsregler“.

Med den foran in extenso anførte plan begyndte amtets landbruksskole sin virksomhet som gjenreist paa gaarden Stend den 1 oktober 1866 med 13 elever (hvorav en betalende) og G. A. Wilson som bestyrer. Amtet hadde da i vel 4 aar været uten landbruksskole, idet skolen paa Sandvik blev nedlagt vaaren 1862.

Paa Sandvik arbeidet skolen under noget utrygge forhold og mindre gunstige omstændigheter i det hele tat, hvilket først og fremst hadde sin aarsak i at landbruksskolen ikke hadde egen gaard, men var anvist midlertidig plads paa en forpaktet eiendom. Gaardens bebyggelse var som ventelig utilstrækkelig og litet tilfredsstillende for skolens bruk, og heller ikke var det at vente, at amtet vilde bekoste opført mer end det strengt nødvendige paa en for et kortere tidsrum leiet gaard. Hertil kom endvidere at landbruksundervisningen i den tid var ung og famlende overalt baade i Norge og andre lande, og landbruksskolerne befandt sig saaledes endnu paa sit første forsøks- og utviklingsstadium.

Som det av det foregaaende vil fremgaa, begyndte der imidlertid snart at hæve sig røster for, at skolen burde være paa en amtskommunen tilhørende eiendom; men med valget av en saadan eiendom tok det av flere grunde meget lang tid. Amtet fik mange og stadig nye anbud paa gaarde, hvilket gav anledning til gjentagne langvarige befaringer og undersøkelser. Dertil kom at meningene om hvilke fordringer man skulde stille til den eventuelle landbruksskolegaards beliggenhet, størrelse og beskaffenhet i det hele tat var baade usikre og avvigende. Det er derfor let forklarlig at det tok lang tid, før man blev enig om valg og kjøp av gaard. Men gik der lang tid saa var man til gjengjæld meget heldig med det endelige valg av landbruksskolegaard. Dette

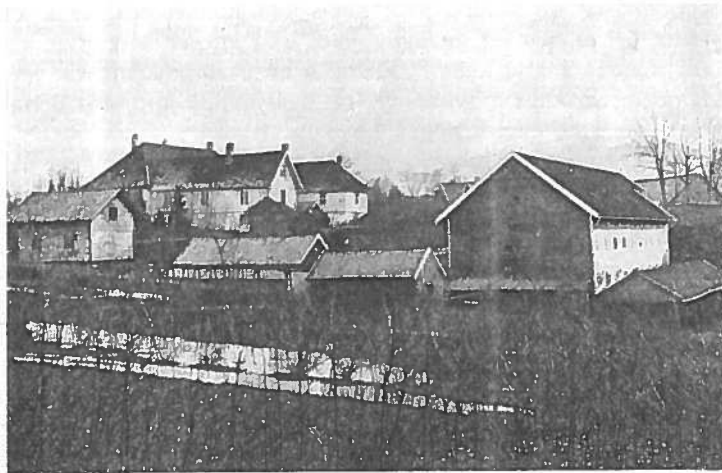
gunstige resultat av de mangeaarige undersøkelser og overveielser skyldes dog aabenbart delvis et tilfælde, idet vedkommende komite merkverdig nok vilde ha foretrukket Fane prestegaard, saafremt denne hadde været at erholde paa antagelige vilkaar. Men da gaarden Stend kom paa salg ved auktion, og departementet paa den tid ikke hadde git sit bifald til salg av prestegaarden, fandt komiteen at maatte bestemme sig for Stend. Den væsentligste grund til komiteens standpunkt maa formentlig søkes i den omstændighet, at prestegaardens dyrkede areal hovedsagelig bestaar av forholdsvis tør sandrik jord, mens jordsmonnet paa Stend for en stor del er myr og myrartig jord, som kræver sterk grøftning forat komme i god kultur. Flertallet av gaardbrukerne var litet erfarne og kyndige i grøftning, og den fugtige jord stod derfor heller ikke i de dage i nogen høi kurs.

Senere er det efterhvert blit mer og mer samstemmighet om at Stend i det hele tat er fortrinlig skikket som landbruksskolegaard for amtet. Den er forholdsvis alsidig, har en passende størrelse for øiemedet og en meget vakker beliggenhet. Særlig maa eiendommens centrale beliggenhet i nærheten av, men dog ikke for nær Bergen sies at være av meget stor betydning, idet det visselig i høi grad har bidradd til at skolen gjennom de forløpne 50 aar har kunnet drive sin virksomhet continuerlig og uten at der fra nogen kant av amtet har været forsøk paa at faa skolen flyttet. Skolegaardens uomtvistelig heldige beliggenhet har like fra begyndelsen av medført en stabilitet, som har været til stor lykke og velsignelse for skolen og dens arbeide.

Uagtet der i 1865 var vedtat ny plan for skolen, blev dog ordningen i det væsentlige tilsvarende som den hadde været ved skolen paa Sandvik, idet kurset var 2-aarig med plads for 12 frielever. Men mens der paa Sandvik var optagelse og eksamen hver vaar for det halve elevantal, blev samtlige 12 frielever paa Stend optat samtidig, idet der var optagelse andenhver høst like efter foregaaende kulds avgangseksamen. Frielevernes antal blev uforandret indtil 1890, da der efter forslag av bestyrer Sandberg bevilgedes kostholdsbidrag til 6 halve fripladse; men da søkningen til disse blev meget liten, blev de allerede i 1894 omdannet til 3 hele fripladse, saa skolen kunde opta ialt 15 frielever. Skolen har desuten optat — ofte gjennom hele kurset uanset den ordinære optagelsestid — betalende elever, hvis antal endog til sine tider har oversteget antallet av frielever;

men en stor del av disse har været hjemmehørende utenfor amtsdistriktet. En del av disse har været utlændinger, særlig fra Island og Færøerne.

Fra 1866 til 1882 bestod lærerpersonalet av bestyrer, underlærer, fjøsmester, smed og snekker. Fra 14 oktober 1882 oprettedes en ny lærerpost (andenlærer) og underlæreren fik fra samme tid titel av gaardsfuldmægtig; men den ene av disse stillinger ophævedes igjen allerede fra 1 oktober 1886, saa skolen atter fik en underlærer. I 1895 oprettedes en gartnerpost, fra hvilken

Skolen i 1897.

tid skolen har hat fast ansat gartner som lærer i havebruk. I de underordnede stillinger foregik der meget ofte skifte av funksjonærer, hvilket formentlig først og fremst maa tilskrives de forholdsvis lave avlønninger. I samklang hermed var ansøkninger om lønsforhøielse ogsaa meget hyppige.

I de 3 første decennier — og særlig det første efter skolens opprettelse paa Stend var forholdene mindre gunstige for landbruksskolens trivsel. Det norske landbruk var — omendskjønt der var indtraadt en del ændringer og forbedringer — endnu forholdsvis primitivt, arbeids- og driftsmaater var for det meste gammeldage og tungvinte, vor gaardbrugerstand kjæmpet under en overmægtig utenlandsk varekonkurrance, det store flertal blandt landmændene øinet bare ubetydelige utviklingsmuligheter for sin

bedrift, og man saa i det hele tat meget mistrøstig paa landbrukets fremtid. Landbruket blev i almindelighet litet skattet og vurdert, der var liten tillid til teori og landbruksvidenskap og der bredte sig følgerig en temmelig almindelig mistro til landbruksskolerne og deres virksomhet. — Den Jaabækske lære og hans sparesystem hadde mange tilhængere, og i denne for vore landbruksskoler saa vanskelige og trange tid maatte mange av disse anstalter bukke under og indstille sin virksomhet.

Stend landbruksskole blev naturligvis heller ikke uberørt av disse forhold, om det end var i mindre grad end tilfældet var for mange av dens kolleger. Naar imidlertid denne skole overvandt virkningen av disse ugunstige tidsforhold, saa skyldes det utvilsomt flere samvirkende omstændigheter. Interessen for landbruksundervisningen og forstaaelsen av dens betydning for det praktiske landbruk var visselig forholdsvis stor blandt amtets ledende mænd. Dertil kom at man hadde været meget heldige saavel med kjøp av gaard som valg av bestyrer for skolen. Bestyrer Wilson var — efter alt at dømme — en meget fremsynt, initiativrik og energisk mand med fremragende administrativ evne i forening med stor praktisk indsigt og dygtighet, og disse egenskaper gjorde ham i fortrinlig grad skikket som leder av en nyoprettet landbruksskole, hvor der var saa mangeartede og store løft at ta — ja, hvor saa at si alt maatte bygges op fra grunden av.

Der var mangt og meget at utrette baade med jord og huse forat faa skolen i brukbar og skikket stand for sit øiemed, og det er indlysende at der hertil trængtes forholdsvis mange penge. I skolens første tid gik man ogsaa villig med paa bevilging av de begjærte midler; men gjennem aarene blev den bevilgende myndighet mindre villig til at imøtekomme skolens krav. Mange syntes nok at skolens fordringer var for store, at anstaltens drift ikke var saa økonomisk som den burde være og at frugterne av skolens virksomhet ikke svarte til de forventninger man hadde stillet til denne indretning.

Betegnende for den tids anskuelse er det, at der i 1885 fra et av amtets herredsstyret kom forestilling om nedleggelse av landbruksskolen, og at amtstinget i den anledning nedsatte en spæciel komite, som under 7 januar 1886 avgav en omfangsrik uttalelse og konkluderte med følgende alternative forslag:

„1. Skolen drives som hittil for amtets regning med følgende forandringer:

- a) Foran paapegede mere økonomiske drift paasees iagttaget.
 - b) Skolens lønnede haandværkere opsiges og værkstederne bortforpagtes til private.
 - c) Som betingelse for elevens optagelse ved skolen kræves, at disse er i besiddelse af de kundskaber, der i regelen tilegnes ved et amtsskolekursus.
 - d) En av underlærerposterne inddrages.
 - e) Økonom uden fast løn søges antaget.
2. Skolegaarden bortforpagtes til bestyreren paa nærmere af amtsformandskabet fastsatte betingelser.
 3. Skolegaarden overdrages til staten til oprettelse af en fælles landbrugsskole for de vestlandske amter."

Skolens overbestyrelse uttalte sig mot opsigelse av haandverkerne, inddragelse av underlærerposten, bortforpaktning av gaarden og forandring av økonomens lønsvilkaar, men var med den specielle komite enig i at fordringerne til elevernes kundskaper ved optagelsen burde skjærpes.

I amtstingets næringskomite (1886) var der nogen dissens; flertallet vilde ha haandverkerne opsagt, mens mindretallet vilde beholde samme og verkstedsdriiften fortsat for skolens regning. Forøvrig var der inden komiteen enighet om inddragelse av tredjelærerposten. Likeledes var der samstammighet om at gaarden endnu en tid burde drives for amtets regning, siden der snart vilde foregaa bestyrerskifte.

Komiteens indstilling vedtoges enstemmig med undtagelse av forslaget om verkstedernes nedlæggelse, idet flertallet voterte for, at verkstedernes driiften indtil videre blir uforandret.

Bestyrer Wilsons arbeide, som gjennom de nærmest foregaaende aar ved indskrænkninger til skolen allerede var en del hemmet, blev under disse forhold i høi grad vanskeliggjort. Han søkte derfor og erholdt ansættelse som forstander ved pleiestiftelsen nr. 1 i Bergen, hvorefter han søkte avsked og fratraadte sin stilling som bestyrer ved skolen den 1 oktober 1886.

Som ny bestyrer ansattes daværende amtsagronom i Buskerud amt, O. Sandberg, der overtok bestyrerstillingen den 9 november s. a. I det nu paafølgende decennium fortsatte virksomheten uten nogen gjennomgripende forandringer i skolens ordning eller organisation. De væsentligste forandringer var oprettelsen av 6 halve fripladse i 1890 og disses omdannelse til 3 hele fripladse i 1894, samt oprettelse av en gartnerpost i 1895.

Sandberg var en mand med utpræget økonomisk evne og sans, og da der hos den bevilgende myndighet var en stadig virkende tendens til at spare, blev selvsagt skolens og gaardens driiften lagt an med streng økonomi for øie. Under de da herskende forhold og fordringer var en gennemført sparsomhet vistnok ikke alene det fornuftigste, men formentlig endog en bydende nødvendighet, selv om det kanskje ikke altid medførte heldig virkning for skolens undervisningsvirksomhet.

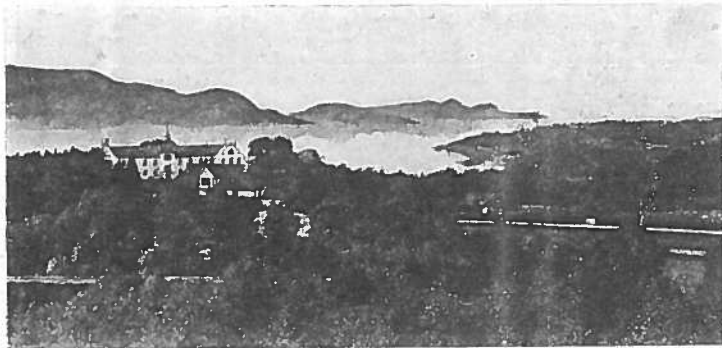

Søndre Bergenhus amtsformandskaps 50-aarsjubileum paa Stend.

Omkring 1890 begyndte imidlertid interessen for landbruksundervisningen at vokse i tydelig merkbar grad, hvilket bl. a. ogsaa gav sig tilkjende ved at søkningen til skolen efterhvert tiltok, og efterat stortinget i 1893 hadde besluttet at øke statsbidraget til $\frac{3}{4}$ av landbruksskolernes aarlige utgifter, blev man — likesom tilfælde ogsaa var i andre amter — mer liberal og imøtekommende, naar det gjaldt bevilgninger til skolen. Tages alt i betragtning, maa det dog erkjendes, at landbruksskolen ogsaa i bestyrer Sandbergs tid maatte arbeide under noget vanskelige eller mindre gunstige forhold. Sandberg opsa og fra-traadte sin stilling ved skolen den 15 mai 1896 for at overta en av ham kjøpt gaard, Løken i Bærum.

Efter Sandberg ansattes bestyreren ved Romsdals amts landbruksskole, Bernt Klokk, som ankom til skolen den 19 mai 1896. Under hans ledelse fortsatte skolen fremdeles sin virksomhet efter den i 1865 vedtagne plan.

I de nærmest foregaaende aar hadde imidlertid landbruksundervisningens betydning og nødvendighet for landbrukets fremme gjentagne gange været gjenstand for debat i stortinget (saaledes i 1893 av Foosnæs, Schanche, Okkenhaug og G. Knudsen og i 1894 av S. Aarrestad m. fl.), og herunder var det av flere med styrke fremholdt og paavist at der bl. a. eksisterte et stort misforhold mellem det antal, landbruksskolerne kunde utdanne, og

Utsigt over Stend landbruksskole og Fane fjorden.

det antal som søkte om utdanning ved disse skoler. Hovedhensigten med stortingets beslutning i 1893 om $\frac{3}{4}$ statsbidrag til landbruksskolerne var ogsaa — foruten at fremme opprettelsen av nye skoler — at faa disse skoler utvidet og rikeligere utstyret, forat et langt større antal end tidligere kunde faa adgang til undervisning i landbruk.

Det viste sig da ogsaa snart at beslutningen hadde den tilsvarende virkning, idet der i løpet av faa aar opprettedes adskillige nye skoler, paa samme tid som flere av de ældre skoler blev omdannet og utvidet. Ja, det kan uten overdrivelse sies, at landbruksundervisningen i den tid fik bedre „vind i seilene“ end nogensinde tidligere.

Det samme var ogsaa tilfælde for Søndre Bergenhus amts vedkommende. Søkningen til landbruksskolen var i sterk vekst, og den betydelige utvikling, som amtets landbruk hadde undergaaet

siden sekstiaarene, hadde selvsagt nødvendiggjort ændringer i undervisningen, saa man endog tildels maatte sætte sig ut over planens bestemmelser. Skolens plan, som ingen forandringer hadde undergaaet siden skolens opprettelse paa Stend, var gammel og trængte saaledes vel til en revision. Dertil kom at Klokk som medlem av den parlamentariske landbrukskommission, der i september 1898 fremla sit forslag til ordning av den lavere landbruksundervisning, hadde haat den bedste anledning til grundig studering og behandling av alt vedkommende landbruksskolernes ordning og indretning. Alt laa saaledes særdeles vel tilrette for en forandring og omdannelse av amtets landbruksskole, og det var derfor saa at si en selvfølge, at den for landbruksundervisningen saa interesserte, erfarne og dygtige skolemand, som bestyrer Klokk var, ikke lot den gunstige tid for skolens paakrævede omordning gaa ubenyttet hen.

I januar 1899 avgav Klokk sit vel gjennomtænkte og begrundede forslag om utvidelse og omordning av skolen, hvilket forslag med nogen mindre væsentlige forandringer vandt overbestyrelsens bifald. Overbestyrelsen bestod da av d'hr. amtinand Olsen, M. Erichsen, E. H. Christie og Steffen Sælen.

I amtstinget blev saken behandlet av næringskomiteen nr. 1, som bestod av d'hr. N. Skaar, A. Alvær, G. Egeland, M. Erichsen, A. Haraldsen, S. Haugen, I. Heltvedt og Ivar B. Sælen, hvilken komite ogsaa enstemmig sluttet sig til forslaget hovedprinsipper, idet den med en del ændringer og tillæg og med en forstaaelsesfuld og kyndig motivering indstillet paa vedtagelse av omordningsforslaget. Komiteens indstilling blev derefter behandlet og bifaldt av amtstinget den 15 juni 1899.

Den vedtagne plan var saalydende:

„Plan

for Søndre Bergenhus amts landbrugsskole.

I. Skolens formaal.

§ 1.

Skolens formaal er at give vordende gaardbrugere et hensigtsmæssigt grundlag for deres uddannelse til dygtige landmænd.

II. Skolegaard.

§ 2.

Skolen holdes paa og i tilknytning til en den tillagt landeiendom, hvis brug og drift den besørger og udnytter for sin undervisning, og med hvilken den har fælles økonomi. Gaarden gives en for skolens behov avpasset bebyggelse.

III. Undervisningen.

§ 3.

Et undervisningskursus varer i 1½ aar og begynder i almindelighed den første hverdag i oktober maaned.

§ 4.

Undervisningen omfatter:

A. Forberedende fag:

1. Norsk. Form- og orddannelselære, sætnings- og periodebygning. Diktat-skrivning og dertil knyttet analyse; skriftlig besvarelse av opgaver.
2. Praktisk regning. Enkel og sammensat reguladetri, procent- og renteberegning.
3. Geometriens vigtigste elementer til forstaaelse af principperne for maaling og beregning af geometriske flader og rum.
4. Fysik. De for landmanden vigtigste afsnit af mekanik, hydrostatik, lys- og varmelære, elektricitet og meteorologi.
5. Kemi. Den uorganiske og organiske kemis grundtræk.
6. Mineralogi og geologi. De vigtigske norske mineralier og bergarter. En kort oversigt over geologien.
7. Zoologi. En kort oversigt over zoologien med særligt hensyn paa de for landmanden nyttige og skadelige dyrearter.
8. Botanik. En kort oversigt over plantens bygning og liv. Systematik.

B. Hovedfag:

9. Jordbrugslære. Plantenæringens vigtigste grundtræk. Jordbundslære, afgrøftning, redskapslære, jordens bearbejdning, gjødsellære, plantekultur; driftslære. Landbrugsret.
10. Husdyrlære. Husdyrenes anatomi og fysiologi, fodringlære, avlslære. Special husdyrlære omfattende hesten, kvæget, faaret, gjeten, svinet og fjærkræet. Sygdomslære.
11. Meierilære. Melkens sammensætning, egenskaber og forandringer; meikens anvendelse, de forskellige meierimethoder, kjerning, ystning.
12. Havebrugslære. Almindelig havebrugslære, køkkenhaven, frugthaven.
13. Skogbrugslære. Skogens nationaløkonomiske betydning. Skogbotanik, skogens behandling, skogkultur.

C. Øvelser.

14. Landmaaling, nivellering og karttegning. Opstikning og maaling af linjer. Landmaaling ved hjælp af vinkelapparater. Nivellering af linjer og flader med dertil hørende tegning. Karttegning og beregning.
15. Botaniske udfærder. Plantebestemmelse.
16. Redskaps- og bygningstegning.
17. Bogholderi. Gjennemgaelse af et almindeligt landbrugsregnskab.
18. Landøkonomiske beregninger. Opgaverne hentes væsentlig fra jordbrugs- og husdyrlærens omraader.
19. Jordbrugsarbeider. Eleverne skal deltage i alle de ved skolegaardens jordbrug forefaldende arbeider. De skal turvis forrette som arbejdsformænd og herunder føre dagbog.

20. Havebrugs- og skogbrugsarbeider. Deltagelse i alle de i skolegaardens have og skog forefaldende arbeider.
21. Fjøs og staldrøgt. Turvis at deltage i fodring og røgt af alle husdyr paa skolegaarden.
22. Meieriarbeider i den udstrækning, hvori saadanne drives ved skolen.
23. Haandverksarbeider. Eleverne skal deltage i redskabers reparation, lære at sko heste og om muligt gives nogen øvelse i smede- og især snedkerarbeide.

§ 5.

Den teoretiske undervisning meddeles hovedsagelig i vinterhalvaaret. Den bestaar i forelæsninger, overhøringer og gennemgaelse af skriftlige besvarelser af opgaver, hentede fra de forskjellige undervisningslag.

Den praktiske undervisning meddeles væsentlig i det første aar.

I aannetider kan al teoretisk undervisning indstilles.

Over undervisningen føres protokol.

Skolen skal være forsynet med det undervisningsmateriel, som departementet bestemmer.

IV. Eksamen.

§ 6.

Ved slutningen af hvert kursus holdes offentlig eksamen, der maa være tilendebragt senest inden 14 april. Enhver elev, som bestaar prøven, erholder et af bestyrer, lærere og censorer undertegnet afgangsviðnesbyrd.

Elev maa som saadan ikke meddeles anden attest af bestyrer og lærere end det offentlige viðnesbyrd om bestaaet eksamen. Dog er elev, som ikke bestaar eksamen, berettiget til at erholde en udskrift af eksamensprotokollen forsaavidt hans eksamination og forhold angaar, men uden at erholde hovedkarakter. Saadan udskrift udfærdiges ikke paa den for skolens eksamensviðnesbyrd bestemte blanket. Elev, der forlater skolen før kursets slutning, erholder intet viðnesbyrd.

Vinterelever, som ikke har deltaget i hele kursets teoretiske undervisning, erholder ingen afgangseksamen; men de kan paa forlangende erholde en bevidnelse fra skolens bestyrer om varigheden af deres ophold ved skolen, hvilke forelæsninger de har hørt, og hvilke øvelser de har deltaget i.

§ 7.

Eksamen bestaar af en skriftlig og en mundtlig del:

Ved den skriftlige del av eksamen gives

- en opgave i jordbrugslære,
- en — i husdyr- og meierilære,
- en — i bogholderi og
- en eller flere opgaver i regning og geometri.

Besvarelsen i jordbrugslære bedømmes tillige som prøve i norsk stil.

Besvarelsen udarbejdes under opsig, uden hjælpemidler og uden at det til-lades eleverne at meddele sig til hverandre. Til en opgaves besvarelse maa ikke bruges over 10 timer.

Ved den mundtlige del af eksamen skal opgaverne være skrevne paa lige store og lige tilskaarne papirer, hvoraf hver elev trækker et, idet han kommer

frem til eksaminationen. Hvert papir bør indeholde 2 eller 3 opgaver fra de forskellige dele af faget.

Eksaminationen udføres af vedkommende lærer; dog er censor berettiget til, om han finder det paakrævet, at forlange eksaminationen fortsat eller til selv at gjøre de efter hans skøn nødvendige spørsmåal.

Desuten har hver elev at fremlægge mindst en redskabs- eller bygningstegning og et kart.

§ 8.

Ved eksamen skal det nødvendige antal censorer være tilstede. Disse beskikkes af departementet. Eksaminator og censor i forening bestemmer karaktererne.

Hele fagkarakteren gives for:

A. Skriftlige besvarelser.

1. Jordbrugslære.....	1 karakter
2. Husdyr- og meierilære.....	1 —
3. Norsk.....	1 —
4. Regning og geometri = $\frac{2}{3}$ og bogholderi = $\frac{1}{3}$	1 —

B. Mundtlig prøve.

5. Jordbrugslære.....	1 —
6. Husdyrlære = $\frac{3}{4}$ og meierilære = $\frac{1}{4}$	1 —
7. Havebrugslære = $\frac{1}{2}$ og skogbrugslære = $\frac{1}{2}$	1 —
8. Kemi = $\frac{2}{3}$ og fysik = $\frac{1}{3}$	1 —
9. Botanik = $\frac{1}{3}$, zoologi = $\frac{1}{3}$ og mineralogi og geologi = $\frac{1}{3}$	1 —

C. Duelighed i

10. Tegning = $\frac{1}{2}$, landmaaling og nivellering = $\frac{1}{2}$	1 —
11. Jordbrugsarbejder.....	1 —
12. Husdyrøgt og meieriarbejder.....	1 —
13. Ordning og ledelse af arbeide.....	1 —
14. Haandværksarbejder.....	1 —

Fagkarakteren er:

Udmerket godt med talværdi fra 1.0 til 1.5
Meget godt " — - 1.6 - 2.5
Godt " — - 2.6 - 3.5
Maadeligt " — - 3.6 - 4.5
Slet " — - 4.6 - 5.0

Af fagkaraktererne beregnes hovedkarakteren ved at dividere deres sum med antallet.

Hovedkarakteren er:

Udmerket godt med talværdi fra 1.00 til 1.50
Meget godt " — - 1.51 - 2.50
Godt " — - 2.51 - 3.50

Elev, der ikke opnaar 3.50 som hovedkarakter eller 5.0 som laveste fagkarakter, har ikke bestaaet eksamen.

Eksamensvidnesbyrddet gives paategning om den af eleven udviste flid og orden i udtrykkene: „meget godt“, „god“ og „mindre godt“ og om opførsel: „intet at bemærke“, „intet væsentlig at bemærke“ og „mindre godt“.

V. Eleverne.

§ 9.

Skolen optager hvert aar indtil 20 elever, der erholder fri undervisning, kost, bolig og vask samt frit brænde og lægetilsyn med medicin. Desuden kan der optages saa mange betalende elever, som lokalerne tillader. Disse har selv at betale sit kosthold, men stilles iøvrigt paa lige fod med de andre elever.

§ 10.

For at kunne optages som elev maa ansøgeren:

- som regel have fyldt det 18de aar;
- fremlægge vidnesbyrd for godt moralsk forhold;
- ved lægeattest godtgjøre at have god legemsbygning og at være frisk;
- at have elementære kundskaber i norsk sproglære samt at kunne skrive nogenlunde sprogrigtigt efter diktat;
- have godt kjendskab til de fire regningsarter og til reguladetri;
- have elementære kundskaber i geografi og fædrelandets historie;
- ved vidnesbyrd fra kjendte mænd godtgjøre at have deltaget i praktisk jordbrugsarbeide i mindst $1\frac{1}{2}$ aar (2 somre og 1 vinter).
- fremsende egenhændig skreven, til bestyreren stilet ansøgning om optagelse.

§ 11.

Foruden de ordinære elever kan der ved skolen optages saa mange vinter-elever, som lokalerne og undervisningsmidlerne tillader. Disse elever maa i regelen være mindst 20 aar gamle og ellers opfylde de samme optagelsesbetingelser, som kræves av de ordinære elever. De kan efter eget valg opholde sig ved skolen i et eller to vinterhalvaar og nyder i denne tid fri teoretisk undervisning sammen med de øvrige elever. Om hvorvidt og i tilfælde i hvilken udstrækning de kan fritages for at deltage i undervisningen i visse fag eller i øvelserne, overlades til skolestyret at bestemme. Vintereleverne maa selv sørge for husly og kosthold.

§ 12.

Frier gives 18 dage ved jul, 6 dage ved paaske og 3 dage ved pinse for saa mange elever, som bestyreren bestemmer.

VI. Ordensregler.

§ 13.

Eleverne har med flid og opmerksomhed at deltage i undervisningen, i overhøringerne og i øvelserne samt at vise orden og nøiagtighed ved alle til undervisningen hørende arbeider.

§ 14.

Arbejdsdyr, maskiner og redskaber, som eleverne anvender under arbeide, maa behandles med forsigtighed. Lider redskaber eller dyr nogen skade under arbeidet, skal dette straks meldes til bestyreren eller gaardsfuldmægtigen. Har nogen elev ved uforsigtighed forvoldt skaden, pligter han at yde fuld erstatning.

§ 15.

Uden bestyrerens tilladelse maa elev, som bor paa skolen ikke forlade skolegaarden. Om aftenen skal alle elever være paa sine værelser fra kl. 9 i vinterhalvaaret og fra kl. 10 i sommerhalvaaret.

§ 16.

De elever, som bor paa skolen, maa ikke uden bestyrerens samtykke bytte værelser eller de til disse hørende møbler. Al beskadigelse af inventar erstattes af den eller dem som har forvoldt skaden.

§ 17.

Tobaksrøkning er forbudt i undervisningslokalerne og i eller i nærheden af udhusbygningerne samt under arbejde. Eleverne er forpligtede til overalt at vise den største forsigtighed ved omgang med ild.

§ 18.

Eleverne maa ikke have skydevaaben paa sine værelser og ikke holde hund ved skolen.

§ 19.

Beskjæftigelser, som kan virke forstyrrende paa elevernes studier, er forbudte, og det paaligger eleverne saavel paa som udenfor skolen at iagttage et ædrueligt og sømmeligt forhold.

§ 20.

Har elev noget at klage over, henvender han sig herom til bestyreren. Hvis denne ikke vil eller kan afhjælpe klagen, kan den skriftlig forebringes skolestyret.

§ 21.

Enhver, der optages som elev, er pligtig til at overholde skolens plan og at rette sig efter de bestemmelser, som af skolestyret eller af skolens lærere maatte bli givne.

Skulde nogen elev vise uværdig opførsel, kan skolestyret efter derom modtagen forestilling fra bestyreren bortvise ham fra skolen. Medmindre forseelsen har været særdeles grov, bør dog saadan bortvisning ikke finde sted, uden at eleven tidligere er advaret af skolens bestyrer.

Elev, der uden skolestyrets tilladelse har forladt skolen før kurssets slutning, har, forsaavidt ikke skolestyret paa grund af forhaandenværende særlige omstændigheder anderledes bestemmer, at tilbagebetale, hvad der maatte være ydet ham i kosthold under skoleopholdet. Det samme gjælder dem, der paa grund af daarlig opførsel bortvises fra skolen.

VII. Lærerne.

§ 22.

Ved skolen ansættes en bestyrer, der tillige er førstelærer, en andenlærer, en gartner og en gaardsfuldmægtig, samtlige med 6 maaneders gjensidig opsigelse. Desuten ansættes en fjøsmester og mindst en haandværker med 3 maaneders gjensidig opsigelse.

Bestyreren ansættes af skolestyret med departementets approbation. De øvrige lærere ansættes af skolestyret efter forslag af bestyreren.

§ 23.

Det paaligger bestyreren:

1. At lede anstaltens virksomhed, vaage over dens interesser og i det hele varetage dens tarv.

2. At ordne, forestaa og føre tilsyn med den samlede gaardsdrift og forvalte skolens og gaardens eiendele paa bedste maade.
3. At antage den til gaardens drift nødvendige arbejdshjælp.
4. At paase at god skik og orden opretholdes saavel blandt eleverne som blandt de øvrige ved skolen værende personer.
5. At skaffe lægetilsyn paa billigste maate for skolen og være ansvarlig for, at de syge faar omhyggelig pleie.
6. At gennemgaa og anvise alle regninger før de udbetales af kassereren samt føre kontrol med indbetalingen til anstaltens kasse.
7. Ikke uden skolestyrets formands samtykke være borte fra skolen længere end 4 døgn ad gangen. Samme tjenestefrihed kan han indvilge skolens lærere og elever.
8. Hvert aar inden udgangen af april maaned at indsende til skolestyret en fuldstændig beretning om skolens virksomhed og gaardens drift.

§ 24.

Det paaligger lærerne i de teoretiske fag:

1. At udføre den undervisning, som er dem paalagt og derover føre bog.
2. At have opsyn med elevernes forhold samt ogsaa udenfor undervisningstimerne at øve al den gavnlige indflydelse paa eleverne, som de kan, og derved lede dem til flid, orden og omtænsomhed.
3. At føre tilsyn med de til deres lærefag henhørende samlinger og indretninger.

§ 25.

Det paaligger lærerne i de praktiske fag:

1. At føre inventarfortegnelse over redskaber og værktøi hver inden den gren af bedriften, de er satte til at forestaa.
2. At vejlede eleverne under deres praktiske arbejder hver inden sit fag og sørge for, at arbeidet udføres med flid og omhu, at dyr og redskaber behandles med omhyggelighed og at redskaberne efter afbenyttelsen hensesættes paa sin plads.
3. Hver i sin branche at føre fortegnelse over, hvad der sælges fra gaarden og at levere regnskabsføreren opgaver over det solgte, for at han kan indkassere pengene.

§ 26.

Lærerne, hvilke alle er lige forpligtede, har efter skolestyrets bestemmelse at forrette som skolens regnskabsfører og kasserer. Regnskabsføreren har ved hver maanedes udgang at levere bestyreren et sammendrag af regnskabet og inden udgangen af april maaned hvert aar at aflægge fuldstændigt aarsregnskab.

§ 27.

Bestyreren og de øvrige lærere har i det hele at rette sig efter de nærmere forskrifter og bestemmelser med hensyn til udøvelsen af deres gerning, som skolestyret maatte give.

VIII. Skolens styre.

§ 28.

Skolens styre består af 5 mand, hvoraf 1 opnævnes af departementet for 4 aar ad gangen og 4 vælges af amtstinget. Ogsaa disses funktionstid er 4 aar, idet 2 udgaar hvert andet aar, første gang ved lodtrækning. Hver gang amtstinget vælger medlemmer af skolestyret, vælger det tillige 2 suppleanter for 2 aar. Skolestyret vælger selv sin formand. — Under dets møder føres protokol.

§ 29.

Det paaligger skolestyret:

1. At besøge skolen saa ofte, som dens interesser fordrer det, leilighedsvis at overvære undervisningen og besigtige elevernes arbejder, tilse at lærcanstaltens virksomhed gaar sin jevne gang, paase at enhver der ansat person gjør sin pligt og søge forekommende mangler rettede.
2. At udfærdige de for skolens lærere og elever nødvendige forskrifter og bestemmelser.
3. Efter forslag af bestyreren at antage elever ved skolen.
4. At indstille til departementet om ansættelse af bestyrer samt at ansætte og afskedige lærerne og opsige bestyreren.
5. At modtage, undersøge og afgjøre klager og forestillinger fra skolens lærere og elever.
6. At undersøge skolens bøger og kassebeholdning og efter at have indhentet bestyrerens betænkning at fremlægge budgetforslag for det følgende aar.

§ 30.

Landbruksdirektøren har altid adgang til at inspicere og kontrollere skolen."

Ifølge denne plan, som traadte i kraft den 1 oktober 1900, blev det ordinære kursus $1\frac{1}{2}$ aar, nemlig 2 vintre og den mellemliggende sommer. Optagelse hver høst av indtil 20 frielever samt saa mange betalende elever og vinterelever som forholdene tillater, saa der blev 2 klasser om vinteren og 1 do. om sommeren med henholdsvis 40 og 20 frielever. Den nye ordning med 2 elevklasser nødvendiggjorde en forøkelse av lærerpersonalet, idet der maatte ansættes en andenlærer, hvorhos den daværende underlærer gik over til gaardsfuldmægtig.

Videre blev det nødvendig at opføre en ny, større skolebygning. Herom forelaa der ogsaa forslag i forbindelse med forslaget til omordning; men behandlingen av dette besluttedes utsat til følgende aar, idet overbestyrelsen anmodedes om at foranledige utarbeidhet et eller flere nye utkast til byggeplan og fremlægge dette tillikemed det av landbruksingeniør Grimnes allerede utfærdigede for næste aars amtsting.

Næste aar besluttede amtstinget efter forslag saavel av overbestyrelsen som næringskomiteen nr. 1 at opføre skolebygning efter en av arkitekt Fischer utarbeidhet plan. Bygningsarbeidet, som overdroges bygmester N. O. Nielsen, Bergen, utførtes vaaren og sommeren 1901, og fra begyndelsen av oktober samme aar blev bygningen tat i bruk. Skolebestyrer Klokk døde den 20 mai 1901, og han fik saaledes ikke den glæde at se hverken bygningen fuldført eller den nye ordning med 2 elevklasser iverksat.

Som Klokk's eftermand ansattes amtsagronom K. Teig, som overtok bestyrerposten fra 1 oktober 1901. I hans lod faldt det

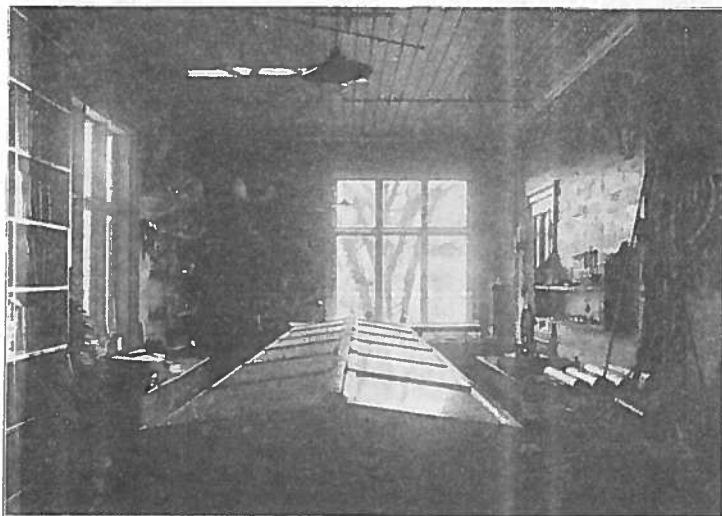

Elevrum.

at lede iverksættelsen av den nye ordning med det sterkt økede elevantal fordelt paa 2 klasser.

Uagtet skolen nu aarlig optok 20 frielever, var dog søkningen saa stor at man snart fandt det ønskelig at kunne imøtekomme denne i større utstrækning end der efter bestemmelserne i skolens plan var anledning til. Amtstinget vedtok derfor allerede i 1904 — efter forslag av bestyrer Teig og skolens styre — en forandring i skolens plan, hvorved der blev adgang til aarlig at opta indtil 25 ordinære frielever. I henhold til denne beslutning har skolens styre fra og med 1904 hver høst optat 25 frielever, saaledes at det samlede antal av disse i begge klasser vinteren 1904—05 var 45 mot tidligere 40. Forøvrig foretoges ingen forandringer. Teig virket kun $3\frac{1}{2}$ aar som bestyrer ved skolen, idet han fratraadte den 1 april 1905 for at overta stillingen som statskonsulent i husdyrbruk.

K. Teig avløstes som bestyrer av N. Ritland (daværende bestyrer av Stavanger amts landbruksskole) som siden 16 mai 1905 har indehat bestyrerstillingen ved skolen. Fra høsten 1905 har skolen fortsatt sin virksomhet med 50 ordinære elever i vinterhalvåret. Desuten har skolen enkelte aar optat 1 à 2 betalende ordinære elever og en del vinterelever. Med det betydelige elevantal som skolen efter den sidste utvidelse kunde motta, laa det nær at tro at søkningen saa nogenlunde maatte kunne imøtekommes; men saa var dog ikke tilfælde. Det hændte saaledes flere

Rum for undervisningsmateriel.

gange i de første 8 aar efter skolens omordning at bare omkring $\frac{1}{3}$ av ansøkerne blev optat.

Forat sætte skolen istand til at motta et større elevantal og derved lette adgangen til at erholde nogen undervisning i landbruk for de, som ikke fik plads i det ordinære eller som ikke hadde tid til at frekventere det fuldstændigste kursus besluttet amtstinget i 1908 — efter forslag av bestyrer Ritland og skolens styre — at der fra høsten 1909 skulde sættes igang et selvstændig 1-vinterskursus med 4—5 timers daglig undervisning. Oprettelsen av dette kursus nødvendiggjorde en del forandringer i fagfordelingen mellem skolens lærere. Desuten maatte der ansættes en teoretisk lærer med virketid kun i vinterhalvåret, likesom der

ogsaa maatte gjøres de forandringer og tilføielse i skolens plan som oprettelsen av omhandlede kursus nødvendiggjorde. Imidlertid blev ikke planforandringen vedtatt i amtstinget før 1909, da man først vilde se om kurset vandt tilstrækkelig tilslutning. Skolen har saaledes i overensstemmelse med den reviderte skoleplan fra begyndelsen av oktober 1909 hat 3 elevklasser og flere elever end tidligere.

I 1915 opstod atter spørsmål om forandring av skolens plan, idet landbruksdepartementet i rundskrivelse av 7 oktober 1915 henstillet til skolens vedkommende at avgi forslag om de planforandringer som de av stortinget under 30 juli s. a. fattede beslutninger angaaende landbruksundervisningen nødvendiggjorde. I henhold hertil utarbeidet bestyrer Ritland et motivert forslag til ny plan, hvilket forslag skolens styre sluttet sig til med undtagelse av bestemmelsen om sammensætningen av styret, idet man fandt at amtmanden helst burde være selskrevet medlem av dette. Amtstingets landbrukskomite var enig med skolens styre og indstillet til amtstinget at vedta forslaget med den ændring, at skolens styre skal bestaa av amtmanden og 4 valgte medlemmer. Den 14 april 1916 blev indstillingen enstemmig bifaldt av amtstinget.

Departementet approberte forslaget med endel mindre forandringer.

Den nye plan for skolen er saalydende:

„I. Skolens formaal.

§ 1.

Skolens formaal er at gi vordende gaardbrukere et hensigtsmæssig grundlag for deres utdannelse til dygtige landmænd.

II. Skolegaard.

§ 2.

Skolen holdes paa og i tilknytning til en den tillagt landeiendom, hvis bruk og drift den besørger og utnytter for sin undervisning og med hvilken den har fælles økonomi. Gaarden gives en for skolens behov avpasset bebyggelse,

III. Undervisningen.

§ 3.

1. Et ordinært kursus varer i $1\frac{1}{2}$ aar og begynder i almindelighet den første hverdag i oktober maaned.
2. Et tovtinters kursus varer 2 vintre og begynder omtrent paa samme tid som det ordinære.

3. Et selvstendig kort vinterkursus varer 1 vinter og begynner samtidig med to-vinters kurset.

§ 4.

Undervisningen omfatter:

I. I det ordinære kursuset:

A. Forberedende fag.

1. Norsk. (80 timer). Form- og orddannelseslære, sætnings- og periodebygning. Diktatskrivning og dertil knyttet analyse; skriftlig besvarelse av opgaver. Endvidere meddeles undervisning i utfærdigelse av kontrakter og dokumenter samt i almindelig korrespondance.
2. Praktisk regning. (60 timer). Enkel og sammensat reguladetri, procent- og renteberegning samt landbruksberegninger.
3. Geometri. (40 timer). Geometriens viktigste elementer til forstaaelse av principerne for maaling og beregning av geometriske flater og rum.
4. Fysik. (75 timer). De for landmanden viktigste avsnit av mekanik, hydrostatik, lys- og varmelære, elektricitet og meteorologi.
5. Kemi. (75 timer). Den uorganiske og organiske kemis grundtræk.
6. Sten- og fjeldlære samt jordbundslære. (70 timer). De viktigste sten- og bergarter. Hvorledes fjeld og jord er dannet. Norges fjeldbygning og løse jordlag.
7. Dyrelære. (40 timer). En kort oversigt over dyreriket. En nærmere omtale av de indenlandske dyrearter som er av særlig betydning for landbruket, herunder insektlære.
8. Plantelære. (70 timer). Planternes bygning og ernæring, oversigt over planteriket samt de for landbruket viktigste høiere og lavere planter, saavel nyttige som skadelige, herunder plantesygdomme.
9. Husdyrenes anatomi og fysiologi. (35 timer).
10. Frie foredrag.

B. Hovedfag.

11. Jordbrukslære. (170 timer). Redskaper og maskiner, jordens avgrøftning, nydyrking, gjødsling og arbeidning, plantevekslingens teori, planteforædling, vort jordbruks kulturplanter og deres dyrkning, ugræs.
12. Driftslære og samfundslære. (70 timer). Driftsmidlerne, landmanden og produktionen. De viktigste grundlæggende økonomiske love, produktion og omsætning med nærmere omtale av prisdannelse og omsætningsbetingelser. Landbrukets samvirke og kreditforhold. Oversigtlig behandling av de viktigste landbruksrettslige forhold, av skattevæsenet og toldspørsmålet.
13. Husdyrlære. (160 timer). Foringslære og avlslære. Speciel husdyrlære, omfattende hesten, kvæget, sauene, gjeiten, svinet og de mindre husdyr. Melkestel og meierilære (meieridriftslære). Husdyrenes viktigste sykdommer.
14. Havebrukslære. (80 timer). Betingelserne for et lønsomt havebruk i forbindelse med jordbruk, havers anlegg og almindelige stel, dyrkning av de almindelige grønnsakevekster, frukttrær og bærbusker samt frugtens og grønnsakernes høstning, oppbevaring og bruk.
15. Skogbrukslære. (60 timer). Skogtrærne og skogbundens viktigste planter, skogens foryngelse, stel, blinkning og hugst, drift og taksation.
16. Bygninglære (30 timer).

C. Øvelser.

17. Bokholderi og regnskapsvæsen. (60 timer). Almindelig gaardsregnskap og fjøskontrolregnskap.
18. Landmaaling, nivellering og karttegning. (90 timer). Bruk av enkle instrumenter for karttegning og arealberegning. Karttegning.
19. Redskaps- og bygningstegning. (60 timer).
20. Utfarter. Bestemmelse av planter, mineraler og bergarter.
21. Bedømmelse av husdyr, planter, frø og jordarter.
22. Haandverksøvelser. Eleverne skal turvis delta i de paa skolens smede- og snekkerverksted forefaldende arbeider.
23. Jordbruksarbeider. Eleverne skal delta i de paa skolegaardens jordbruk forefaldende arbeider. De skal turvis forrette som arbeidsformand og herunder føre dagbok.
24. Husdyrstel. Eleverne skal turvis delta i foring og røgt av alle slags husdyr paa skolegården.
25. Meieriarbeider i den utstrækning, hvori saadanne drives ved skolen.
26. Havebruksarbeider. Eleverne skal turvis delta i de forefaldende havebruksarbeider.
27. Skogarbeider. Eleverne deltar i alle forefaldende skogarbeider.

II. I to-vinters kurset.

Som for det ordinære kursuset med undtagelse av at de under nr. 23, 25, 26 og 27 nævnte øvelser sløifes.

III. I en-vinters kurset.

1. Norsk. (50 timer). Form- og orddannelseslære, sætnings- og periodebygning. Diktatskrivning og analyse samt stiløvelser.
2. Regning og geometri. (60 timer). Enkel og sammensat reguladetri, procent- og renteberegning samt beregning av flate- og rumstørrelser.
3. Naturfag. (160 timer). Det viktigste av kemi, fysik, geologi, plante- og dyrelære samt husdyrenes indre bygning og livsvirksomhet, for forstaaelse av landbruksfagene.
4. Jordbrukslære. (100 timer). Jordarterne, jordens avgrøftning, nydyrking, gjødsling og arbeidning. Jordbruksredskaper og maskiner. Jordbrukets viktigste kulturplanter og deres dyrkning. Bekjæmpelse av ugræs.
5. Husdyrlære. (100 timer). Forings- og avlslære. Speciel husdyrlære omfattende hesten, kvæget, sauene, gjeiten og svinet, samt de mindre husdyr.
6. Havebrukslære. (50 timer). Dyrkning av de almindelige grønnsaker, frukttrær og bærbusker samt avlingernes høstning og oppbevaring.
7. Skogbrukslære. (25 timer). Skogtrærne, skogbunden, skoggrøftning, skogens foryngelse og behandling samt blinkning, hugst og drift.
8. Bygninglære. (15 timer).

Av øvelser medtages i den utstrækning som forholdene tillater de for det ordinære kursuset nr. 17, 18 og 19 nævnte øvelser, samt delvis nr. 20, 21, 22 og 24.

§ 5.

Den teoretiske undervisning meddeles hovedsagelig i vinterhalvaaret. Den består i forelæsnings-, overhørings- og gjennomgaaelse av opgaver, hentet fra de forskjellige undervisningsfag.

Den praktiske undervisning meddeles væsentlig i det første aar. I onnetiderne kan al teoretisk undervisning indstilles.

Over undervisningen føres protokol.

Skolen skal være forsynt med det undervisningsmateriel, som departementet bestemmer.

To-vinterseleverne tilpligtes i sommerhalvaaret at føre optegnelser av forskjellige slags paa lister, som er anordnet av landbruksskolen og approbert av landbruksdirektøren. De førte lister indleveres til bestyreren ved sommerhalvaarets slutning og gennemgaaes av skolens lærere.

Skolen anviser saavidt mulig velskikkede lærlingsteder for de to-vinterselever, som i den mellemliggende sommer ønsker at praktisere som lærlinger hos private gaardbrukere. Saavel disse lærlinger som de vinterelever, der praktiserer hjemme i sommerhalvaaret, bør som regel besøkes 1 gang i sommerens løp av en av skolens funktionærer (bestyrer eller lærer), som i tilfælde reiser som lærlingeinspektør og fører den fornødne kontrol.

IV. Eksamen.

§ 6.

Ved slutningen av hvert kursus holdes offentlig eksamen, der maa være tilendebragt senest inden 14 april. Enhver elev, som bestaar prøven, erhoder et av bestyrer, lærere og censorer undertegnet avgangsvidnesbyrd.

Elev maa som saadan ikke meddeles anden attest av bestyrer og lærere end det offentlige vidnesbyrd om bestaaet eksamen. Dog er elev, som ikke bestaar eksamen, berettiget til at erhode en utskrift av eksamensprotokollen forsaavidt hans eksamination og forhold angaar, men uten at erhode hovedkarakter. Saadan utskrift utfærdiges ikke paa den for skolens eksamensvidnesbyrd bestemte blanket. Elev, der forlater skolen før skolens slutning, erhoder intet vidnesbyrd.

Elever av det korte vinterkursus erhoder ingen avgangseksamen; men hver elev kan meddeles en bevidnelse fra skolens bestyrer om kursets varighet, hvilke fag han har mottatt undervisning i, og hvorledes hans opførsel har været.

§ 7.

Eksamen bestaar av en skriftlig og en mundtlig del.

Ved den skriftlige del av eksamen gives

en opgave i jordbruks- eller driftslære,

en — i husdyr- og meierilære,

en — i norsk,

en — i bokholderi og

en eller flere opgaver i regning og geometri.

Besvarelserne utarbeides under opsig, uten hjælpemidler og uten at det tillates eleverne at meddele sig til hverandre. Til en opgaves besvarelse maa ikke brukes over 8 timer.

Ved den mundtlige del av eksamen skal opgaverne være skrevne paa like store og like tilskaarne papirer, hvorav hver elev trækker et, idet han kommer frem til eksaminationen. Hvert papir bør indeholde 2 eller 3 opgaver fra de forskjellige dele av faget.

Eksaminationen utføres av vedkommende lærer; dog er censor berettiget til, om han finder det paakrævet, at forlange eksaminationen fortsat eller til selv at gjøre de efter hans skjøn nødvendige spørsmåal.

Desuten fremlægger eleverne til eksamen de i kursets løp utførte tegninger og haandverksgjenstande samt de ved skolen førte optegnelser m. v.

§ 8.

Ved eksamen skal det nødvendige antal censorer være tilstede. Disse beskikkes av landbruksdirektøren. Eksaminator og censor i forening bestemmer karaktererne.

Ved utregning av decimaler benyttes 'kun tiendedeler, idet hundrededeler sløifes til fordel for eleverne.

Hele fagkarakterer gives for:

A. Skriftlige besvarelser:

1. Jordbruks- eller driftslære.....	1 karakter
2. Husdyr- og meierilære	1 —
3. Norsk	1 —
4. Regning og geometri $\frac{2}{3}$, bokførsel $\frac{1}{3}$	1 —

B. Mundtlig prøve og duellighet i:

5. Jordbrukslære	1 —
6. Driftslære $\frac{1}{2}$ og samfundslære $\frac{1}{2}$	1 —
7. Husdyrlære og meierilære	1 —
8. Havebrukslære	1 —
9. Skogbrukslære.....	1 —
10. Kemi $\frac{1}{2}$ og fysik $\frac{1}{2}$	1 —
11. Sten- og fjeldlære samt jordbundslære $\frac{1}{2}$ og plantelære $\frac{1}{2}$	1 —
12. Dyrelære $\frac{1}{2}$, anatomi og fysiologi $\frac{1}{2}$	1 —
13. Bygningslære med tegning.....	1 —
14. Landmaaling, nivellering og karttegning.....	1 —
15. Haandverksøvelser	1 —

Ved det ordinære kursus gives desuten følgende karakterer for duellighet i:

16. Jordbruksarbeider.....	1 karakter
17. Hesterøgt og kjøring	1 —
18. Husdyrrøgt og meieriarbeider	1 —
19. Havebruksarbeider	1 —
20. Ordning og ledelse av arbeide	1 —

Fagkarakterer er:

Udmerket godt med talværdi fra 1,0 til 1,5	
Meget godt - - - 1,6 - 2,5	
Godt - - - 2,6 - 3,5	
Maatelig - - - 3,6 - 4,5	
Slet - - - 4,5 - 5,0	

Av fagkaraktererne beregnes hovedkarakteren ved at dividere deres sum med antallet, idet der utregnes hovedkarakteren for fag 1—15, og for de ordinære elevs vedkommende særskilt hovedkarakter for de under 16—20 nævnte praktiske arbeider.

Hovedkarakterer er:

Udmerket godt med talværdi fra 1,00 til 1,50	
Meget godt - - - 1,51 - 2,50	
Godt - - - 2,51 - 3,25	

Elev, der ikke opnaar 3,25 som hovedkarakter eller 4,5 som laveste hel fagkarakter, har ikke bestaaet eksamen.

Eksamensvidnesbyrdet gives paategning om den av eleven utviste flid og orden i uttrykkene: „meget god“, „god“ og „mindre god“ og om opførsel: „intet at bemerke“, „intet væsentlig at bemerke“ og „mindre god“.

V. Eleverne.

§ 9.

1. I det ordinære kursus optages hvert aar indtil 25 elever, der erholder fri undervisning, kost og bolig samt frit brænde og lægetilsyn med medicin. Desuten kan der optages saa mange betalende elever, som lokalene tillater. Disse har selv at betale sit kosthold, men stilles iøvrig paa like fot med de andre elever.
 2. I to-vinterskurset kan optages saa mange elever, som lokalene og undervisningsmidlerne tillater. Disse nyter fri teoretisk undervisning sammen med de ordinære elever, men maa selv sørge for husly og kosthold.
 3. I en-vinterskurset kan optages saa mange elever som skolens styre finder hensigtsmæssig. Disse elever nyter fri teoretisk undervisning, men maa selv sørge for husly og kosthold.
- Et begrænset antal elever kan erholde stipendier.

§ 10.

1. Forat kunne optages som elev av det ordinære kursus eller to-vinterskurset maa ansøgeren:
 - a) Som regel ha fyldt 18 aar; undtagelser kan tilstedes av styret.
 - b) Skaffe bevidnelse for moralsk forhold.
 - c) Ved vidnesbyrd fra læge godtgjøre at ha god helbred og være fri for smitsom sygdom.
 - d) Besidde gode kundskaper fra folkeskolen og dertil som regel ha gennemgaaet en ungdomsskole av mindst 3 maaneders varighet eller paa anden maate ha erhvervet sig tilsvarende kundskaper.
 - e) Ved vidnesbyrd fra kjendte mænd godtgjøre at ha deltatt mindst 1 aar i praktisk jordbruksarbeide og desuten ha lært at melke.
 - f) Fremsende egenhändig skreven, til bestyreren stilet ansøgning om optagelse.
2. Forat kunne optages som elev av en-vinterskurset maa ansøgeren:
 - a) Som regel ha fyldt 18 aar; undtagelse kan tilstedes av styret.
 - b) Skaffe bevidnelse for moralsk forhold.
 - c) Ved vidnesbyrd fra læge godtgjøre at ha god helbred og være fri for smitsom sygdom.
 - d) Besidde gode kundskaper fra folkeskolen eller andre skoler.
 - e) Ved vidnesbyrd godtgjøre at ha deltatt mindst 1 sommerhalvaar i praktisk jordbruksarbeide.
 - f) Fremsende egenhändig skrevet, til bestyreren stilet ansøgning om optagelse.

Elever optages foreløbig til samtlige kurser efter de indsendte vidnesbyrd, og kun det til optagelse bestemte antal indkaldes til at møte paa skolen. Efter

ankomsten underkastes aspiranterne en av skolens lærerraad anordnet prøve i norsk og regning. Den, som ikke bestaar prøven, optages ikke som elev. I hans sted indkaldes en varamand, som maa underkastes og bestaa en tilsvarende prøve, før han antages som elev.

§ 11.

Ferier gives 18 dage ved jul, 6 dage ved paaske og 3 dage ved pinsen for saa mange elever, som bestyreren bestemmer.

VI. Ordensregler.

§ 12.

Eleverne har med flid og opmerksomhet at delta i undervisningen, i overhøringerne og i øvelserne samt at vise orden og nøiagtighet ved alle til undervisningen hørende arbeider.

§ 13.

Arbeidsdyr, maskiner og redskaper, som eleverne anvender under arbeide, maa behandles med forsigtighet. Lider redskaper eller dyr skade under arbeidet, skal dette straks meldes til bestyreren eller gaardsfuldmægtigen. Har nogen elev ved uforsigtighet forvoldt skaden, pligter han at yde fuld erstatning.

§ 14.

Uten bestyrerens tilladelse maa elev, som bor paa skolen, ikke forlæte skolegaarden. Om aftenen skal alle elever være paa sine værelser fra kl. 9 i vinterhalvaaret og fra kl. 10 i sommerhalvaaret.

§ 15.

De elever, som bor paa skolen, maa ikke uten bestyrerens samtykke bytte værelser eller de til disse hørende møbler. Al beskadigelse av inventar erstattes av den eller dem, som har forvoldt skaden.

§ 16.

Tobaksrøking er forbudt i undervisningslokalerne og i eller i nærheten av uthusbygningerne samt under arbeide. Eleverne er forpligtet til overalt at vise den største forsigtighet ved omgang med ild.

§ 17.

Eleverne maa ikke ha skytevaaben paa sine værelser og ikke holde hund ved skolen.

§ 18.

Beskjæftigelser, som kan virke forstyrrende paa elevernes studier, er forbudt, og det paaligger eleverne saavel paa som utenfor skolen at iagttatte et ærdelig og sømmelig forhold.

§ 19.

Har elev noget at klage over, henvender han sig herom til bestyreren. Hvis denne ikke vil eller kan avhjelpe klagen, kan den skriftlig forebringes skolestyret.

§ 20.

Enhver, der optages som elev, er pligtig til at overholde skolens plan og at rette sig efter de bestemmelser, som av skolestyret eller av skolens lærere maatte bli git.

Skulde nogen elev vise uværdig opførsel, kan skolestyret efter derom motagen forestilling fra skoleraadet bortvise ham fra skolen. Medmindre forseelsen har været særdeles grov, bør dog saadan bortvisning ikke finde sted, uten at eleven tidligere er advaret av skolens bestyrer.

Elev, der uten skolestyrets tilladelse har forlatt skolen før kursets slutning, har, forsaavidt ikke skolestyret paa grund av forhaandenværende særlige omstændigheder anderledes bestemmer, at tilbakebetale, hvad der maatte være ydet ham i kosthold under skoleopholdet. Det samme gjælder dem, der paa grund av daarlig opførsel bortvises fra skolen.

VII. Korte kurser.

§ 21.

I sommerhalvaaret kan avholdes korte kurser i jord-, husdyr- og havebruk samt i smaanæringer, naar det kan ordnes saaledes at det ikke hindrer den ordinære undervisning ved skolen. Saadanne kurser holdes i tilfælde for gaardbrukere i sidste halvdel av juni og for folkeskolelærere i juli—august. Undervisningen ved disse kurser besørges i størst mulig utstrækning av skolens faste lærere, men ekstralærere kan ogsaa tilkaldes.

VIII. Lærerne.

Ved skolen ansættes en bestyrer, der tillike er førstelærer, en andenlærer, en gartner og en gaardsfuldmægtig, samtlige med 6 maaneders gjensidig opsigelse. Endvidere ansættes en teoretisk lærer med virketid kun i vinterhalvaaret med 3 maaneders gjensidig opsigelse. Desuten ansættes en fjøsmester og mindst en haandverker med 3 maaneders gjensidig opsigelse.

Bestyreren ansættes av skolestyret med departementets approbation. De øvrige lærere ansættes av skolestyret efter forslag av bestyreren.

§ 23.

Det paaligger bestyreren:

1. At lede læreanstaltens virksomhet, vaake over dens interesser og i det hele vareta dens tarv.
2. At ordne, forestaa og føre tilsyn med den samlede gaardsdrift og forvalte skolens og gaardens eiendele paa bedste maate.
3. At anta den til gaardens drift nødvendige arbeidshjælp.
4. At paase at god skik og orden opretholdes saavel blandt eleverne som blandt de øvrige ved skolen værende personer.
5. At skaffe lægetilsyn paa billigste maate for skolen og være ansvarlig for, at de syke faar omhyggelig pleie.
6. At gjennemgaa og anwise alle regninger før de utbetales av kassereren samt føre kontrol med indbetalingen til anstaltens kasse.
7. Ikke uten skolestyrets formands samtykke være borte fra skolen længere end 4 døgn ad gangen. Samme tjenestefrihet kan han indvilge skolens lærere og elever.

8. Hvert aar inden 6 maaneders forløp efter beretningsaarets utløp at indsende til skolestyret en fuldstændig beretning om skolens virksomhet og gaardens drift.

§ 24.

Det paaligger lærerne i de teoretiske fag:

1. At utføre den undervisning, som er dem paalagt og derover føre bok.
2. At ha opsyn med elevernes forhold samt ogsaa utenfor undervisningstimerne at øve al den gavnlige indflydelse paa eleverne, som de kan, og derved lede dem til flid, orden og omtænksomhet.
3. At føre tilsyn med de til deres lærefag henlørende samlinger og indretninger.

§ 25.

Det paaligger lærerne i de praktiske fag:

1. At føre inventarfortegnelse over redskaper og verktøi hver inden den gren av bedriften, de er satte til at forestaa.
2. At veilede eleverne under deres praktiske arbeider hver inden sit fag og sørge for at arbeidet utføres med flid og omhu, at dyr og redskaper behandles med omhyggelighet og at redskaperne efter avbenyttelsen henses paa sin plads.
3. Hver i sin branche at føre fortegnelse over, hvad der sælges fra gaarden og at levere regnskapsføreren opgaver over det solgte, for at han kan indkassere pengene.

§ 26.

Lærerne, hvilke alle er like forpligtede, har efter skolestyrets bestemmelse at forrette som skolens regnskapsfører og kasserer. Regnskapsføreren har ved hver maanedes utgang at levere bestyreren et sammendrag av regnskapet og inden 4 maaneder efter regnskapsaarets utløp hvert aar at avlægge fuldstændig aarsregnskap.

§ 27.

Bestyreren og de øvrige lærere har i det hele at rette sig efter de nærmere forskrifter og bestemmelser med hensyn til utøvelsen av deres gjerning, som skolestyret maatte gi.

IX. Skoleraad.

§ 28.

Skolens bestyrer og det fast ansatte lærerpersonale i teoretiske fag utgjør skolens lærerraad med bestyreren som formand.

Skoleraadet har at avgi forslag til styret om optagelse av elever, undervisning og ordensforhold samt behandle og eventuelt avgi forslag om andre saker som forelægges skoleraadet av skolens styre eller bestyrer eller forianger behandlet av mindst 2 av skoleraadets medlemmer.

I skoleraadet føres protokoll.

X. Skolens styre.

§ 29.

Skolens styre bestaar av 5 medlemmer, hvorav 1 opnevnes av departementet for 4 aar ad gangen og 4 vælges av amtstinget. Disses funktionstid er ogsaa

4 aar, idet 2 utgaar hvert andet aar, første gang ved lodtrækning. Hver gang amtsstinget vælger medlemmer av styret, vælger det tillike 2 suppleanter for 2 aar. Styret vælger selv sin formand.

§ 30.

Styret har at føre tilsyn med skolen, kontrollere dens virksomhet og bistaa bestyreren med at fremme dens tarv.

Særlig paaligger det styret:

- a) At besøke skolen saa ofte som dens interesser fordrer det, leilighetsvis paahøre undervisningen og paase, at enhver ved skolen ansat person gjør sin pligt, samt søke mulig forekommende mangler rettet.
- b) At utfærdige de for skolens lærere og elever nødvendige forskrifter og bestemmelser.
- c) At ansætte lærere samt indstille til landbruksdepartementet om ansættelse av bestyrer og opsigelse av bestyrer og lærere.
- d) Efter forslag fra skolens lærerraad at anta elever samt utdele fripladser og stipendier.
- e) Efter forslag av skolens lærerraad at fatte bestemmelse om undervisningens ordning og fordeling.
- f) At motta, undersøke og avgjøre klager og forestillinger fra skolens bestyrer, lærere og elever.
- g) Efterat ha indhentet skoleraadets betænkning at fremlægge budgetforslag for kommende aar.
- h) At forhandle med centraladministrationen om skolens anliggender og søke dens godkjendelse, naar saadan kræves.
- i) At føre protokol under møterne.

§ 31.

Landbruksdirektøren har altid adgang til at inspicere og kontrollere skolen.

De væsentligste nye bestemmelser i denne plan er:

- at samfundslære blir obligatorisk eksamensfag for ordinære og to-vinterselever,
- at norskundervisningen for nævnte elever ogsaa skal omfatte undervisning i skrivning av kontrakter, dokumenter og almindelig korrespondance,
- at baade to- og en-vinterselever delvis skal delta i haandverksøvelser (sløid) og husdyrstel, idet disse elever for husdyrstellets vedkommende skal være med og veie op før til fjøset, delta i melkning og fettbestemmelse etc.,
- at en-vinterseleverne skal ha undervisning i norsk og
- at to-vinterseleverne i sommerhalvaaret bør føre lister under skolens kontrol.

Videre

- at der til eksamen skal gives særskilt opgave i norsk,
- at der til besvarelse av skriftlige eksamensoppgaver ikke maa brukes over 8 timer,
- at der ved den munttlige prøve gives 1 karakter for hvert av fagene havebruk og skogbruk mot tidligere halv karakter for hver av disse,
- at de ordinære elever — foruten de tidligere praktiske karakterer — skal ha 1 karakter for hesterøkt og kjøring og 1 do. for havebruksarbeider,

Fra læsesalen.

- at de ordinære elever faar særskilt hovedkarakter for de praktiske arbeider samt
 - at elev, som ikke opnaar 3.25 som hovedkarakter eller 4.5 som laveste hel fagkarakter, har ikke bestaaet eksamen, mens disse karakterer tidligere var henholdsvis 3.50 og 5.0.
- Endvidere
- at fordringen til praktisk øvelse for optagelse som ordinær eller to-vinterselever er nedsat fra 1½ til 1 aar, og for en-vinterselever fra 1 aar til 1 sommerhalvaar, samt at aspiranterne maa bestaa en prøve ved ankomsten til skolen.

Desuten

at der kan avholdes korte kurser og at der skal oprettes skoleraad.

Forøvrig vil der i samtlige kurser bli flere timer teoretisk undervisning pr. kursus, men til gjengjæld mindre praktisk arbeide for de ordinære elever i vinterhalvaaret. Derhos maa verkstederne forandres og utstyres saaledes, at partier paa 6—8 elever kan arbeide paa hvert verksted.

Antal undervisningstimer i de forskjellige fag pr. kursus for de kurser, som avsluttedes i de anførte aar:

Aar:	1874	1878	1884	1888	1894	1898	1904	1908	1912	1916
Kursets varighet:	2 aar	2 aar	2 aar	2 aar	2 aar	2 aar	1 1/2 aar	1 1/2 aar	1 1/2 aar	1 1/2 aar
Jordbrukslære	84 timer	110 timer	162 timer	130 timer	101 timer	146 timer	158 timer	232 timer	223 timer	251 timer
Husdyrlære	37 "	41 "	66 "	64 "	64 "	160 "	159 "	183 "	204 "	199 "
Anatomi	0 "	42 "	73 "	27 "	29 "	0 "	49 "	56 "	38 "	36 "
Meierilære	26 "	17 "	22 "	25 "	33 "	35 "	49 "	27 "	16 "	5 "
Sydomslære	97 "	46 "	33 "	19 "	23 "	0 "	24 "	15 "	18 "	14 "
Havebrukslære	34 "	22 "	32 "	4 "	7 "	51 "	56 "	54 "	52 "	91 "
Skogbrukslære	34 "	35 "	55 "	51 "	61 "	28 "	16 "	21 "	33 "	46 "
Botanik	13 "	51 "	48 "	47 "	19 "	61 "	57 "	48 "	59 "	69 "
Kemi	29 "	49 "	144 "	85 "	82 "	64 "	96 "	68 "	71 "	43 "
Fysik	28 "	24 "	60 "	39 "	37 "	38 "	48 "	45 "	48 "	28 "
Plantesygdomme	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	11 "	2 "	0 "
Mineralogi og geol.	23 "	18 "	18 "	37 "	38 "	39 "	36 "	40 "	39 "	22 "
Zoologi	63 "	36 "	36 "	36 "	26 "	12 "	15 "	10 "	18 "	0 "
Geometri	0 "	0 "	21 "	53 "	0 "	47 "	54 "	40 "	34 "	19 "
Regning	117 "	113 "	37 "	46 "	143 "	74 "	82 "	70 "	58 "	39 "
Norsk	58 "	61 "	33 "	36 "	63 "	60 "	74 "	66 "	60 "	0 "
Bokførelse	67 "	58 "	43 "	24 "	31 "	41 "	45 "	40 "	30 "	18 "
Tegning	130 "	172 "	206 "	342 ^{b)}	139 "	151 "	97 "	147 "	138 "	70 "
Landmaal. og nivel.	83 "	53 "	123 "	229 ^{b)}	106 "	95 "	49 "	44 "	50 "	25 "
Plantebesømmelse	0 "	0 "	0 "	0 "	19 "	20 "	0 "	14 "	10 "	0 "
Rettslære	21 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	17 "	19 "	14 "	11 "
Torvlære	8 "	0 "	14 "	1 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "
Birøgt	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	4 "	8 "	8 "
Naturlære	30 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "
Geografi	60 "	33 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "
Skrivning	27 "	24 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "
Vetrinerfag	0 "	44 "	9 "	19 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "	0 "
Totalt	1069 timer	1052 timer	1235 timer	1314 timer	1021 timer	1125 timer	1181 timer	1254 timer	1226 timer	1334 timer
										652 timer

^{b)} Disse tal er antagelig ved en feilskrift blitt for store.

Antal optagne og uteksaminerte elever i de forløpne 50 aar:

Aar	Kuld	Ordinære elever		II vinters elever		I vinters elever
		Optat	Uteksaminert	Optat	Uteksaminert	
1866—68	1	15	14			
1868—70	2	17	16			
1870—72	3	12	12			
1872—74	4	16	15			
1874—76	5	24	17			
1876—78	6	25	20			
1878—80	7	28	17			
1880—82	8	31	15			
1882—84	9	35	26			
1884—86	10	30	23			
1886—88	11	22	15			
1888—90	12	19	17			
1890—92	13	26	20			
1892—94	14	24	13			
1894—96	15	23	21			
1896—98	16	20	18			
1898—1900	17	19	16			
1900—02	18	19	19	1	1	
1901—03	19	21	21	1	1	
1902—04	20	20	20			
1903—05	21	22	20			
1904—06	22	26	25			
1905—07	23	25	24	2	1	
1906—08	24	25	23	1	0	
1907—09	25	26	26	2	1	3.
1908—10	26	26	25	2	2	
1909—11	27	26	22	7	6	21
1910—12	28	25	25	4	4	18
1911—13	29	27	24	6	5	5
1912—14	30	25	23	11	11	13
1913—15	31	25	25	6	6	8
1914—16	32	25	22	8	8	14
1915—17	33	25	25	5	4	6
		774	664	56	50	88

Herav uteksaminert i:

Wilson's bestyrertid 1866—86,	175 ordinære elever.
Sandbergs — 1886—96,	86 " "
Klokks — 1896—1901,	34 " "
Teigs — 1901—05,	80 " " + 2 II v.elever.
Ritlands — 1905—17,	289 " " + 48 —
	+ 80 I v.elever.

Korte kurser.

Saadanne kurser har ikke været avholdt før sommeren 1908, da skolen hadde et landbrukskursus av 2 ukers varighet for et større antal folkeskolelærere. Et tilsvarende kursus avholdtes ogsaa sommeren 1912.

Desuten er her siden 1911 aarlig avholdt et feriekursus à 4 uker i havebruk m. fl. fag for folkeskolelærere med plass for 10 deltagere. Begge disse slags kurser har været iverksat for statens regning.

For Bergenske Biavisforenings regning har her endvidere været 3 birøkterkurser à 6 dage, nemlig sommeren 1912, 1913 og 1914. Disse har delvis været kombinert med ovennævnte feriekurser i havebruk. Samtlige disse korte kurser har ialt hat ca. 170 deltagere.

For Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskaps regning har her tillike fra 1898 til 1915 aarlig været holdt et kort, væsentlig praktisk kursus i havebruk med plass for 10 deltagere. Dette kursus varte i 6 uker, hvorav 4 om vaaren og 2 om høsten.

Samme selskap oprettet i 1903 kurser av 1 ukers varighet i grønsakers og frugters anvendelse i husholdningen. 2 saadanne kurser har aarlig været henlagt til landbruksskolen.

Elevernes kosthold.

Ved skolens oprettelse blev det bestemt at bestyreren skulde holde eleverne kost mot en fastsat godtgjørelse av 50 spd. pr. elev og aar; men da saavel bestyreren som eleverne ikke var fornøiet med dette arrangement, blev det allerede i 1867 besluttet at gaa over til en anden ordning. Derefter ansattes økonom som mot en bestemt betaling pr. elev og aar for egen regning besørget elevernes kosthold. Denne ordning vedvarte like tit utgangen av aaret 1908. Senere har skolen hat en husholderske til at forestaa husholdningen for skolens regning.

Stend gaards historie.¹⁾

Gaardens navn, som nu almindelig uttales Stænn, skriver sig utvilsomt fra gammel tid og antages at ha været betegnelse for en av stene opfyldt strækning (Magnus Olsen: „Norske gaardnavne, Søndre Bergenhus amt“).

Navnet er først fundet nævnt i 1519 (Norske regnskaber og jordebøger for tidsrummet 1516—1521), hvor der ifølge Huitfeldt findes anført, at Thorstein, Laurids og Karl paa Steind hver betaler i mandtal avgift 2 mark til Bergens Kongsgaardalleen. Fanefjorden kaldtes Steindarfjord, hvilket maa tyde paa, at Stend har været en meget gammel hovedgaard. Navnet Steindarfjord (Steindarfirdi) omfattet dog ikke bare Fanefjorden, men ogsaa fjorden nordover til og forbi Bergen like til begyndelsen av Osterfjorden.

I vor historie findes nævnt, at da Baglerne, kong Sverres motstandere i 1184 reiste fra Bergen, delte de sig i 2 flokkes, hvorav den ene drog indover landet gennem Borgeskaret, mens den anden reiste sydover Strindarfjord og videre gennem Hardanger. Da navnet Strindarfjord ellers ikke forekommer, maa det antages at være en feilskrift av Steindarfjord. Dette peker ogsaa i retning av at Steind og Strindarfjord er av ældgammel dato.

Gjennem tidernes løp hargaardens navn undergaat flere forandringer fra det først kjendte Steind. I 1535 skrives det Stænn, i 1563, 1567 og 1610 Steenn, 1611 Steene, 1667 Steen og i 1723 Stenegaard. I den senere tid er der skrevet Stend, og denne navneform skal skyldes maalmænden Henrik Krohn.

Gaarden har gennem aarhundreder været eiet av adelige og patriciske slechter.

Den første oplysning omgaardens eier findes i en jordebok fra 1535. Da tilhørte gaarden Vincents Lunge. Der mangler

¹⁾ Oplysninger tilgaardens historie er samlet i Stiftsarkivet i Bergen, Bergens museums bibliotek og Riksarkivet i Kristiania, og som kilde er i stor utstrækning benyttet A. M. Wiesener: „Om Stiftsgaarden og Hans Christophersen Hiort samt Stend gaard“. Desuten har bibliotekar A. M. Wiesener, stiftsarkivar dr. Just Bing og skolebestyrer Bendixen git mig værdifulde oplysninger. N. Ritland.

oplysning om hvorledes V. Lunge kom i besiddelse av gaarden; men det antages, at han enten arvet den med sin hustru Margrethe, datter av Norges rikshofmester Niels Hendriksen Gyldenløve og fru Inger til Østraat, som var eiere av en mængde jordegods i Norge, eller gaarden har tilhørt Nonnesæter klostergods, som V. Lunge fik som gave av kongen.

Vincents Lunge døde i 1536, og man mener, at gaarden da gik i arv til hans datter Blanceflor, som var gift med Daniel Bildt til Abildgaard. Blanceflor døde i 1571, og da D. Bildt en kort tid efter giftet sig igjen, fik formentlig sønnen Otto Bildt til Næs gaarden under det paafølgende skifte. Han blev i 1590 gift med Inger Jespersdatter Vognsen til Hestrup.

Fra ham gik gaarden i arv til hans datter Kristine Bildt, født 19 juli 1597, død 28 januar 1692. Kristine Bildt var gift 2 ganger, første gang omkring 1626 med oberstløjtnant Gregorius Brockdorff, som skrev sig „til Steen“ (han blev senere kommandant paa Fredrikshald), anden gang med oberstløjtnant Marquard Otto von Mangelsen til Lundestad (i nærheten av Fredrikshald).

Under 7 april 1680 utstedte sidstnevnte skjøte paa gaarden til Hans Christophersen Hiort, som den 14 januar 1682 erholdt kgl. konfirmation herpaa. Sidstnevnte dag fik han ogsaa kgl. bevilgning til, at han og hans arvinger maa lade sig skrive til denne eiendom. Den 2 mai samme aar faar han endvidere privilegium paa, at gaarden, „som af Arilds Tid skal have vaaren en adelig Sædegaard“ fremdeles skal agtes og ansees for en hoved- og sædegaard. Dette gaardskjøp menes sikkert at staa i forbindelse med Hiorts erhvervelse av adelsskap, idet han den 8 april 1682 blev optat i adelsstanden. Gaarden beholdt de adelige sædegaardsprivilegier like til 1741.

Utskrift av jordebøkerne fra 1625 og 1646, kvægtællingen 1657, folketællingen 1666 og matriklen 1667 vedkommende gaarden Stend.

„Leding, Frelse och Fredtoldt
aff

Cronens och Stigtens Godtz

• i
Schioldtt Schibredtt 1625.

Pfanne Sogenn.

Gaarden Steen : Hans, Mogens, Thomis, Olluff.

Penninge : 18 β.“

„Nordhordlehns Regenschab for Dend Contributions Schatt,
Som Effter Kongl : May : Breffs Paabud Udgeffuis Schulle Til
Michæly och Juell.

Anno 1646.

Gaarden Steen : 2 løb Smør, 2 tønder M., $\frac{1}{2}$ Hud.
Olle Haldors : $\frac{1}{2}$ løb Smør, $\frac{1}{2}$ tønde M., $\frac{1}{8}$ Hud, $1\frac{1}{2}$ Rd. $\frac{1}{2}$ ort.
Niels Mogens : $\frac{1}{2}$ løb Smør, $\frac{1}{2}$ tønde M., $\frac{1}{8}$ Hud, $1\frac{1}{2}$ Rd. $\frac{1}{2}$ ort.
Fredrich Hans : $\frac{1}{2}$ løb Smør, $\frac{1}{2}$ tønde M., $\frac{1}{8}$ Hud, $1\frac{1}{2}$ Rd. $\frac{1}{2}$ ort.
Gieble Nils : $\frac{1}{2}$ løb Smør, $\frac{1}{2}$ tønde M., $\frac{1}{8}$ Hud, $1\frac{1}{2}$ Rd. $\frac{1}{2}$ ort.“

„Af Consumptions Mandtall paa Heste og Qveg for Nordhors
lehn 1657.

Gaarden Steenn. Schiold Schibbredde.

Oluffs.	Niels.	Hendrich.	Gieble.
Heste 1	Heste 1	Heste 1	Heste 1
Øxen 1	Kjør 7	Øxen 1	Øxen 1
Kjør 7	Qwier 3	Kjør 8	Kjør 7
Faar 2	Gieder 1	Qwier 3	Qwier 2
	Faar 6	Faar 4	Gieder 1
			Faar 5“

„Folketællingen i Pfanne 1666.

Gaarden Steene. Heel Gaard.

Landskyld.	Bønder.	Sønner oc Dreng.
Smør 2 løber	Fredrich Stensøn	Laffridz Fredrichsøn 18 aar.
Korn 2 tønner	Gieble Nielsen	Johannes Efvensøn 20 aar.
Hud 1	Niels Olesøn	Johannes Pofvelsøn 26 aar.
	Maagens Nielsøn	Hans Nielsøn 24 aar.

Hafer Sildevog. Sædekorn 12 tønder — Tiende 40 kanner.
Creatur fødes 40. — Qvegtiende 1 mp. slett.“

„Matricul for Nordhordlands Fogderie aar 1667. Gaarden
Steen : gifver Landskyld : Smør 2 Løber.

Malt 2 tønder. $\frac{1}{2}$ Hud.

Saaer : 12 tønder. Afvler : 42 tønder.

Føder : 42 Nød, 4 Heste.

Land Tiende : 4 Tønder, 1 Melle.

Leeding
Fredtold
Giengier } 2 Rd. 12 β.
Veedpenge }

Smaa Tiende : 1 Rd. 10 β, 2 Huder.

Landskatter af 2 Løber 1 pd. Smør.

Ringe Sildekast og Brændefang til.“

I 1690 var kommerceraad og toldforvalter Henrik Rye eier av
Stend. H. Rye var gift 2 ganger, første gang med Sophie Chri-
stine Walters, anden gang med Margretha Paulin. Han over-
levedes av sin 2den hustru, en søn av 1ste egleskap, samt en
søn og en datter av 2det egteskap.

I aaret 1701 hadde H. Rye, M. Pedersen som raadsmand (for-
pakter) paa gaarden, hvilket fremgaar av følgende utskrift:

„Folketællingen i Phanøe Præstegield udi Nordhords Fougderie
udi aaret 1701.

Adelig Sædegaard Steen.

Opsiddere eller Leilendinges Nafn:

Hr. Cammer Raad Hendrich Rye.

Bruges ved:

Raadsmand Mons Pedersen 55 aar

Tieneste Karle eller Dreng:

Salomon Nielson Steen 47 aar

Olle Børgesøn af Sundfurd. 32 aar

Niels Ifuersøn af Sundhorl. fogerj 30 aar

Suend Johonsøn Klungervold 24 aar

Jens Jørgensøn fød i Stavanger Amt 30 aar

Olle Olsøn Schiold 17 aar“.

Den næste eier var assessor og stiftamtskriver Wilhelm Hansen,
som omkring 1720 kom i besiddelse av gaarden. Han kom imid-
lertid i kasseangel, saa alt hans gods, hvoriblandt ogsaa Stend,
i 1739 blev lyst til salg ved offentlig auktion.

Den trykte auktionsplakat findes opbevaret i Bergens manu-
skriptsamling (nr. 466) og lyder, forsaavidt angaar Stend, som
følger:

„Placat
og
Fortegnelse

over stiftamtskriver *Wilhelm Hansens* jordegods m. m. i 1739.

Assessor Hansens privilegerede Adelig fri Gaard og andre Eien-
domme, som udi de derover forhen udi Bergen foretagne Seqve-
strations- og Auktions Forretninger, findes anført, som følger:

Udi Nordhors Fogderi.

1. Bemeldte privilegerede Gaard Steen skyldende 2 løber Smør og 7 Tønder Malt. Dens Bygninger og Inventarium skal bestaa udi efterskrevne:

- 1) Waan-Huuset, nemlig en tver og tvende Side-Bygninger, Teilhængte.

deriudi

Sex Jern Kakkell-Ovne.

- 2) En Hauge med et stort og 2de smaa Lyst-Huuse samt 2 Fiske-Damme.
- 3) Paa Raas-Gaarden, en Borge Stue, et Kiøkken, en Senge-Boed, et Veed-Huus, en Lahde, en Floer, en Heste-Stald, et Rulle-Huus, en Stue og tvende andre Kamre.

derudi

tvende Jern Kakkell-Ovne.

- 4) Paa den Plads kaldet Træerne, en Borger-Stue, en Senge-Boed, en Floer, en Lade, og paa den anden Plads kaldet Volden, en Borger-Stue, en Floer, en Lade og et Ild-Huus.
- 5) Ved Søen fire Søe-Boeder og en Nøst under et Tag, tvende baade Nøster og Nøste-Boed.
- 6) En Ud-Lade, et Qverne-Huus og et Tørve-Huus.

Gaardens Inventarium.

- 1) tredive Melke-Kiør
- 2) en Grastud
- 3) toe hester
- 4) en Silde-Noed 8 Faune dyb og halvfierdesindstve Faune lang
- 5) fire Roers eller bruge-Baader, nemlig 2 Færinger og 2 Sex-æringer med et Seigl og Redskab
- 6) en Deel Slæder, Hakker, Spader, Heste-Sæler og deslige
- 7) toe Sætninger halvbrugte Torskegarn
- 8) et Dito Seye-Garn
- 9) fire store Silde-Garn halvslidt
- 10) toe smaa gamle Silde-Garn

- 11) en Qvættline Sætning halvbrugt
- 12) en Damme-Noed“.

Der blev imidlertid ikke solgt noget før 1741, da kong Christian VI solgte „dend adelige gaard Steene, som efter resolutione af 8 martii 1740 uden odelsret og skattefrihed sælges, til cancelliraad Wollert Danckertsen for 3030 rdl. courant“. Hermed var det forbi med gaardens adelige sædegaardsprivilegier.

Wollert Danckertsen bodde paa gaarden til sin død i 1762 Hans hustru Catharina Elisabeth Meyerhoff overlevet ham og beholdt gaarden til 1765, da hun ved offentlig auktion solgte eien-
dommen til sin svigerinde Giertrud Krohn, født Danckertsen, — enke efter den rike kjøbmand Claus Krohn, som døde i 1744.

Hun døde i 1771, hvorefter gaarden ved en overenskomst mellem barnene gik over til hendes sønner, hofagent Danchert D. Krohn og etatsraad Wollert D. Krohn, hvilke overtok eiendommen efter en takst av 1150* rdl.

Etatsraad W. Krohn brukte Stend som landsted, mens broderen D. Krohn bodde paa Lungegaarden ved Bergen. Disse brødre eiet betydelig jordegods baade i Aarstad og Fane.

Det fortælles, at etatsraaden, naar han reiste til Stend, brukte baat fra broderens eiendom Lungegaarden til Ny-Damsgaard, som tilhørte hans gaard Solheim. Herfra fortsattes reisen i vogn til Fjøsanger, som eiedes av hofagenten. Derfra reiste han saa med baat over Noraasvandet til Noraas, hvor han hadde et vakkert hus, og hvor han ofte brukte at overnatte. Dagen efter fortsatte han saa videre i vogn til Stend. Hele reisen fra Bergen til Stend eller omvendt foregik saaledes utelukkende over hans egen og broderens eiendom. Den første kjørevei fra Noraas gjennom Raadalen til Stend skal ogsaa efter sigende være anlagt av etatsraad Krohn.

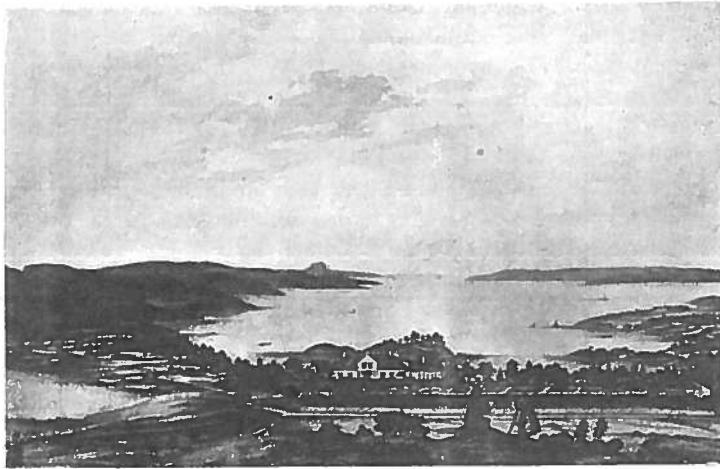
W. Krohn var meget interessert for landbruk, brukte mange penger til forbedring av gaarden og drev den betydelig frem i kultur og avkastning. Særlig interesserte han sig for haven, holdt tysk gartner og dyrket mange forskjellige slags grøntsaker.

I 1782 blev etatsraaden eneieier av Stend, idet hofagenten da forætte ham sin halvpart av eiendommen. W. Krohn døde i 1789, og ved samfrændeskiftet i 1797 overlot hans enke gaarden efter en takst av 5000 spd. til sønnen agent Wollert D. Krohn.

Om sommeren opholdt han sig, likesom hans far i sin tid gjorde, paa Stend og førte et stort og selskabelig hus. Han

interesserte sig baade for almindelig jordbruk og havebruk, og haven blev, likesom i hans fars tid,, omhyggelig vedlikeholdt og drevet. Haven hadde i det hele tat et meget zirlig utstyr med bl. a: kunstig anlagte damme og var ved indgangen prydet med malede figurer, hvorav særlig 2 løver og 2 danske husarer paa grund av sit skrækindjagende utseende tiltrak sig opmerksomhet og øvet den tilsigtede virkning paa den omkringboende ungdom, som hadde lyst at besøke haven ved nattetider.

At haven var smuk og seværdig fremgaar ogsaa av biskop Pavels dagbok for 24 juli 1821, da biskoppen besøkte Stend

Stend for 100 aar siden.

sammen med daværende præst i Fane Iver Munthe Daae, og hans søn Ludvig Daae, som først var officer og senere overtoldbetjent i Bergen (Lampe: Bergens Stifts Biskopper og Prester I, s. 286). I nævnte dagbok har biskoppen bl. a. skrevet følgende om sin tur fra Fane prestegaard til Stend:

„Efterat have nydt et Middagsmaaltid, der var aldeles comme il faut, men for mig saa ganske Fastemaaltid, at jeg maatte spise tørt Hvedebrød for at blive saa nogenlunde mæt, dernæst drukket tynd Caffé og studeret Morgendagens Tale, gjorde jeg med Provsten og Liutenanten en Spadsertur til Gaarden Steen, 'en god Halvfjerdingsvei herfra. Steen tilhører Agent Wollert Krohn i Bergen, som næsten aldrig kommer der, er nok en af de smukkeste

Gaarde, og har upaatvivlelig en af de smukkeste Haver i Bergens Stift. Gud ved overalt (o: idet heletaget) om der findes en saadan Buegang i Norge; i Christiania eller dets Omegn, Bogstad, Ullevold, Frogner findes den idetmindste ikke.“

Forøvrig henvises til avsnittet om haven, hvor den gamle have paa Stend er mer indgaaende beskrevet.

I 1816 „skioldret“ den bekjendte bergenske maler Joh. F. L. Dreier gaarden Stend, og dette interessante maleri eies nu av Vestlandske Kunstindustrimuseum. Foranstaaende billede er et fotografi av dette maleri.

Efter agent Wollert D. Krohns død gik gaarden ved det i 1837 avholdte skifte over til hans søn konsul Wollert Krohn efter en takst av 6000 spd.

Konsul Krohn solgte allerede i 1842 eiendommen for 10 000 spd. til dr. filos. Wollert Konow. Stend hadde da i 4 generationer tilhørt slekten Krohn.

Ifølge regnskap over Stend gaard for tidsrummet 1792 til 1836, hvilket regnskap findes opbevaret i Bergens museums bibliotek, var hovedbruket bortforpaktet til:

Hans Jonsen og hans søn en halvdel av hovedbruket fra 1792 til 1836.

Tollef Jonsen	en halvdel av hovedbruket fra 1792 til 1803
Ingebrigt Tollefsen..	do. „ 1803 „ 1822
Paul O. Cicilien-Lund	do. „ 1822 „ 1828
Ole K. Næsse	do. „ 1828 „ 1836

Den aarlige forpaktningssavgift for hver halvpart av gaarden varierte fra 30 spd., 4 mark og 8 skilling til 113 spd.

Underbrukene (pladsene) var forpaktet av:

Træet av Chrispinus fra 1792 til 1804. Aarlig avgift 23 spd., 1 mark og 8 skilling.

Melkeviken av Elling O. Ulland fra 1792 til 1810 for 6 spd. pr. aar. Fra 1825 til 1836 betalte Mons i Melkeviken ca. 13 spd. pr. aar.

Volden av Mikal Hansen fra 1792 til 1805 for 15 spd., 4 mark og 8 skilling pr. aar. Senere av Svend J. Norwig til 1830 for 20 spd., 4 mark og 8 skilling pr. aar.

Wiegen (Storevik?) av Johannes Monsen fra 1792 til 1826 for 20 spd., 4 mark og 8 skilling pr. aar.

Cicilien-Lund av Ole Paulsen fra 1793 til 1820 for en aarlig avgift av 16 spd., 4 mark og 8 skilling. Senere var Jakob Hansen Søre Jellestad forpakter av denne del.

Stenetræet av Simon Olsen Paradiis fra 1820 til 1836 for 110 spd. pr. aar de første aar, senere for 60 spd., 1 td. havre og 17 skj. poteter.

Stenedalen av Johannes i Dalen fra 1820 til 1835 for en aarlig avgift av 15 spd. de første aar, og 12 spd. pr. aar fra 1825.

Klungervolden av Svend Klungervolden fra 1819 til 1836 for 21 spd. pr. aar.

Træstøen av Nils Træstøen fra 1792 til 1810 for en grundleie av 15 spd. og 8 skilling pr. aar. Hans enke fortsatte til 1835.

Uren av Johannes J. Steen fra 1797 til 1812 for en aarlig grundleie av 1 spd., 3 mark og 8 skilling.

Aaletræet av Ole Londe fra 1792 til 1796 for 8 skilling i grundleie pr. aar.

Som ovenfor nævnt blev Stend i 1842 kjøpt av dr. filos. Wollert Konow, som tok fast ophold paa gaarden, opførte og drev et møllebruk der. Han var gift med Marie Oehlenschläger, datter av den bekjendte og høit skattede danske digter Oehlenschläger. Sommeren 1843 tok Oehlenschläger sammen med sin yngste søn William en reise til Norge, og da gjorde han en længere stands paa Stend, hvorunder han fuldførte sin tragedie „Erik Glipping“. Av digterens reisebeskrivelse hitsættes følgende om Stend:

„Igjennem en lang Allee med veldyrkede Marker til begge Sider, begrændset af nøgne, høie Kæmpefielde, kom vi til Gaarden, hyggeligt og smukt indrettet, skiøndt ikke saa smuk, som den siden er bleven. Her tilbragte jeg sex lykkelige Uger i min Families Skiød. Paa den anden Side af Gaarden udstrække sig atter frugtbare Marker til en Skov og en lille Kirke, der hører til Eiendommen. Ned til Stranden kommer man ad en Vei, der yndigt slynger sig gjennem den grønne Lund.“

Senere skrev han i et digt til sin svigersøn bl. a. om Stend:

„Det skønne Steen jeg ei kan glemme,
Hvor Dalen flader sig saa smukt,
Indsluttet lunt af Biergets Bugt,
Hvor Toppen vækker Stormens Stemme.
Og nu den skønne Vei til Havet,
Naturens egen Poesie,
Der finder jeg Dit Fiskeri
Med Hytter, Baade, rigt begavet.“

W. Konow var eier av Stend til 1862, da Søndre Bergenhus amtskommune kjøpte det meste av gaarden til landbruksskole-

gaard. Konow beholdt møllen og vandrettighetene, samt en mindre del av jordeiendommen.

Denne eiendom overlot han i 1875 til sin søn Wollert Konow, senere statsminister. Denne opførte et større møllebruk og lot bl. a. slaa en længere tunnel fra Stendvandet for at faa tilstrækkelig driftsvand til møllen. Senere kjøpte han adskillig jord av Fane prestegaard (Elvarlid med tilhørende fossefald og Frøisvold), hvilke jordstrækninger han for størstedelen opdyrket, saa han fik et betydelig gaardsbruk.

Dr. filos. W. Konow døde paa Stend i 1881. Fru Marie Konow flyttet efter sin mands død til Kjøbenhavn, hvor hun i 1910 avgik ved døden i en alder av 92 aar.

I 1912 solgte statsminister Konow hele sin eiendom (gaard, mølle og vandrettigheter) til Fane kommune for kr. 250 000, og dermed gik resten av gaarden Stend over til offentlig eiendom.

Paa jordstykket Kræklingen (nordvest for gaardens huse) laa en større gravhaug, som blev helt utgravet i bestyrer Wilsons tid; men nogen oldsaker fandtes der da ikke i den. Tidligere skal der dog i denne haug være fundet en del ben og rester av urner og vaaben.

Endelig skal bemerkes, at der i den saakaldte Bjørvik (i ældre tid kaldt Bjoarvik) er en langskipsgrund, som er ca. 35 m. lang og 10 m. bred.

Saaning av rotvekstfrø.

Stend gaard.

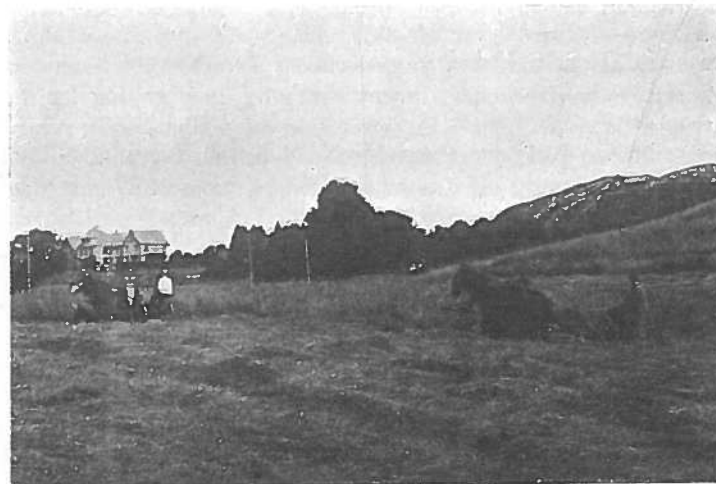
(Ved N. Ritland.)

Stend landbruksskolegaard ligger i Fane herred 60° 16' nordlig bredde og 5° 19' østlig længde, ca. 12.5 km. (veilængde 16 km.) syd for Bergen. Den har gaardsnr. 97, bruksnr. 1 av skyld 36.95 mark.

Eiendommens areal utgjør ialt ca. 2150 maal, hvorav omkring 550 maal indmark og 1600 maal utmark. Av indmarken er for tiden omkring 250 maal dyrket, mens resten er bevokset med skog, særlig blandet bestand av løvtrærarter, men delvis ogsaa med plantet barskog.

De dyrkede stykker ligger noget spredt, adskilt av større eller mindre skogpartier, og det dyrkede areal maa idet hele tat betegnes som mindre godt samlet og arronderet.

Jordsmonnet er meget vekslende, men bestaar hovedsagelig av myrjord, sand- og grusblandet muldjord. Disse jordarter forekommer ofte vekselvis paa samme jordstykke, og her er ikke ensartet jord i nogen større utstrækning. Paa et par stykker be-

Slaamaskiner i arbeide.

Høivenderen i arbeide.

staar jorden for en væsentlig del av meget fin sand i blanding med leir og danner her paa enkelte steder utpræget kviksand.

Myrjorden, som utgjør en stor del av det dyrkede areal, er hovedsagelig græsmyr og maa saaledes karakteriseres som forholdsvis god. Dybden er meget forskjellig, men er dog for det meste forholdsvis liten. De grundeste myrpartier ligger mange steder direkte paa fjeldet; men forøvrig bestaar myrbunden dels av morænedannelser og dels av sedimentær (bundfældt) leir. Myrtorven er for største delen av temmelig tæt beskaffenhet og da

Høisaater.

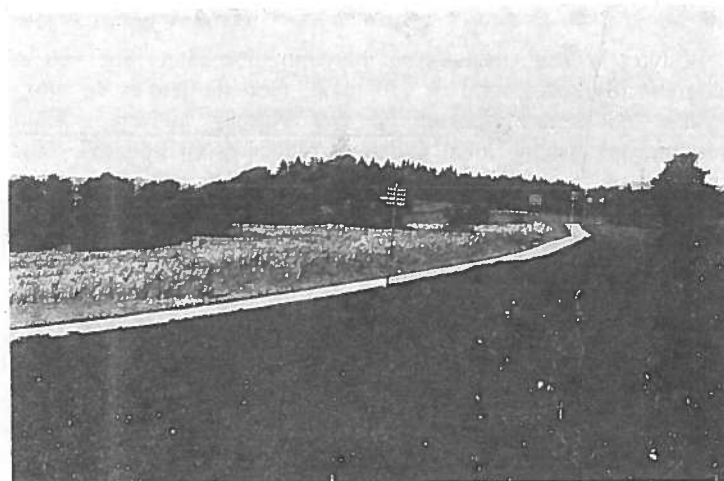
den aarlige nedbør ogsaa er stor, maa avgrøftningen være sterk. Grøfteavstanden er mange steder noget under 7 m.; men man har allikevel ikke kunnet merke at disse myrer er grøftet for sterkt. Paa enkelte stykker er faldforholdene ugunstige, saa man har været nødt til at minere adskillig for at tilveiebringe tilstrækkelig avløp.

Fastjorden dannes paa enkelte steder av et tyndt jordlag, bestaaende av lyngjord eller grastorv, som ligger like paa fjeldgrunden; men forøvrig bestaar fastjordens undergrund for det meste av moræneavleiringer.

Heldningsforholdene er ogsaa forskjellige, idet en del av de dyrkede stykker er smaa kuperet og bakket, mens andre stykker er temmelig jevne og flate eller svakt heldende. Heldningens hovedretning er mot syd-sydvest. Jordstykkenes form veksler

ogsaa fra nogenlunde retsided og regelmæssig til meget uregelmæssig.

Det blandede jordsmon (muldblandet sandjord, sand- og grusblandet muldjord) maa betegnes som gaardens bedste jord, idet der paa denne kan erholdes store og kvalitativt gode avlinger baade av korn, poteter og forvekster. Myrjorden egner sig derimot mindre godt for potet- og kornavl, men gir til gjengjæld rike avlinger av rotvekster, grønfor og høi. De grundlændte og kupert stykker høver av flere grunde ikke til aapen aaker, og brukes

Høihesjer.

derfor heller ikke til det almindelige omløp, men benyttes hovedsagelig til varig eng.

I det hele tat maa det siges at skolegaardens jord passer bedst til foravlinger (græs, rotvekster og grønfor), og i særlig grad gjælder dette under de her herskende veirforhold med den forholdsvis store nedbørsmængde (omkring 1800 mm. pr. aar).

Med undtagelse av Stendfjeldet, som nylig er fuldplantet med furu, brukes gaardens utmark som beite. Den overveiende del av utmarken bestaar dels av sumpige myrer, dels av skog- og sterkt lyngbevokset mark, mens kun mindre partier dannes av tør og græsklædt jord. Havnegangen er saaledes for det meste av mindre god beskaffenhet og er desuten utilstrækkelig for gaardens besætning. Havnegangen benyttes derfor bare til ungfæ, gjeldkjør og hester.

Jordbruket.

Jord du er vor moder —
overalt endnu.

Skifter livets goder,
trofast bliver du,
ligger hvor du laa,
byder, hvor vi gaa,
aarvist end i dag —
aandens underlag.

Jonas Dahl.

Bestyrer Wilson anslaaer i sin beretning for aaret 1867—68 det plogrene (dyrkede) areal til 210 maal; men da flere av de anførte stykker ved senere opmaalinger har vist sig at være adskillig mindre, bør nævnte areal utvilsomt reduceres en god del. Desuten opgives som engvandingsmark 27 og som kun til slaatteland skikket mark henimot 65 maal.

Wilson antyder allerede i 1867 en driftsplan for gaarden, og i næste aars beretning er en saadan i en noget ændret form indtat. Efter denne plan blev gaardens „plogrene jord“ inddelt i 9 saavidt mulig like store skifter med følgende omløp:

1. Havre.
2. Rotvekster.
3. Vaarkorn.
4. Grønhavre eller havrevikker og græsfrø.
- 5—9. Eng.

Ifølge dette sædskifte skulde $\frac{2}{9}$ av den skifteinddelte jord bære korn, $\frac{1}{9}$ poteter og rotvekster tilsammen, $\frac{1}{9}$ grønfrø og $\frac{5}{9}$ græs. Dette omløp blev ogsaa praktisert gjennom en del aar; men da skifterne er temmelig uensartet, især hvad jordsmonnets beskaffenhet angaar, viste det sig snart at der ofte maatte gjøres en del avvikelser fra den opstillede driftsplan. Det endte omsider med at Wilson fandt det mest praktisk at gaa over til et noget friere bruk, hvad der vistnok ogsaa er det heldigste, naar jorden er saa forskjelligartet som tilfælde er her.

Senere har jorden ogsaa været benyttet omtrent paa tilsvarende maate, idet de stykker, som egner sig bedst for potet- og kornavl, tildels blir brukt et aar længere til aapen aker og et aar mindre til eng end de utprægede myrjordstykker. I almindelighet benyttes nu følgende sædskifte:

1. Korn.
2. Poteter eller rotvekster.
3. Grønfrø med isaadd engfrø.
- 4—8. Eng.

Det er et eng-vekselbruk, som i overveiende grad gir föravlinger, hvad der maa sies at høve bedst baade med hensyn til jordart og klimatiske forhold. Engen holder sig som regel meget godt og gir et rikt høiutbytte selv om den er baade 5 og flere aar gammel.

Imidlertid vil det dog ogsaa under herværende forhold være mest regningssvarende at ha saa meget aapen aaker, at engen i almindelighet ikke behøver at bli mer end 5 aar. Derved kan en større del av jorden benyttes til de mest lønsomme aakervekster, som kaalrot, turnips og poteter, paa samme tid som jorden lettere kan bringes op i høiere kultur.

Det gjennemsnitlige areal til de forskjellige slags vekster, samt gjennemsnitlige avlinger m. m. vil fremgaa av efterfølgende tabellariske oversigter.

Høi- og haaavling.

Gjennemsnittlig for aarene:	Kunsteng			Naturlig eng	Tilsammen høi kg.	Haaavling, lass		Anmerkning
	Areal maal	Høiavling kg.				Tør laa	Raa laa ¹⁾	
		Ialt	Pr. maat					
1867—70					58 785			Avlingen er ikke opført særskilt for kunst- og naturlig eng før i 1901. Heller ikke er arealet anført før samme aar. ¹⁾ Nedlagt i siften.
1871—75					73 856	29		
1876—80					80 389	77		
1881—85					81 397		259	
1886—90					97 225		291	
1891—95					109 610	12	242	
1896—1900					98 910	10	249	
1901—05	160	112 100	706	18 873	130 973	21	254	
1906—10	128	102 000	800	17 004	119 004	12	181	
1911—15	136	117 311	862	16 246	133 557			

Gjennemsnittlig for aarene:	Havre			Byg			Rug			Vaarhvete			Blandkorn			
	Areal maal	Avling korn hl.		Areal maal	Avling korn hl.		Areal maal	Avling korn hl.		Areal maal	Avling korn hl.		Areal maal	Avling korn hl.		
		Ialt	Pr. maat		Ialt	Pr. maat		Ialt	Pr. maat		Ialt	Pr. maat		Ialt	Pr. maat	
1867—70	9,2	44,0	4,8	1,7	8,4	4,3				0,96	2,8	3,00				55,2
1871—75	20,0	76,42	3,7	1,75	4,9	2,8							0,3	2,2	7,3	77,64
1876—80	18,9	75,4	4,2	1,5	6,54	4,5										84,14
1881—85	27,3	86,3	4,1	0,6	1,66	2,77										87,96
1886—90	9,4	44,5	4,7	3,0	10,68	3,6	0,3	0,42	1,4	0,54	0,14	1,0	0,1	0,16	1,6	55,88
1891—95	9,0	34,0	3,6	8,9	34,3	3,8				0,54	0,54	1,0	0,28	0,7	2,5	69,52
1896—1900	10,9	50,5	4,6	5,4	17,6	3,3										68,1
1901—05	14,4	92,4	6,4	0,9	2,6	2,9				1,0	2,2	3,14				92,4
1906—10	15,8	71,0	4,5				0,4	1,4	3,5	0,7	2,2					71,0
1011—15	17,2	92,1	5,34													98,3

Gjennemsnittlig for aarene	Poteter		Turnips		Kaalrot				
	Areal i maal	Avling hl.		Areal i maal	Avling hl.				
		lalt	Pr. maal		lalt	Pr. maal			
1867—70	7,7	167,7	21,8	5,4	289,9	53,7	0,4	22,7	56,7
1871—75	5,3	78,3	14,8	6,7	222,4	33,2	1,2	71,0	59,1
1876—80	6,2	146,0	23,5	5,6	413,0	73,7	0,7	37,0	53,0
1881—85	5,9	119,0	20,2	7,3	478,0	66,7	1,1	45,2	41,0
1886—90	6,6	157,7	24,0	5,9	555,6	99,0	4,4	271,8	61,8
1891—95	2,9	70,4	24,0	5,8	363,0	62,6	6,5	646,8	99,5
1896—1900	2,3	51,0	22,0	7,2	634,0	88,0			
1901—05	6,6	131,0	20,0	8,0	574,0	71,8			
1906—10	8,4	199,0	23,6	10,9	1021,0	93,7			
1911—15	10,1	325,9	32,2	9,4	918,8	97,7			

Gjennemsnittlig for aarene	Grønfor med isaadd engfrø maal	Grønfor uten isaadd engfrø maal	Samlet grønforareal maal
1868—70	8.2		8.2
1871—75	15.9		15.9
1876—80	14.3		14.3
1881—85	5.0		5.0
1886—90	2.3	0.98	3.3
1891—95	3.4	0.9	4.3
1896—1900	0.94	1.24	2.18
1901—05	12.4		12.4
1906—10	17.4	4.2	21.6
1911—15	28.9	0.34	29.3

Aapen aaker.

Gjennemsnittlig for aarene	Maal
1867—70	33.16
1871—75	49.65
1876—80	46.8
1881—85	46.1
1886—90	29.0
1891—95	33.0
1896—1900	28.68
1901—05	42.50
1906—10	62.1
1911—15	74.5

Jordbunden paa Stend.

Stend gaard ligger ved bunden av Fanefjorden. Fjeldgrunden bestaar her for det meste av krystallinske skifere, særlig hornblendeskifer, glimmerskifer og gneis. Det er altsaa haarde, tungt forvitrelige bergarter, som ikke kan danne noget videre løse jordlag. Forvittringsjorden har da heller ingen betydning som jordart paa stedet.

De løse jordlag bestaar derimot særlig av:

1. Moræneavleiringer og
2. Myrjord.

Det meste av Stends indmark ligger paa en slette som har en høide over havet av 45—55 m. Hertil har engang under istiden havet staat, hvorfor avleiringerne er avsatt under vand eller utvasket av havet. De flate strækninger nord for gaardens hus ligger omtrent nøiagtig i nivaa med den marine grænse, og her har derfor sandavleiringerne nærmest formet sig som en terrasse.

Litt lavere, ved 40—50 m. o. h. er der avsatt et sandblandet leir eller leirsand like paa fjeldgrunden. I Fugledalen er denne sand saa fin (kviksand) at det er meget vanskelig at faa grøfterne til at holde sig; de stopper til selv om de er meget omhyggelig lagt. Leiret har ikke betydning som kulturjord; det ligger for dypt.

Den tydeligste moræne paa gaarden ligger i utmarken, ved Stadvollen (Stend bedehus). Denne moræne har en mægtighet av 4—6 m., og bestaar øverst under lyngjorden av et lag mørk aur, dernæst av forskjellige „lag“ med mer eller mindre utvasket og fin eller grov grus. Paa indmarken nord for haven og dels indenfor denne er gruset mer utvasket og rent for leir og store stenblokker. Jorden har derfor her karakteren av ren sandjord. Det samme er tilfælde søndenfor Stendvandet, paa Klungervollen, hvor dog sandlaget er forholdsvis tyndt.

Disse moræneavleiringer danner altsaa undergrunden paa en stor del av gaardens dyrkede indmark. Saaledes paa Kræklingen,

Storaakeren, størstedelen av Florstykket og Allémyr, samt Klungervollen og en stor del av Vollebakken. Dette er i flere henseender gaardens bedste skifter. Kulturjorden, som altsaa er sandblandet muldjord, er her let og nogenlunde varm og drivende, saa der kan dyrkes de fleste almindelige vekster med godt utbytte. Jorden er nok som sandjord ialmindelighet tør og let gjennomtrængelig for vand, men dels paa grund av at den ikke er fri for leir i dybden og særlig fordi nedbøren i distriktet er saa rikelig, er det sjelden at avlingerne lider av tørke. Tvertimot det er dri-

Parti fra skolegården.

vende varme det skorter paa, og da har ialfald sandjorden fordelen paa sin side. Det er ialfald sikkert at de bedste avlinger høstes paa disse jorder.

Av myrer er der paa gaarden en hel del, større og mindre. Tærrængforholdene er slik at der maatte dannes myrer. Landskapet er nemlig i hovedsaken flatt, men dog sterkt smaakupert, saa der alle steder er større og mindre forsænkninger mellom de opstikkende koller. I disse fordypninger er vandet blitt avstængt eller ialfald hindret i sit løp, og følgen har blitt en forsumpning og torvdannelse. Myrene er nok mer eller mindre raatnet, men oftest er de nogenlunde gode. De dyrkede myrer paa indmarken

er græsmyrer. Myrjorden ligger dels ovenpaa morænen, dette er tilfælde paa Kræklingen, Allémyr og Florstykket, hvilke skifter alle har en snip myrjord i et hjørne, og dels ligger de direkte paa fjeldet. Dybden av myrene er ikke stor; det kan dreie sig om 1 à 2 m., og ofte endda mindre.

I utmarken er der en hel del smaa myrer, som nok kunde egne sig til dyrkning for kvalitetens skyld, men de er som regel saa smaa og ujevne av form, at de vilde danne tungvinte og uhensigtsmæssige teiger. Nogen benyttes til brændtorv og blandingsjord. Men gaarden har ikke god brændtorvmyr. Dertil er myrene for litet raatnet og derfor altfor løse og seige. Ved hjælp av torvmaskin kan den dog bearbejdes til brukbar torv. Alle myrer indeholder rikelig av røtter og træstammer, vistnok for en væsentlig del furu.

De myrer som er dyrket har maattet grøftes meget grundig, idet det har vist sig at de ikke har blit ordentlig tørlagt med mindre grøfteavstanden har været ganske liten (6—8 m.). Og grøfterne har heller ikke fungert længe, paa grund av at myrjorden raatner saa hurtig efter at den er blit grøftet og at den derfor synker sterkt sammen. Det har saaledes ikke været længe mellem hver gang grøfterne har maattet tages op igjen og fornyes.

Som kulturjord er myrjorden paa de fleste skifter god, men det avhænger dog meget av hvordan tørlægningen er. De vel avgrøftede myrskifter gir store avlinger av høi og rotvekster. Av korn blir det ogsaa store avlinger, men kornet blir let, og halmen blir i regelen saa svær at straaet lægger sig tidlig om sommeren.

Paa de mange opstikkende knauser og koller, baade paa indmarken og især i utmarken er jordlaget meget tyndt. Det bestaar av torv- eller lyngjord, og danner kun en tarvelig skoggrund. Men ved dyrkning viser det sig at selv nogen faa tommer jord kan gi respektable avlinger av græs. Dette skyldes dog helst det for græsveksten heldige klima, idet nedbøren er saa rikelig. Naar det da kun gjødsles rikelig, vokser nok græsset selv om jordlaget er tyndt.

Husdyrene.

(Ved Joh. L. Lofthus).

1. Fæet.

Da amtet overtok Stend, medfulgte der ogsaa en del husdyr. Men den komite som var blit valgt til at ordne og planlægge den nye landbruksskole, fandt at ialfald de kjøer som var paa gaarden (efter forpagter Hveding) ikke egnet sig som grundlag for en mønsterbuskap, som man gik ut fra det skulde bli her. Amtmanden hadde derfor efter samraad med den nyansatte bestyrer Wilson allerede under 4 mai 1866 indsendt et andragende til indredepartementet om tilskud fra staten til oprettelse av en stambuskap (eller stamhollænderi som det den gang kaldtes). I dette andragende uttaler amtmand Meinich at det bør bringes paa det rene ved foringsforsøk, om det fæslag som hører hjemme i stiftet, skal ha fortrinnet fremfor andre racer eller ikke, men at man dog er blit enig om at holde sig til dette stedegne slag indtil videre.

Statsagronom Lindequist som fik denne skrivelse til uttalelse, fandt at man nok for en gangs skyld gjerne kunde oprette en stambuskap for bergenusiske kjøer, naar landbruksskolebestyreren vilde paata sig at skaffe dem tilveie og amtet vilde betale reiseomkostningerne dermed. Lindequist var forøvrig ingen beundrer av Vestlandets husdyr.

Andragendet om stambuskap blev indvilget, og det blev bestemt at denne skulde bestaa av 10 kjøer og 1 okse.

De kjøer som forpagteren leverte blev derfor solgt, dels som livdyr ved auktion og dels som slagtedy. Bærekjørene som blev solgt ved auktion om vaaren utbragtes til ialt 112 spd. for 8 kjøer, altsaa i gjennemsnit 14 spd. pr. dyr. Slagtedyrene, 5 stkr. paa tilsammen 20 voger kjøt, solgtes for 45 spd. eller 9 spd. pr. dyr. Som man ser har ikke priserne været særlig høie, sammenlignet med nutidens, selv om der ikke regnes krise-priser.

Utover høsten 1866 indkjøptes saa den nye buskap fra forskjellige kanter av amtet, nemlig:

1	sort okse	fra landh. Hermansen, Tysnes.....	pris 14 spd.
1	" ku	" Lars Hollekim, —	" 20 "
1	" "	" — —	" 21 "
1	" "	" Peder H. Eikedal, Kvam	" 17 "
1	" "	" Mads Godø, Tysnes	" 17 "
1	" "	" Knut Natvik, —	" 16 "
1	" "	" landh. Mohr —	" 25 "
1	" "	" Anders Ulsmog, Fane	" 26 "
1	" "	" Ola S. Valle — — }	" 45 "
1	" kvige	" — — — }	" 45 "
1	" ku	" propr. Galtung, Jondal.....	" 20 "
1	" okse	" Sjur J. Kjosaa, Kvam	" 10 "

Disse blev indsat som statens stambuskap.

Men desuten blev indkjøpt for amtskommunens regning:

1	brandet ku	fra Lars Hollekim, Tysnes.....	pris 12 spd.
1	sort kvige	" grbr. Galtung, Jondal	" 9 "
1	" ku	" Vermund Humlevik, Tysnes	" 10 "
1	" "	" Lars Humlevik, —	" 9 "
1	" kvige	" Karl L. Birkeland, Fane.....	" 12 "
1	" ku byttet med do.		

Saa godt som hele den nye buskap bestod av sorte, hornete vestlandskjør. Som ovenfor nævnt mente man nemlig at det var rettest at holde sig til det fæslag som var mest almindelig i amtet, ialfald indtil det ved foringsforsøk var bragt paa det rene at andre slag muligens var bedre. Saadanne foringsforsøk blev imidlertid ikke sat igang hverken da eller senere, saa spørsmålet er forsaavidt uløst den dag idag; men det er dog litt efter litt blit den almindelige opfatning, at man ved oprettelsen av landbrukskolen gjorde absolut ret i at begynde med bygdernes eget fæslag som grundlag for det forædlingsarbeide, som skolen skulde være den naturlige leder for. Dette tiltrods for at det netop da i sekstiaarene gik en bølge av interesse for alle mulige utenlandske og andre fremmede husdyrracer over landet, saa de dygtigste og fremmestligste gaardbrukere gjerne holdt telemarks- eller ayrshirefæ. Ikke mindst var dette tilfælde just i de nærmeste bygder omkring landbruksskolen.

Som man av ovenstaaende liste over de indkjøpte dyr vil se, var grundstokken for den nye stamme samlet sammen fra noksaa

vidt forskjellige bygdelag; de fleste dyr var fra Tysnes, men en del fra Kvam, Jondal og Fane. Det sier sig derfor selv, at om end dyrene efter al sandsynlighet var utvalgte med stor omhu, saa var avlsmaterialet saavidt forskjellig at det maatte ta mange aar, før buskapen kunde bli saa ensartet i bygning og egenskaper forøvrig at den kunde ha sikker nedarvningsevne. I de første aarene blev der da ogsaa faa kalver og ungdyr, som man ansaa skikket til at spredes utover som avlsdyr, ja der maatte omtrent hvert aar

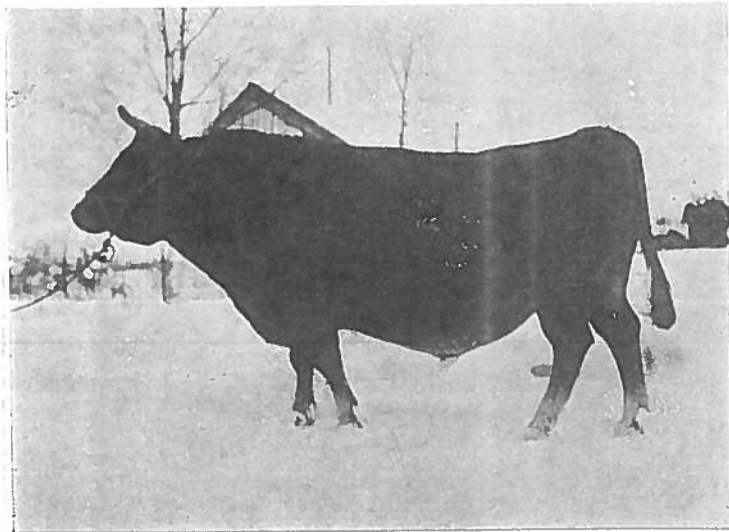
„Fredli“, sort ko av fjordrace, tillh. *Mons Hamre*, Fane. Den er moder til „Knerten“, 17 aar gammel og har faat 2den præmie. Den er kommet fra gaarden Milde i Fane.

gjøres indkjøp av dyr til selve skolen, fordi buskapen maatte økes hurtigere end hvad der kunde paasættes av lovende kalver.

Som det er tilfældet i enhver buskap, viste det sig snart ogsaa her at det var enkelte kjøer som kom til at spille en større rolle som gode avlsdyr, mens andre maatte kasseres efterhvert som man fik kjendskap til dem. En av de kjøer hvis navn gaar igjen i de fleste stamtavler inden buskapen paa Stend er Sigrid, som blev indkjøpt litt senere end grundstokken, fra Sigrid Gjele i Kvam. Denne ku var i flere aar fjøsets bedste melker, og de senere aars bedste kjøer har ogsaa dennes blod i sine aarer, skjønt det selvfølgelig ved indkjøp av fremmede okser er blit fortyndet.

Fra de senere aar kan nævnes Guldøie (som hører til Sigrids familie paa morsiden). Denne har hat større betydning for stammen end nogen anden ku, fordi den er blit mor til flere gode okser og køer.

Men naar noget enkelt dyr skal nævnes av dem som har hat indflydelse paa denne buskap, saa maa det først og fremst være oxen Knerten. Knerten er født 1892 paa Milde i Fane av (senere) 2 pr. sort ku. Den blev som ungoxse solgt til en fæ-

Førstepræmieoksen „Knerten“ av fjordrace, Stend landbruksskoles stamokse, sort, 12 aar gammel.

handler som agtet at la den gaa til slagt. Men tilfældigvis blev den dog utstillet paa Nesttun, hvor den vakte opmærksomhet. Senere blev den kjøpt av statsminister Konow, Stend, som velvillig overlot den til landbruksskolen. Denne okse har ikke alene hat gennemgripende indflydelse paa skolens buskap, men det er neppe nogen okse i det hele tat inden amtet som hittil har hat saa stor indflydelse paa fæets udvikling som Knerten. Det var en velbygget vakker okse, dog noget liten (460 kg. l. v.). Men hvad som udmerket den mest var dens overordentlig sterke og sikre nedarvningsevne. Naar man saa husker paa at den stod paa fjøset til den var 14 aar gl. (slaget 1906), saa vil man let forstaa at

hele buskapen fik sit præg av dette fremragende avlsdyr. Forholdet er nu i 1916 det at omtrent hvert eneste dyr som findes i fjøset har Knerten som stamfar. Forat slegtskapsavlens derfor ikke skulde drives forvidt er der i de sidste aar indkjøpt nogen fremmede okser, som dog er blit valgt blandt saadanne besætninger som tidligere har været paavirket av skolens stamme. Dette fordi de nye dyr ikke skulde virke altfor meget forskjellig fra de ældre og saaledes kanske rive istykker den ensartethet som stammen nu har.

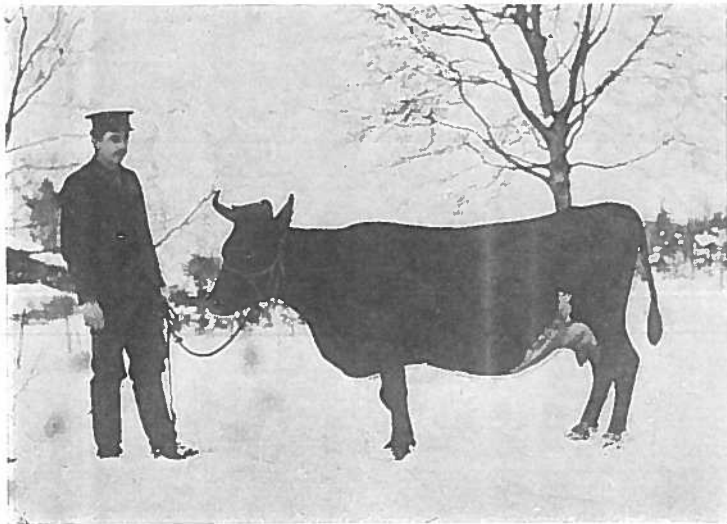

„Dagny“, 7 aar, 2den præmie.

Utviklingen av buskapen har ikke gaat saa jevnt og uavbrutt som man kanske kunde tænke. Dels har der været okser som har paavirket stammen i en uheldig retning, og saaledes sinket utviklingen, og dels har der været andre uheld. Det værste slag for buskapen, og det største økonomiske uheld som skolen i det hele tat har hat i disse femti aarene, var utbruddet av en miltbrandsfarang i 1885. Der døde da 26 dyr, og deriblandt de fleste av dem som tilhørte statens stamflok. Og da hele buskapen i den tid bestod av 45 dyr, ungdyr og okser medregnet, var det ikke alene et forholdsvis stort økonomisk tap, men det var først og fremst et uerstattelig tap for stammens avlsværdi. Det som i løpet av tyve aar var bygget op paa grundlag av de først ind-

kjøpte dyr, var med ett slag avbrutt, og man var saaledes nødt til at begynde næsten fra nyt av igjen. Der blev da ogsaa indkjøpt nye dyr, denne gang for det meste fra Fane. Disse indkjøpt har neppe været saa heldige som første gang, ialfald gik det flere aar, like til Knerten kom, før budskaben atter fik en typisk stammekarakter.

Endvidere har kalvekastning optraadt flere ganger i ondartet form. I 1873 berettes saaledes om sygdommen. Men værst op-

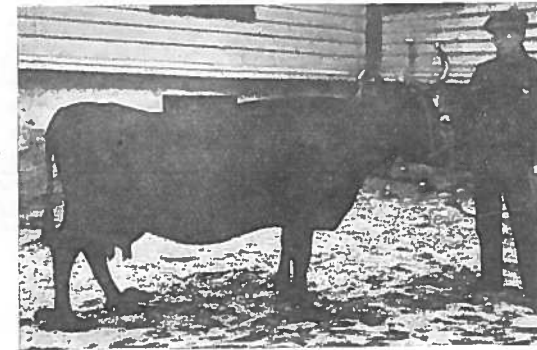
„Svarona“, indkjøpt til landbruksskolen fra Kvam.

traadte den 1907—09, da en stor del av kjørene kalvet unormalt. Skjønt dette vel først og fremst har været til økonomisk skade, kan man heller ikke se bort ifra at sygdommen griper forstyrrende ind i avlsarbeidet. Det hænder nemlig saa ofte, at de gode stamkjør kaster, saa avkommet ikke kan medsettes til livdyr. Og desuten staar man heller ikke frit med hensyn til valg av okse til kjørene.

Vestlandsfæet er ialmindelighet et av de mindste fæslag i landet, og for femti aar siden dels endog adskillig mindre end i vore dager. Man faar et godt indtryk av størrelsen av almindelige dyr ved den meddelelse som skolens første styre gir om de dyr som blev solgt fra gaarden før skolen begyndte. Der blev som

tidligere nævnt solgt 5 kjøer til slagt og disse veiet tilsammen 20 voger, d. v. s. 72 kg. slagtevegt pr. dyr. Det er dog noksaa sandsynlig at dette har været de daarligste og mindste dyr; de bedste blev solgt som livdyr. Desuten blir det oplyst at der var litet fôr, saa det kan vel hænde at dyrene har været særlig magre, saa slagteprocenten har været liten. Sætter man denne til 35 à 40 % skulde levende vegten for disse kjøer ha været ca. 200 kg., kanskje endog knapt det.

De kjøer som blev indkjøpt som stamdyr har efter al sandsynlighet været av racens største eksemplarer; men størrelsen av dem er dog ikke opgit. I beretningen for 1872 er det oplyst at oksen Mørkmann, som sandsynligvis er en fra Hatlestranden ind-

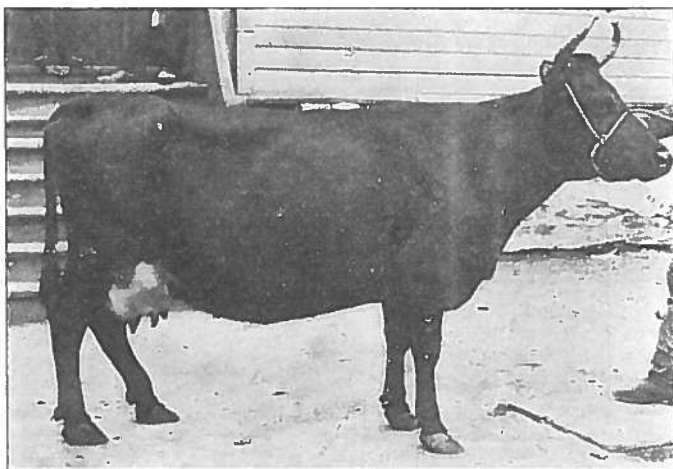
„Guldøie“ (1ste præmie).

kjøpt okse, blev slagtet i 6 à 7 aars alderen og veiet da 19 voger slagtevegt. Efter 50 % slagtevegt som man vel nu kan regne, skulde levendevegten av denne okse ha været 680 kg. Om bedste melkekoen i første beretningsaar er det oplyst at den veiet 386 pd. d. v. (193 kg.), Spranget mellem disse to tal er saa stor, at de rimeligvis maa betegne ydergrænserne. Da ikke alle kjørene er veiet eller maalt de første aarene, er det ikke godt at si med bestemthet hvor store dyrene gjennemsnittlig har været. Men antagelig vil det ikke være meget avveien, naar denne sættes til 250 kg. l. v.

Senere er størrelsen av dyrene steget noksaa hurtig, vel noget paa grund av utvalget, men vistnok mest paa grund av at foringen har været bedre end almindelig for racen. Vegten dreier sig nu om 330 kg. Hertil er dog at bemerke at denne størrelse er

naadd forholdsvis tidlig. I de sidste 20 aarene har størrelsen svinget mellem 320 og 330 kg. Okserne fra den sidste tid, baade Knerten og dens eftermænd, har nemlig været smaa og frembragt smaat avkom. En og anden ku kan dog være op i 450 kg. og større okser 650 kg. l. v.

Foringen. Det var jo en av de vigtigste opgaver landbrukskolen med en gang fik, at arbeide for en bedre foring av husdyrene. Rundt om i bygderne hadde svelteforingen været drevet i stor utstrækning, saa det var ikke saa let at overbevise folk om at det lønnet sig bedre at fore godt. Men landbruksskolen

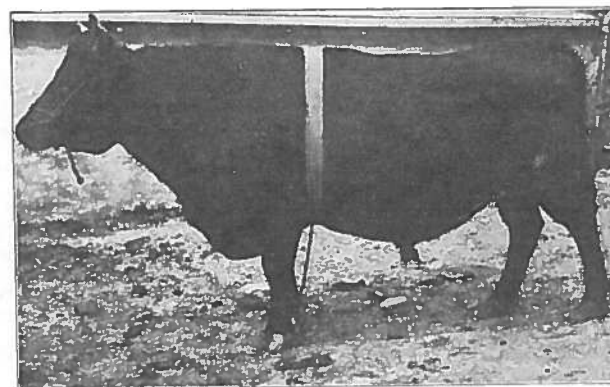
„Valborg“, f. 1903. 2den præmie.

begyndte straks at fore godt, om end paa langt nær saa sterkt som senere. I beretningen for første driftsaar er det meddelt at kjørene faar saa meget fôr som de vil fortære. Men hertil bemerkes samtidig at høiet som var det viktigste fôr, endnu var daarlig, fordi engen var saa tilvokset med star og halvgræsarter. Derfor kunde ikke høiet sættes til fuld forværdi. Gjennemsnittlig har der været foret med ca. 8 kg. høi eller høiværdi om dagen d. v. s. 2920 forenheter pr. aar. Dette fôr bestod av

4.5 kg.....	høi
1.0 „	halm
12.0 „	næper
$\frac{1}{4}$ „	linkakemel

Denne forblanding har forresten ikke været brukt saa lang tid, fordi der blev ikke dyrket saa meget rotfrugter at beholdningen av disse kunde strække til saa lang tid utover. Heller ikke blev der kjøpt saa meget kraftfor. Der er saaledes en række av aar utover bevilget kr. 400 til indkjøb herav, og selv dette beløp blev senere av amtstinget redusert til 200 kr., idet betimeligheten av at kjøpe kraftfor i det hele tat blev draget sterkt i tvil av denne forsamling.

I de senere aar har aarsforet dreiet sig om 3400 forenheter, idet det dog maa gjøres opmerksom paa at forværdien av høi og halm er regnet noget mindre end tidligere, nemlig 1.2 à 1.5 kg.

„Krolm“, 7 aar, 2den præmie.

høi og 2.5 kg. halm pr. forenhet. Dette gjør at foringen er forholdsvis sterkere nu end antallet av forenheter viser. Kraftforkjøpet har steget betydelig, særlig de senere aar, idet der nu brukes ca. 500 kg. kraftfor pr. melkeku om aaret.

Foringen er ogsaa mer alsidig, fordi der dyrkes mer rotvekster, og der desuten tillages betydelige mængder surhaa.

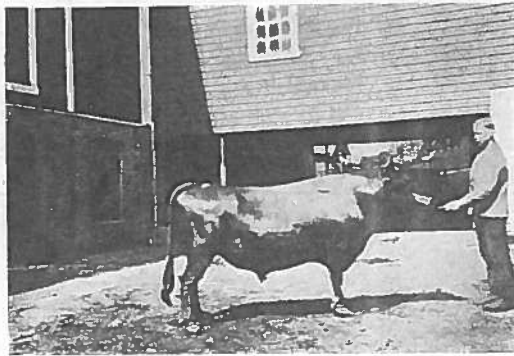
Til skolens eiendom hører en noksaa stor utmarksstrækning, nemlig mellem Stend og Hornes, samt Stendfjeldet. Begge disse strækninger benyttedes før til beite baade for ku, hest og sau. Stendfjeldet var i den første tid et hjelpelig godt beite, men det grodde efter hvert mer og mer til med lyng, og da man ogsaa tok til at plante skog her, blev det helt sløfet som havn. Den øvrige del av utmarken er paa langt nær tilstrækkelig beite for alle kjørene, hvorfor kun gjeldkjør, ungdyr og lavestmelkende

slippes ut om sommeren. De øvrige kjøer eller ca. $\frac{2}{3}$ av hele buskappen fores inde hele aaret.

Utbytte. Da gaarden jo er blit bedre dyrket aar for aar, saa formængden er blit større, har selvfølgelig ogsaa buskappen øket betydelig.

Antallet av dyr var saaledes;

Aar	Melkekjør	Okser	Ungdyr	Tils.
1866.....	17	1	1	19
1876.....				32
1886.....	28	3	9	40
1896.....	28	2	11	41
1906.....	37	6	13	56
1916.....	42	3	16	61

„Guldbrand“, (1ste præmie).

Noget av denne økning skyldes forresten det betydelig større indkjøp av kraftfôr i de senere aar, idet dette nu svarer til 10 á 12 kufoster, mens det fra først av androg kun til ett.

Melkemængden har hele tiden fra skolens opprettelse været nøyagtig veiet, i den første tid 2 ganger og i den senere tid 3 ganger om maaneden. Det er derfor let nok at faa greie paa hvad hver ku har git pr. aar. Men melkeregnskapet er ikke oppgjort paa samme maate hele tiden, saa det er værre at finde den gjennomsnittlige melkemængde for de forskjellige aar ut igjennem. Enkelte aar er nemlig alle kjøer tat med ved utregningen av gjennomsnittet, mens det andre tider kun har været regnet med de kjøer som har melket normalt hele aaret. Imidlertid har man av bøkerne som regel finde hvilke kjøer som er normaltmel-

kende, og i nedenstaaende tabel er gjennomsnittsmelkemængden av disse anført for hvert femaar.

Melkeutbytte.

Aar	Melkemængde		Melkens fettindhold %	Forbrukt antal forenheter pr. ku
	Ialt kg.	Gjennomsnittlig for de normalt-melkende kg.		
1867—68	22 966	1531		
1866—71	23 255	1482		
1871—76	31 153	1369		
1876—81	35 946	1355		
1881—86 ¹⁾	42 644	1455		
1886—91	50 102	1719		
1891—96	52 454	1909		
1896—1901	52 967	2127		
1901—06	74 136	2176		
1906—11	79 076	2172	3.58	3459
1911—16	77 071	2143	3.62	3583

Som man ser av tabellen har den samlede melkemængde øket fra ca. 23 000 liter de første aarene til opimot 80 000 de sidste 10 aar. Største aarlige melkemængde hadde skolen i 1909, nemlig 88 000. Stigningen har været jevn til aarene omkring 1900, men i femaarsperioden 1901—06 har den været temmelig stor. Dette skyldes ikke særlig større avdraatt av hvert enkelt dyr, men sterk økning av buskappen, noget som maatte komme dels paa grund av betydelige grundforbedringer og større foravlinger, og dels paa grund av det større indkjøp av kraftfôr.

Gjennomsnittsmelkemængden forholder sig ikke ganske paa samme maate. Første aaret var denne 1531 liter (potter) for stambuskapens vedkommende.

Senere gik gjennomsnittsmelkemængden ned like til i aarene 1876—81, da den kun var 1355 liter. Efter denne tid har den

¹⁾ Miltbrandsaaret 1885 er ikke medtat. Samlet melkemængde var dette aar 17 250 kg., og gjennomsnittlig av 10 kjøer 1246 kg.

steget jevnt og hurtig til 1896—1901 (2127), hvorefter den i de sidste perioder har holdt sig jevnt mellem 2100 og 2200 liter.

Grundene til denne bølgete kurve for melkemængden er forskjellige. Første aarene har nok det gode utvalg av stamdyr gjort sig gjældende, men efterhvert som disse har maattet skiftes ut og de paalagte kalver rykket ind i stedet, har kvaliteten gaat tilbake. Det er nemlig ikke ventende at avkommet efter en saa ujevn flok (d. v. s. ujevn nedarvningsevne) skal bli gjennemsnitlig like godt som forældrene. Det maatte gaa mange aar før melkeevnen kunde bli saa fæstet, at gjennemsnitmelkemængden kunde stige nævneværdig. Under den sterke stigning i tyveaarsperioden 1881—1901 har den sterkere foring utvilsomt gjort sig gjæl-

Kjør paa beite.

dende, likesom selve regnskapsførselen ogsaa har gjort sit, idet der er skutt ut unormale melkere med større strenghet.

Det har ikke været ført fuldstændig kontrolregnskap for længere tid end de to sidste femaarsperioder. Derfor kan det ikke sies nøiagtig hvorledes forbruket av fôr stiller sig i forhold til melkeutbytte for tidligere tid. Men for 1906—11 var melkeutbyttet pr. 100 forenheter (høi) 63 kg. og for 1911—16 60 kg.

Utbyttet er saaledes noget under middels, idet gjennemsnittet for kontrolforeningerne de 3 sidste aar var 66 kg. melk pr. 100 forenheter.

Det bør dog her gjøres opmerksom paa at en buskap som denne, som melkes og stelles utelukkende av elever, ikke med rimelighet kan ventes at gi det utbytte som paa almindelige velstelte fjøs. Dertil er eleverne alt for uøvede, og især melkningen blir derfor utilfredsstillende.

Det regnskapsmessige utbytte av fjøset fremgaar av tabellen s. 85. Pengeutbyttet avhænger ikke bare av melkeutbyttet, men i høi grad av priserne paa melk og kjøt. Her maa det da gjøres opmerksom paa at en del varer er levert til skolens husholdning og funktionærer for en noget billigere pris end hvad man muligens kunde opnaadd ved salg i byen. Utgifterne gjælder kun kontant utlæg til kraftfor, indkjøpte dyr, redskaper og inventar etc. Det hjemmeavlede fôr er altsaa betalt med det i regnskapet opførte nettooverskud.

2. Sauene.

Samtidig med at amtet søkte om statsbidrag til oprettelse av stambuskap for fæ, blev der ogsaa søkt om at staten stationerte en stamme av sauer paa landbruksskolen. Ogsaa dette blev indvilget, og i 1866 og 1867 mottok skolen 2 værer og 10 sauer av cheviotrace som skulde utgjøre stamflokken.

Bestyrer Wilson foreslog straks at saueholdet maatte utvides betydelig, baade fordi det var av betydning for distriktet at landbruksskolen kunde skaffe gode avlsdyr og fordi saueholdet syntes at lønne sig meget godt. Han anførte at sauene kunde fores meget billig, idet de vistnok kunde finde tilstrækkelig fôr ute ogsaa største parten av vinteren.

Det blev da først forsøkt at holde en del værer og værlam, som skulde utleies som springdyr. Disse blev imidlertid litet benyttet, og de blev derfor solgt igjen.

Saueflokken økedes efterhvert de første aarene utover. 1871 var der saaledes 32 dyr, 1876 var antallet steget til 85 og i 1877 til 95 dyr.

I den første tid har saueholdet været lønsomt, og Wilson lovte sig meget av denne gren av husdyrbruket. Ja han uttaler at der er beite paa gaarden til 150—200 dyr, saa der er god anledning til utvidelse.

Det blev forsøkt at la sauene gaa ute ogsaa om vinteren, og da det viste sig at sauene trivtes og greidde sig godt, blev det fra 1872 til regel at la dem gaa ute hele vinteren, ogsaa om natten. Sauene blev da klippet bare én gang om aaret.

I 1877 blev sauene angrepet av skab, som selvølgelig gjorde et skaar i utbyttet. Flokken blev dette aar reducert fra 95 til 59 dyr. I 1879 blev statens stamflok avlevert, saa da minket antallet yderligere.

Fra denne tid ser det forresten ut til at saueholdet faar flere vanskeligheter at drages med. Nogen vintre var saaledes særlig strenge, saa sauene ikke fandt tilstrækkelig næring, og de led ogsaa vondt av kulden. Dertil kom at Stendfjeldet, som var det viktigste beite, tok til at gro til med lyng. Denne hadde været avbrændt i 1861 og beitet hadde da fremover en tid været godt. En fornyet brænding 1884 mislykkedes, da lyngen var saa kort at den ikke vilde brænde. I 1884 meddeler saa Wilson at saueholdet bringer tap; men han mener dog at det bør drives for undervisningens skyld. Og næste aar skriver han atter at saueholdet bringer baade direkte og indirekte tap. Sauene gjør skade paa engene. Skal derfor saueholdet fortsættes, saa maa der bygges sauehus, vinterforing maa indføres og beite leies for sommeren andre steder.

Dette aar (1885) var det at miltbrandsfarangen utbrøt blandt kjørene. Og det blev da besluttet at realisere hele saueflokken for at skaffe midler til indkjøp av kjøer. Ved auktion 16 november solgtes 14 voksne og 14 lam for ialt kr. 613.50, eller gjennemsnitlig 22 kr. pr. dyr, og underhaanden blev der solgt 7 voksne og 1 lam for kr. 215. Ialt indbragte saueflokken kr. 828.50.

Senere har ikke saueholdet været tat op igjen, skjønt det av og til har hævet sig røster for at dette burde ske. Skolen's styre har i 1914 anmodet bestyrer Ritland om at avgi en uttalelse om et eventuelt sauehold ved skolen. I den utredning som bestyreren i henhold hertil har avgitt, anfører han at da skolen ikke har vel-skikkede beiter, kan det ikke gjøres regning paa at saueholdet vil lønne sig. Desuten vil omkostninger til gjerder etc. bli noksaa store. Derfor finder han at det er andre arbeider, til hvem det først bør bli tale om bevilgning. Styret og amtstinget har imidlertid endnu ikke realitetsbehandlet denne sak, men stillet den i bero indtil videre paa grund av de nuværende særlige økonomiske forhold.

3. Grisene.

Naar undtas de sidste aar har svineholdet ved skolen spillet en meget underordnet rolle. Det har nok været holdt nogen faa griser om aaret fra den første tid skolen blev opprettet, men det har været uten nogen særlig plan i denne drift. Før 1870 hadde skolen kun 1 gris om aaret, og den blev holdt som slagtegris. Og det skulde heller ikke virke saa ansporende til utvidelse det

regnskapet som bestyreren fremlægger over dette første svinehold. Den ene grisen blev solgt efter en pris av 6 skill. pr. mark for 20 spd. Utgiften til indkjøpt for var 19 spd. — foruten diverse produkter fra gaard og meieri. Det var altsaa tap. Wilson sier da ogsaa at han har liten tro paa grisehold, med mindre der skaffes en bedre race. Han foreslaar derfor at der bevilges til indkjøp av et par dyr av Yorkshire-race hos grbr. Omsted i Solør.

Dette blev gjort i 1872. Nu fremover hadde skolen som regel 2 à 4 griser, og der blev drevet nogen avl med salg av smaa-

Grisene i løpegaarden.

griser. Regnskapet er dog fremdeles forskjellig; der kom flere uheld til, som gjorde at indtægterne blev smaa.

I 1885 prøvde man atter et nyt slag griser, nemlig engelsk Cumberlandsrace, som holdtes til 1889, da man efter henstilling fra landhusholdningsselskapet kjøpte 1 raane og 2 purker av det røde engelske landsvin Tamworth fra grbr. Haakon Tveter i Asker. Allerede aaret efter døde raanen og den ene purke av forgiftning, og næste aar døde ogsaa den anden purke. Efter atter et forsøk med Cumberlandssvin, gik man i 1892 over til norsk landsvin fra Etne.

I 1895 blev fjøset ombygget, og det rum som hittil hadde været brukt til svinehus blev nu indredet til fjøs. Grisene fik da indtil videre plass i nogen rum i stalden. Men dette kunde ikke vedvare i længden, og bestyreren finder ikke at kunne fortsætte med griseholdet længer, før der bygges særskilt hus.

Saa var skolen uten grisehold like til 1909. Men man var hele tiden opmærksom paa at dette ikke var forsvarlig for undervisningens skyld, hvorfor det endelig blev besluttet at der skulde opføres særskilt grisehus. Dette stod færdig høsten 1909. Det indeholder 12 binger og kostet vel 6000 kroner.

Samtidig mottok skolen amtets avlsstation for stor Yorkshire, som nu sidst hadde været i Ølen. Denne avlsstation bestod av 1 raane og 2 purker, men er senere utvidet til 3 purker. Foruten disse har skolen for egen regning ogsaa hat flere purker, saa besætningens størrelse som regel har været 7—8 avlspurker, foruten et vekslende antal ungdyr og slagtegriser.

Fra den tid da svineholdet blev anlagt i litt større maalestok, og der blev ofret noget paa det, har det gaat særdeles bra. Det har været bassert paa avl og salg av smaa griser, og disse har hat rivende avsætning, baade de som har været utkaaret som avlsdyr og de almindelige slagtegriser. Produktionen av smaa griser har i det sidste dreiet sig om 180 griser om aaret.

Indtægter og utgifter har stillet sig slik:

	Indtægt kr.	Utgift kr.
1910	2229.90	1140.56
1911	2681.59	1317.42
1912	3341.35	2425.88
1913 (1/2 aar)	1431.23	414.48
1913—14	2219.34	1147.03
1914—15	2205.28	1583.68
1915—16	5330.60	3950.96

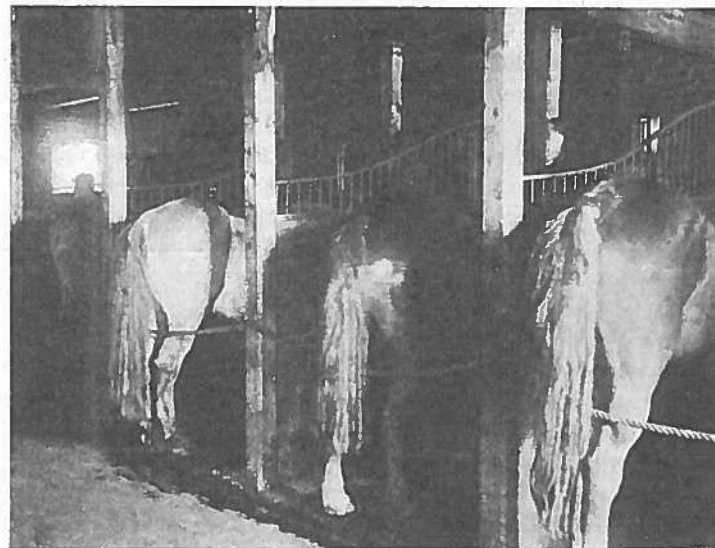
Overskuddet er at betragte som betaling for det hjemmeavlede for, væsentlig kaalrot og grønfor, da disse ikke er regnskapsført.

4. Gjeiter.

I 1866 fik amtet til forærings 6 angora-gjeiter fra en i Stockholm bosat nordmand, groshandler Sørensen. Disse gjeiter blev anvist foreløbig plads paa landbruksskolen, idet man mente det maatte ha særlig interesse for Vestlandet at faa bragt paa det rene

om disse dyr kunde trives her. Imidlertid holdt dyrene sig utrivelige, noget som man antok maatte skyldes det fugtige klima. Bestyrer Wilson foreslog derfor at de blev sendt til de indre bygder, Hardanger eller Voss. Det blev fra Stavanger gjort gjældende at det vistnok hadde været giverens forudsætning at gjeiterne skulde bli i Stavanger amt, og styret besluttet da at la dette amt faa dem. Imidlertid sa amtstinget i Stavanger nei tak. Saa blev da gjeiterne sendt til Voss, hvor de blev holdt for amtets regning paa gaarden Gjeremo.

Angoragjeiterne kom ikke til at spille nogensomhelst rolle for gjeiteavl i distriktet.

Fra stalden.

5. Hestene.

Hestene ved landbruksskolen har været holdt væsentlig som arbejdshester. Avl har kun været drevet litt ved siden av.

Av hingster har skolen hat et par, som dog ikke har hat nogen særlig værdi som avlsdyr. Den første hingst var Batalden, som var en av de fire døle hingster som statsagronom Lindequist fik stationert her paa Vestlandet. Først stod den nogen aar paa Mo landbruksskole i Førde, hvorefter den kom til Stend straks efter at skolen var oprettet. Den hadde kun nogen faa føl efter sig. I 1868 maatte den slaas ihjel paa grund av et ulykkestilfælde.

I 1895 opdrættet skolen selv en hingst, Fridtjof. Den var under dølehoppern Kora og fjordhingsten Lord 135 (e. Erling Skjalgson 90). Hingsten blev præmieret som fjordhest ved landsutstillingen i Bergen 1898. Den blev senere skaaret og solgt som arbejdshest. Saavidt vites har den kun 1 efterkommer, en hoppe i Fane.

Avlshopper har derimot skolen hat' til enhver tid, saa en stor del av gaardens arbejdshester har været eget opdræt. Dels har det været fjordhopper og dels dølehopper, kanske mest av sidstnævnte.

Hestebesætningens størrelse var de første aarene 4 à 5 dyr. Desuten hadde Wilson ofte fremmede hester til dressur. I de senere aar har skolen hat 9 à 11 hester. I forhold til gaardens størrelse er saaledes hestetallet stort; men det skyldes for en del at gaarden drives ved elever. Arbejdet falder derfor ujevnt. Særlig kan ikke hestene utnyttes om vinteren, hvorfor arbeidet maa tages igjen om vaaren. Og da trænges meget hestehjælp.

Havebruket.

(Ved havebrukslærer Bergem.)

Havebruket paa Stend er gammelt. Den nuværende have er ikke den første som er blit anlagt paa stedet. Det er historiske nedtegnelser om en gammel pragtfuld have paa Stend, og dens historie kan med sikkerhet følges næsten 200 aar tilbake i tiden. Det har været et efter datidens forhold ganske imponerende anlæg. Og det vil man ogsaa faa en følelse av ved at læse hvad Carl v. Schnitler skriver i „Norske haver“: „Haven paa Stend (Stene gaard) i Fane — en av de største adelige sædegaarder i stiftet — har været en av de ældste og mest gjennemførte i Bergens stift. I 1738 hadde gaarden likesom den dag i dag en hoved- og to sidefløier med tegltak samt „en Hauge med et stort og 2de smaa lysthuse — samt 2 fiskedammer.“ Havens skjæbne under tidligere eiere er ukjent. Sikkert er det, at den under familien Krohn, som eiet gaarden 1741—1842 gjennem fire slegtled, naadde sin rikeste utvikling. Særlig la etatsraad Wollert Krohn og hans søn agent Wollert D. Krohn som tilsammen indehadde gaarden 1771—1834 stor bekostning paa haven. I 1842 blev Stend kjøpt av dr. phil. W. Konow. I hans tid forfalt haven noget. Efterat gaarden i 1860-aarene var blit landbruksskole, er den blit fuldstændig utslettet.

Etatsraad Krohn synes først at ha utvidet og forskjønnert haven i stor stil. En mængde kostbare trær og planter lik han fra Holland og Hamburg og lot bygge det for sin tid meget store drivhus.

Forsaauidt det er mulig ved hjælp av nødtørfelige meddelelser av ældre folk — en miniatuurplan av stadskonduktør W. H. Christie (1776) i Bergens museums bibliotek — og ved Dreiers prospekt (1816) atdanne sig et nogenlunde billede av haven i dens blomstringstid, har den været holdt strengt retlinjet, men uten gjennemført aksial eller arkitektonisk komposition. Den var av rektangulær grundform, men hovedbygningen laa borte ved enden av havens ene

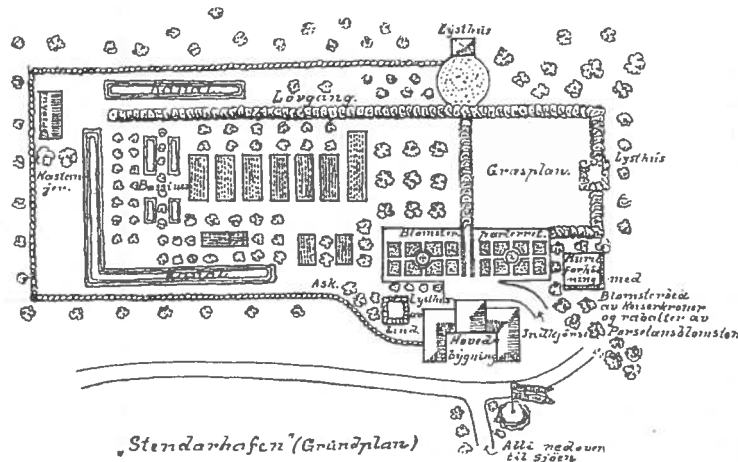
langside. Den falder inden samme stilgruppe som mesteparten av de øvrige bergenske haver. Den var omgitt av stenmur med græstække. Fordi den laa paa fugtig grund var den paa tre sider omgitt av en snorret kanal, som løp i ret vinkel indenfor muren, og som paa eiendommelig vis minder om hollandske havemotiver. Desuten laa i dens ene ende fire rektangulære basiner for karper og karudser. Kanaler og basiner var meget dype med steile skraaninger, som var beplantet med en gulblomstrende slyngvekst, som nu vokser vildt i omegnen. Endnu et begrænsende motiv var langs den ene langside vis å vis bygningen den prægtige buegang av linde- og asketrær som sees paa Dreiers billede. Nær huset svinget denne henimot blomsterparterret og utvidet sig til et lysthus av trær paa en cirkelrund vold. Paa kryds av denne gik en anden ganske kort buegang, som paa den anden side av blomsteranlægget fortsatte husets tverakse og endte i en aapen rund plads. Bak denne som slutning paa perspektivet et lysthus med pyramidetak (det sees paa billedet) hvori graat i graat malte antikiserede statuer av gudinder eller vestalinder hadde plads. Buegangene — dette typiske renæssancemotiv — var oprindelig helt tette, overhvelvete og antagelig strengt klippet, men var efterhaanden vokset saa sterkt, at de i 1860-aarene var blit til høie alleer. Fremfor huset laa blomsterparterret avgrænset fra resten av haven. Retlinjede bed om et cirkelrundt midtbed sees paa billedet. Det øvrige av haven var formodentlig opfyldt dels av græsplaner og lysthus, dels av rektangulære bed med jordbær og grønsaker og av en mængde frugttrær langs kanalene og mellem dammene. Ytterst paa nordsiden drivhuset ved siden av to svære kastanjetrær. Der manglet heller ikke paa plastiske dekorasjoner, — fra Kjøbenhavn blev 1784 sendt op „tvende liggende Løver paa Piedestal, Ceres og Diana Mahlet paa Bræder Graat i Graat, ligeledes paa Bræder med bontede Couleurer, tvende Danske Husarer, en Gartner og Jæger, samt et Billedhuggerstykket paa Fod, forestillende Minerva.“ Løvene stod ved foten av trappen, som endnu fra borggaarden fører ind i huset, husarene stod i godt veir utenfor husets midtre fremspring mot haven, i regnveir indenfor stolperne som bærer dette. Gudindene hadde som nævnt plads i det store lysthus. Minerva stod for enden av en buegang. Gartneren og jægeren stod snart her, snart der — i regnveir under tak. Nogen malte fugler til opstilling i blomsterkvarterene var fra haven paa Krohns gaard Nordaas bragt til

Stend. Paa havens ene smalside nær blomsterpartiet er det skogholdt av løn og lind og det rike flor av keiserkroner, som endnu vokser mellem stammene, levninger av en oprindelig liten landskapsark paa kupert terræn utenfor den regelmæssige have. Her skal ha været en opmuret forhøining med bed av keiserkroner og rabatter av porselænsblomster. Ved siden herav — paa den nuværende nye haves plads foran sidefløien — fortsatte frie plantninger av løn og pyramidepoppel nedover skraaningene.

Lignende fri park synes ogsaa det parti at ha været, som skraaner ujevnt nedover mot sjøen paa den anden side av gaarden og bærer navnet „Fugledalen“. Her skal en bæk ha slynget sig mellem tidligere skogklædte høider. Her skal ha ligget basiner, „Munkedammene“ med dæmninger og smaa fossefald imellem. I nærheten førte en lang bugtet allé av asp, ek og bjerk, som hist og her hadde græsbænker som hvilepladser, ned til bryggen og sjøbodene. Den krydsedes øverst av en lang allé av løn og kastanje, som fra landeveien førte frem til gaarden. Haven var i Krohn'enes tid altid bestyret av gartnere, som næsten alle var tyskere og forsynet med de bedste vidnesbyrd om dygtighet. Overhodet satte Krohn'ene likesom handelspatriciatets øvrige mænd i 18de aarh.s 2den del paa sine landgaarder ved byerne kysten rundt sin stolthet i at drive mønsterbruk ved hjælp av de bedste norske, danske eller tyske forvaltere.

I 1780-aarene var en viss C. Juel bestyrer av gaardsbruk og have. 1799 blev Valentin Hanssen indkaldt fra Glücksborg som gartner med 50 rdlr. om aaret og alt frit. Fra 1811 av var Joachim Henrick Steffens fra Lübeck gartner med 100 rdlr. aarlig. Han hadde ifølge det bevarte pass og diplom 1809 utstaat tre aars læretid paa det kgl. preusiske lystslot Bellevue ved Berlin under „Hof-, Kunst- und Lust-Gaertner Joh. Daniel Weil“. Sandsynligvis gik han fra Krohn over til brødrene Gabriel og Ebbe Lund i Farsund for „at anlægge og forestaae en Hauge“ for dem — formodentlig ved Husan — med en løn av 200 rdlr., samt kost, logis og vask. (En saadan udatert kontrakt findes bevaret). Samtidig med disse maa der ha været endnu en gartner paa Stend, tyskeren Martin Schäffer, som var der like fra 1802 til ca. 1825 — opr. med 60 rdlr., i 1812 med 180 rdlr. i løn. Desuten skulde han ha lov til at sælge overflødige blomster av haven til egen fordel, samtidig som han var forpligtet til at „formeere“ og skaffe nye sorter i have og drivhus. Særlig i aarene

1812—1816 sees en mængde grønsaker at være dyrket, og i Krohns hus maa forbruket herav til daglig ha gaat langt utover selv nutidens. Fra England blev forskrevet roser og liljer, fra Holland hyacinther av 20 forskjellige sorter, narcisser, levkøier o. s. v. Ikke at tale om hvad der aarlig kom fra J. N. Böckmann i Hamburg som i sin tid skal ha været Nordtysklands første handelsgartner. Traditionen fortæller at Schäffer i løpet av de mange aar, han var paa Stend, hadde skjönt at erobre sig et visst herredømme over alt og alle paa gaarden. Fuldstændig suveræn var han selvsagt over haven. Hofagenten selv

Stendørhaven (Grundplan). Omtrentlig rekonstruktion av haven. (Grundplan).

fik ikke sjelden, naar han tillot sig at plukke en blomst eller et bær, henstilling om at holde fingrene fra fatet — „ønsket agenten noget hadde han blot at befale, og det skulde bli bragt ham.“ Schäffer var vistnok den sidste betydeligere gartner. Efter ham gik det nedover, bondegutter har formodentlig overtat ledelsen, og ca. 1829 var drivhuset o. s. v. i forfald.

Haven paa Stend var likesom de anseligste byhaver i Bergen og Kristiania — delvis holdt aapen for publikum. I følge en instruks til Schäffer av 1812 var han forpligtet til at paase, naar herskapet opholdt sig paa Stend, „at ingen Folk fra Byen, der komme at besee Haven, — som skal være dem tilladt imod at erkjende Gartneren derfor — nedsætte sig i Haven eller Drivhuset forat spise eller drikke, men at de blot passerer derigjennem uden ved

Ophold der at falde Agenten med Familie besværlig eller cheneredem.“

Der er flere samtidige vidnesbyrd om det ry, haven paa Stend stod i. Alt 1779 omtales den i sin definitive skikkelse og som den vakreste ved Bergen. Filosofen Henrich Steffens gjengir blandt sine mest levende minder fra sin barndom i Bergen indtrykket av al det staselige selskapsliv som utfoldet sig her i Krohn'enes tid. Biskop Pavels omtaler den 1821 som „en av de smukkeste Haver i Bergens Stift. Gud ved overalt, om der findes en saadan Buegang i Norge; i Christiania eller dets Omegn, Bogstad, Ullevold, Frogner findes den i det mindste ikke“. Biskop Neumann kalder den 1825 „den smukkeste Hauge, jeg har fundet i Bergens stift med en kostelig — i lange Strækninger sig slyngende — Buegang, som ingen Solstraale gjennomtrænger, og et vakkert Orangerie, hvor Vindruerne stundom modnes“. Sommeren 1843 eller 1844 opholdt Oehlschläger sig her hos sin svigersøn W. Konow. Paa en række av træerne i alléen og haven gav han efter for sin sterke lyst til at forevige sit navnetræk. Sammen med hele det stilfulde anlæg er ogsaa disse minder forsvundet“.

Av foranstaaende maa vi dra den slutning at det æstetiske hadde faat en fremskreden, for ikke at si dominerende plads i den gamle have paa Stend. Men det fremgaar ogsaa av dens historie at den økonomiske side av havens drift heller ikke blev forsømt. Det heter at forbruket av grønsaker daglig vistnok langt overgik selv nutidens. Haven og parken ompændte temmelig store arealer, og var, med sine klippede bueganger, dammer, plæner og blomsterbed, temmelig kostbar i vedlikehold. Da Stend blev landbruksskolegaard i 1860-aarene var øksen allerede lagt ved roten av træet. Haven var da temmelig meget i forfald, og nu gik den naturligvis raskt sin undergang imøte. Forstaaelse av havens kulturhistoriske værd manglet. En tanke for sig vilde det være om ikke haven, ialfald delvis, burde oparbeides paa nyt efter den gamle grundplan.

Have og havebruk paa Stend skulde dog ikke vedbli at være en saga blot. De skulde fremstaa i en ny skikkelse og med en ændret driftsplan — for i det store og hele at tjene andre formaal. Saa gammelt havebruksamt som Søndre Bergenhuis vilde ogsaa være daarlig tjent med at dets undervisningsanstalt for landbruk skulde nøie sig med historien om — og de mulige rester

etter den gamle Stendehave. Amtet har ogsaa sin tradition at hævde paa havebrukets omraade, idet Søndre Bergenhus var det amt i landet som først oprettet en amtsgartnerstilling og ansatte den første amtsgartner (1859). Det resulterte naturligvis i at havebruk fikk sin plass i undervisningen ved landbruksskolen allerede fra dens begyndelse. I reglementet for skolen av 1865 heter det: „I gaardens frugt- og urtehave, som maa skjøttes med mønstergyldig omhu — utføres arbeidet av lærlingerne efter tur under ledning av en i havedyrkningsarbeide paalidelig og øvet person“. Og ved frugttrærnes plantning, podning, økulering o. s. v. skulde „lærlingerne“ være tilstede for at lære den rette fremgangsmaate. I skolens plan fra 1866 lægges det endvidere vekt paa — „at eleverne erholde saa megen øvelse i havevæsenet som kan faaes ved efter tur at delta i de ved gaardens have forefaldende arbeider.“ Det tjener de mænd, som laget denne paragraf, til ære, at de var opmerksom paa forholdet. Dog blev neppe denne paragraf „tilfredsstillende“ overholdt før der ved skolen blev ansat gartner.

Bestemmelsen var altsaa at der skulde anlægges en ny have med elevenes undervisning for øie. Det gaar imidlertid fortere at rive ned end at bygge op. Og i styrets indberetning til amtsformandskapet 1867 heter det: „Havedyrkning er et av de fag hvori det ifølge skolens reglement skal meddeles undervisning, — men ved haven er endnu intet foretaget og kan heller intet foretages saalænge det dertil bestemte jordstykke ikke er bleven indhegnet. Dertil er foreslaat bevilget et beløp av 50 spd. hvilket forslag anbefales“. Dette beløp blev ogsaa bevilget av amtet, og gjærdet skulde bestaa av staastraad og være 260 favner langt. I dette aar blev det ogsaa indkjøpt 2500 „træplanter“ som saaledes blev begyndelsen til planteskolen. 1868 blev haven indhegnet. Dens størrelse var 6,9392 dekar. Avgroftning paabegyndtes ogsaa nu og fuldførtes næste sommer. Til grøftene bruktes teglrør. Samme aar blev det ogsaa anskaffet en „stor og god“ drivbænk med tilbehør — vinduer og lemmer blev ogsaa „indrettet“. Om denne drivbænk heter det endvidere: „Den vil avhjelpe et hittil følt savn ved undervisningen i havestel“. Vi ser at fordringene har været temmelig beskedne. Paa det stykke hvor haven blev lagt gik den gamle bygdevei. Langs denne var det endel allétrær. Av disse blev 55 stk. optat med rot i 1868. Saaledes gik det til at den av biskop Pavels priste buegang (se den gamle haves

historie) gik sin undergang imøte, — $\frac{2}{3}$ blev saaledes ødelagt. Opinionen stanset nu ødelæggelsen — og frelste saaledes den ene tredjedel som den dag i dag representerer sig som store ærværdige allétrær.

1869 blev $\frac{1}{4}$ dekar beplantet med forskjellige „anerkjendte“ gode ribs-, solbær- og stikkelsbærbusker, — likesom man nu var gaat igang med at formere bærbusker, idet der blev „utplantet“ 2414 stiklinger. $\frac{8}{10}$ dekar blev ogsaa i dette aar tilsaadd med forskjellige sorter — kaalrabi, kaal, gulerøtter, pastenaker o. a. Fra dette aar ser vi ogsaa for første gang opført indtægten av det samlede salg fra haven. Den er opført med 12 spd. 2 ort og 21 skilling.

De følgende aar fortsattes arbeidet med grundforbedring i haven. I det nordøstre hjørne fandtes et gammelt grustak, — dette blev gjenfyldt — dels ved tilførsel av omtrent 1000 lass jord fra en grøftkant, — dels ved planeringer av forhøininger omkring og i nærheten av grustaket. Den sydvestre fjerdedel, omtrent 306 kvadratfavner blev omveltet i en dybde av ca. 20 tommer. Det opsatte staastraadgjærde blev snart erstattet av levende hegn, allerede 1870 blev det paa $\frac{2}{3}$ av havens omkreds utplantet 1500 haktornplanter. Disse var forskrevne fra utlandet og var 2 aar gamle. Fra Aas høiere landbruksskole blev haven tilsendt til forsøk 30 sorter, av hver sort 5 stiklinger, av de paa Aas eksperimentalfelt dyrkede pilesorter. Haven skulde nu inddeles i skifter — og det gjaldt at faa hele arealet i produktionsdygtig stand, hvis en rationel drift efter den tids maalestok skulde gjennomføres. 1871 blev $\frac{1}{4}$ tat i bruk til planteskole (for bærbusker, skog- og frugttrær) — $\frac{1}{4}$ anvendtes til dyrkning av forskjellige rotvekster, og $\frac{1}{4}$ til gjødslingsforsøk med forskjellige kunstgjødselstoffer. Indtægten av solgte produkter fra haven var i 1871—72 42 spd. Men allerede næste aar klages det over at avsætningen paa haveprodukter ikke paa langt nær var saa god som forrige aar — paa grund av indførsel fra utlandet. Markedet var overfyldt. Den samme klage gjentages i de følgende aar, og grønsakdyrkingen trær nu mer og mer i bakgrunden. Derimot utvides planteskolen, og det synes at være særlig skogtrær man hadde slaat sin elsk paa. Og 1873 blev det foreslaat indhegnet et nyt stykke (Træslien) som skulde anvendes til „priklefelt“ for skogplanter. Pileplantningen gav ogsaa i dette aar godt utbytte. Der blev solgt for 79 spd.

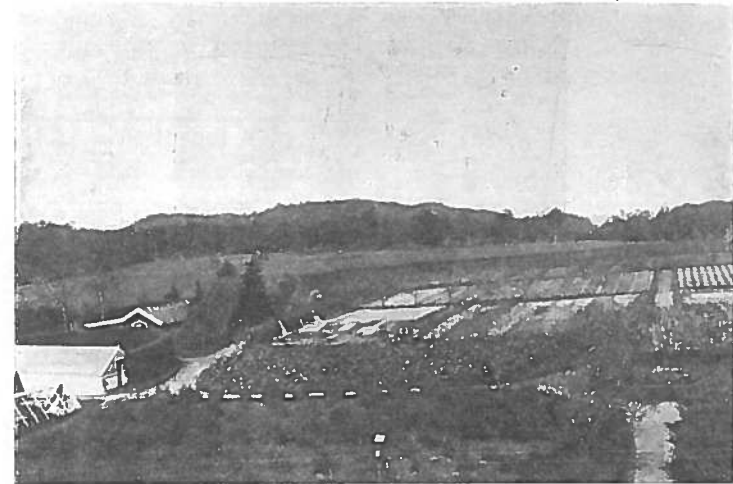
Frugtavl skulde heller ikke lates uforsøkt. 1875 blev endel dvergfrugttrær anskaffet fra Danmark — til forsøk. Skogtrærne blev dog fremdeles favorisert, sandsynligvis paa grund av den gode avsætning paa disse. Det anvendte skogfrø blev den tid indkjøpt fra Tyskland og Sverige, bare en liten del norske frø blev brukt. Vinteren 1878—79 blev den da 8 aar gamle haktornhæk saa sterkt skadet av frost at man frygtet for at store partier skulde dø ut. Men i næste aars beretning sees „at den kommer sig igjen da stammerne sætter nye skud.“ Paa den tid drev man ogsaa med forædling av frugttrær, en kyndig mand gav elevene praktisk veiledning i „podning og frugttræers beskjæring.“

Kjøkkenvekster dyrkedes nu bare for undervisningens skyld, og de indkjøpte dvergfrugttrær trivedes ikke. I 1880—90-aarene var det forholdsvis stor indtægt av haven. Dette skyldtes særlig salg av park- og allétrær, og større naaletrær, som blev optat med klump fra ældre plantninger i Raadalen. 1888 arbeidet gartner Andersen fra Bergen i haven. Han gik paa dagløn som medarbeider og lærer for elevene, og forestod anlægget. Nu nævnes for første gang angrep av gulerotflue paa gulerot og persille, samt klumprot paa kaal. Næste aar ledet gartner Löfquist fra Bergen arbeidet i haven. Og det følgende aar blev det overdrat en „gartner“ Jens Johannesen. Han var en asytpatient som kom fra Rosenberg asyl i Bergen og hvor han hadde lært endel have dyrkning. Om vinteren fungerte han som vedhugger, og om sommeren som havearbeider. Han var en trofast og paalidelig arbeider, — og var godt likt av elevene — trods smaa pædagogiske anlæg. Vinteren 1890—91 blev der gravet og muret en vandkum med pumpe.

Undervisningen i havebrukslære hadde været utført av underlæreren — og den praktiske ledelse av havearbeidene hadde — særlig omkring 90-aarene periodevis været underlagt en eller anden havebrukskyndig mand. Denne ordning viste sig at være mindre heldig, og enkelte grener av driften blev forsømt. Dette var f. eks. tilfælde med grønsakdyrkningen (se foran). Nævnes skal dog i denne forbindelse at andenlærer, senere landbrukskolebestyrer Døhlen fik fart i grønsakdyrkningen, og som i hans tid blev drevet ganske tidsmessig.

I sit budgetforslag for 1894—95 fremhævet skolens bestyrer ønskeligheden av at faa ansat en fast gartner ved skolen, og med en aarlig løn av kr. 500 — fem hundrede kroner —. Forslaget

blev tiltraadt av skolens styre. Amtets landbrukskomite trodde imidlertid at lønnen burde sættes til kr. 800 — otte hundrede kroner plus bolig lys og brænde — forat faa en mand som kunde være skikket for stillingen. Av bestyrerens forslag hit-sættes: „Sansen for havebruk synes at være vokset og jeg fror at en fyldigere undervisning, saavel teoretisk som praktisk i dette fag og den til samme hørende botanik, vil være paa sin plads. Som bekjendt undervises nu ved flere lavere landbruksskoler, som Smaalenene og Bratsberg, i havebrukslære etc. ved særskilt ansat

Haven.

gartner, der har at lede alle praktiske havearbeider. Likesaa bør han tilpligtes at overta undervisningen i botanik, havebrukslære, botaniske ekskursjoner og muligens andre fag.“ En fast gartnerpost ved skolen blev saa opprettet 1895, og den ansatte gartner (Ivar Bleiklie) tiltraadte nytaar 1896.

For landbruksskolens havebruk kom dette til at faa stor betydning. Fra at være en væsentlig skogplanteskole blev driften litt efter litt utvidet til den størrelse som den er idag. Hele haven og havebruket blev praktisk talt endevendt. Driften skulde utvides og omspænde en mængde kulturer, tildels fordringsfulde. Det gjaldt at sætte haven i produktionsdygtig og tidsmessig stand. I aarene 1896—1898 blev der bl. a. utført følgende

arbeider: De gamle veier blev utgravet og stenpukket. Jorden maatte avgrøftes. De gamle tilstoppede teglrørsgrøfter blev erstattet med stengrøfter. Ny, „jomfruelig“ jord blev tat i bruk, og det rene vildnis blev paa ganske kort tid ryddet og jorden bragt i havemæssig kultur.

Et gammelt „miltbrandsfelt“, hvor der var begravet endel skrotter av miltbrandsyke dyr efter den store miltbrandsepidemi

Ottekantet lysthus.

som herjet skolen i 80-aarene, blev ryddet og avgrøftet. Mindre bergknauser blev bortsprængt og paakjørt jord. Mot Hornesveien laa et ulændt skogbevokset stykke. Dette blev ogsaa ryddet. En drivbænkplads blev indrettet, mineret ut av fjeldet. Da terranget her var brat og kupert blev der tildannet terrasser og opmuret høie graastensmurer. Oppe paa terrassene, omkring drivbænkpladsen blev det plantet hækker av gran og hvitbøk. Et gammelt redskapshus, som før stod oppe paa gaardspladsen, blev flyttet og sat op igjen straks ovenfor drivbænkpladsen. Det gjør fremdeles nytte som redskaps-, paknings- og opbevaringsrum for diverse haveartikler. Det passer godt i sit landskap.

Endel gamle hækker blev nedskåret og delt i 2. Granhækken ovenfor og hækken nedenfor det nuværende meieri blev plantet. Et efter datidens forhold temmelig stort rabarbrafelt blev beplantet, og formering av bærbusker og frugttrær blev ogsaa nu optat i noget større maalestok. Og næsten 1 dekar jord blev tilsaadd med gran og furufør. Grønsakene som saa længe hadde været stedmoderlig behandlet, gik nu bedre tider i møte. Dyrkningen av disse tiltok mere og mere, og i moderne form. Men avsetningsforholdene var i begyndelsen vanskelig og skaffet meget stræv,

Firkantet lysthus.

markedet var utskjæmt. I de første aar efter 1898 blev den gamle hæk, som begrænset haven mot nord, nedrevet. Haven skulde utvides og hækken blev flyttet lenger nord. Hornesbakken blev avgrøftet og indlagt til have sammen med et skogparti ved siden. Ved disse utvidelser blev haven ca. 15—16 maal stor. Nu blev ogsaa planteskoledriften betydelig utvidet. Formering av bærbusker, prydbusker m. fl. blev drevet i større stil, desuten tiltrækning av allé- og naaletrær. Opelskning av skogplanter stoppet da skogplanteskolen paa Søfteland tok til. Samtidig med at økonomi- og undervisningshaven saaledes var betydelig utvidet blev det ogsaa sørget for at haven som helhet skulde ta sig saa godt ut som mulig. 1900 blev det anlagt veier

til en samlet længde av ca. 200 m., og paa forhøiningen i det nordre hjørne blev det opsat et lysthus, og omgivelserne blev indrettet som park med plæner og beplantet med sjeldnere prydrær og busker. Ellers blev det overalt i haven sørget for at faa harmoni mellem det praktisk-økonomiske og de mere skjønheitsvirkende momenter.

1901 gik man igang med opførelse av en ny skolebygning. Terrænget omkring skulde planeres. Dette var et stort arbeide og tok naturligvis sin tid. Endel av terrænget maatte sænkes ved minering, og store fordypninger maatte gjenfyldes med tilkjørt jord. 1904 blev det plantet en ca. 3 m. høi hvitbøkhæk langs anlæggets søndre side. Denne skulde tjene til ly mot det sterke vindstræk fra syd. Endvidere blev terrænget paa skolebygningens sydvestre side planeret, og repræsenterer sig nu som en stor terrasse med veier, plæner, blomsterbed og plantninger av prydrær og busker. Plænen foran hovedbygningen (skolebygningen) blev fuldt færdig i 1905.

I Skidnedalen blev der ryddet et stykke (ca. 1 dekar) som tænktes anvendt til rabarbrafelt, tidlige poteter, havenæper o. s. v. Plantebestanden i haven og planteskolen økedes efterhvert — og haven repræsenterte ganske store summer — tiltrods for at der ikke var krævet bevilgning til dens utvidelse. Utgifterne betalt av overskuddet av bedriften.

1908 blev det opført et mindre veksthus, saakaldt koldhus. Det var nærmest bestemt for tomater, agurker o. l. som sjelden opnaar fuld utvikling paa friland her. Og 2 aar efter (1910) blev der desuten opført et mindre veksthus av træ. Dette er tækket med løse, ca. 2 m. lange drivbænkvinduer. 1898 blev det av landhusholdningsselskapet igangsatt korte kurser i havebruk. Et av disse blev henlagt til Stend. Der meldte sig første aar 73 ansøkere, kun 6 blev optatt. Disse kurser var 4 uker om vaaren og 2 uker om høsten. De varte til 1914. Foruten disse har det om sommeren været korte kurser for folkeskolelærere, og hvor det væsentligste av undervisningen, saavel teoretisk som praktisk, har sortert under havebruket. Nu sidste sommer (1916) gik Norsk skolehaveforbund igang med korte kurser for folkeskolelærere. Det første av disse kurser blev holdt paa Stend fra 17—23 august.

Siden stillingen som gartner og havebrukslærer blev opprettet i 1895 har der fra den tid og til nu været flere som har indehat

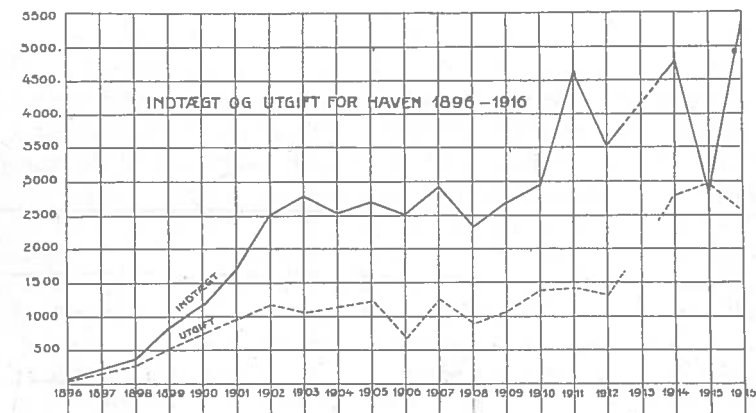
denne. Nuværende amtsgartner i Søndre Bergenhus, Ivar Bleiklie indehadde stillingen i 16 aar, fra nytaar 1896—15 april 1912. Olav Moen (nuværende docent ved Norges landbrukshøiskole) vikarierte fra nytaar 1899—februar 1900 under Bleiklies fravær paa en stipendiereise i utlandet.

Gartner Hornes vikarierte fra 15 april—1 juli 1912, da den ansatte havebrukslærer Johan Aas overtok stillingen. Han fungerte til 1 juli 1913.

Joh.s Strømme indehadde stillingen fra 1 juli 1913—1 juli 1916. Den nuværende havebrukslærer Nils Bergem tiltraadte 11 juli 1916.

Den gamle hovedbygning og have. (Dreiers prospekt (1816).

Skogen.

Ved amtsskogmester Hødal.

Gaardens samlede utmark utgjør 1600 maal. Dette areal fordeler sig saaledes:

1. Strækningen vestenfor jernbanelinjen paa gaardens nordside 733 maal,
2. Stendholmen, 17 maal.
3. Stendfjeldet ved Raadalen, 774 maal.
4. Krykkjehaugen, 76 maal.

Endvidere hører der til eiendommen 302 maal udyrket indmark. Dette areal er for en stor del bevokset med løvskog, deriblandt ikke saa litet ek, og endel av arealet er ogsaa beplantet med naaletrær.

Det samme gjælder ogsaa for Krykkjehaugen.

Hele den del av utmarken som ligger vestenfor jernbanelinjen ligger i det store og hele paa samme høide. Terrænget er smaa-kupert, men større høidedrag mangler. Østenfor jernbanelinjen hæver terrænget sig og naar paa toppen av Stendfjeldet sin største høide.

Fjeldgrunden bestaar overalt av skifere, der kun vanskelig forvitret. De løse jordlag er for en væsentlig del moræneavleiringer med myrdannelser indimellem.

Myrene maa, slik som de nu ligger, paa det nærmeste betragtes som uproduktiv skogmark. Ved grøftning kunde vistnok de fleste av dem indvindes som skogland, men avgrøftningen vil falde dyr. Myrene er flate og forøvrig av den beskaffenhet, at et tæt grøfnet er nødvendig for at faa dem tilstrækkelig tørlagt.

Adskillig mark er ogsaa grundlænt og den jord, som findes paa disse steder er ofte ogsaa av en daarlig kvalitet — mere eller mindre sur lyngtorv.

Ved siden herav findes ogsaa partier med udmerket skogsjord — morænejord av tilstrækkelig dybde og god kvalitet.

Jordbundsforholdene er saaledes meget vekslende.

Den nævnte 733 maal store strækning vestenfor jernbanelinjen utgjør gaardens oprindelige skog. Det herskende træsrag er furu med indblanding av bjerk. Angaaende denne skog uttaler landbruksskolebestyrer Wilson i sin beretning for 1866, at den med undtagelse av et mindre felt „er stillet i temmelig tynd bestand“. Og videre heter det: „Som naturlig følge av den tynde bestand, der tillater stormen saa godt som uhindret at fare igjennem og skogukrudt — som lyng, blaabær og tyttebærris — at vokse frem, samt at skogbunden uttørres, har skogen paa mange steder faat et forkuet og vantrent utseende, saaledes som ialmindelighet er tilfældet med tynde skoge ved havkanten“. Der klages videre over, at det er smaat med foryngelsen og dette tilskrives først og fremst det tykke dække av skogukrudt.

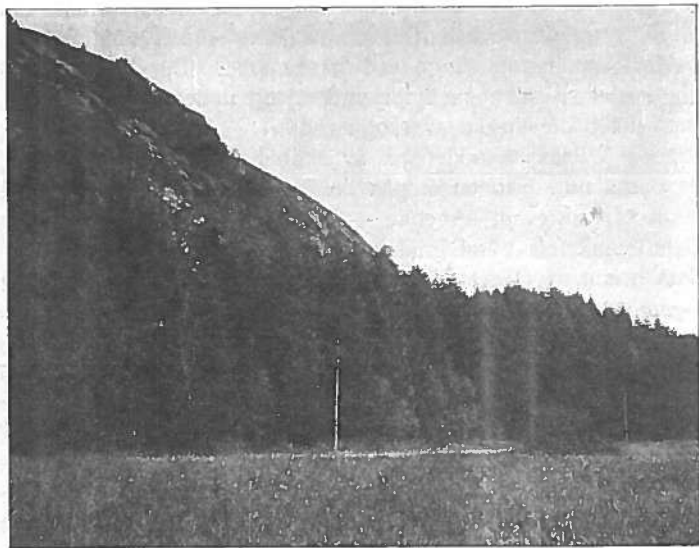
Denne Wilsons karakteristik av skogen gjælder i det store og hele ogsaa nu. Skogen er paa de fleste steder glissen. Den har overalt et vantrent utseende — ogsaa der, hvor den staar tæt, og jordbunden er i høi grad lyngbevokset.

Paa grund av stedets beliggenhet i nærheten av havet maa man jo gaa ut fra, at man faar med en skog at gjøre, som har alle kystskogens egenskaper, først og fremst smaa stammehøider og daarlig stammeform. Og disse egenskaper finder man i denne efter naturlig foryngelse opkomne skog paa Stend endog i en grad, som man ikke skulde vente paa et sted, som ligger saapas beskyttet til. Selv paa de bedste jordboniteter og paa de luneste vekstpladse finder man denne skogtype, som mest av alt minder om disse kulturer av tysk furu, som man av og til træffer paa her i landet.

Hugst til salg har ikke i noeu større grad foregaaet fra skogen. Der har til forskjellige tider været solgt endel ek. Det er det væsentlige. Derimot har skogen avgitt de nødvendige materialer til verkstedet og likeledes til vedlikehold av husene. Den største hugst foregikk i 1913, da de til utvidelsen av gaardens fjøs- og løbygning nødvendige rundmaterialer blev hugget i skogen. Alt ialt blev der hugget 800 trær i naturskogen og desuten 30 større grantrær i den plantede skog i Raadalen. Førrige vinter blev hugget de nødvendige materialer til de under opførelse værende nye bygninger — meieribygning og vognskur.

Skogen har ogsaa stadig forsynet skolen med ved. Vedmængden har øket efterhvert som skolen har vokset og utgjør nu pr. aar 60—70 maal almindelig favneved og desuten et lignende eller noget større kvantum smaaved.

De første plantninger paa Stend blev utført i 1866 paa Stendholmen i Fanefjorden. Under medvirkning fra forstvæsenet blev der saa i 1869 paabegyndt plantning paa et ca. 20 maal stort felt i Raadalen. Da det viste sig, at de utsatte planter blev opspist av kreaturene blev feltet i 1873 indhegnet og straks efter fuldplantet. Ialt blev her nedsat ca. 10 000 planter av forskjellig slags. Her blev plantet norsk furu, østerrigsk furu, almindelig gran, hvitgran og lerk. Almindelig gran er dog mest benyttet.

Fra plantningerne i Raadalen.

Hvor jordbundsforholdene var nogenlunde ensartet blev planterne sat i rader og slik at gran blev plantet i 3dje hver rad og andre træslag i de to mellemliggende rader.

Senere blev dette felt utvidet og plantningen fortsat som før, idet man dog mere og mere synes at ha lagt hovedvegten paa plantning av almindelig gran.

Den plantemetode, som i de første aar er anvendt, er plantning i fyltde eller blinde huller, d. v. s., man gravet plantehullerne op om høsten og foretok plantningen den følgende vaar. Det fremgaar saavel av landbruksskolens beretning som av uttalelser fra landbruksskolens elever fra disse aar, at plantningen blev

overmaate omhyggelig utført. Hullerne blev gravet betydelig større end almindelig brukt ved denne metode.

Det er utvilsomt, at denne omhyggelige plantning for en ikke liten del er blit aarsak til de udmerkede vekstresultater, som den plantede skog i Raadalen opviser. Ved denne plantningsmetode har man undgaat den veksthemming, som gran plantet paa lyngmark altid i mere eller mindre grad vil være utsat for. Det øverste for de smaa planters trivsel uheldige lyngjordlag er blit blandet med den dypere liggende jord og i løpet av vinteren er jorden blit godt gjennemluftet. Undersøkelser har vist at granen i Raadalen har hat en sterk vekst allerede fra begynnelsen av, mens man ved den almindelig brukte plante metode maa være forberedt paa, at gran paa lignende jordbund vil lide av sterk veksthemming i de 6—8 første aar.

Den nævnte plantningsmetode har saavidt man kan skjønne kun været anvendt de første aar. Naar man har forlatt den, kommer vel dette derav at metoden er meget kostbar. Dernæst har det ialfald i de senere aar vist sig at metoden vanskelig lar sig praktisere, fordi planterne lider av opfrysning. Antagelig maa man i 70-aarene ha hat en del vintre med stadigere veir end man i de sidste aar har været vant til.

Som nævnt blev der i Raadalen utplantet en hel del forskjellige slags træslag. Fortiden er imidlertid granen praktisk talt eneraadende. De andre er litt efter litt fjernet.

Granparti fra Raadalen.

En prøveflate utlagt i 1914 i et av de peneste skogpartier viste følgende tal:

Træantal 116, kubikmasse 42 m.³, alt pr. maal. Største høide 20 m., mindste høide 10 m., middelhøide 15.3 m. Største diameter 44 cm., mindste diameter 10 cm., middeldiameter 23 cm. Massetilvekstprocent 6.78. Det paa flaten staaende tømmer hadde efter de daværende priser en nettoværdi (slagterværdi) av kr. 511. Regner man en kulturutgift av kr. 12 pr. maal og en

Fra prøveflaten i Raadalen.

grundværdi av kr. 10 pr. maal, har skogen paa flaten forrentet denne kapital med 7.78 procent.

De her nævnte plantninger paa Stend hører til de ældste vi har, og de har stor betydning ogsaa derved at de har vist, hvilke resultater man kan naa til ved skogplantning her paa Vestlandet. Plantningen fortæller ogsaa tydelig nok, at den gamle paastand om, at granen ikke passer for Vestlandet er uriktig. En anden paastand, som like til det sidste har været fremholdt er denne, at granen ikke vilde være istand til at forynge sig her paa en tilfredsstillende maate. Da alle vore grankulturer hittil har været saa unge, at de ikke har kunnet producere noget videre

frø har man ikke kunnet motbevise dette. I de ældste plantninger paa Stend var der imidlertid høsten 1915 en overmaate rik frø-sætning. Endel kongler innsamledes og blev utklænget ved Bergens skogselskaps klænganstalt. Analysen viser en spireprocent av 66.1, mens granfrø fra Voss kun viste 45.7 og furufrø fra Voss kun 68.5 %. Alle disse spireprocenter er lave, men det maa erindres, at sommeren 1915 var kald og frøet blev daarlig modent. Frøet fra Stend viser imidlertid en spireprocent, der selv i normale aar maa ansees for tilfredsstillende og har ved utsaaning i planteskolen git meget pene planter.

Det plantede areal i landbruksskolens utmark er stadig blitt utvidet. Omtrent hvert aar er der plantet et større eller mindre antal planter. Man har saaledes nu kulturskog- i alle aldrø fra 50 aar og nedover.

Hele Stendfjeldet med Raadalen — areal 774 maal — er nu beplantet. Paa Stendfjeldet er det væsentlig furu og buskfuru, som er benyttet, da jordbundsforholdene har stillet sig hindrende iveien for bruken av gran. Den furu, som her er plantet synes at være den efter naturlig foryngelse opkomne furu overlegen baade med hensyn til veksterlighet og form. Den naar dog ikke paa langt nær op mot granen, der hvor jordbundsforholdene passer for denne. Over store strækninger av dette areal bør nu tyndningshugster iverksettes.

Alt ialt er der nu beplantet et areal av henimot 900 maal paa Stend. Regner man 500 planter pr. maal er hertil medgaat ca. 450 000 planter.

Av egentlig snaumark er nu intet igjen. De sidste aar har plantningerne paagaat i naturskogen. Denne er, som før nævnt for det meste av liten tæthet og især er dette tilfældet over de strækninger, hvor hugsten paagik i 1913. Ved disse plantninger er det utelukkende gran, som benyttes. Maalet er at faa denne ind overalt, hvor jorden dertil er skikket.

Det er den plantede skog som man i fremtiden maa regne med paa Stend og da først og fremst granen. Naturskogen viser som nævnt en eiendommelig uveksterlig og daarlig formet type, og det enten den er ung eller gammel, enten jordbundsforholdene er gode eller daarlige. Denne skog bør litt efter litt vike pladsen for trær, som paa en bedre maate kan utnytte jordens produktionskraft.

Bygningerne.

(Ved N. Ritland.)

Da amtet overtok eiendommen var bebyggelsen selvsagt ikke tilfredsstillende for skolens behov. Dels var bygningerne for smaa med mindre høvelig indredning for det nye formaal og mer eller mindre til nedfalls. Der maatte derfor straks foretages adskillige, til dels gjennomgripende reparasjoner og utbedringer.

Imidlertid fandt man det paakrævet at faa opført ny uthusbygning snarest mulig, og amtstinget fattet allerede i 1867 beslutning om at iverksætte bygning av fjøs- og løbygning efter en av bestyrer Wilson utarbeidet plan.

Dette byggearbeide utførtes sommeren 1868, og samme aars høst blev bygningen tat i bruk. Med den nødvendige utgravning, grøftning og fundamentering av byggegrunden androg byggeomkostningerne til ialt ca. 5900 spd.

Bygningen indeholdt rum for indtil 9 hester, vel 30 storfæ og en flok faar. Langs hele bygningen var anbragt kjørebro over høirummet, som laa over stald og fjøs, en for sin tid sjelden bekvem ordning baade for indkjøring og avlæssing av høiavlingen.

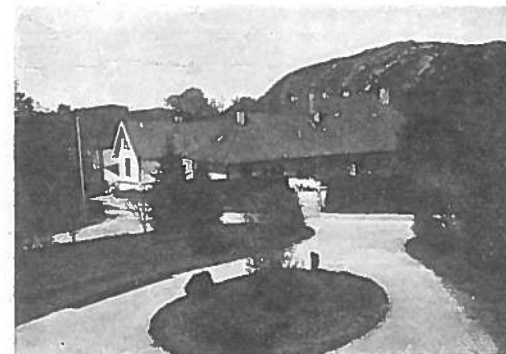
I 1876 og 77 blev hovedbygningen underkastet en hovedreparasjon, hvortil der medgik 1090 spd. Samtidig blev der bygget tak over kjørebroen og skur over brønden, hvilket medførte en utgift av ca. 100 spd.

Nyt, velindrettet stabbur opførtes i 1877 for kr. 1880 og samme aar blev ogsaa baatnøstet og sommerfjøsset reparert. Hertil medgik ialt kr. 920. Endvidere blev bygget snekkerbolig (ved flytning og ombygning av et ældre hus) for kr. 739.

Efter fornyet forslag av bestyreren om bygning av en surhaakjælder gav endelig amtstinget i 1882 bevilgning dertil, og det følgende aar opførtes denne bygning for vel kr. 1000.

I 1884 blev der bygget smedbolig i Stenddalen (av en ældre bygning) for kr. 210 og bevilget kr. 800 til opførelse av et muldskur.

Allerede i 1880 var der søkt om bevilgning til utvidelse av fjøset; men det blev ikke indvilget før i 1894, da amtstinget bevilget kr. 5500 til en hovedreparasjon efter en av landbr.ingeniør Grimnes utarbeidet plan. De gamle trævægger blev da fjernet og erstattet med murstensvægger, likesom fjøset samtidig blev forsynet med cementgulv og glasserte krybber paa murfundament. Under denne reparasjon blev fjøset utvidet, idet et rum, som hadde været brukt som grisehus, nu blev tillagt fjøset. Efter denne utvidelse hadde fjøset plads for ca. 50 klavebundne dyr og en del kalver.

Den gamle hovedbygning.

I 1897 bevilgedes kr. 2500 til utbedring av gjødselpladsen, og i 1899 gav amtstinget bevilgning til opførelse av 3 nye bygninger, nemlig vedhus, vognhus og verkstedbygning. De 3 sidstnevnte bygninger opførtes aaret 1900 for tilsammen kr. 8414.

Som følge av den i 1899 besluttede omordning av skolen blev ny skolebygning opført i aaret 1901 efter en av arkitekt Fischer utarbeidet plan. Denne bygning kostet i færdig stand med inventar og den senere opførte privetbygning ca. 58 400. Den indeholder 20 rummelige elevrum, 2 læsesaler, 2 rum for samlinger, 1 gjæsteværelse og 1 forsamlingssal for eleverne. Endvidere er der familiebolig for bestyreren og 2 ungkarlsbekvemligheter. I Kjelderetagen er spisesal, kjøkken, matbod, baderum, vedrum og potetkjelder etc. Denne bygning blev tat i bruk høsten 1901. Det er en stor hensigtsmessig bygning med heldig anordning av de forskjellige rum og lyse, gode baade læsesaler og elevrum.

Svinehus opførtes sommeren 1908 for kr. 5900. Bygningens længde og bredde er henholdsvis 16.7 og 9 m. Væggene som er 2.2 m. høje, dannes av $1\frac{1}{2}$ stens hulmur, og gulvet av cement. Huset er indredet med 12 garer av forskjellig størrelse og forgange mellem disse og langvæggene.

Samme aar blev der i haven bygget et mindre veksthus, saakaldt koldhus, nærmest bestemt for dyrkning av tomater og agurker.

I 1911 blev snekkerens bolig utvidet, idet der blev tilbygget en stue med cementert kjælderrum under, hvortil medgik ca. kr. 800.

Sommeren 1913 blev løbygningen utvidet i betydelig grad. Den da opførte tilbygning bestaar av en 2.7 m. lang forlængelse

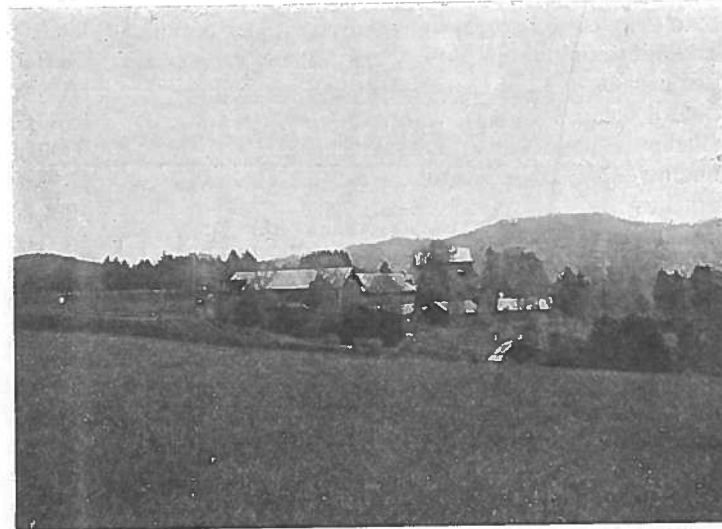
Skolebygningen set fra nordøst.

av den ældre fjøsbygning og danner forøvrig en 13 m. bred og 32 m. lang fløbygning med overbygget kjørebro. Det gamle staldrum blev tillagt fjøset og de gamle trævægger omkring samme samtidig nedrevet og erstattet av $1\frac{1}{2}$ stens hulmur. Med dette tillæg rummer fjøset henimot 70 klavebundne kjøer foruten en hel del kalver.

Den nye stald, som har en grundflate av 15.7×13 m., har solid cementgulv og vægger av $1\frac{1}{2}$ stens hulmur. Den er indredet med ialt 5 binger og 9 baaser med tilhørende fôrganger, samt et avpanelet rum for kjøresæler og inventarier. Under staldgulvet blev bygget en gjødselvandskum, som rummer omkring 1000 hl. Gjødselpladsen blev forlænget 15.7 m. langs med stalden og blev likesom den gamle gjødselplads forsynet med betongulv og bølgebliktak. Over stalden er et 6 m. høit forrum.

Fløbygningens kjælderetage dannes av silo og et rum for opbevaring av rotvekster og strø. I 1ste etage er vogn- og haandredskapsrum, i 2den etage 5 rum til opbevaring av korn, frø, kraftfôr, hakkelse og forsøkshestede avlinger, mens 3dje etage avgir plads for træske- og hakkelsesmaskin med tilhørende motor, samt forskjellige slags jordbruksredskaper.

Træmaterialerne fra gaardens skog blev skaarne paa en for anledningen opsat sag, som drives ved hjælp av en 12 hk. benzinmotor.

Skolen set fra vest.

Utgifterne ianledning nævnte nybygning og de samtidig utførte forandringer og reparationer i fjøset, flytning av et stabbur og opførelse av sagbruket utgjorde ca. kr. 33 400.

Høsten 1913 blev elektrisk lys indlagt i skolens bygninger med ialt 231 lyspærer. Samtidig blev anskaffet og monteret en transportabel elektrisk motor paa $7\frac{1}{2}$ hk. for drift av diverse maskiner. Hele anlægget, incl. motor, kostet i færdig stand ca. kr. 4570.

Da der i den gamle hovedbygning er 2 familiebekvemmeligheter (for andenlærer og gartner), bolig for husholderske og tjener, samt 6 elevværelser, avgir skolens bygninger ialt rum for 52 elever foruten det nuværende antal funktionærer og køkkenpersonale.

Aaret 1905 stod samtlige bygninger brandtaksert for kr. 137210.

For tiden bestaar bebyggelsen av følgende huse med hosfødede

brandtakstbeløp:

Den gamle hovedbygning.....	kr.	22500.00
Skolebygning.....	"	85000.00
Fjøs- og løbygning	"	65000.00
Stabbur.....	"	2500.00
Vedhus.....	"	3000.00
Nøst	"	2000.00
Sommerfjøs	"	2000.00
Verkstedbygning	"	5500.00
Vaaningshus.....	"	3000.00
Do.	"	2200.00
Svinehus.....	"	10000.00
Muldhus.....	"	1500.00
Tørkehus	"	1200.00
Veksthus.....	"	1200.00
Do.	"	500.00
Diverse smaabygninger tilsammen.....	"	5750.00

Sum kr. 212850.00

Skolens styre.

Den officielle benævnelse paa dette var overbestyrelse like til skolens omordning i 1900 traadte i kraft, da det blev forandret til styre. Medlemmernes antal var 3 indtil 1895, men senere har det til stadighet været 5.

Som medlemmer av skolens styre har følgende herrer fungert:

Amtmand H. T. Meinich.....	1865—1869
Kjøbmand Mens Paasche	1865—1868
Gaardbruker H. Løberg.....	1865—1881
	samt 1885—1886
Sogneprest H. J. Krog.....	1869—1876
Amtmand N. M. Rye.....	1870—1878
Forpagter Leivestad	1877—1878
Amtmand C. Worsøe	1879—1897
Foged C. Andersen	1879—1880
Gaardeier Faye	1882—1883
Distriktslæge Collet.....	1882—1883

Gaardbruker M. Erichsen	1884 —
— " — E. Christie.....	1887—1890
	samt 1895—1903
— " — K. Lie.....	1891—1898
— " — S. Sælen	1895 —
Amtmand Hroar Olsen.....	1898 1919
Gaardbruker O. Bjørgum.....	1899 1936
Utskiiftningsformand H. Kloster.....	1904—1907
Kirkesanger L. Sunde.....	1908 — 1935

Ovennevnte amtmænd har fungert som formænd i den tid de har været medlem av styret.

Fylkesmann Friis-Petersen 1919—1928 formann

Gaardbr. A. O. Sundland, Hænsj 1919—'41

Gaardbr. Jakob N. Vik, Kvam 1926—31/2-35.

Fylkesmann Ernst Johannsen 1928—sept 1933

Fylkesmann Gart hindbruks 1/3-34—1/3 36

Gaardbr. Wilhelm Mohr (varmann sept-33—mars 1934)

Gaardbr. Nils Tveit 1935—'41. o.g. 8/5-45—30/6-46

Hagbrukskulestyres K. K. Hjaltnes 1/1-36 1/11-41 o.g. 1946—1950

Jørgemar Trøvik, Kvinnhøvd 1936—1/11-41 o.g. 8/5-45—30/6-46.

handbruksrådet var "styre" { Frø 1/11-41. — 1943
K. K. Undeland, Ullvik formann 1/11-41
K. K. Tungsøvik, Skjærvik 1/1-41

handbr. råd "styre" { L. K. Undeland for.
O. P. Sølberg, Etnes
1943—8/5-45 { Ole Mohr og Hænsj Co
Eg. Fjellanger, Hindes
Martin Howland, Ullsuvving.

Frø 8/5-45 (opisnemnde av fylkesmannen)

Wilhelm Mohr.

Nils Tveit

Jørgemar Trøvik

K. K. Hjaltnes

Hans Hiland

Fylkestinget 1946: W. Mohr = 30/6-49

Hans Hiland form. 1/1-46—30/6-50

K. K. Hjaltnes 30/6-46—31/12-61

Nils Garas 1946—1951

Biografiske oplysninger.¹⁾

(Ved N. Ritland).

Medlemmer av landbruksskolens styre.

Amtmand Hans Thomas Meinich

var født i 1819 og søn av foged Jens Christian Meinich i Hadeland, Land og Valders. Han blev cand. jur. 1844 og var edsv. fuldmægtig fra 1846—55, kst. foged i Valders, Hadeland og Land fra 1856, fra 1858 foged i Valders, blev 1860 amtmand i Søndre Bergenhus amt og 1869 amtmand i Kristians amt, hvor han virket til sin død i 1878. Han var stortingsmand fra Kristians amt i 1857 og 58 og medlem av unionskomiteen i 1865. Formand i hovedmatrikulkommissionen 1872—78 og likesaa i Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskap fra 1860—69.

Mens han var amtmand i Søndre Bergenhus amt, var han ogsaa medlem og formand i Stend landbruksskoles styre. Sterkt interessert som han var for alt næringsliv, og da ikke mindst landbruket, behandlet han stedse landbruksskolens saker med omhu og levende interesse, og især bør man med særlig anerkjendelse mindes hans interesserte og dygtige arbeide i anledning landbruksskolens gjenreisning paa Stend.

Hjalmar Løberg

var født i Vikedal i Ryfylke og var eneste søn av provst Ole Nicolai Løberg. Denne avsluttet sin embedsgjerning i 1846 og kjøpte gaarden Solheim i Aarstad, hvor han bosatte sig.

Efter nogen faa aars forløp (omkr. 1850) overtok Hjalmar Løberg

¹⁾ For enkelte personers vedkommende er Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskaps jubilæumsskrift benyttet som kilde. Forfatteren.

sin fars gaard, som han ved nydyrking og rationelt bruk forøvrig drev saa godt frem at det blev en av de bedste og værdifuldeste gaarde i Bergens omegn.

H. Løberg var en meget indsigtfuld og dygtig mand med varm interesse for landbruket og dets fremme. Han deltok med stor iver, kraft og dygtighet i diskussionen om tidens brændende spørsmål saavel paa landbrukets som det politiske omraade. Ved sine mandige og vektige inlægg, sin uforfærdede, energiske, resolute og myndige optræden øvet han stor indflydelse og vakte fortjent opmerksomhet overalt hvor han optraadte. Han var uenig i den maate, hvorpaa den offentlige ledelse av husdyravl paa Vestlandet foregik — særlig hvad racespørsmålet angik, og førte i den anledning en sterkt kritiserende diskussion.

Han fungerte flere ganger som prisdommer ved større kvægutstillinger, og var ellers betroet mange tillidshverv. Han var saaledes gjennom flere aar ordfører i Aarstad, stortingsrepresentant for amtet i aarene 1862—82, medlem av styret i amtets landhusholdningsselskap fra 1870—79 og var Norges bankadministrator i Bergen fra 1875 til 5 februar 1906, da han avgik ved døden. Endvidere var han medlem av landbruksskolens overbestyrelse i aarene 1865—81 og 1885—86. Som saadan deltok han med stor interesse og dygtighet i arbeidet med opprettelse og igangsettelse av landbruksskolen paa Stend.

Han øinet større utviklingsmuligheter i vort landbruk end de fleste av hans samtidige, og han vurderte derfor ogsaa landbruksskolen og dens virksomhet høiere end flertallet av amtets ledende mænd i den tid gjorde. Landbruksskolen hadde derfor i hr. Løberg en aarvaaken, dygtig og indflydelsesrik talsmand og støtte, hvilket kom vel med — især i den kritiske periode, da saa mange av landets øvrige landbruksskoler maatte bukke under og indstille sit arbeide. Alle, der mener at landbruksskolens uavbrutte virksomhet har været en medvirkende faktor til den betydelige utvikling, som amtets landbruk har undergaat gjennom de sidste 50 aar, har derfor en særlig grund til at bevare Hjalmar Løbergs minde i taknemmelig erindring.

Kjøbmand Mens Paasche

var født i Bergen 1814. Han var søn av kjøbmand Henrik Paasche i Bergen, efter hvem han i 30-aarene overtok den vakre eiendom Tveiteraas i Fane.

Uagtet Mens Paasche var utdannet som forretningsmand og drev kjøbmandsforretning i Bergen, saa nærte han ogsaa megen interesse for landbruk. Han var medlem av landbruksskolens overbestyrelse i den tid skolen blev oprettet og startet paa Stend, nemlig i aarene 1865—68.

Han avgik ved døden i 1885.

Amtmand Niels Mathias Rye,

som var født i Telemarken 1824, var søn av oberstløytnant Johan Mathias Rye. Han tok juridisk eksamen i 1846, blev kopist i marine- og postdepartementet i 1847, kgl. fuldmægtig i indredepartementet i 1857, hvor han samme aar blev buraachef i bokholderkontoret. Videre blev han ekspeditionssekretær i 1863, kst. postmester i Kristiania i 1862—64 og amtmand i Søndre Bergenhus amt i 1869, hvilket embede han indehadde til 1877, da han utnævntes til amtmand i Bratsberg amt. Fra 1880 var han stiftamtmand i Kristiania til 1905, da han søkte avsked. I 1877—78 var han formand i den kgl. kommission for abnormskolevæsenet, stortingsmand fra Bergen i aarene 1877—79 og endelig blev han kst. statsraad og statsminister henholdsvis under

24 og 29 mars 1884. Han var medlem og formand i landbruksskolens overbestyrelse, mens han beklædte amtmandsembedet i Søndre Bergenhus. Han avgik ved døden i Kristiania 6 februar 1905.

Sogneprest Hans Jensen Krog,

som var født i Stavanger 1808, blev færdig med sin embeds-eksamen 1832 og begyndte samme aar at virke som personelkapellan i sin fødeby. Han blev residerende kapellan til Norderhov 1841 og sogneprest til Fane 1850, hvilket embede han beklædte like til 1889, da han søkte avsked. I 1882 feiret han

under stor tilslutning sit 50 aars jubilæum som embedsmand og blev samme aar ridder av St. O. O.

Han var ordfører i Fane gjennom mange aar, stortingsmand fra Søndre Bergenhus 1859—62 og medlem av landbruksskolens overbestyrelse fra 1869—76.

Sogneprest Krog var ogsaa medlem av den komité, som amtsformandskapet valgte og gav mandat til at vælge og kjøpe gaard for den vordende landbruksskole. Det var Krog som — paa komiteens vegne i skrivelse av 29de november 1860 — bød 10000 spd. for Stend gaard, hvilket bud ogsaa blev antat.

Amtmand Claus N. Worsøe

var født i Bergen 1822. Hans far var premierløytnant, senere overtoldbetjent W. A. Worsøe. C. Worsøe blev cand. jur. i 1847, politiassistent i Trondhjem i 1851, kst. foged i Orkedalen 1848—58, garnisons- og brigadauditør 1853, kst. politimester i Trondhjem 1854—56 og kst. stiftsoverretsassessor paa samme sted 1854—57.

Han utnævntes til politimester i Larvik i 1858, til amtmand i Nordlands amt i 1867 og som amtmand i Søndre Bergenhus i 1878. Han søkte avsked i 1897 og døde i Kristiania 30 juli 1906.

Han var formand i landhusholdningsselskapets styre 1880—97 og formand i landbruksskolens overbestyrelse saa længe han var amtmand i Søndre Bergenhus. Han næret en levende interesse for utviklingen av amtets landbruk og omfattet landbruksskolen og dens gjerning med stor sympati og omhu.

Mathias Erichsen

er født 1845 paa Dyngeland i Fane, hvor hans far, Ivar Erichsen, paa den tid bodde. I 1847 solgte han gaarden og flyttet til Bergen, og Mathias Erichsen kom saaledes til at vokse op i Bergen, hvor han gjennomgik den Tankske skole. I 18-aarsalderen begyndte han som landbrukslærling hos Niels Juel paa Halsenø kloster og blev der i 4½ aar. Derefter gjennomgik han det første kursus ved Stend landbruksskole, hvorefter han i 2 vintre var medlærer ved W. Konows folkehøiskole paa Halsenø kloster.

Senere praktiserte han i nogen aar som gaardsbestyrer hos Garmann paa Utstein kloster i Stavanger amt.

Fra 1875 har han været gaardbruger i Os, idet han nævnte aar kjøpte gaarden Kuven, som tidligere hadde været chefsgaard.

Faa aar efter at Erichsen hadde bosat sig i Os blev han indvalgt i formandskabet og har senere været betrodd de fleste av bygdens kommunale tillidshverv, deriblandt i længere tid forlikskommissær og ordfører. Desuten har han i lang tid været formand i direktionen for Os privatbank, revisor for Nesttun-Osbanen, formand i Os forbruksforenings styre og kasserer ved Os meieri. Videre har han været medlem av landhusholdningsselskaps styre i 37 aar og dette selskaps

formand i de sidste 16 aar. Endelig har han siden 1884 uavbruddt været medlem av landbruksskolens styre. Erichsen kan saaledes se tilbake paa en lang og alsidig virksomhet.

I 1904 fik han kongens medalje i sølv til belønning for fortjenester av landbruket, og i 1912 blev han R.^o St. O. O.

Edvard Hagerup Christie er født i Bergen 1836. Han er søn av toldkasserer Verner Hovevinkel Christie, som var bror av præsident Christie.

Edvard Christie frekventerte først Bergens realskole, gik senere paa handelsskole og drog saa i 16-aars-alderen til Danmark forat utdanne sig i landbruk. Senere forberedte han sig til optagelse og blev optat ved Ultuna landbruksinstitutt i Sverige, hvor han høsten 1857 tok eksamen. Allerede den følgende vaar overtok han sin fars landsted i Aarstad, gaarden Fridalen, hvorpaa der da kunde holdes

omkring 3 kjøer, nogen ungdyr og 2—3 hester. Han gik straks igang med dyrkning og forbedring av eiendommen, det dyrkede areal øket raskt og kom etterhvert under hans kyndige drift i høi kultur. Han har derfor nu i en række av aar kunnet holde en besætning av omkring 40 storfæ og 5 hester. Han har nu drevet gaarden i henimot 60 aar — en usedvanlig lang arbeidsdag som gaardbruger. Men saa er det heller ikke forundt mange at faa se saa store og rike resultater av sit arbeide som E. Christie har kunnet gjøre.

E. Christie har ogsaa deltat meget i det kommunale arbeide, idet han har været medlem av herredsstyret i 22 aar og været i ligningskommissionen i 18 aar, hvorav 8 aar som formand.

Av landhusholdningsselskaps styre var han medlem i 10 aar og var i 1878—79 dets formand. Desuten har han været formand i kreaturforsikringsselskabet „Bjergvin“, som han i 1896 var med at oprette. Endvidere var han medlem av landbruksskolens styre fra 1887—90 og fra 1895—1903, og han har stedse vist sterk interesse for landbruksskolens virksomhet.

Steffen Sælen

er født 1852 og er søn av gaardbruger Gudmund Heldal, som sammen med Ivar Sælens far (Berge Aasgaard) kjøpte den gamle herregaaard Sælen i Fyllingsdalen av englænderen Stirling. I 1877 overtok han sin fars anpart av nævnte gaard, som han selv indtil det sidste har brukt. Denne gaard har han drevet sterkt frem i avkastning baade ved nydyrkning og kultivering forøvrig, saa han nu i en række av aar har kunnet holde en betydelig besætning. Steffen Sælen var ogsaa blandt de gaardbrukere i Bergens omegn som først begyndte at dyrke grønsaker i nogen større utstrækning.

Ved siden av sin virksomhet som gaardbruger har han røgtet mange kommunale og andre offentlige tillidshverv. I 1898 møtte han første gang i amtstinget som viceordfører, og fra 1902—07, samt fra 1911—13 var han Fane herreds ordfører. I amtstinget hadde han fra først av sæte i veikomiteen, men under sin sidste ordførerperiode var han medlem og formand i landbrukskomiteen.

Desuten har han været decisor av overformynderiregnskaperne siden 1907, medlem av amtsskolestyret siden 1908, medlem av amtsutvalget siden 1911 og medlem av amtsveistyret siden 1913. Videre har han siden 1911 været medlem av styret for Leirvik gaard, og i 1908 valgtes han som medlem av byggekomiteen for Valen asyl. Derhos har han været suppleant for administrationen i Hypotekbankens laanekontor i Bergen siden 1910, og administrerende direktør i den nyoprettede Fane privatbank m. m. I valgperioden 1906—09 var han stortingsvaramand for Midthordlands kreds, og av landbruksskolens styre har han uavbrudt været medlem like siden 1895.

Stiftamtmand Hroar Olsen

er født i Trondhjem 1859. Hans forældre var marinekaptein Hjalmar Olsen og hustru Benedicte Knudtson. Han blev kand. jur. i 1882 og ekstraskriver i indredepartementet 1883. Kst. amtmand i Smaalenene fra mai 1888 til september 1889, utnævnt til ekspeditionssekretær i indredepartementet i juni 1890, hvilken stilling han indehadde til 1898, da han blev utnævnt som amtmand i Søndre Bergenhus amt. I 1907 blev han tillike utnævnt som stiftamtmand, og siden den tid har han beklædt baade Bergens stiftamtmands-embede og amtmandsembedet i Søndre Bergenhus.

Utenom sin embedsstilling har han ogsaa hat meget at gjøre, idet han er viceformand i komiteen i Bergen for „Foreningen til motarbeidelse av omstreifervæsenet“ medlem av og viceordfører i forstanderskapet for Bergens sparebank og i en del aar dets ordfører, formand i repræsentantskapet i „Selskapet for de Norske Fiskeriers Fremme“, medlem av landhusholdningsselskapets styre fra 1902 samt medlem og formand i styret for Stend landbruksskole siden 1898.

Desuten var han medlem av riksforsikringsanstaltens styre fra 1895—98, formand i administrationen for hypotekbankens laanekontor i Bergen fra 1901, medlem og formand av kontrollkommissionen for Møllendal sindsykeasyl fra 1898 og senere av den fælles kontrollkommission for Møllendal & Rosenberg asyl og

medlem av styret for Vestlandske kunstindustrimuseum, valgt av kirke departementet.

Fra 1 januar 1916 blev han beskikket som kredsmæglingmand for Vestlandet i henhold til den nye lov om arbeidstvister.

Endvidere har han været medlem av flere departementale komiteer og kgl. kommissioner, hvorav kan nævnes:

Den departementale komite til omordning av skogadministrationen 1890, do. til omordning av den offentlige fiskeradministration av 1899 og do. til revision av veilovgivning m. v. 1907—08, den kgl. og parlamentariske kommission til omordning av statens revisionsvæsen m. v. 1896—99 og den norsk-svenske kommission til undersøkelse av græselinjen mellem Sverige og Norge fra Idefjorden ut mot havet 1897. I de 3 første komiteer var han formand.

Han var præsident ved den nordiske motorutstilling i Bergen 1907 og likesaa ved landshavebruksutstillingen og den samtidig avholdte landsjærfæutstilling i Bergen 1910.

Stiftamtmanden er for fortjenstfuld embedsvirksomhet K¹ St. O. O. og indehar derhos følgende dekorationer: Kr. med. 1, K¹ D. D. O., K¹ S. W. O., R. St. St. O. 2. kl. m. st.

Olav Bjørgum,

som er født 1861, gjennomgik i sin ungdom baade amts- og folkehøiskole; men virket forøvrig hjemme paa farsgaarden i Voss. Han overtok selv denne gaard i 1884 og er fremdeles gaardbruker.

O. Bjørgum har været og er fremdeles sterkt benyttet i kommunens tjeneste. Han blev indvalgt i herredsstyret i 1889, i formandskapet i 1891 og valgtes som ordfører i 1894. Fra den tid var han ordfører uavbrudt indtil 1907, da han frasa sig gjenvalg. Han var revisor for overformynderiet fra 1899—1907, medlem av specialkomiteen for sindsykeasylet 1906—07, medlem av jernbanekomiteen for den eventuelle bane Voss—Eide og senere for den paatænkte bane Voss—Vik.

Videre har han været forlikskommisær siden 1906, medlem av direktionen for Voss veksel- og landmandsbank ca. 10 aar og medlem av forstanderskapet for Voss sparebank. Desuten formand i Voss sogneselskap siden 1910, formand i forstanderskapet for

Voss kommunale middelskole, medlem av styret for begge gymnasier paa Voss og formand i Voss ligningsraad. Endvidere har han været stortingsvaramand i 3 valgperioder og siden 1910 medlem av landsstyret i Norsk landmandsforbund.

Aaret 1900 fik han gaardbrukerstipendium og besøkte verdensutstillingen i Paris. I 1899 blev han indvalgt i styret for landbruksskolen, og senere har han uten avbrytelse været medlem av dette.

Lars Bernhardus Sunde

er født 1865 i Stryn, Nordfjord, hvor hans far var gaardbruker og kommunemand i over 30 aar. Han blev dimittert fra Stord

seminar 1885 og har senere virket som lærer i 1½ aar i Davik, Nordfjord, 3½ aar i Skodje, Søndmør, og siden nytaar 1891 som lærer og kirkesanger i Opdal, Tysnes. Siden 1892 har han desuten været gaardbruker.

Ved siden av sin læregjerning har han hat mange kommunale og andre offentlige tillidshverv. Han var formand i ligningskommissionen fra 1893—95, medlem av skolestyret siden 1893 og i 4 aar dets formand. Medlem av styret for Tysnes

sparebank siden 1895, i mange aar kontrolutvalgets formand, samt ordfører i forstanderskapet og er fortiden medlem av direktionen.

Fra 1899 har han været medlem av Tysnes herredsstyre og har i alle disse aar været herredets ordfører.

I amtstinget har han altid hat sæte i veikomiteen og siden 1909 har han været veikomiteens formand. Derhos har han i de 3 sidst avholdte amtsting været valgkomiteens formand og amtstingets opmand. Videre var han medlem av den av amtstinget nedsatte „specielle veikomite 1904—05“ og av „komiteen for amtskattens fordeling mellem herrederne“ av 1908. I 1905 indvalgte han i styret for de nyoprettede husmorskoler og var i 9 aar styrets formand. Medlem av amtsskolestyret fra 1912 og av amtsveistyret fra 1913. Desuten har han i de 2 sidste valgperioder været stortingsvaramand og møtte som saadan en kort tid paa stortinget i 1915. Endelig har han siden 1908 uten ophør været medlem av styret for Stend landbruksskole.

Bestyrere

av amtets første landbruksskole fra 25 mars 1848 til vaaren 1862.

(Ved bestyrer N. Ritland).

August Konow Rolfsen

var født i Bergen den 15 oktober 1818. Hans forældre var skibsbygger Tønnes Rolfsen og Sofie Marie, f. Konow. Sin faglige utdannelse erholdt han ved Hohenheim landbruksinstitut i Tyskland, hvor han underkastet sig eksamensprøve med udmerket resultat. Han var saaledes i besiddelse av omfattende og grundige teoretiske kundskaper, da han den 25 mars 1848 tiltraadte som bestyrer av amtets første og nyoprettede landbruksskole paa gaarden Sandvik i Kvinnherred. Han vandt ogsaa snart anseelse som en velskikket og dygtig lærer. Som bestyrer maatte han selv meddele saa at si al teoretisk undervisning, og da han desuten var meget optat med den praktiske undervisning og virksomhet, især fra begyndelsen av, hadde han en meget anstrengende stilling. Desværre varte det ikke længe før hans helbred begynde at svigte, og han saa sig derfor nødt til at opsi sin stilling til fratredelse allerede den 23 november 1853 efter vel 5½ aars fortjenstfuldt virke. Han avgik ved døden den 21 juni 1855.

Wollert Konow Luther Rolfsen,

født den 31 oktober 1817 og bror av August Rolfsen, blev kand. fil. i 1838 og kand. teol. i 1843. Han indtraadte i sin brors sted som bestyrer av landbruksskolen og indehadde denne stilling like til skolen blev nedlagt vaaren 1862. I 1864 blev han utnævnt til sogneprest i Fjotland, hvor han virket indtil 1869, da han blev forflyttet til Haus. Her blev han bare et aars tid, idet han avgik ved døden den 29 august 1870. Som bestyrer av land-

bruksskolen besørget han selv, likesom hans bror tidligere hadde gjort, den teoretiske undervisning og vandt anerkjendelse som en meget dygtig lærer i de boklige fag. Han var meget avholdt av sine elever.

Personalet ved Stend landbruksskole.

Bestyrere.

Georg Alexander Wilson,

født 7 januar 1833, var søn av Ralph Wilson, som kom fra Skotland for at bestyre Ladegaardsøen, der dengang var i Carl Johans eie. Senere drev han som forpakter den betydelige eiendom Dalene ved Kristiansand, og her arbeidet G. A. Wilson under sin fars veiledning til 1855, da han overtok bestyrelsen av gaarden Sangesland i Øvrebø. Etter 1½ aars forløp fratraadte han denne stilling for — efter opfordring av daværende statsagronom Lindeqvist — at studere engvanding under engvandingmester Holmeslands veiledning. Sommeren 1858 virket Wilson som reisende agronom i Lister og Mandals amt, og den følgende

vinter forestod han røktningen ved det for offentlig regning oprettede stamhollenderi paa Jønsberg landbruksskole. Fra 1 april 1859 fungerte han som reisende agronom i Smaalenene og fra 14 april 1861 i Jarlsberg. Høsten 1863 overtok han bestyrerposten ved Mo landbruksskole i Nordre Bergenhus amt, hvilken stilling han indehadde til vaaren 1866, da han tiltraadte som bestyrer av Stend landbruksskole. Fra denne stilling søkte han avsked og fratraadte den 1 oktober 1886 for at overta stillingen som forstander ved Pleiestiftelsen nr. 1 i Bergen, hvor han fortsatte til sin død i 1889.

Efter flere aars praksis som bestyrer av landbruksskolen studerte han kemi i 6 maaneder ved universitetet i Kristiania, hvor han ogsaa underkastet sig en prøve og erholdt kgl. autorisation til at praktisere som dyrlæge. Han foretok flere utenlandsreiser med offentlig stipendium (i 1875 i Sverige, Danmark og England, i 1876 til verdensutstillingen i Filadelfia og i 1879 i Holland og

England) for at studere andre lands landbruk. Wilson frekventerte ikke nogen landbruksskole, men erhvervet sig til gjengjæld en alsidig og grundig praktisk øvelse og oplæring. Ved energisk selvstudium samlet han sig imidlertid vidtgaende teoretiske kundskaper saavel i naturfag som i de specielle landbruksfag.

Wilson praktiserte adskillig som dyrlæge, var i særlig grad hesteinteressert og hadde en ualmindelig evne til at dressere og mestre vanskelige hester. Videre var han spesielt interessert for tidsmessige redskaper, lot tilvirke baade redskapsmodeller og redskaper paa skolens verksteder og var paa dette omraade rent ut sagt en „opfinder“. Stendplogene av Wilsons type var i lang tid høit anskrevne, og de er endda ikke gaat helt ut av bruk.

Der blev ofte fældt ufordelaglige domme over bestyrer Wilson, idet man særlig bebreidet ham, at han eksperimenterte for meget, og at han ikke var saa økonomisk i sine dispositioner vedkommende landbruksskolen som han burde være. Senere var imidlertid anskuelserne om Wilson og hans virke ændret sig sterkt i hans favør.

G. A. Wilson var en energisk mand med stort fremsyn, utpræget praktisk innsigt og dygtighet og fremragende administrativ evne. Han var en ihærdig og djerv person, som ikke let bøiet av for vanskeligheter og motstand — en rydningsmand i ordets bedste forstand, rikt utrustet med mange prisverdige egenskaper som bestyrer av en nyoprettet landbruksskole.

Av sine elever blev han ogsaa høit skattet som lærer og leder, og uagtet mange av dem i elevtiden kunde finde ham vel streng, saa satte de ham høiere og høiere efterhvert som de med aarcne fik mer livserfaring og moden forstaaelse og dømmeevne.

En av hans elever gir følgende karakteristik av ham:

„Man kan ikke godt nævne Stend landbruksskoles 50-aars jubelæum, uten at tanken falder paa den mand, som saa at si var skolens far, dens første bestyrer, manden som satte dette verk ut i livet, Wilson.

Og, ganske særlig vil det naar dette jubelæum forestaar, falde naturlig for dem som hadde den lykke at være hans elever at vie ham og hans minde en takkens og kjærlighetens tanke. For det var det store ved denne mand at han forstod at plante det i de unges sind som aldrig glemtes men blev baaret ind i livet i kjærlig og høiagtelsesfuld erindring. Det han saadde og plantet i skolens jord var et livsverk i sig selv, men det han saadde og

plantet i sine elevers karakterer det bar videre frem, det var større enda.

Men skal man i store træk tegne denne mands billede saa er det ikke saa let at finde ord netop for det som bandt eleverne saa trofast til ham. Det var kanskje i første række hans egen trofasthet, hans aldrig svigtende omsorg for alt som var ham betroet, for mennesker og dyr og alt som vokset og var. For slik var Wilson, at han altid forlangte mest av sig selv. Han forlangte ikke av andre, det som han ikke selv ogsaa vilde underkaste sig.

Selv var han tilstede baade tidlig og sent ute og inde. Han kjendte ikke begrepet otte timers dag; men han forlangte ogsaa av alle sine elever at de skulde henge i.

Kl. 6 om morgenen i vinterhalvaaret begynde han den teoretiske undervisning. Aa, hvor vi i de tidlige morgentimer sat spændt og lyttende til hans aandfulde foredrag — en mester i at undervise — ikke efter bokens ord, men efter sin rike erfaring og efter sin egen originale maate. Han hatet lathet og ledig-gang. Han indprentet det samme i sine elever og han var en streng læremester, der stod respekt av ham netop fordi alle følte at han var strengest mot sig selv. Men hans strenghet var ikke av den art at den vidnet om et koldt hjerte.

Tvertimot, hans hjertelag var ømt. Særlig fik dette sit uttryk i hans store kjærlighet til dyrene. For bare at nævne et litet træk som karakteriserer dette ganske godt. Han taalte ikke at nogen rygget en hest. Gud naade den arme synder som forbrød sig mot denne regel, hvis Wilson fik se det.

Han var over synderen som et uveir: „Tænk om jeg la et bidsel i munden paa dig og tvang dig til at gaa baklængs, vilde du like det? Men hester er ikke mere skapt til at gaa baklængs end du er,“ sa Wilson. Og det blev altid sagt slik at synderen husket det.

Det var slike lærdommer han plantet ned i eleverne. Det var ikke den boklige kundskap som var hovedsaken for ham. Det var de praktiske kundskaper og de karakterdannende træk han vilde prente ind i eleverne og fik prentet ind i dem.

Derfor gik det ogsaa slik, at Wilsons elever, de erog hjem til sine bygder og der blev mange av dem foregangsmænd, tillids-mænd, bygdens bedste mænd, for det grundlag de fik hos ham, det gjorde dem til mænd for hele livet.

Arbeidsiver, pligttroskap og oversigt det var de egenskaper han plantet ind i dem.

Ikke mindst omsyn. For Wilson var av dem som nok tok vare paa detaljerne, men han tapte ikke derfor overblikket.

Og med dette hang sammen hans utrættelige lyst til at eksperimenterer med nærsagt alt indenfor landbrukets omraade. Der var dem som bebreidet ham dette, som fandt mange av hans eksperimenter kostbare og uøkonomiske, for længer var man ikke kommet den gang.

Men Wilson lot dem præke. For han forstod at gjennom eksperimenterne vandt man frem til erfaringerne og ut av erfaringerne høstet man kundskaper som ofte gjorde et vellykket eksperiment værd ti mislykkede. Han var storsynt nok til at forstaa at netop ved en institution som landbruksskolen hørte eksperimenterne og forsøkene hjemme, for det magtet ikke de smaa gaardsbruk utover bygderne. Fra skolen maatte det komme.

Og det er kanskje ikke mindst denne side av hans virksomhet som gjorde at Stend landbruksskole har faat en saa grundlæggende betydning for det vestlandske landbruk.

Men som det alltid gaar foregangsmænd saaledes gik det ogsaa ham. Han blev ofte miskjendt og han hadde mængder av mistro og fordomme at kjæmpe mot. Men aldrig gav han op, aldrig blev han motløs, aldrig sparte han sig selv. Og hadde han motstandere saa hadde han ogsaa venner. Eleverne saa op til ham med en hengivenhet som grænset til heltedyrkelse, og selv om denne høistemte ungdomsbegeistring avklaredes i aarenes løp, saa er der neppe en av dem som ikke i sine manddomsaa husker Wilson paa Stend som et ypperlig menneske, en høvding og en leder som det var en ære at lære under.

Ole Rømer Aagaard Sandberg

er født i Skien 1853. Hans forældre var direktør Ole Sandberg og hustru Johanne Emilie, f. Barth. Hans far var landsfysikus i Bratsberg amt; men i 1855 overtok han direktør- og overlægestillingen ved Gaustad sindssykeasyl.

Ole Sandberg gjennomgik først og underkastet sig avgangseksamen ved Nissens latin- og realskoles realavdeling i Kristiania, hvorefter han frekventerte den lavere avdeling fra høsten 1871 til vaaren 1873 og den høiere avdeling fra 1873 til 1874 ved den høiere landbruksskole i Aas.

Han tiltraadte allerede vaaren 1874 stillingen som eneste teoretiske lærer ved Smaalenenes amts landbruksskole paa Kalnes, hvilken stilling han fratraadte høsten 1876. Umiddelbart derefter reiste han til Danmark, hvor han et aars tid opholdt sig som landbrukslærling, dels paa Sjælland og dels i Jylland, samt som meierielever ved Segelskes meieriskole paa Kjærsgaard i Vendsyssel. Efter hjemkomsten derfra gjennemgik han et bokholderkursus hos hovedbokholder Hendriksen i Kristiania, hvorefter han vikarierte som bokholder ved Gaustad asyl indtil 1878, da han blev gaardsfuldmægtig ved Rotvold sindssykeasyl ved Trondhjem. Denne stilling fratraadte han i 1879 paa grund av sygdom. I 1880

kjøpte han gaarden „Store-Jahre“ i Ramnes, Jarlsberg og drev denne til 1882, da han solgte gaarden, fordi han i 1881 var blit amtsagronom i Buskeruds amt. Denne amtsagronomstilling indehadde han til høsten 1886, da han overtok bestyrerstillingen ved Stend landbruksskole. Fra denne stilling søkte han avsked og fratraadte vaaren 1896, hvilket aar han kjøpte og overtok gaarden Løken i vestre Bærum. Denne gaard solgte han igjen i 1897, da han i 1897 var blit beskikket for termen som malt- og brændevinskontrollør. I 1901 blev han fast ansat i disse stillinger, som han var indehaver av indtil 1912, da han paa grund av den nye beskatning av øl blev ansat som bryggerikontrollør.

Ved siden herav var han fra 1899 til 1906 bestyrer av preste-gaardstilsynet i Buskeruds amt. Desuten har han siden 1907 været konstituert som overkontrollør i 1ste distrikt under de hyppig indtræffende vakanser og permissioner.

Bestyrer Sandberg hadde erhvervet sig en grundig utdannelse, og han var saaledes vel utrustet med kundskaper, da han tiltraadte bestyrerposten her ved skolen. Han røgtet ogsaa sit hverv som bestyrer med den største omhu og nidkjærhet.—Han var selv i alt sit virke en meget samvittighetsfuld, nøiagtig og paapasselig mand — pligtro til det yderste, og det samme ventet han ogsaa av sine undergivne. Den praktiske virksomhet ved skolen administrerte han med gjennomført husholderisk økonomi, hvad der efter den tids fordringer vistnok ogsaa var saa at si en bydende

nødvendighet. Han hadde en sælig evne til at holde klare, interessante forelæsninger, og han blev derfor ogsaa høit vurdert som skolemand av sine elever.

En av hans elever skriver følgende:

„Bestyrer Sandbergs forelæsninger var det en fornøielse at høre paa. De var klare og greie, og man fik indtryk av at foredragsholderen var meget godt inde i sit tema. Selv om vi i vintertiden hadde været oppe kl. 4 om morgenen og gjort tung fjøstjeneste til middag, var vi allikevel helt vaakne i Sandbergs timer om eftermiddagen. Dette viser, at han fik eleverne til at følge med i sine foredrag og at foredragene var interessante.

I disiplinær henseende var Sandberg streng, og jeg maa si at disiplinen i mit kuld var udmerket baade paa skolesalen og ellers. Som menneske fik vi det bedste indtryk av bestyreren. Han var rolig og saklig, retfærdig og sandhetskjærlig. Han vilde sine elevers bedste baade timelig og aandelig.

Bernt Klokk

var født 1857 i Hjørundfjord, Søndmøre. Han var søn av gaardbruker Ole Johnsen Klokk og hustru Randi Berentsdatter, i. Øie. I sin ungdom gik han først et aars tid paa Voldens høiere almueskole og tok derefter et kursus ved Sogndals folkehøiskole. Sin faglige utdannelse fik han ved den høiere landbruksskole i Aas, hvor han fra 1877—80 gjennemgik begge avdelinger. Derefter var han et aar gaardsbestyrer hos fhv. stortingsmand Maurits Aarflot paa Ekset i Volden. Paa denne gaard oprettet han i 1881 en praktisk jenteskole, som han drev med støtte av amtet. I denne stilling blev han dog bare en kort tid, idet han allerede i 1883 blev ansat som „reiseagronom og gartner i Romsdals amt“. Forat erhverve den gartnerkyndighet, som krævedes i den nye stilling, opholdt han sig sommeren 1884 i Stockholm hos direktør Pihl. Som amtsagronom virket han til 1890, da han ansattes i den ledigblevne stilling som bestyrer av Romsdals amts landbruksskole paa Vestnes. Denne post fratraadte han vaaren 1896, idet han flyttet til Søndre Bergenhus og overtok bestyrerstillingen ved Stend landbruksskole.

B. Klokk kom til Stend i sine bedste aar og var en for sin stilling særdeles velutrustet mand. Hans omfattende kundskaper, hans alsidige praksis som lærer og administrator, hans indgaaende kjendskap til vestlandske landbruksforhold, hans kjærlighet til landbruket og levende interesse for dets fremgang og utvikling i forbindelse med hans store virkelyst og arbeidskraft gjorde ham i fortrinlig grad skikket som bestyrer av en større landbruksskole paa Vestlandet.

Han talte og skrev meget let og godt for sig og hadde som foredragsholder en prisværdig evne til at vække interesse og koncentrere oppmerksomheten om det viktigste i vedkommende stof, og han var derfor ogsaa som lærer høit skattet av sine elever.

Klokks navn er sterkt knyttet til landbruksskolens historie, især fordi det var ham som foreslog skolen omordnet og utvidet — det var hans vel gjennomtænkte og underbyggede forslag som i 1899 vandt amtsstingets bifald. I enkelte amter hadde man allerede irdført en lignende ordning som den Klokk bragte i forslag, og andre amter fulgte ogsaa snart etter, og saavel Klokk som enkelte andre fremtrædende mænd inden amtet fandt skolens daværende ordning mindre tilfredsstillende og tidsmessig. Tiden var gunstig for skolens reformering og Klokk var den rette mand til at planlægge omordningen baade paa grund av sine fremragende organisatoriske evner og fordi han som medlem av den parlamentariske landbrukskommission hadde deltatt i arbeidet med planleggelse av hele vor landbruksundervisning. Men Klokk fikk ikke selv se sit verk fuldbyrdet. Mens skolebygningen var under opførelse og alt forøvrig blev lagt til rette for den nye ordning, blev han reven bort midt i sin kraftigste alder. Han døde den 20de mai 1901, nøiagtig 5 aar efter sin ankomst til skolen. Men selv om hans arbeidsdag her blev forholdsvis kort, saa fikk han dog utført et stort og grundlæggende arbeide for skolen, og hans minde vil derfor bli bevaret i kjær og taknemmelig erindring.

Klokk var ogsaa meget benyttet utenom sine faste stillinger. Mens han var amtsagronom i Romsdals amt, var han saaledes medlem av overbestyrelsen for amtets landbruksskole, og senere var han medlem av bestyrelsen for Romsdals amts landhusholdningsselskap, indtil han fraflyttet amtet. I 1895 valgtes han som medlem av den parlamentariske landbrukskommission som ned-

sattes av stortinget. Fra høsten 1895—vaaren 1896 var han kommissionens sekretær, og senere var han denne kommissions næstformand. Fra 1897 til sin død var han formand i styret for Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskap. 1900—01 var han endvidere formand i styret for de 4 vestlandsamters fællesindkjøpsforretning, hvis opprettelse i væsentlig grad skyldes Klokks initiativ.

Knut Teig

er født i Saude, Ryfylke i 1858. Han er søn av gaardbruker Lars Teig og hustru Borgilla Knutsdatter, f. Underbakke. Sin første utdannelse utenfor folkeskolen fikk han paa amtsskolen i Ryfylke. I aarene 1882—84 frekventerte han Stavanger amts landbruksskole og i 1885—86 gjennomgik han den høiere avdeling ved den høiere landbruksskole i Aas. I læseåret 1895—96 studerte han ved Landbohøiskolen i København, hvor han tok eksamen i akerbruk, meieribruk, hele husdyrbruket og hestens ytterlære, samt en del av havebruket.

Fra høsten 1886—91 var han ansatt som andelenærer ved Stend landbruksskole, hvorefter han i 10 aar virket som amtsagronom i Stavanger amt. Der gjorde han tillike tjeneste som sekretær og kasserer i landhusholdningsselskapet og var desuten medlem av dette selskaps bestyrelse, samt regnskapsfører for fællesindkjøpene i et aars tid. Høsten 1901 tiltraadte han som bestyrer ved Stend landbruksskole og virket som saadan til vaaren 1905. Fra 1 oktober 1904 ansattes han i den efter Stenersen ledigblevne statskonsulentstilling og fortsatte da med at bestyre begge poster indtil 1 april 1905.

Efter sin sidste indflytning i Søndre Bergenhus amt har han været medlem av landhusholdningsselskapets styre, og i Fane kommune har han derhos i flere aar blandt andet været og er fremdeles medlem av formandskapet. Desuten har han været medlem av forskjellige kommunale komiteer i Fane og er for tiden medlem av styret for Fane elektricitetsverk.

Han har med stipendium foretatt studiereiser i Danmark, likesom han ogsaa en gang i samme øiemed har besøkt England.

K. Teig overtok bestyrerstillingen i sine kraftigste aar, og det blev hans hverv at lede indarbeidelsen av den nye plan og sætte den omdannede og betydelig utvidede anstalt i virksomhet. Dette hverv stillet selvsagt store krav til hans arbeidskraft, omtanke, administrative evne og dygtighet i det hele tat. Hans grundige utdannelse, alsidige praksis og utprægede virkelyst kom derfor ogsaa vel med. Uagtet Teigs virksomhet endnu ikke tilhører historien, bør det dog uttales, at han løste sin opgave som bestyrer paa en særdeles anerkjendelsesværdig maate — til ære for ham selv og til fordel for skolen. Men skolen fik bare i 3½ aar nytte godt av hans interesserte og dygtige arbeide.

Nils Ritland,

som er født 1865 i Suldal, Ryfylke, er søn av gaardbruker Lars L. Ritland og Eldri Nilsdatter, f. Underbakke. Han gjennomgik et ordinært kursus ved Stavanger amts landbruksskole 1886—88 og frekventerte den høiere avdeling ved den høiere landbruksskole i Aas 1889—90. Derefter tiltraadte han andenlærerstillingen ved Stavanger amts landbruksskole i mai 1890, hvilken stilling han indehadde til sommeren 1893, da han ansattes som amtsagronom i Kristians amt med Toten, Hadeland, Land og Valdres som distrikt. Som saadan fortsatte han til august 1895, da han overtok bestyrerstillingen ved Stavanger amts landbruksskole. Han virket som bestyrer av denne skole til 15 mai 1905, da han flyttet til Søndre Bergenhus og tiltraadte bestyrerposten ved Stend landbruksskole. — Sommeren 1897 foretok han med stipendium en reise i Danmark og Sverige forat studere landbruket i disse lande. I Stavanger amt var han medlem av styret for Stavanger amts skogselskap fra dette selskaps opprettelse og indtil han fraflyttet amtet. Derhos blev han efter faa aars forløp indvalgt i styret for Stavanger amts landhusholdningsselskap, og var dette selskaps næstformand, da han flyttet til Søndre Bergenhus. Fungerer som prisdommer ved Statens kvægutstillinger i Stavanger amt fra 1895—1907 og senere ved tilsvarende utstillinger i Søndre Bergenhus.

Under- og andenlærere.

Jens Chr. Opsal

indehadde stillingen fra 1 oktober 1866 til høsten 1867.

Ole J. Løvdal

var f. 1841 i Lister & Mandals amt. Han dimittertes fra landbruksskolen i Lister & Mandals amt i 1863, underlærer paa Stend 1867—73, amtsagronom i Finmarkens amt 1873—78 og bestyrer av det nyoprettede renovationsvæsen i Bergen fra 1878 til sin død 1909.

Walin T. Jaastad,

som er f. paa Jaastad i Ullensvang 1849, gjennomgik Stend landbruksskole 1868—70, var 2 aar gaardsbestyrer, derav 1 aar hos Heiberg paa Amble i Sogn og 1 aar paa Nygaard ved Bergen. Underlærer paa Stend fra vaaren 1873 til desember 1876, fra hvilken tid han har været amtsagronom i Søndre Bergenhus amt. Han har flere ganger været kst. bestyrer ved amtets landbruksskole (mens bestyreren var fraværende paa stipendiereise og under bestyrerskiftet i 1886). Han har foretat flere studiereiser med stipendium, særlig i Danmark.

I 1898 blev han tildelt kongens medalje i sølv for fortjenester av det norske landbruk.

John L. Kanikkeberg,

f. 1851 i Kvam, Hardanger, indehadde underlærerstillingen fra desember 1876 til vaaren 1878. Han gjennomgik Stend landbruksskole 1872—74 og den høiere avdeling ved Aas h. landbruksskole 1879—80. Senere utvandret han til Amerika, hvor han har været farmer i Dakota.

Jakob J. Onæs,

f. paa Onæs i Lindaas 1848, var underlærer paa Stend fra vaaren 1878—vaaren 1882. Han frekventerte Stend landbruksskole 1870—72, overtok høsten 1872 bestyrelsen av Lindaas prestegaard og var bestyrer hos Knagenhjelm paa Kaupanger i Sogn 1875—78. I 1884 ansattes han som amtsgartner i Søndre Bergenhus, hvilken stilling han indehadde til sin død 1912.

Sommeren 1882 arbeidet han i planteskolen ved Aas høiere landbruksskole, og sommeren 1883 var han ved J. Nielsens han-

delsgartneri i Kristiania for at utdanne sig i havebruk. Sidstnævnte sommer mottok han ogsaa undervisning i anlæg og tegning av haver av slotsgartner C. Kaiser.

Knut T. Døhlen

var f. paa Døhlen i Holter, Nannestad 1855. Han gjennomgik begge avdelinger ved den høiere landbruksskole i Aas 1873—76, var andenlærer ved Haug landbruksskole i Kristians amt 1878—82, indehadde den nyoprettede andenlærerstilling paa Stend fra 14 oktober 1882 til 85, virket som amtsagronom i Hedemarkens amt 1885—93, fra hvilken tid han var bestyrer av Smaalenenes amts landbruksskole paa Kalnes til sin død den 27 desember 1912.

Theodor Tellefsen,

som var f. paa Ferstad i Os 1859, gjennomgik Stend landbruksskole 1876—78. Han ansattes som underlærer i 1885 og fungerte i denne stilling til vaaren 1886, da han reiste til vetrinærskolen i Kjøbenhavn for at utdanne sig som vetrinær. Efter endt utdanning virket han som dyrlæge i Helgeland til sin død i 1913.

K. Teig,

var underlærer ved skolen fra 1 oktober 1886—13 februar 1892, se ovenfor under bestyrere.

Karl Sommerschild,

f. 1860 i Molde, tok eksamen i 1 gymnasium 1876 og do. paa Kristiania tekniske skole 1883. Han gjennomgik lavere og høiere avdeling ved den høiere landbruksskole i Aas 1889—92. I mai 1892 tiltraadte han lærerstillingen ved Stend landbruksskole, men frattraadte allerede den 1 februar 1893 denne stilling, idet han da mottok ansættelse som landbruksingeniørassistent. Som saadan virket han til 1912, da han blev utnævnt til landbruksingeniør, hvilken stilling han tiltraadte nytaar 1913 og fremdeles er indehaver av.

Torleif Kvissellien,

f. 1865 i Ringsaker. Han gjennomgik den høiere avdeling ved den høiere landbruksskole i Aas 1887—88. Han ansattes og overtok lærerstillingen ved Stend landbruksskole efter Sommerschild i 1893 og indehadde denne til 14 mai 1894, da han blev amtsagronom i Kristians amt med Vardal, Biri og Gudbrandsdalen som distrikt, hvor han fremdeles virker.

Anders O. Sundland

er f. 1867 i Haus. Han gjennomgik Stend landbruksskole 1888—90 og den høiere avdeling ved den høiere landbruksskole i Aas 1893—94. Vaaren 1894 mottok han ansættelse som lærer ved Stend landbruksskole og virket i denne stilling til vaaren 1895, da han ansattes som bestyrer av den praktiske jenteskole i Aardal, Nordre Bergenhus amt, hvilken stilling han indehadde i ca. 8 aar. Senere har han været gaardbruker paa Lid pr. Haukeland st. Siden han overtok gaarden har han indehat mange tilidshverv baade i og utenfor sin hjembygd, deriblandt ordfører i Haus siden høsten 1909.

Ole Vaagen.

Han er født i Etne 1869 og frekventerte Stend landbruksskole 1888—90. Han var gaardsbestyrer og lensmandsbetjent i Etne i 1891, fjøsmester ved Stend landbruksskole 1891—94, lærer sammesteds 1895—99, vandrelærer i fjøsstel i S. Bergenhus amts landhusholdningsselskaps tjeneste 1899—1901, gaardsfuldmægtig ved Stend landbruksskole 1901—10 og siden 1910 bestyrer av Bergens renovationsvæsen. I 1895 og 1900 foretok han med stipendium av Søndre Bergenhus amts landhusholdningsselskap reiser indenlands og i Danmark for at studere jord- og husdyrbruk, og i undervisningsaaret 1906—07 opholdt han sig som hospitant ved Norges landbrukshøiskoles jordbruksavdeling.

Kristian Fidje

er f. 1864 i Sogndal, Stavanger amt. Han gjennomgik Stavanger amts landbruksskole 1882—84. Han var derefter i nogen aar gaardsbestyrer og senere i 5 aar gaardbruker og meieribestyrer, hvorefter han gjennomgik jordbruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1897—99. Derefter var han gaardsfuldmægtig ved Stend landbruksskole fra 1 november 1899—høsten 1901, da han blev andenlærer ved samme skole og virket som saadan til 1 august 1904. Han overtok umiddelbart derefter stillingen som bestyrer ved Buskeruds amts praktiske jenteskole paa Sanssosi og bestyrte denne skole til sommeren 1912, fra hvilken tid han har været gaardbruker i Slagen pr. Tønsberg.

Hans J. Aarstad,

f. 1878 i Sogndal, Stavanger amt, gjennomgik Stavanger amts landbruksskole 1896—98 og Norges landbrukshøiskoles jordbruks-

avdeling 1898—1900. Sommeren 1900 ansattes han som andenlærer ved landbruksskolen i Stavanger amt og fortsatte som saadan til 29 september 1904, da han flyttet til Stend, hvor han var andenlærer til 15 juli 1907, fra hvilken tid han har indehat andenlærerstillingen ved Stavanger amts landbruksskole.

Johannes L. Lofthus

er f. 1880 i Kvam. Han gjennomgik Stend landbruksskole 1898—1900 og jordbruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1902—04. Senere har han været lærer ved Telemarkens folkehøiskole fra 1905—1907, hvorefter han fra 15 september 1907 har været og fremdeles er andenlærer ved Stend landbruksskole.

Havebrukslærere.

Uagtet skolen straks gik igang med anlæg av have og efter hvert utvidet de forskjellige grener av havebruket, som planteskole-drift, forædling av frugttrær, dyrkning av bærbusser, grønsaker o.s.v., saa tok det lang tid før skolen fik nogen speciel funktionær for havebruket. De praktiske arbeider i haven blev dels ledet av underlæreren eller bestyreren, dels av en leiet mand, som hadde erhvervet sig kyndighet i havebruk. I 1888 og 89 blev arbeidet i haven ledet henholdsvis av gartnerne Andersen og Løfquist fra Bergen, og i de derpaa følgende aar av J. Johannesen, som hadde lært noget havebruk ved Rosenberg asyl. Først i 1895 bler der — efter forslag av bestyrer Sandberg — opprettet en fast gartnerpost ved skolen. Som havebrukslærer ansattes da

Sigurd Lysbakken.

Han er f. 1873 i Borgund, Romsdals amt, gjennomgik havebruksavdelingen ved Aas 1893—95 og tiltraadte som gartner ved skolen i 1895. Imidlertid opsa han og fratraadte stillingen igjen efter kort tids forløp. Siden den tid har han indehat flere stillinger og er for tiden bestyrer av Hylla havebruksskole i Nordre Trondhjems amt.

Ivar Bleiklie

er f. 1872 i Hammer. Han gjennomgik havebruksavdelingen ved Aas 1893—95, ansattes 1895 som amtsgartner i Smaalenene, men blev kort tid efter ansat som havebrukslærer ved Stend landbruksskole og tiltraadte som saadan nytaar 1896. Denne stilling indehadde han til 15 april 1912, fra hvilken tid han har været amts-

gartner i Søndre Bergenhus amt. Desuten har han siden 1901 fungert som sekretær og kasserer i S. Bergenhus amts landhusholdningsselskap. I 1899 opholdt han sig utenlands for at studere havebruk. Under hans fravær vikarierte gartner Olav Moen, nuværende docent ved Norges landbrukshøiskole. Gartner Sigurd Hornes fungerte som vikar under vakansen fra 15 april til 1 juli 1912.

Johan Aas.

som er f. 1885 i Nordre Trondhjems amt, gjennomgik havebruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1909—11. Tidligere hadde han gjennomgaat N. Trondhjems amts landbruksskole, samt Hylla havebruksskole, og fra 1 juli 1911 til 30 juni 1912 vikarierte han som havebrukslærer ved Romsdals amts landbruksskole. Han indehadde stillingen som havebrukslærer ved Stend landbruksskole fra 1 juli 1912 til 30 juni 1913, da han fratraadte for at overta amtsgartnerstillingen i Nordre Trondhjems amt, hvilken stilling han fremdeles er indehaver av.

Johs. Strømme

er f. 1885 i Bergen. Efterat ha frekventert Hjeltnes havebrukskole gjennomgik han havebruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1910—12, hvorefter han vikarierte som havebrukslærer ved Romsdals amts landbruksskole paa Gjermundnes fra 1 juli 1912 til slutningen av juni 1913. Han hadde ansættelse som havebrukslærer ved Stend landbruksskole fra 1 juli 1913 til utgangen av juni 1916. Han søkte og erholdt ansættelse som havebrukslærer ved Jønsberg landbruksskole, hvilken stilling han imidlertid ikke overtok, men gik over i privat virksomhet som anlægsgartner.

Nils Bergem,

som er f. 1887 i Tingvold, Romsdals amt, gjennomgik landbruksskolen paa Sandvik pr. Gyl 1905—06, Sandveds havebruksskole pr. Sandnes 1908 og havebruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1913—15. Fra nytaar til utgangen av juni 1916 vikarierte han som havebrukslærer ved Hvam landbruksskole i Akershus amt. Han tiltraadte som havebrukslærer ved Stend landbruksskole 11 juli 1916, hvilken stilling han fremdeles indehar. — 1921.

gartnar Ham Falans - 1921 - 28/ - 1926

**Gaardsfuldmægtiger,
(tredjelærere).**

Olav Mohr Friele,

som var f. 1860 i Bergen og gjennomgik Stend landbruksskole 1878—80, var tredjelærer ved skolen fra 14 april 1882 til utgangen av 1884. Senere drev han en sæpefabrik i Bergen indtil for faa aar siden, da han avgik ved døden.

Johannes Olai Olsen Aashamar,

f. 1862 paa Nordfjordeid, gjennomgik begge avdelinger ved den høiere landbruksskole i Aas 1881—84. Han var ansat som tredjelærer ved Stend landbruksskole fra 1 januar til mai 1885. Senere har han været lærer ved Hornindals folkehøiskole 1887—88, bestyrer av jenteskolen paa Svanø 1889—91, amtsagronom i N. Bergenhus amt 1892—93, andenlærer ved Bratsberg amts landbruksskole 1893—96 og bestyrer av landbruksskolen paa Rikheim i N. Bergenhus 1897—1907, fra hvilken tid han har været gaardbruker i Jarlsberg, hvor han kjøpte gaarden Solberg i Borre.

Jan Enberg,

f. i Bergen 1859, gjennomgik Stend landbruksskole 1878—80. Han indehadde tredjelærerposten ved Stend fra 1885 til 1 oktober 1886, da stillingen ifølge beslutning av amtstinget blev nedlagt. J. Enberg har senere været gaardeier i Danmark.

I 1890 bevilget amtstinget kr. 500 til en praktisk lærer og arbeidsformand. Det var forutsætningen at vedkommende lærer skulde bo paa og bruke den ledig blevene plads Eikevolden; men da den ansatte lærer ikke ønsket at bruke nævnte plads, fik han kr. 100 som erstatning for pladsen og blev boende paa skolen. Som praktisk lærer blev da ansat

Mons L. Vatshelle

fra Hosanger. Han er f. 1866 og var elev ved Stend 1886—88. Han fortsatte som praktisk lærer eller arbeidsformand til 6 april 1892. Senere har han været hos firmaet Gerdt Meyer & co., Bergen.

Martin M. Hodneland,

f. 1868 i Lindaas, var derefter en tid arbeidsformand. Han var elev ved Stend 1890—92 og har senere været gaardbruker i Lindaas.

Senere tjenestgjorde underlæreren som praktisk lærer indtil 1899, da skolens omordning var vedtat. Da ansattes

K. Fidje,

som var skolens gaardsfuldmægtig fra høsten 1899 til høsten 1901, se ovenfor under andenlærere.

Ole Vaagen

var gaardsfuldmægtig fra 1 oktober 1901 til 27 juni 1910, se ovenfor under andenlærere.

Arne K. Bu,

f. 1874 i Ullensvang, frekventerte Stend landbruksskole 1898—1900 og jordbruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1903—05. Senere har han været lærer ved Telemarkens folkehøiskole 1907—10, gaardsfuldmægtig ved Stend landbruksskole fra slutningen av juni 1910 til 30 september 1912 og senere teoretisk lærer sammesteds.

Gunnar Ramstad,

f. 1886 i Lindaas og søn av sogneprest Ramstad, gjennomgik Stend landbruksskole 1904—06 og jordbruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1907—09. Den 1 oktober 1912 tiltraadte han som gaardsfuldmægtig ved Stend landbruksskole, hvilken stilling han fremdeles indehar.

Teoretiske lærere.

Teoretisk lærer med virketid bare i vinterhalvaaret har været ansat siden høsten 1909, da her blev oprettet et envinterskursus ved skolen.

Jens Lunde,

f. 1884 i Aurland, Nordre Bergenhus amt, gjennomgik Rikheim landbruksskole 1902—04 og jordbruksavdelingen ved Norges landbrukshøiskole 1905—07. Han var teoretisk lærer ved Stend landbruksskole fra 1 oktober 1909 til 5 april 1912, fra hvilken tid han har været amtsagronom i Nordre Bergenhus amt med Søndfjord som distrikt.

Arne K. Bu

har været ansat som teoretisk lærer ved Stend landbruksskole siden 1 oktober 1912, og han er fremdeles indehaver av denne lærerstilling, se ovenfor under gaardsfuldmægtiger.

Haandverkere.

A. Smed.

Ole Nilsen

fra Fredrikshald var skolens smed fra 1 oktober 1866 til høsten 1869, da han utvandret til Amerika, hvorfra han efter nogen aars forløp vendte tilbake til Østlandet.

Lorents Andersen,

f. i Id 1844, indehadde stillingen fra høsten 1869 til nytaar 1875. Senere oprettet han og drev en privat smieforretning i Bergen. Han avgik ved døden i januar 1917.

Ludvig Eliassen Eikaas,

som tidligere i 4 aar hadde været smed ved Mo landbruksskole, fungerte som skolens smed i ca. 2 aar, hvorefter han flyttet tilbake til Søndfjord.

Johan A. Blom

fra Ringerike ansattes og tiltraadte som smed vaaren 1877, men fratraadte allerede samme aars høst efter ca. et halvt aars tjenestetid.

M. Førde

fra Sveio hadde derefter stillingen ca. 5 aar til sommeren 1882. Efter at ha reist en tid som maskinist utvandret han til Amerika, hvor han har drevet et sagbruk.

Johan Arnesen,

f. i Bergen 1852, har været skolens smed fra begyndelsen av juli 1882, og han har saaledes arbeidet flere aar ved skolen, mens Wilson var skolens bestyrer.

J. Arnesen, som fremdeles indehar stillingen som smed ved skolen, har desuten gjennom en række av aar fungert som vandre-lærer for Bergenske biavlforening, likesom han ogsaa i flere aar har besørget undervisningen i birøkt for landbruksskolens elever.

*Ola Mo 4/5-1892 - 31/7-60
Nils Svane Evin 21/8 - 60 - 21/1-62
Odd Arnesen 1/5 - 62 - 15/8 - 64*

Helge Olsson

fra Kvinnherred var snekker og hjulmaker i vinterhalvaarene fra 1 oktober 1866 til slutningen av december 1874.

Skolen var derefter uten fast ansat snekkeriomkring $\frac{3}{4}$ aar, idet en mand, som var hjemmehørende i Kristiania og som ankom til skolen i juni 1875, fratraadte igjen efter ganske kort tids forløp.

Efterat amtstinget i 1875 hadde bevilget løn for helaarstjeneste overtok skolens tidligere snekker, Helge Olsson, posten paany i september 1875 og fortsatte i stillingen til vaaren 1877.

Johan J. Blom

fra Ringerike ansattes og tiltraadte vaaren 1877, men sluttet allerede samme aars høst og reiste tilbake til Østlandet.

Jørgen O. Thorbjørnsen

er f. 1854 paa Hop i Fane. Han var ansat som skolens snekker fra september 1877 til mai 1887, da han kjøpte og overtok ca. 70 maal udyrket jord paa Hop, hvor han opførte huse og hvor han senere har drevet gaardsbruk. Han gik straks med iver og kraft igang med nydyrkning og i løpet av 13 aar blev nævnte areal opdyrket.

Anton Torgersen,

f. i Fane 1863, var snekker med halv dags tjeneste paa skolen fra 1887—91. Efter sin fratredelse ved skolen oprettet han paa Fanehammeren en privat snekkerforretning som han fremdeles driver.

Mathias Gundersen,

f. 1861 i Jølster, Nordre Bergenhus amt, tiltraadte stillingen som skolens snekker 21 oktober 1891, og han indehar fremdeles denne.

I de første $2\frac{1}{2}$ aar arbeidet han for skolen bare om formiddagen, mens han den øvrige del av dagen utførte privat arbeide. Men senere har han været fuldt engagert ved skolen. — $\frac{1}{12}$ 1922

*Mons Nordvik 21/3-1923 - 30/1-1950
Eirik Kaae 1/10 - 1950 -*

Fjøskestere.

Aron Andreassen

var skolens første fjøskestere. Han tiltraadte 1 oktober 1866 og sluttet vaaren 1867. Han var svensk av fødsel, men hadde opholdt sig længere tid i Jarlsberg, hvortil han ogsaa vendte tilbake efter endt tjeneste ved skolen.

Johan H. T. Sudmann,

som var elev av første kursus og hjemmehørende i Aarstad, overtok fjøsmesterposten vaaren 1867. Ifølge skolens beretning fortsatte han som fjøsmester i 1868; men forøvrig findes der ingen oplysning om hvad tid han fratraadte. Han tok eksamen 21 desember 1869. Senere har han bl. a. drevet en melkeforretning i Bergen.

Berge L. Hammersnes,

f. 1847 i Hammer, var elev av skolens første kursus og ansattes som fjøsmester 1871. Hans tjenestetid som saadan fremgaar ikke av beretningerne, likesom hans senere virksomhet ogsaa er ukjendt.

Ole Paulsen Lillenes,

f. 1854 i Fitjar, gjennomgik Stend landbruksskole 1874—76 og var fjøsmester fra 1876 til vaaren 1877. Han utvandret senere til Amerika, hvor han var farmer i N. Dakota.

Gutorm M. Lid,

f. 1854 i Kvam i Hardanger, gjennomgik Stend landbruksskole 1872—74 og virket derefter ca. 3 aar som gaardsbestyrer hos H. Sverdrup i Namdalen. Han var fjøsmester ved skolen fra høsten 1877 til vaaren 1880, men fortsatte nogen aar til som lærer i meierilære og var økonom ved Stend fra 1880—1884, forpagter av Fane prestegaard i flere aar, og er og har været kasserer i Fane sparebank siden 1883.

I 1899 kjøpte han et bruk av gaarden Øvstun pr. Nesttun st., hvortil han flyttet 1900. Desuten har han i 3 aar været bestyrer av Bergens meieribolag, og i den tid foretok han en reise med statsstipendium forat studere meieribruk. Han var i lang tid medlem av Fane herredsstyre og er for tiden valgt som stortingsrepresentant for Midthordlands kreds.

A. Tuften

var fjøsmester 1880—81, men nærmere oplysninger om ham mangler.

Lars Anda,

agronom fra Stavanger amts landbruksskole og hjemmehørende i Klepp, Jæderen, hadde fjøsmesterstillingen fra 1881 til 14 oktober 1885.

A. Tyse,

f. 1863 paa Stord, gjennomgik Stend landbruksskole 1882—84 og overtok hvervet som fjøsmester den 14 oktober 1885 og fortsatte i stillingen til 14 oktober 1888. Senere har han drevet som forpagter av Gyldenpris pr. Damsgaard og med snekker og tømmermandsarbeide etc.

Bertin C. Eikeland,

f. 1865 i Herlø, var elev ved Stend landbruksskole 1886—88. Efter endt eksamen overtok han fjøsmesterposten og fortsatte i denne stilling til høsten 1891. Derefter var han arbeidsformand ved et større gaardsbruk i Nordland til vaaren 1893, da han ansattes som gaardsbestyrer ved Neevengårdens asyl, hvor han virket til vaaren 1903. Fra samme aars høst har han været gaardbruker i Aasene.

Ole Vaagen

var fjøsmester ved skolen fra høsten 1891 til høsten 94. Se ovenfor under andenlærere.

Tore Monsen Bratteteig,

f. i Røldal 1872, frekventerte Stend landbruksskole 1890—92, gaardsbestyrer hos Bull-Tornøe, Skaanevik fra vaaren 1893 til høsten 1894 og fjøsmester ved Stend fra høsten 1894 til vaaren 1895. Derefter vikarierte han som bestyrer ved Nordre Bergenhus amts praktiske jenteskole paa Svanø, var gaardbruker i Ølen fra vaaren 1896 til 1908 og virket samtidig i flere vintre som vandre- lærer i husdyrbruk i Stavanger amt. I denne tid opførtes Ølens dampmeieri, hvis opprettelse i væsentlig grad skyldes hans initiativ. Siden 1909 har han været og er fremdeles lensmand og gaardbruker i Røldal, og fra 1910 tillike postaapner. Han indehar flere tillidshverv, som aastedsforlikskommissær, herredsstyrerepresentant m. v.

Ivar L. Lødve,

f. 1870 i Voss, var elev ved Stend 1890—92 og fjøsmester ved Stend fra 1895 til 1 november 1896. Han har i adskillige aar været og er fremdeles gaardbruker i Voss.

Erik Iversen Halsøy,

f. 1873 i Masfjorden, gjennomgik Stend landbruksskole 1894—96 og var ansat som fjøsmester fra 1896 til 31 juli 1897, da han grundet sykdom maatte fratræde stillingen. Han døde i aaret 1900.

Andreas E. Sandnes,

f. 1875 paa Sandnes i Masfjorden, frekventerte Stend landbrukskole 1894—96 og hadde ansættelse som fjøsmester ved skolen fra 1 august 1897 til 1 november 1898. Senere har han været og er fremdeles gaardbruker paa Sandnes i Masfjorden.

Rasmus Langeland,

f. i Sunnelven 1873, gjennomgik Romsdals amts landbruksskole 1894—95 og statens meieriskole paa Kne ved Stenkjær 1897—98. Han var fjøsmester ved Stend fra høsten 1898 til desember 1899, bestyrer av Øistesø meieriskole fra 6 januar 1900 til 30 juni 1906 og bestyrer av Stavanger meieribolag, Stavanger, fra 1 juli 1906 til 1 mai 1908, fra hvilken tid han har været gaardbruker paa Nedregaard i Borgund pr. Aalesund.

Erling Nerland,

agronom fra Nesset i Romsdalen og tidligere fjøsmester ved Svanviken bruk, hadde ansættelse som fjøsmester ved Stend landbrukskole fra 15 februar 1900 til 24 juli 1907. Han flyttet da tilbake til Romsdalen, men hans senere virke er ukjent.

Ole M. Drange,

f. 1885 i Os, gjennomgik Stend landbruksskole fra 1905—07. Han var fjøsmester ved skolen fra 25 juli 1907 til 1 mars 1912. Senere var han en tid gaardsbestyrer paa Fjøsanger gaard og er for tiden arbeidsformand ved Ekhaug planteskole ved Søfteland.

Andreas Stanghelle,

som er født 1887 i Bruvik, frekventerte Stend landbruksskole 1908—10 og praktiserte derefter som gaardsbestyrer indtil han den 25 mars 1912 overtok fjøsmesterstillingen ved skolen. Han virket som fjøsmester til 9 april 1914, da han fratradte for at overta stillingen som bestyrer av kjøbmand Rogges eiendom, hvilken stilling han fremdeles indehar.

Hans S. Eikeland,

f. 1887 i Fuse, gjennomgik Stend landbruksskole 1909—11. Han var derefter gaardsbestyrer et aar hos Heiberg paa Amble i Sogn og virket senere som kontrolassistent indtil 10 april 1914, da han tiltraadte som fjøsmester ved skolen og fortsatte som saadan til 14 mai 1916.

Nils Flæten,

som er f. 1892 i Kvam, frekventerte Stend landbruksskole 1913—15 og praktiserte derefter 1 aar som gaardsbestyrer hos kaptein Amdal paa Tjensvold pr. Stavanger. Han har indehat stillingen som fjøsmester ved skolen siden 21 juni 1916. - 1/4 1917.

Timelærere.

Undervisningen i skogbrukslære har været meddelt av følgende forstmænd, der har forrettet som timelærere.

1867—68	Forstassistent Aars
1869—78	?
1879—80	Forstassistent Nicolaysen
1881—82	Skogplanter H. Skadsem
1883—84	?
1885—86	Forstassistent Krog
1887	Do.
1888	Skogplanter H. Skadsem
1889	Skogforvalter Mohn
1890—93	Skogplanter H. Skadsem
1894	Forstassistent Torsen
1895—96	— Kaurin
1897—98	(Bestyrer Klokk)
1899—1900	Skogplanter Dahl
1902—13	Amtsskogmester M. Langhammer
1914—16	— A. Hødal

Husdyrenes sundhetspleie og sygdomslære har siden 1903 været forelåst av statsdyrlæge Tillier.

Undervisningen i norsk har i forskjellige perioder været meddelt av timelærere; men siden 1901 har denne undervisning stadig været besørget av skolens faste funktionærer.

Økonomer og husholdersker.

Ved skolens opprettelse paa Stend blev bestyreren tilpligtet at holde eleverne med kost for en bestemt sum pr. elev og aar; men da alle parter snart fandt sig mindre vel tilfreds med denne ordning, ansattes allerede fra høsten 1867 en økonom som besørget elevernes kosthold mot en fastsat godtgjørelse pr. elev pr. maaned. Denne ordning med økonom vedvarte indtil utgangen av 1908, fra hvilken tid skolens husholdning har været drevet for skolens egen regning under ledelse av en ansat husholderske.

Mathilde Mohr,

datter av gartner Mohr i Bergen, var skolens økonom fra høsten 1867 til 14 april 1880. Hun blev gift med underlærer O. Løvdal.

Gutorm Lid

indehadde økonomstillingen fra 14 april 1880 til 1884, se ovenfor under fjøsmestre.

Enkefru Berentine Torgersen,

f. i Bergen 1836, var skolens økonom fra 1884 til 1 juni 1893. Efter vel 3 aars fravær overtok hun igjen stillingen som økonom den 15 oktober 1896 og fratradte som saadan til nytaar 1909.

Frk. Richter

fra Bergen fungerte som økonom fra 1 juni 1893 til 1 april 1895.

Enkefru Knudsen,

som var hjemmehørende i Bergen, overtok stillingen som økonom den 1 april 1895 og indehadde samme til 14 oktober 1896.

Frk. Helga Hus

fra Kinservik i Hardanger var ansat som husholderske fra 1 januar 1909 til 1 februar 1911. Hun blev senere gift med lærer O. Vaagen.

Frk. Alvide Mossige

fra Time paa Jæderen var husholderske fra februar 1911 til begyndelsen av 1912. Hun blev kort tid efter gift med agr. O. Drange, som samtidig hadde været fjøsmester ved skolen.

Frk. Malena Blom

fra Haus overtok stillingen som husholderske i begyndelsen av 1912 og fortsatte som saadan til midten av september 1913, da hun fratradte forat overta ny stilling i Buskeruds amt. Hun blev senere gift med agr. A. Stanghelle, tidligere fjøsmester ved skolen.

Frk. Kleppestø

fra Aarstad tiltraadte som husholderske omkring midten av september 1913, men maatte paa grund av indtræffende sygdom opsi stillingen efter ca. 7 ukers tjenestetid.

Enkefru Anna Gille

fra Fane fungerte som skolens husholderske fra begyndelsen av november 1913 til utgangen av august 1916.

Frk. Sigrid Kluge

fra Gjesdal i Stavanger amt har været ansat som husholderske siden 19 oktober 1916 og hun indehar fremdeles denne stilling.

Censorer.

Som censorer ved skolens ordinære eksamener har følgende herrer fungert:

Eksamensaar

1868	M. Storm, H. Hartmann
1870	H. Hartmann, E. Christie
1872	M. Storm, E. Christie
1874	M. Storm, H. Hartmann
1876	M. Storm, T. K. Lekven
1878	De samme
1880	M. Storm, Faye
1882	M. Storm, H. Løberg
1884	M. Storm, Faye
1886	De samme
1888	M. Storm, T. H. Frost
1890	De samme
1892	De samme
1894	M. Storm, W. Jaastad, T. Kvissellien
1896	M. Storm, W. Jaastad
1898	M. Storm, N. Ritland
1900	De samme
1902	De samme
1903	De samme
1904	De samme
1905	De samme
1906	M. Storm, J. Aashamar, S. Tillier
1907	M. Storm, K. Teig, S. Tillier
1908	De samme
1909	M. Storm, K. Teig, A. Torkildsen
1910	M. Storm, K. Teig, S. Tillier
1911	M. Storm, K. Teig, S. Tillier, A. Torkildsen
1912	M. Storm, K. Teig, S. Tillier, M. Storset
1913	De samme
1914	De samme
1915	De samme
1916	M. Storm, K. Teig, S. Tillier, M. Storset, L. Sølberg

Elever ved Stend landbruksskole 1866-1917.

(Ved gaardsfuldm. Gunnar Ramstad.)

I denne fortegnelse er opført alle de elever, der har frekventert skolen siden 1866 til vaaren 1917.

Hvert elevkuld er opført for sig.

Forst er anført elevens navn, derefter fødested og fødselsaar, og endelig vedkommendes stilling, nuværende opholdssted og postadresse.

For de elever, der har forladt skolen uten at ha tat eksamen, enten paa grund av sygdom eller av andre grunde, er dette anmerket ved en * like efter vedkommendes navn.

Grundet manglende opplysninger er fortegnelsen ikke saa fuldstændig som ønskelig kunde være.

Forklaringer til forkortelserne:

f. = født.

oply. = opplysninger.

uerh. = uerholdelige.

nu. o. = nuværende opholdssted.

p.a. = postadresse.

1ste kursus 1866—68.

Aurdal, Olaf Larsen, Ulvik, f. 1847. Farmer i Montana, Amerika.
Bjarnarson, Olafur, Island. Oply. uerh.
Ellingsen, Olaf, Bergen. Oply. uerh.
Erichsen, Mathias, Bergen, f. 1845. Gaardbruker, nu. o. Os, p.a. Os.
Gravelsæter, Thorleif T., Etne, f. 1847. Var gaardbruker og postaaerner. Død.
Hammersnes, Berge L., Hammer, f. 1847. Død.
Hope, Ole Arnesen, Masfjorden, f. 1843. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Solheim.
Lid, Amund M., Kvam, f. 1846. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
Li, Ole Nilsen, Sund, f. 1848. Utvandrede til Amerika. Død.
Lofthus, Lars Johnsen, Kinservik, f. 1848. Utvandrede til Amerika 1869.
Døde der 1870.
Sudmann, Johan H., Aarstad. Oply. uerh.
Tufte, Odmund N., Roldal, f. 1840. Død.

Utne, Amund J., Tysnes, f. 1845. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p. a. Tysnes.
Vinje, Thorstein J., Voss, f. 1848. Død i Amerika.
Ones, Johannes J., Lindaas, f. 1842. Gaardbruker og gartner, nu. o. Lindaas, p.a. Lindaas.

2det kursus 1868—70.

Aalvik, Johannes Amundsen, Kvam, f. 1848. Død.
Bergo, Torbjørn Johannessen, Ulvik, f. 1848. Utvandret til Amerika.
Engelsen, Hans, Trondhjem, f. 1849. Oply. uerh.
Galtung, Hans Jakob, Strandebarm, f. 1850. Utvandret til Amerika. Død.
Gjøstein, Viking A., Stord, f. 1850. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Seminariet.
Hermansden, Elvin, Lillesand, f. 1849. Oply. uerh.
Hornes, Johannes A. Fane, f. 1849. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Stend.
Jaastad, Johan Olsen, Ullensvang, f. 1847. Gaardbruker og hoteleier, nu. o. Kvam, p.a. Porsmyr.
Jaastad, Walin Torgelsen, Ullensvang, f. 1848. Amtsgonom i S. B. amt og gaardbruker, nu. o. Ullensvang, p.a. Grimo.
Kvalem, Jonas H., Tysnes, f. 1849. Var gaardbruker. Død.
Legreid, Ole E., Eidfjord, f. 1849. Fhv. gaardbruker, nu kaarmand, nu. o. Eidfjord, p.a. Eidfjord.
Mithus, Peter Nilsen, Os, f. 1850. Handelsmand, nu. o. Askoen, p.a. Laksevaag.
Mó, Jahn Olsen, Kvam, f. 1846. Var gaardbruker og bankkasserer. Død.
Revheim, Mikal Joh., Haus, f. 1848. Forpakter, nu. o. Alversund, p.a. Alversund.
Sveinson, Svein, Island, f. 1848. Oply. uerh.
Tvedt, Ole Baardsen, Lindaas, f. 1850. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Tveitegrønden.
Walnum*, Nils Justesen, Bergen, f. 1850. Oply. uerh.

3dje kursus 1870—72.

Fagerbakken, Jørgen O., Fane, f. 1852. Plantør, nu. o. Bergen, p.a. Fjeldveien, Bergen.
Folkedal*, Josef, Fane, f. 1853. Materialforvalter, nu. o. Drammen.
Frugaard, Jaco Sørensen, Stord, f. 1848. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
Grepne, Sivert Samsonsen, Tysnes, f. 1849. Lider av uhelbredelig sygdom, nu. o. Tysnes, p.a. Lundegrønd.
Hægernes, Johannes O., Hammer, f. 1851. Død.
Hoen, Peder Larsen, Vossestranden, f. 1847. Gaardbruker, nu. o. Vossestranden, p.a. Vossestranden.
Lekven, Thomas K., Os, f. 1852. Var amtsdyrlæge i S. B. amt. Død 1917.
Lofthus, Arne Johannessen, Ullensvang, f. 1850. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang, Lofthus.
Lyssand, Jørgen O., f. 1852. Utvandrede til Amerika. Død.
Ones, Jakob Joh., Lindaas, f. 1848. Var amtsgartner i S. B. amt. Død.
Soldal, Olav Amundsen, Kvam, f. 1847. Amtsgonom i Norlands amt, p. a. Bodø.
Steen, Rasmus J., Fane. Var amtsagronom i Nordlands amt. Død.

4de kursur 1872—74.

Daae, Hans Hansen, Hammer, f. 1850. Død.
 Gruthe, Anders Helgesen, Finaas, f. 1851. Kaarmand, nu. o. Finaas, p.a. Løklung.
 Kannikeberg, John Larsen, Kvam, f. 1851. Utvandret til Amerika.
 Kvaalem, Lars Henriksen, Tysnes, f. 1851. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Tysnes.
 Kvalvig, Johan Gundersen, Ullensvang, f. 1854. Var gaardbruker i Kinservik. Død.
 Lid, Gutorm Mikkelsen, Kvam, f. 1854. Gaardbruker og bankkasserer, stortingsmand, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Milde, Johannes Nilsen, Fane, f. 1850. Var gaardbruker i Fane. Død.
 Reigstad, Hans Torrisen, Hammer, f. 1853. Utvandret til Amerika.
 Rydland, Berge Nilsen, Hosanger, f. 1852. Handelsbestyrer og postaaapner, nu. o. Alversund, p.a. Rydland.
 Røkenes, Johannes Gundersen, Sveio, f. 1853. Gaardbruker, nu. a. Vikebygd, p.a. Førde i Søndhordland.
 Sandvik, Johan Helgesen, Kvinnherred, f. 1854. Død.
 Sjørping, Rasmus Nilsen, Haus, f. 1851. Var arbeider i Lonevaag, Haus. Død.
 Sunde, Henrik Hansen, Tysnes, f. 1848. Oply. uerh.
 Tjang*, Hans Helgesen, Finaas, f. 1850. Død.
 Tofte, Ingebrigt Halvorsen, Fuse, f. 1849. Var gaardbruker, bankdirektør m. n. Død.
 Tvilde, Ole Olsen. Voss, f. 1854. Død.

5te kursur 1874—76.

Bersvik, Thor Kristensen, Lindaas, f. 1855. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Sandnes.
 Bjerke, Nils Olsen, Kvam, f. 1855. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Steinstø.
 Bjørge, Ole Eriksen, Hosanger, f. 1856. Gaardbruker m. m., nu. o. Hosanger, p.a. Eknesvaag.
 Ebne, Erik Haldorsen, Skaanevik, f. 1856. Gaardbruker og sersjant, nu. o. Skaanevik, p.a. Skaanevikstranden.
 Einarson*, Sigurdur, Island, f. 1853. Oply. uerh.
 Eirikson, Jonas, Island, f. 1850. Oply. uerh.
 Fanebust, John Johnsen, Lindaas, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Lindaas.
 Gudmundarson*, Franklin, Island, f. 1854. Oply. uerh.
 Gutormson*, Haldor, Island, f. 1854. Oply. uerh.
 Hansen*, Edvard, Bergen, f. 1853. Oply. uerh.
 Hjelle, Hatle Knutsen, Voss, f. 1854. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Hjeltnes, Kristoffer Frimann Kristoffersen, Ulvik, f. 1856. Havebruksskolebestyrer, nu. o. Ulvik, p.a. Ulvik.
 Hope, Hans Arnesen, Lindaas, f. 1849. Død.
 Jessen, Carl Theodor, Aarstad, f. 1856. Dyrlæge i Stavanger.
 Jonasson, Páll, Island, f. 1851. Oply. uerh.

Jönsson, Haldor, Island, f. 1855. Oply. uerh.
 Lillenes, Ole Paulsen, Fitjar, f. 1854. Farmer i Nord-Dakota, U. S. A.
 Nilsen, Nils August, Askøen, f. 1854. Var amtsagronom i Finmarken. Død.
 Rasmussen*, Oscar Emanuel, Bergen, f. 1854. Oply. uerh.
 Strømme, Johannes Johnsen, Sveio, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Vanse i Lister & Mandals amt, p.a. Vanse pr. Farsund.
 Tolleshaug, Anders Rasmussen, Manger, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Holt i Nedenes amt, p.a. Nes pr. Tvedestrand.
 Utheim*, Martinus Johnsen, Kværnes, Romsdals amt, f. 1851. Var gaardbruker ved Stenkjær. Død 1915.
 Vigfusson, Gutormar, Island, f. 1849. Oply. uerh.

6te kursur 1876—78.

Aarvik, Gudmund Gundersen, Sveio, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Vikebygd, p.a. Aarvik i Søndhordland.
 Alden*, Johan Fredriksen, Askvold, N. B. amt, f. 1857. Gaardbruker, nu. o. Askvold, p.a. Værlandet.
 Brattebo, Nils Bergesen, Strandebarm, f. 1855. Oply. uerh.
 Bjarnarson, Josef, Fremranak, Island, f. 1858. Oply. uerh.
 Bue*, Nils Kristensen, Øslebo, Lister & Mandals amt, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Øslebo, p.a. Øslebo pr. Mandal.
 Dietrichs*, Karl, Kristiania, f. 1860. Oply. uerh.
 Eitheim, Daniel Eilevson, Ullensvang, f. 1858. Gaardbruker, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Foss*, Arent Martin Knudsen, Tvedt, Lister & Mandals amt, f. 1857. Gaardbruker, nu. o. Tvedt, p.a. Ve, Tveit pr. Kristiansand S.
 Ferstad, Theodor Tellefsen, Os, f. 1859. Var dyrlæge i Helgeland, Nordlands amt. Død 1913.
 Hansen, Brynjulf, Bergen, f. 1856. Oply. uerh.
 Haraldsen, Peter, Gjerpen, Bratsberg amt, f. 1855. Gaardsbestyrer, nu. o. Gjerpen, p.a. Skien.
 Haugsvær, Ole Mikkelsen, Masfjorden, f. 1852. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Haugsvær.
 Haukanes, Sjur Johnsen, Ulvik, f. 1858. Sjømand, nu. o. Askøen, p.a. Alvøen.
 Heggelund, Jens Krog, Lødingen, Nordlands amt, f. 1855. Oply. uerh.
 Helgason*, Poge, Hetarnes, Island, f. 1861. Oply. uerh.
 Jørgensen, Peder, Gjerpen, Bratsberg amt, f. 1860. Utvandrede til Amerika. Død 1906.
 Milde, Hans Møllerupsen, Fane, f. 1858. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Milde.
 Mjanger, Johannes Rognaldsen, Masfjorden, f. 1851. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Hope i Nordhordland.
 Noding, Ole Bendsen, Holme, Lister & Mandals amt, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Holme, p.a. Buo pr. Mandal.
 Noklung, Peder Larsen, Finaas, f. 1854. Gaardbruker, nu. o. Finaas, p.a. Bremnes.
 Olafson, Olafur, Stafshold, Island, f. 1856. Oply. uerh.
 Revheim, Lars Johannessen, Haus, f. 1856. Utvandret til Amerika.

Sætre, Mons, Hosanger, f. 1857. Dod.
 Thingvell, Bjørn Bjørnarsen, Lund, Island, f. 1855. Oply. uerh.
 Østensjo, Ole Larsen, Kvam, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Østensjo.

7de kursus 1878—80.

Aarbot*, Haldor Paul Joachimsen, Mula, Island, f. 1848.
 Birkeland, Marthinus Stefansen, Fane, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Nordlands amt, p.a. Tjellebotten, Ofoten.
 Brende, Hans Berg Hansen, Saltdalen, Nordlands amt, f. 1857. Utvandret til Amerika. Dod.
 Pahl*, Hans Konrad, Bergen, f. 1859. Utvandret til Amerika.
 Eidnes, Tobias Olsen, Ullensvang, f. 1857. Utvandret til Dakota, U.S.A.
 Enberg*, Jan, Bergen, f. 1859. Gaardeier i Danmark.
 Fjeld, Helge Kristian Eliassen, Fjeld, f. 1859. Gaardsbestyrer, nu. o. Alversund, p.a. Lervik pr. Fløksand.
 Folkedal*, Jens Sigurd, Fane, f. 1860. Lærer, nu. o. Fane, p.a. Minde.
 Friele, Olaf Mohr, Bergen, f. 1860. Dod.
 Helland*, Johannes Bertelsen, Kvinnherred, f. 1860. Gaardbruker, nu. o. Kvinnherred, p.a. Husnes.
 Helleland, Hemming Mikkelsen, Ullensvang, f. 1859, nu. o. Ullensvang, p.a. Lofthus.
 Leroen, Lars Jakobsen, Sund, f. 1854. Var gaardbruker i Sund. Dod.
 Magnussen, Jeremias, Andreas, Askoen, f. 1856. Oply. uerh.
 Mevatne, Hans Olsen, Tysnes, f. 1856. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Flateraaker.
 Nesheim, Haavard, Andersen, Granvin, f. 1859. Gaardbruker, nu. o. Granvin, p.a. Øvre-Granvin.
 Nesthun, John Olsen, Fane, f. 1859. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Nordbye*, Peder Johannes, Trondhjem, f. 1860. Oply. uerh.
 Olsen, Nikolai Benjamin, Sogndal, f. 1862. Oply. uerh.
 Sjøboen, Daniel Evinsen, Os, f. 1861. Farmer i Amerika.
 Studlum*, Paul Eylufson, Holma, Island, f. 1857. Oply. uerh.
 Sævraas, Ole Larsen, Lindaas, f. 1859. Dod.
 Vaagen, Asmund Jensen, Skaanevik, f. 1860. Utvandret til Amerika.
 Vestreim*, Nils Nilsen, Sogndal, N. B. amt, f. 1860. Var gaardbruker i Sogndal. Dod 1895.
 Østvig, Jens Evindsen, Sveio, f. 1858. Gaardbruker, nu. o. Vikebygd, p.a. Førde i Nordhordland.

8de kursus 1880—82.

Birkeland, Mads Johannessen, Stord, f. 1860. Utvandret til Amerika.
 Børs*, Kristian, Bergen, f. 1861. Oply. uerh.
 Ekeland, Hans Hansen, Fuse, f. 1857. Utvandrede til Amerika. Dod.
 Finnson, Eggert, Island, f. 1852. Oply. uerh.
 Flage, Nils, Askoen, f. 1862. Oply. uerh.
 Fromreite, Ole Olsen, Herlø, f. 1861. Dod.

Gjersvik, Ingebrigt Thorgersen, Tysnes, f. 1862. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Tysnes.
 Harstad*, Marinus Kaarbo, Trondenes, Nordlands amt, f. 1861. Var gaardbruker i Trondenes. Dod 1898.
 Haugsvær, Rasmus Gjertin Thorgersen Masfjorden, f. 1861. Dod. 1907.
 Hellevig, Torger Nikolai Nilsen, Holmedal, N. B. amt, f. 1863. Gaardbruker m. m., nu. o. Fjaler, N. B. amt, p.a. Gjølanger.
 Lygren, John Johnsen, Lindaas, f. 1861. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Lygre.
 Minde, Rasmus Nicolai Nilsen, Fane, f. 1860. Arbeider, nu. o. Fane, p.a. Minde.
 Nordstrønen, Hans Andersen, Os, f. 1862. Dod.
 Steine, Arne Kristoffersen, Kvam, f. 1858. Utvandret til Amerika.
 Sundnes, Kristoffer Nilsen, Sveio, f. 1862. Gaardbruker, nu. o. Valestrand, p.a. Valevaag.
 Totland*, Nils, Bergen. Dod.
 Øfsthus, Erik Knutsen, Voss, f. 1858. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Øvrevig, Fredrik Johannes Sjursen, Fjellberg, f. 1862. Gaardbruker & bankkasserer, nu. o. Fjelberg, p.a. Fjellberg.

9de kursus 1882—84.

Berle, Hjalmar, Bergen, f. 1864. Kjøbmand, nu. o. Bergen.
 Bredal, Thomas, Bergen, f. 1864. Dyrlege. Utvandret til Amerika.
 Digernes, John Jørgensen, Ullensvang, f. 1858. Gaardbruker, nu. o. Odda, p.a. Espe.
 Ekerhovd, Ole Monsen, Fjeld, f. 1859. Gaardbruker, nu. o. Fjeld, p.a. Fjeld.
 Fondal, Ole Johannessen, Melø, Nordlands amt, f. 1857. Farmer i Minnesota, U. S. A.
 Gislason, Gisli, Island, f. 1856. Oply. uerh.
 Hanssen, Johan Martin, Hoivaag, Nedenes amt, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Hoivaag, p.a. Hoivaag.
 Haustveit, Johannes Asbjørnsen, Ullensvang, f. 1860. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang, p.a. Grimo.
 Holm, Johan Peter Aleksander, Bodo, f. 1860. Oply. uerh.
 Hovig, Olaf Andersen, Askvold, N. B. amt, f. 1862. Arbeidsformand, nu. o. Bergen, p.a. Skottegaten 22.
 Jordal, Andreas Olsen Hammer, f. 1860. Dod.
 Kleppeto, Kristian Theodor Paulsen, Askoen, f. 1864. Gaardbruker, nu. o. Askoen, p.a. Kleppeto.
 Kronstad, Bjørn Gjertin O., Aarstad, f. 1861. Dod.
 Loberg, Finn, Aarstad, f. 1863. Utvandret til Amerika.
 Martens, Halfdan Emil, Bergen, f. 1864. Dod.
 Martens*, Johan Broch, Bergen, f. 1867. Gaardbruker, nu. o. Holand, Akershus amt.
 Martiniussen, Ingvald, Bergen, f. 1865. Var gaardbruker i Lyster, N. B. amt. Dod.
 Mjelde, Johannes Monsen, Haus, f. 1863. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Haus i Nordhordland.

Normann, Sjur Olai, Sund, f. 1864. Utvandret til Amerika.
 Osnes, Bendik Gustaf Olsen, Mandal, f. 1862. Oply. uerh.
 Paturson, Johannes, Kirkjuby, Færøerne, f. 1866. Kongsbonde, lagtingsmand,
 R. av Dbg., nu.o. Kirkjuby, p.a. Kirkjuby, Færøerne.
 Rydland, Ole Kristensen, Fitjar, f. 1862. Farmer i Halton, Nord-Dakota,
 U. S. A.
 Schram, Johan Konrad, Bergen, f. 1866. Død.
 Schumann*, Alrik, Bergen, f. 1864. Meierimester, nu. o. Aalesund.
 Storetvedt, Jakob Martin P., Fane, f. 1863. Arbeider, nu. o. Bergen.
 Stueland, Samson Jensen, Kvinnherred, f. 1862. Utvandret til Amerika.
 Tyse, Abraham Ellingsen, Stord, f. 1862. Gaardsbestyrer i nærheten av
 Bergen. Andre oply. uerh.
 Vedeler, Thorvald, Bergen, f. 1865. Død.

10de kursus 1884—86.

Andersen*, Odin Marius, Bergen, f. 1863. Kontorist, nu. o. Fane, p.a. Flesland.
 Bleie, Lars Olsen, Ullensvang, f. 1866. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang,
 p. a. Naa.
 Daae, Kristopher R., Masfjorden, f. 1858. Død 1907.
 Ellingsen, Abel C., Sortland, Nordlands amt, f. 1866. Handelsreisende, nu. o.
 Bergen.
 Faye, Ole Fredrik H., Hammer, f. 1868. Skal være gaardbruker paa Øst-
 landet. Andre oply. uerh.
 Garvik, Kristen Kristensen, Os, f. 1865. Opsynsmand ved Bergens veivæsen,
 nu. o. Bergen.
 Grieg*, Halfdan, Bergen, f. 1864. Oply. uerh.
 Gørbitz, Martin, Askøen, f. 1866. Var gaardbruker i Askøen. Død.
 Halland, Olai Nilsen, Manger, f. 1864. Gaardbruker, nu.o. Manger, p.a. Manger.
 Hansen, Klaus, Bergen, f. 1864. Rentenist, nu. o. Bergen.
 Hansen*, Kristopher, Hafslo, N. B. amt, f. 1868. Oply. uerh.
 Heggen, Nils Indresen, Fjellberg, f. 1865. Farmer i Amerika.
 Hille*, Yngve, Bergen, f. 1868. Oply. uerh.
 Hole*, Ole Olsen, Grytten, Romsdals amt, f. 1862. Gaardbruker, nu. o. Gryt-
 ten, p.a. Hole pr. Aandalsnes.
 Hollekim, Ole Johannessen, Tysnes, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Tysnes,
 p.a. Opdalseidet.
 Irgens, Johan, Bergen, f. 1868. Smaabruker, nu. o. Os, p.a. Os.
 Isaachsen, Per, Oddernes, Lister & Mandals amt, f. 1865. Gaardbruker,
 nu. o. Oddernes, p.a. Kjos pr. Kristiansand S.
 Lie, Johan Christian, Mandal, f. 1867. Oply. uerh.
 Lund, Ingvar, Kristiania, f. 1867. Oply. uerh.
 Molster, Bjørn Mathiassen, Voss, f. 1864. Død i Amerika.
 Normann*, Jakob Ellingsen, Skjærstad, Nordlands amt, f. 1864. Gaardbruker
 og skogvogter, nu. o. Saltdalen, p.a. Ronningen i Saltdalen.
 Nygaard, Knut Karl W., Fuse, f. 1864. Var meieribestyrer i Bergen.
 Død 1914.
 Paturson, Patur, Kirkjuby, Færøerne, f. 1866. Dod.

Rusing*, Einar W., Bø, Nordlands amt, f. 1866. Kjøbmand og dampskibs-
 eksp., nu. o. Bø, p.a. Skarvaag i Vesteraalen.
 Rørvik, Osmund Osmundsen, Kvinnherred, f. 1867. Gaardbruker, nu. o.
 Kvinnherred, p.a. Husnes.
 Salvesen*, Salve Thorin, Bergen, f. 1861. Oply. uerh.
 Schult, Einar, Mosjoen, Nordlands amt, f. 1868. Har været lærer ved
 Bodo landbruksskole. Nu gaardbruker og disponent paa Lundemo i
 Horg herred, Guldalen, S. Trondhjems amt.
 Seeland, Hans Johannessen, Nes, Lister & Madals amt, f. 1867. Gaard-
 bruker og forfatter. Stortingsvaramand. Medlem av landsstyret i
 N. L. mandsforbund, nu. o. Nes, p.a. Flekkefjord.
 Stendal*, Tonnes T., Hoivaag, Lister & Mandals amt, f. 1866. Utvandret
 til Syd-Afrika.
 Tjelle, Lars Sjursen, Skaanevik, f. 1864. Gaardbruker & bankkasserer,
 nu. o. Skaanevik, p.a. Skaanevik.
 Torpe, Sjur Thronsen, Kvam, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a.
 Østensjo.

11te kursus 1886—88.

Arnetveit, Nils I., Haus, f. 1867. Oply. uerh.
 Børve, Aslaak K., Ullensvang, f. 1868. Utvandret til Amerika.
 Eikeland, Bertin O., Herlø, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Hammer, p.a.
 Eidsvaag.
 Espeland, Haldor H., Ullensvang, f. 1863. Gaardbruker, nu. o. Odda,
 p.a. Odda.
 Hauge, Didrik Joh. K. J., Fuse, f. 1867. Gaardbruker paa Jæren. Andre
 oply. uerh.
 Haugsdal, Ole R., Masfjorden, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden,
 p.a. Riisnes.
 Heggertveit, Magnus F., Hammer, f. 1867. Gaardbruker, nu. o. Hammer,
 p.a. Hjelmtveit.
 Horvei, Anders G., Voss, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Evanger, p.a. Bolstad.
 Jensen, Johan, Bergen, f. 1867. Utvandret til Kuba.
 Laastad, Hans J. H., Lindaas, f. 1866. Var gaardbruker. Død.
 Lund, Nils Koren, Kvinnherred, f. 1869. Gaardsbestyrer, nu. o. Modum,
 Buskerud amt, p.a. Aamot i Modum.
 Nødtveit, Nils M., Manger, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Oldereide*, Helge K., Finaas, f. 1865. Døde under opholdet ved skolen.
 Olsen, Olaf Emil Reinhard, Bergen, f. 1869. Oply. uerh.
 Prestbø, Eirik B. I., Fjellberg, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a.
 Halsenoy Kloster.
 Ramm, Nils, Bergen, f. 1867. Oply. uerh.
 Reimers, Otto K., Bergen, f. 1867. Gaardbruker, nu. o. Vikedal, Stavanger
 amt, p.a. Vikedal.
 Skaalnes, Lars L., Skaanevik, f. 1867. Gaardbruker, nu. o. Skaanevik,
 p.a. Aakre.
 Vatshelle, Mons L., Hosanger, f. 1866. Kontorchef, Bergen.

12te kursus 1888—90.

- Brodtkorb, Niels, Tjøtta, Nordlands amt. Død 1909.
 Eikemo, Ivar R., Masfjorden, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Solheim.
 Flesland, Mons Johan Olsen, Fane, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Flesland.
 Fosse, Helge Halvorsen, Etne, f. 1869. Farmer i Amerika.
 Hille*, Eivind Fasmer, Bergen, f. 1872. Oply. uerh.
 Hvidsten, Knut Larsen, Haus, f. 1868. Død.
 Kleppesto, Hans M. Hansen, Askoen, f. 1869. Ansat i telefonvæsenet. nu. o. Kristiania.
 Mæland, Gunnar, Granvin, f. 1872. Midlertidig hjemme fra Amerika.
 Møn, Anders K., Voss, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Monshaugen.
 Møvik, Olav H., Fjeld, f. 1870. Utvandret til Amerika.
 Presno, Alfonso Johan de, Bergen, f. 1869. Oply. uerh.
 Sandvik, Guthorm T., Skaanevik, f. 1869. Gaardbruker, nu. o. Skaanevik, p.a. Sandvik pr. Skjærsvik.
 Skonseng, Hans Pedersen, Mo, Nordlands amt, f. 1868. Inspektør ved Dunderlandsverket, nu. o. Syd-Varanger, p.a. Kirkenæs.
 Spjeldnes, Anders Eilefsen, Lindaas, f. 1865. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Lindaas.
 Sundland, Anders Olsen, Haus, f. 1867. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Haukeland st.
 Rorvik, Samson Asmundsen, Kvinnherred, f. 1869. Gaardbruker, nu. o. Kvinnherred, p.a. Sunde.
 Vaagen, Ole Thomassen, Etne, f. 1870. Forstander, nu. o. Bergen.

13de kursus 1890—92.

- Bratteteig, Thore Monsen, Røldal, f. 1872. Lensmand, nu. o. Røldal, p.a. Haare.
 Ebne, Joh. Nilsen, Skaanevik, f. 1869. Død.
 Eikanger, Olai Nilsen, Hosanger, f. 1870. Død.
 Haugsvær, Jetmund, Masfjorden, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Haugsvær.
 Hodneland, Martin Martinsen, Lindaas, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Sæveaas.
 Hosteland, Kasper Gjertsen, Masfjorden, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Hosteland.
 Kringløbotten, Martin Olsen, Masfjorden, f. 1869. Landbruksskolebestyrer, nu. o. Holt i Nedenes amt, p.a. Holt pr. Tvedestrand.
 Landvig, Hellemand Fredriksen, Herlø, f. 1871. Gaardbruker paa Østlandet. Andre oply. uerh.
 Lersten, Torkel Isaksen, Strandebarm, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Varaldsø, p.a. Mundheim.
 Lødve, Ivar Larsen, Voss, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Lovskar, Nils Pedersen, Samnanger, f. 1872. Gaardbruker og maler, nu. o. Samnanger, p.a. Aadland i Samnanger.

- Mathiesen*, Harald, Bergen, f. 1871. Oply. uerh.
 Meyer*, Oscar, Bergen, f. 1873. Oply. uerh.
 Opheim, Nils Amundsen, Voss, f. 1871. Amtsgartner i Bratsberg, p.a. Ulefos pr. Skien.
 Pukerud, Lars, Ullensvang, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Kinservik, p.a. Grimo.
 Saakvitne, Sjur Hansen, Granvin, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Granvin, p.a. Øvre-Granvin.
 Saxeide, Severin Sjursen, Finaas, f. 1872. Død 1915.
 Skjeie, Lars Olavsens, Kvam, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
 Sunde, Rasmus L., Stryn, N.B. amt, f. 1871. Gaardbruker, nu. o. Stryn, p.a. Mindre-Sunde.
 Søkke*, Ingvald, Stoksund, N. Trondhjems amt, f. 1876. Død 1895.
 Thorarerson, J. S., Akereyri, Island, f. 1872. Oply. uerh.
 Tjoflaa, Haldor Torgelsen, Ullensvang, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Kinservik, p.a. Utne.
 Uvaag, Paul Mortensen, Bo, Nordlands amt, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Spydeberg, Smaalenes amt, p.a. Spydeberg st.
 Øvretveit, Mikkel Iversen, Sund, f. 1870. Død 1915.

14de kursus 1892—94.

- Aksnes, Lars Mikael, Kvam, f. 1875. Folkehoiskolebestyrer, nu. o. Haaland, Stavanger amt, p.a. Malde pr. Stavanger.
 Alsaker, Ragnvald Guthormsen, Ullensvang, f. 1874. Gaardbruker, nu. o. Kinservik, p.a. Vines.
 Birkenes, Ole Jobsen, Etne, f. 1874. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Etne.
 Christensen, Lauritz, Levang, Nordlands amt, f. 1872. Oply. uerh.
 Dale*, Andreas Jakobsen, Alversund, f. 1868. Gaardbruker, nu. o. Alversund, p.a. Frekhaug.
 Enge, Iver Torrissen, Etne, f. 1873. Var gaardsbestyrer. Død.
 Heggertvedt, Johannes Fredriksen, Hammer, f. 1872. Utvandret til New-Zeeland.
 Hodneland, Nils Martiniussen, Lindaas, f. 1874. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Myking.
 Hæg*, Knut J., Borgund, N.B. amt, nu. o. Lærdal, N.B. amt, p.a. Lærdal.
 Jakobsen*, Borre Garmann, Bergen, f. 1875. Døde under opholdet ved skolen.
 Kjøtteland, Sakarias Andersen, Masfjorden, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Haugsdal.
 Ljones*, Jakob Knudsen, Strandebarm, f. 1874. Gaardbruker, nu. o. Strandebarm, p.a. Rorvik i Hardanger.
 Nannestad*, Odd, Bergen, f. 1875. Oply. uerh.
 Nordland, Ivar Eriksen, Masfjorden, f. 1871. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Andvikgrønden.
 Offerdal*, Emanuel, Aardal, N.B. amt, f. 1875. Utvandret til Amerika.
 Olsen*, Egil, Askoen, f. 1875. Oply. uerh.

- Ramm*, Jean Louis, Bergen, f. 1873. Oply. uerh.
 Rebnord, Annanias Mikael, Lindaas, f. 1872. Lagerbetjent, nu. o. Lindaas, p.a. Feste
 Skouge, Johannes Johannessen, Lindaas, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Myking.
 Steine, Lars Henriksen, Kvam, f. 1861. Fabrikeier, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 x Steine, Ole Olsen, Kvam, f. 1870. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
 Steine*, Ole Sjursen, Kvam, f. 1877. Dod.
 Totlandsdal, Ole Larsen, Masfjorden, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Andvikgrønden.

15de kursus 1894—96.

- Berge, Haavard, Strandebarm, f. 1877. Amtsgonom i S.B. amt og gaardbruker, nu. o. Strandebarm, p.a. Strandebarm.
 Bergfjord*, Johannes Jakobsen, Lindaas, f. 1876. Døde under opholdet ved skolen.
 Bjørnstad*, Asbjørn, Lindaas, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Herlø, p.a. Herlo.
 Fine, Peter de, Fitjar, f. 1876. Gaardbruker, nu. o. Fitjar, p.a. Kaløholmen.
 Fjellanger, Sjur Monsen, Lindaas, f. 1870. Landbrukskandidat. Død 1903.
 Haaheim, Hans Larsen, Jondal, f. 1877. Meieribestyrer, nu. o. Sandnes, Stavanger amt.
 Holsoen, Erik Ivarsen, Masfjorden, f. 1873. Dod 1900.
 Johnsen, Kato Mathias, Aarstad, f. 1873. Gaardbruker, nu. o. Aarstad, p.a. Landaas.
 Jørgensen, Sigurd, Finaas, f. 1877, nu. o. antagelig Kristiania. Andre oply. uerh.
 Jørstad, Sigurd, Hammer, f. 1876. Dod.
 Langballe, Thormod Cold, Kvinnherred, f. 1879. Amtsdrylæge, nu. o. Grong, N. Trondhjems amt, p.a. Overhallen.
 Lie, Nils Johannessen, Voss, f. 1876. Utskiftningsformand, nu. o. Bergen.
 Lund, Harald, Aarstad, f. 1877. Gaardsbestyrer, nu. o. Aarstad, p.a. Solheim pr. Kronstad st.
 Mjøs, Johannes Askildsen, Hosanger, f. 1875. Gaardbruker, nu. o. Hosanger, p.a. Hosanger.
 Møksvold*, Rasmus Bergesen, Lindaas, f. 1876. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Tveitegrønden.
 Olsen*, Alfred, Brudvik, f. 1877. Fabrikarbeider, nu. o. Bergen.
 Sandnes, Andreas Emanuelsen, Masfjorden, f. 1875. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Masfjorden.
 Skuggedal, Rasmus Olsen, Masfjorden, f. 1873. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Masfjorden.
 Songstad, Mons Monsen, Haus, f. 1874. Utvandret til Amerika.
 Sætre, John Monsen, Masfjorden, f. 1875. Forpakter, nu. o. Askøen, p.a. Laksevaag.
 Tveit, Haktor Olsen, Kvam, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Ølen, p.a. Ølen.
 Vatndal, Bjarne Olai, Skaanevik, f. 1876. Oply. uerh.
 Vevatne, Jonas Martinius, Etne, f. 1876. Var gartner. Død.

16de kursus 1896—98.

- Askeland, Johan N., Haus, f. 1876. Landbrukskolebestyrer, nu. o. Bygland, Nedenes amt, p.a. Bygland i Sætersdalen.
 Bartz, Haakon, Aarstad, f. 1878. Oply. uerh.
 Bleiklie, Nils, Hammer, f. 1878. Gaardsarbeider, nu. o. Hammer, p.a. Hammer.
 Fonneland, Bertel J., Kvam, f. 1878. Var utskiftningsassistent. Død
 Gravelsæter, Osmund, Etne, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Etne
 Haugsvær, Gjert A., Masfjorden, f. 1872. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Haugsvær.
 Heggen*, Torris T., Fjellberg. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Ølen.
 Høyland, Nils O., Stord, f. 1874. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
 Juel, Nils Fjellberg, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Halsenøy kloster.
 Laastad, Harald, Lindaas, f. 1877. Var gaardsbestyrer. Død.
 Lunde, Gunder T., Fjellberg, f. 1875. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Ølen.
 Molland, Halvard G., Masfjorden, f. 1876. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Masfjorden.
 Opeland, Ole J., Voss, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Pedersen, Hans, Evenvik, N.B. amt. Forpakter, nu. o. Fet, Akershus amt, p.a. Fetsund st.
 Rørvik, Baard L., Strandebarm, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Strandebarm, p.a. Rørvik i Hardanger.
 Sigurderson, Sigurdur, Island, f. 1872. Landbrukskolebestyrer paa Island.
 Skjeie, Sten S., Os, f. 1876. Gaardbruker i Nordhordland. Andre oply. uerh.
 Sundvor, Engel, Strandvik, f. 1876. Gaardbruker, nu. o. Strandvik, p.a. Sævareide.
 Øverland*, Helje O., Røldal, f. 1878. Utvandret til Amerika.

17de kursus 1898—1900.

- Berge, Jon, Jondal, f. 1879. Gaardbruker, nu. o. Jondal, p.a. Skutevik.
 Bu, Arne, Ullensvang, f. 1874. Landbrukslærer, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Flatekval, Anton, Hosanger, f. 1875. Død.
 Garnes, Johan, Haus, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Garnes.
 Haabrekke, Torkel, Strandebarm, f. 1873. Gaardbruker, nu. o. Strandebarm, p.a. Strandebarm.
 Hagelien*, H. A., Bergen, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Sogndal, N.B. amt, p.a. Sogndal i Sogn.
 Hovland, Andreas, Kvinnherred, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Onareim.
 Høsteland, Ole, Masfjorden, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Høsteland.
 Legreid, Hans, Eidfjord, f. 1879. Gaardbruker & landbr.kand., nu. o. Eidfjord, p.a. Eidfjord.

Lien, Magne, Haus, f. 1876. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Ytre-Arne.
 Liland, Nils, Fane, f. 1878. Utvandret til Amerika.
 Lofthus, Joh. L., Kvam, f. 1880. Landbrukslærer, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Møeland, Gunnar, Ullensvang, f. 1879. Gaardbruker, nu. o. Kinservik, p.a. Utne.
 Olsen*, Erling, Kvinnherred, f. 1880. Død.
 Presthus, Abraham, Kvinnherred, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Kvinnherred, p.a. Ølve.
 Rotvold, Ivar, Sveio, f. 1878. Utvandret til Amerika.
 Svanoe*, Thorleif, Kinn, N. B. amt, f. 1880. Gaardsbestyrer paa Østlandet. Andre oply. uerh.
 Vaagen, Thorleif, Etne, f. 1877. Fabrikarbeider, nu. o. Etne, p.a. Skjersvikten.
 Øistesø, Arne, Kvam, f. 1879. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.

18de kursus 1900—02.

Bergfjord, Samuel J., Lindaas, f. 1880. Utvandret til Amerika.
 Birkeland, Herman, Finaas, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Finaas, p.a. Bremnes.
 Bjorgo, Sjur J., Evanger, f. 1874. Fattiggaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Daae, Kaspar, Alversund, f. 1881. Lensmand, nu. o. Alversund, p.a. Alversund.
 Feet, Knut O., Kvinnherred, f. 1880. Farmer i Canada.
 Fjeld, Elias K. Th., Fjeld, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Fjeld, p.a. Fjeld.
 Gjellesvik, Nils, Haus, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Arne st.
 Gjerde, Anders M., Varaldso, f. 1879. Gaardbruker, nu. o. Varaldso, p.a. Varaldso.
 Hoen, Lars P., Vossestranden, f. 1881. Gaardsbestyrer ved Haugesund. Andre oply. uerh.
 Insylta, Bertin N. J., Manger, f. 1879. Gaardbruker, nu. o. Manger, p.a. Syltavaag.
 Kvinge, Ole Johannessen, Masfjorden, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Kvinge.
 Lone, Ole Th., Røldal, f. 1876. Farmer i Amerika.
 Lødve, Knut A., Voss, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Mundheim, Kristoffer K., Varaldso, f. 1880. Gaardbruker & landbrukskandidat, nu. o. Varaldso, p.a. Mundheim.
 Nordtvedt, Berge A., Fuse, f. 1880. Gaardbruker, nu. o. Strandvik, p.a. Sundvor.
 Soldal, Egil O., Kvam, f. 1880. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Porsmyr.
 Tvedt, Iver O., Lindaas, f. 1875. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Tveitegrønden.
 Valestrand, Erik, O., Hammer, f. 1879. Forpakter, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Øvreeide, Thomas N., Os, f. 1881. Gaardbruker & bygningsmand, nu. o. Os, p.a. Hæglandsdalen.
 Ordinær vinterelev med eksamen:
 Sekse, Vagleik H., Ullensvang, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang, p.a. Børve.

19de kursus 1901—03.

Ask, A., Kvinnherred, f. 1882. Utvandret til Amerika.
 Eide, Anders L., Hosanger, f. 1882. Opsynsmand i Bergens veivæsen, nu. o. Bergen.
 Eide, Elias H., Ullensvang, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Eide, Ole H., Os, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Os, p.a. Hæglandsdalen.
 Enge, Amund T., Etne, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Etne.
 Fitjar, Lars R., Fitjar, f. 1880. Gaardbruker, nu. o. Fitjar, p.a. Fitjar.
 Færevaag, Anders M. P., Tysnes, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Opdalseidet.
 Hammersland, Arnfinn, Etne, f. 1882. Gaardbruker & herredskasserer, nu. o. Etne, p.a. Etne.
 Hjelle, Isak H., Voss, f. 1880. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Høyland, Lars O., Stord, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
 Kvalvaag, Lars Olsen, Lindaas, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Kvalvaag.
 Langballe, Oscar, Kvinnherred, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Kvinnherred, p.a. Uskedal.
 Lillevik, Ingvald, Fuse, f. 1882. Farmer i Amerika.
 Rykken, Bernt S., Kvam, f. 1878. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
 Sælensminde, Kristian, Fane, f. 1881. Gartner, nu. o. Askøen, p.a. Laksevaag.
 Sætre, Jonas, Fjellberg, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Hal-senøy kloster.
 Sætre, Ludvig M., Lindaas, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Austreim, p.a. Austreim.
 Tellevik, Ola Hansen, Hammer, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Hammer, p.a. Horvik.
 Vaksdal, Johs. Brudvik, f. 1883. Gaardsbestyrer ved Neevengaarden asyl, Bergen.
 Vatle, Martines H., Haus, f. 1881. Gaardsbestyrer, nu. o. Odda, p.a. Tyssedal.
 Vik, Jakob Nilsen, Kvam, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese. Ordinær vinterelev med eksamen:
 Øvsttun, Halvar, Fane, f. 1877. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.

20de kursus 1902—04.

Aalvik, Lars G., Kvam, f. 1883. Gaardbruker & dampsk. eksp., nu. o. Kvam, p.a. Ytre-Aalvik.
 Askeland, Johan, Haus, f. 1883. Amtsgonom i Stavanger amt, nu. o. Stjernerøy i Ryfylke.
 Blom, Mons M., Haus, f. 1882. Lærer, nu. o. Haus, p.a. Skyggstrand.
 Eide, Haldor, Os, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Os, p.a. Hæglandsdalen.
 Eide, Jakob Olsen, Hosanger, f. 1884. Gartner, nu. o. Aarstad, p.a. Hauke-land.
 Eik, Samson J., Kvinnherred, f. 1882. Gaardbruker i Askøen.
 Fammestad, Hans J., Lindaas, f. 1875. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Tveitegrønden.

Fjeldskaalnes, Olav J., Hosanger, f. 1872. Bygningsformand, nu. o. Bergen.
 Haugland, Arnfinn, Fitjar, f. 1883. Smaabruker & postaapner, nu. o. Fitjar,
 p.a. Fitjar.
 Jaastad, Jon J., Strandebarm. Dode under opholdet ved landbrukshøiskolen.
 Kvaale, Olav, Jondal, f. 1879. Gaardsbestyrer paa Østlandet. Andre oply.
 uerh.
 Myhre, Halvdan, Vossestranden, f. 1882. Opholder sig paa Notodden.
 Andre oply. uerh.
 Myklestad, Kristoffer, Tysnes, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a.
 Opdalseidet.
 Myrtveit, Olav, Manger, f. 1883. Tømmermand, nu. o. Bergen, p.a. Mur-
 almenning 17.
 Norheim, Lars S., Kvam, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Nor-
 heimsund.
 Rød, Arne L. Aarstad, f. 1884. Oply. uerh.
 Skoge, Ole, Skaanevik, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Skaanevik, p.a.
 Skaanevik.
 Sundvor, Andreas, Strandvik, f. 1883. Arbeidsformand, nu. o. Hitterdal,
 Bratsberg amt, p.a. Notodden.
 Tennebæk, Konrad, Askoen, f. 1880. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Fjos-
 anger.
 Torsheim, Lars N., Alversund, f. 1884. Farmer i Amerika.

21de kursus 1903—05.

Aalvik, Nils P., Kvam, f. 1883. Dampskibseksk., nu. o. Kvam, p.a. Aalvik.
 Arnetveit, Sjur, Vossestranden, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Vossestran-
 den, p.a. Vossestranden.
 Bjørge, Mons, Hosanger, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Hosanger, p.a. Eknes-
 vaag.
 Bu, Knut, Ullensvang, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Botne, Jarlsberg og
 Laurvik amt, p.a. Holmestrand.
 Dugstad, Knut, O., Voss, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Fjosne, Hallvard J., Etne, f. 1877. Jenteskolebestyrer nu. o. Hafslo, N.B.
 amt, p.a. Kroken i Sogn.
 Gjellesvik, Asbjørn, Haus, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Arne st.
 Gjerstad, Johannes J., Haus, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Haus
 i Nordhordland.
 Gran*, Kristian, Bergen, f. 1882. Oply. uerh.
 Hjertaas, Karl, Lindaas, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Austreim, p.a.
 Austreim.
 Klokk, Olav, Fane, f. 1885. Ansatt hos Moritz Fraenkel i Gøteborg, adr. Aas.
 Lønning, Frantz P., Stord, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
 Matre, Sjur J., Masfjorden, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Michelsen, Erich Christopher, Bergen. Oply. uerh.
 Moberg, Engel, Os, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Os, p.a. Os.
 Saltvold, Nils G., Røldal, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Røldal, p.a. Røldal.
 Samdal*, Hans H., Fane, f. 1880. Lider av uhelbredelig sygdom.

Skorve, Ivar J., Evanger, f. 1881. Kontorist, nu. o. Hitterdal, Bratsberg amt,
 p.a. Notodden.
 Strømsnes, Mikal, Askoen, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Askoen, p.a. Hops-
 havn.
 Tungesvik, Kristofer, Skaanevik, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Skaanevik,
 p.a. Skaanevik.
 Tungesvik, Martin, Skaanevik, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Mosjøen, Nord-
 lands amt, p.a. Mosjøen.
 Tysnes, Karl, Tysnes, f. 1883. Forpakter, nu. o. Alstahaug, Nordlands amt,
 p.a. Alstahaug.

22de kursus 1904—06.

Aarekol, Jon, Ullensvang, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Kinservik, p.a. Grimo.
 Aksnes, Johannes, Kvam, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Kvam, Øystese.
 Arnetvedt, Olaus, Haus, f. 1882. Gartner, nu. o. Bergen.
 Bjørge, Olav, Evanger, f. 1885. Vandrelærer i Bergens meieribolag, nu. o.
 Haus, p.a. Haukeland st.
 Dalen, Rasmus, Tysnes, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Tysnes, p.a. Opdals-
 eidet.
 Espelid, Gerhard, Hammer, f. 1883. Gaardsbestyrer, nu. o. Hammer, p.a.
 Hammer.
 Fosse, Lars L., Strandebarm, f. 1884. Meierist, nu. o. Østre-Toten, Kristians
 amt, p.a. Kap.
 Helland, Hans, Modalen, f. 1883. Død.
 Hustoft, Abraham, Etne, f. 1881. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Kyrping.
 Hystad, Anfinn, Stord, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
 Kallestad*, Peder, Sund, f. 1884. Lærer, nu. o. Fjeld, p.a. Fjeld.
 Lilletvedt, Nils, Fane, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Litlere, Arnfinn, Voss, f. 1884. Utvandret til Amerika.
 Mossefinn, Lars, Voss, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Bulken.
 Ramstad, Gunnar, Fjeld, f. 1886. Landbrukslærer, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Sandnes, Erik, Masfjorden, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a.
 Masfjorden.
 Sandvik, Lars, Kvinnherred, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Kvinnherred,
 p.a. Dimmelsvik.
 Skaar, Kristoffer, Granvin, f. 1884. Gaardsbestyrer, nu. o. Trogstad, Smaa-
 lenenes amt, p.a. Baastad.
 Skjervheim, Torstein, Vossestranden, f. 1883. Meieribestyrer, nu. o. Vosse-
 stranden, p.a. Vossestranden.
 Skoddivin, Anders, Lindaas, f. 1884. Folkehoiskolelærer, nu. o. Ullensvang,
 p.a. Lofthus.
 Solheim, Klaus, Manger, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Manger, p.a. Sæbo-
 vaagen.
 Storebo, Rasmus N., Austevold, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Austevold,
 p.a. Hufteren.
 Sælen, Berge, Fane, f. 1884. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Laksevang.
 Tunge, Johannes, Fjellberg, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a.
 Indbjø.

Tveit, Erik, Alversund, f. 1885. Lagerbetjent, nu. o. Bergen.
 Øie, Haktor, Varaldso, f. 1882. Gaardsbestyrer, nu. o. Austevold, p.a. Stolmen.

23de kursus 1905—07.

Aarhus, Sjur, Evanger, f. 1885. Gartner, nu. o. Sandefjord.
 Bauge, Hans, Masfjorden, f. 1885. Utvandret til Amerika.
 Bleie, Knut, Ullensvang, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang, p.a. Naa.
 Breivik, Nils, Fane, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Hobøl, Smaalenenes amt, p.a. Saaner st.
 Drange, Ole, Os, f. 1885. Arbeidsformand ved Ekhaug planteskole, nu. o. Os, p.a. Softeland.
 Eide, Bertin, Hosanger, f. 1884. Elektromontør, nu. o. Bergen.
 Ekeberg, Hans, Fuse, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Fuse, p.a. Fuse.
 Flesland, Lars, Fane, f. 1884. Forpakter, nu. o. Ullensvang, p.a. Lofthus.
 Færevaag, Sigurd, Tysnes, f. 1887. Utskiftningsassistent, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
 Gerhardsen, Gerhard, Finaas, f. 1885. Bankkasserer & gaardbruker, nu. o. Finaas, p.a. Møsterhavn.
 Gjerde, Hans, Haus, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Arne st.
 Grønlien, Lars, Voss, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Hallaraaker, Tobias, Jondal, f. 1887. Handelsmand & gaardbruker, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Hauso, Sigurd, Kvinnherred, f. 1884. Farmer i Amerika.
 Helle, Mons, Brudvik, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Brudvik, p.a. Stanghelle.
 Hopland, Andreas, Alversund, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Alversund, p.a. Seim.
 Hæve, Odd, Voss, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Bulken.
 Lekve, Torkel, Ulvik, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Ulvik, p.a. Ulvik.
 Lovvik, Oscar, Skaanevik, f. 1887. Utskiftningsassistent i Buskerud amt, p.a. Larvik.
 Mæhle, Andreas, Etne, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Etne.
 Sætre, Sigvald, Askøen, f. 1886. Gaardsbestyrer, nu. o. Askøen, p.a. Alvoen.
 Tornoe, Alf Bull, Skaanevik, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Skaanevik, p.a. Skaanevik.
 Tvedt, Lasse, Valestrand, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Hal-senøy kloster.
 Vikor, Johannes, Kvam, f. 1886. Utvandret til Amerika.
 Villanger*, Hans, Manger, f. 1887. Dod.
 Ordinær 2 vinterselev med eksamen:
 Jordan, Erik Elster, Fane, f. 1886. Agent, nu. o. Bergen.

24de kursus 1906—08.

Askeland, Harald, Manger, f. 1887. Kontorist, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Askeland, Sigmund, Haus, f. 1884. Arbeider, nu. o. Stord, p.a. Lervik.
 Borge, Olav, Haus, f. 1886. Forpakter, nu. o. Haus, p.a. Haus i Nord-hordland.
 Botnen, Nils L., Kvam, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Porsmyr.

Eikemo, Kaspar R., Masfjorden, f. 1885. Opholder sig i Bergen. Andre oply. uerh.
 Fossdal, Peder, Hosanger, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Hosanger, p.a. Tys-sebotn.
 Heggertveit, Alfred S., Hammer, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Hammer, p.a. Hjelmaas.
 Hjelmtvedt, Olav, Etne, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Etne, p.a. Kyrping.
 Hoisæter, Nils, Samnanger, f. 1887. Utvandret til Amerika.
 Johannessen, Johan, Voss, f. 1886. Forpakter, nu. o. Fuse, p.a. Fuse.
 Kobbeltvedt, Mons M., Fjeld. Gaardbruker, nu. o. Fjeld, p.a. Kobbeltvedt.
 Mugaas, Nils N., Evanger, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.
 Mæland, Olav G., Ullensvang, f. 1886. Dod 1914.
 Remme, Anders, Alversund, f. 1885. Gaardbruker, nu. o. Alversund, p.a. Alversund.
 Seim, Johannes S., Alversund, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Alversund, p.a. Alenfit.
 Skurtveit, Jonas J., Herlø, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Herlø, p.a. Rosland i Nordhordland.
 Sollesnes, Haakon K., Jondal, f. 1887. Gaardsbestyrer, adr. Vibrandsoen pr. Haugesund.
 Storhaug, Knut, Skaanevik, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Volden, Romsdals amt, p.a. Volden i Søndmøre.
 Storli, John, Fuse, f. 1886. Arbeider, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Tarlebo, Bertin, Aarstad, f. 1886. Gaardbruker paa Østlandet. Andre oply. uerh.
 Tokheim, Knut K., Ullensvang, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Odda, p.a. Odda.
 Vik, Jakob H., Kvam, f. 1887. Meieribestyrer, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
 Vik, Mons N., Brudvik, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Brudvik, p.a. Stamnes.

25de Kursus 1907—09.

Aalvik, Nils G., Kvam, f. 1887. Gaardbruker i Jarlsberg & Larviks amt, p.a. kjøbmand Durbech, Sandefjord.
 Borge, Sigurd, Vossestranden, f. 1886. Lagerformand, nu. o. Odda, p.a. Tyssedal.
 Byrkjeland, Johan, Kvam, f. 1886. Landbrukskandidat, folkehøiskolelærer, nu. o. Klepp, Stavanger amt, p.a. Klepp, Jæren.
 Dalland, Jonas, Strandvik, f. 1886. Gaardsbestyrer, nu. o. Vikedal, Stav-anger amt, p.a. Sandeid.
 Eknes, Hans, Hosanger, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Hosanger, p.a. Eknesvaag.
 Eikeland, Gittle, Kvinnherred, f. 1887. Utvandret til Amerika.
 Fitje, Torgils, Samnanger, f. 1888. Utvandret til Amerika.
 Fjeld, Nils Th., Fjeld, f. 1888. Dod.
 Flesland, Nils, Fane, f. 1887. Forpakter, nu. o. Fane, p.a. Fane.
 Gjerstad, Helge, Haus, f. 1887. Utskiftningsassistent, nu. o. Bergen.
 Grinde, Anders, Fane, f. 1888. Forpakter, nu. o. Hagevik, p.a. Hagevik.

- Haaheim, Olav, Ulvik, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Ulvik, p.a. Ulvik.
 Holmaas, Olaf, Lindaas, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Lindaas, p.a. Vaags-
 eidet.
 Husevik, Rikard, Fitjar, f. 1888. Gaardsbestyrer, nu. o. Fitjar, p.a. Vindnes-
 vaag.
 Matre, Lars, Skaanevik, f. 1888. Utskiftningsassistent, nu. o. Skaanevik,
 p.a. Skaanevik.
 Middtun, Halvor, Fane, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Mjelde, Martin, Haus, f. 1888. Forpakter, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Myhr, Ola, Hammer, f. 1889. Utvandret til Amerika.
 Nyegaard, Tormod, Strandebarm, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Strandvik,
 p.a. Sævareid.
 Rokenes, Nils, Vikebygd, f. 1888. Meieriforpakter, nu. o. Ogne, Stavanger
 amt, p.a. Bru st., Jæren.
 Straume, Gjert, Hosanger, f. 1885. Utvandret til Amerika.
 Svendsen, Otto, Vik, N.B. amt, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Vik, p.a. Vik
 i Sogn.
 Tjelflaat, Ola, Skaanevik, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a.
 Sandvold.
 Tyssen, Brynjulv, Evanger, f. 1886. Gaardsbestyrer, nu. o. Hollen, Brats-
 berg amt, p.a. Ulefos pr. Skien.
 Velken, Johannes, Granvin, f. 1889. Lærer, nu. o. Tune i Smaalenene,
 p.a. Greaker.
 Wergeland, Birger, Masfjorden, f. 1888. Gaardbruker & sersjant, nu. o.
 Masfjorden, p.a. Høsteland.
 Ordinær 2 vinters elev med eksamen:
 Liland, Sigurd, Fane, f. 1886. Smaabrukslærer i Kristiansand stift, land-
 brukskandidat, p.a. Stend st.

26de kursus 1908—10.

- Aarland, Asmund, Austevold, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Austevold, p.a.
 Stolmen.
 Alvsaaer, Torstein, Ullensvang, f. 1890. Lærer. Andre oply. uerh.
 Bjelland, Anders, Stord, f. 1890. Landbr.kand., gaardsbestyrer, nu. o. Haa-
 land, Stavanger amt, p.a. Malde pr. Stavanger.
 Bjorgaas, Nils Olsson, Evanger, f. 1887. Kontrollassistent, Sorum, Åkershus
 amt, p.a. Berg i Sorum.
 Bjerke, Olav N., Voss, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Ygre.
 Bø, Hans, O., Voss f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Bulken.
 Boe, Ivar, Manger, f. 1890. Handelsbetjent, nu. o. Stavanger.
 Fidtje, Magne O., Haus, f. 1889. Handelsbestyrer, nu. o. Finaas, p.a.
 Mælandsvaag.
 Fjærtøft, Torgeir, Sveio, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Jondal, p.a. Jondal.
 Flornes, Mikal, Tysnes, f. 1890. Folkehoiskolelærer, landbrukskandidat,
 nu. o. Kvitescid, Bratsberg amt, p.a. Telemaikens folkehøiskole,
 Kviteseid.
 Gaupaas, Gustav O., Haus, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Garnes.

- Hole, Odd, Vossestranden, Gaardbruker, nu. o. Vossestranden, p.a. Vosse-
 stranden.
 Klyve, Olav O., Kvam, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Steinestø.
 Middtun, Martin L., Fane, f. 1887. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.
 Middtun, Mons P., Fane, f. 1887. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a. Hop.
 Nordahl, Jens, Fjeld, f. 1889. Utvandret til Amerika.
 Spilde, Lars O., Granvin, f. 1888. Lærer, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Stanghelle, Andreas N., Bruvik, f. 1887. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a.
 Bones pr. Fjøsanger st.
 Svartveit, Olav K., Ullensvang, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Kinservik,
 p.a. Utne.
 Sætre, Dagfinn, Fane, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Gran, Kristians amt,
 p.a. Gran st.
 Tepstad, Edvard, Hammer, f. 1890. Utvandret til Amerika.
 Tertnes, Ivar V., Aasene, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Aasene, p.a. Eids-
 vaag i Nordhordland.
 Tveit, Arne K., Alversund, f. 1888. Gaardsbestyrer, nu. o. Alversund, p.a.
 Holmeknappen.
 Tverberg, Ola H., Masfjorden, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a.
 Haugsdal.
 Vik, Olav J., Kvam, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
 Ordinær 2 vinters elever med eksamen:
 Hornes, Sigurd, Fane, f. 1886. Gartner, nu. o. Kristiansand.
 Rongen, Olav, Evanger, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Evanger, p.a. Bol-
 stadoren.
 1 vinters elever 1909—10:
 Bratteteig, Nils, Roldal, f. 1883. Gaardbruker, nu. o. Hammer, p.a. Horvik
 i Nordhordland.
 Godoen, Johannes, Tysnes, f. 1888. Utvandret til Amerika.
 Hansen, Ernst, Bergen, f. 1891. Studerer teologi, nu. o. Kristiania.
 Klyve, Per D., Voss, f. 1888. Lærer, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Klyve, Sigurd, Kvam, f. 1888. Se 27de kursus ordinære 2 vinters elever.
 Kythe, Olav L., Voss, f. 1890. Se 28de kursus ordinære elever.
 Lea, Martin, Kvinnherred, f. 1891. Gaardbruker og bankbokholder, nu. o.
 Kvinnherred, p.a. Dimmelsvik.
 Lone, Albert, Roldal, f. 1886. Ansatt i Dreyers grafiske anstalt, Stavanger.
 Lygre, Karl, Fuse. Jordbruksarbeider og bodker, nu. o. Strandvik, p.a.
 Sundvor.
 Møller-Nielsen, Danmark. Oply. uerh.
 Riisnes, Arne, Masfjorden, f. 1892. Se 28de kursus ordinære elever.
 Riisnes, Erik, Masfjorden, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a.
 Riisnes.
 Soldal, Olav, Kvam, f. 1882. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
 Tennebæk, Johannes, Askoen. Oply. uerh.
 Øystese, Thor J., Kvam, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.

27de kursus 1909—11.

- Bjorge, Magnus, Hosanger, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Hosanger, p.a.
 Eknesvaag.

Brattabo, Lars L., Ullensvang, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Ullensvang, p.a. Naa.

Dalen, Knut, Røldal, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Røldal, p.a. Røldal.

Eikeland, Hans S., Fuse, f. 1887. Gaardsarbeider, nu. o. Fuse, p.a. Eike-landsosen.

Eitrheim, Kristen, Ullensvang, f. 1884. Gaardsbestyrer, nu. o. Odda, p.a. Odda.

Gjersvik, Ingjald, Tysnes, f. 1890. Gaardsbestyrer, nu. o. Skutesnes, Stavanger amt, p.a. Skutesnes.

Garnes, Anders, Haus, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Garnes.

Haugland, Jakob E., Fane, f. 1887. Forpakter, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.

Horvei, Nils Johs., Evanger, f. 1887. Gaardsbestyrer, nu. o. Evanger, p.a. Bolstadoren.

Nygaard, Arne, Askoen, f. 1885. Oply. uerh.

Rosseland, Johannes, Kvam, f. 1886. Gaardsbestyrer, nu. o. Kinservik, p.a. Grimo.

Rydland, Einar, Alversund, f. 1890. Politikonstabel, nu. o. Bergen.

Skorpen, Nils, Tysnes, f. 1889. Jordbruksarbeider, nu. o. Tysnes, p.a. Onareim.

Skram, Olav Haktor, Stord, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.

Skurtveit, Knut, Herlo, f. 1890. Maskinhandler, nu. o. Bergen.

Storækre, Johan, Kvinnherred, f. 1890. Baatbygger, nu. o. Kvinnherred, p.a. Rosendal.

Traa, Viking, Granvin, f. 1884. Lærer, nu. o. Øvrebo, Lister & Mandals amt, p.a. Øvrebo pr. Kristiansand.

Tveit, Peder, Varaldso, f. 1885. Gaardsbestyrer, nu. o. Sandviken, Bergen, p.a. Sandviksvei 121.

Undall*, Axel Rosenkrantz, Fjellberg, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Fjellberg, p.a. Valen.

Vaksdal, Johannes, Bruvik, f. 1885. Lærer ved Bergens guttehem, nu. o. Haus, p.a. Garnes st.

Vethe, Knut L., Voss, f. 1890. Landbrukskandidat. Assistent ved landbruks-
hoiskolen, adr. Aas.

Vik, Olav T., Kvam, f. 1889. Elektriker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.

Wallace, Lars Georg, Skaanevik, f. 1890. Utskiftningsassistent, nu. o. Bergen, p.a. Skaanevik.

Ordinær 2 vinters elever med eksamen:

Ekeland, Brynjulf, Bergen, f. 1891. Kjøbmand, nu. o. Bergen, p.a. Strandgaten 56.

Kaland, Alv, Fane, f. 1891. Meierist, nu. o. Bergen, p.a. Bergens meieribolag, Bergen.

Klyve, Sigurd, Kvam, f. 1888. Utskiftningsassistent i Buskerud amt.

Pedersen, Knut, Bergen, f. 1891. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a. Stend.

Tveiten, Lars Jørgensen, Hosanger, f. 1890. Stikningsformand, nu. o. Bergen.

Vethe, Helge L., Voss, f. 1891. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Bulken.

Øien, E. Johan, Bergen, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Alversund, p.a. Lillebergen.

1 vinters elever 1910—11:

Eide, Nils N., Voss, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Bulken.

Rothe, Erik Seim, Voss, f. 1890. Se 23de kursus ordinære 2 vinters elever.

Salbu, Anders H., Fane, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Stend.

Teigland, Ola J., Haus, f. 1890. Utvandret til Amerika.

23de kursus 1910—12.

Bergo, Knut H., Evanger, f. 1890. Gaardsbestyrer, nu. o. Evanger, p.a. Eksingedalen.

Bindingsbø, Johannes I., Evanger, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Evanger, p.a. Eksingedalen.

Børve, Erling M., Kvam, f. 1890. Jordbruksarbeider, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.

Een, David B., Voss, f. 1890. Landbrukskandidat, assistent ved landbruks-
hoiskolen, adr. Aas.

Fjellanger, Jørgen, Lindaas, f. 1887. Lærer, nu. o. Lindaas, p.a. Lindaas.

Garnes, Nils L., Haus, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Garnes.

Hammersland, Ingvald, Etne, f. 1890. Kontrolassistent paa Østlandet. Andre oply. uerh.

Holdhus, Axel Nyegaard, Haalandsdalen, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a. Fjosanger.

Kolstad, Karl O. Gregoriussen, Manger, f. 1886. Forpakter, nu. o. Manger, p.a. Manger.

Krüger, Edmund Severin, Fuse, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Fuse, p.a. Skjørsand.

Kythe, Olav L., Voss, f. 1890. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Kythe.

Lid, Mikael G., Fane, f. 1891. Bankkasserer, nu. o. Fane, p.a. Nesttun.

Lothe, Albert, Ullensvang, f. 1891. Elev ved statens smaabrukerlærerskole, adr. Sem pr. Hvalstad st.

Mo, Olaf J., Modalen, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Modalen, p.a. Mo.

Morvik, Nils R., Aasene, f. 1892. Oply. uerh.

Mæland, Mons Sigurd, Etne, f. 1890. Gartner, nu. o. Sandnes.

Natland, Olaf Malvin, Fane, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Fjosanger.

Oma, Henry O. L., Strandebarm, f. 1890. Landbrukskandidat, lærer ved Enes husmorskole, nu. o. Kvinnherred, p.a. Enes.

Riisnes, Arne L., Masfjorden, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Hosteland.

Romslo, Fabian Johannessen, Haus, f. 1891. Bankkasserer, nu. o. Haus, p.a. Ytre-Arne.

Sandven, Olav O., Kvam, f. 1891. Meieristyrer, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.

Segleim, Abel A., Kvinnherred, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Torvestad, Stavanger amt, p.a. Torvestad pr. Haugesund.

Skurtveit, Sverre, Herdla, f. 1890. Gartner, nu. o. Fane.

Søvik, Bertin E., Os, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Os, p.a. Lysekloster.

Widerøe, Johannes Middelfart, Skaanevik, f. 1889. Forpakter, nu. o. Skaanevik, p.a. Skaanevik.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

- Bjergersen, Hans B., Aarstad, f. 1893. Oply. uerh.
 Djurhus, Jens Kristian Fredrik, Kollefjord, Færøerne, f. 1890. Kongs-
 bonde, adr. Kollefjord, Færøerne.
 Olsen, Hans Jakob, Kvalvig, Færøerne, f. 1890. Elev ved landbrukshoi-
 skolen, adr. Aas.
 Rothe, Erik Seim, Voss, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Voss, p.a. Bulken.

1 vinters elever 1911—12:

- Evangel.* Bjørgum, Josef, Voss, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Monshaug.
 Eide, Anders, Voss, f. 1894. Se 31te kursus ordinære elever.
Mannay Elholm, Johan, Bergen, Oply. uerh.
 Furuberg, Peder, Kvinnherred, f. 1892. Se 31te kursus ordinære elever.
Handeltjener Gjøstein, Anders, Voss, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Reppen.
 Haaland, Jakob, Manger, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Manger, p.a. Uthelle.
Land Hartvedt, Olav, Haus, f. 1894. Se 29de kursus ordinære 2 vinters elever.
ukj. Hugnastad, Jon, Modalen, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Modalen, p.a. Mo.
Lagn. Kieding, J. H., Bergen, f. 1894. Utvandret til Amerika.
 Langeland, Nils, Samnanger, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Samnanger, p.a.
 Tysse.
Land Liland, Elias, Fane, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Blomsterdalen.
 Lægdene, Moses, Aarstad, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Aarstad, p.a.
 Lægdene pr. Minde st. *Land*
Nils Møllberg Milde, Nils M., Fane, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Morland, Randulf, Haugesund. Oply. uerh.
 Mossefinn, Knut, Voss, f. 1889. Død.
 Nastaas, Olav, Granvin, f. 1887. Gaardbruker og lærer, nu. o. Granvin,
 p.a. Granvin.
 Paulsen, Frimann, Bergen, f. 1891. Oply. uerh.
Høiskole Rittland, Lars, Fane, f. 1896. Studerer medicin, nu. o. Kristiania
 Romslo, Johannes, Haus, f. 1886. Gaardbruker, nu. o. Haus, p.a. Skygge-
 strand.
dør Sælen, Lars, Os, f. 1890. Chauffør, nu. o. Bergen, p.a. Bergens meieribolag.
 Thue, Erling, Fane, f. 1896. Ansatt ved statsbanerne, nu. o. Bergen.

29de kursus 1911—13.

- Brunborg, Salamon Larsen, Haus, f. 1887. Elev ved landbrukshoiskolen,
 adr. Aas.
 Bones, Jakob Olai Nilsson, Fane, f. 1890. Gaardsbestyrer, nu. o. Fane, p.a.
 Fjøsanger.
 Daae*, Gjert, Masfjorden, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Mas-
 fjorden.
 Drange, Nils M., Os, f. 1889. Baatbygger, nu. o. Os, p.a. Lysekloster.
Ed Eskeland, Øystein A., Stord, f. 1891. Agent, nu. o. Stavanger, p.a. Eik &
 Hausken, Stavanger.
And Espeland, Tørres Larsson, Fjellberg, f. 1891. Snekker, nu. o. Kristiania.
 Finne, Ivar K., Voss, f. 1891. Smaabrukslærer, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Finne, Nils Eriksen, Voss, f. 1890. Smaabrukslærer, nu. o. Voss, p.a. Voss.

- Finvaag, Oscar, Bergen, f. 1893. Kontorist, nu. o. Bergen.
 Grindheim*, Edvard, Manger, f. 1891. Oply. uerh.
 Gurvin, Olav, Askoen, f. 1893. Lærer. Andre oply. uerh.
 Hellesnes, Torstein E., Vossestranden, f. 1891. Elev ved landbrukshoiskolen,
 adr. Aas.
 Krokaas, Bergvin B., Askoen, f. 1892. Elev ved landbrukshoiskolen,
 adr. Aas.
 Myklebust, Jens Olavsens, Kvinnherred, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Kvinn-
 herred, p.a. Dimmelsvik.
 Nerhus, Torris, Jakobsen, Kvinnherred, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Kvinn-
 herred, p.a. Ølve.
 Nesheim, Knut Jakobsen, Evanger, f. 1891. Gaardsbestyrer, nu. o. Vosse-
 stranden, p.a. Bygd, Vossestranden.
 Robbestad, Svend M., Vikebygd, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Vikebygd,
 p.a. Førde i Søndhordland.
 Rougne, Harald Amundsen, Herlø, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Herdla,
 p.a. Skjellanger.
 Rorvik, Aasmund, Kvinnherred, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Fjellberg,
 p.a. Valen.
 Seim, Hallvor Johansen, Alversund, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Alversund,
 p.a. Seim.
 Toft, Nils R., Lindaas, f. 1889. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Rød.
 Toppe, Rasmus I., Aasene, f. 1892. Arbeidsformand, nu. o. Aasene, p.a.
 Melkeraaen.
 Vik, Torger Jørendsen, Kvam, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a.
 Øystese.
 Vindenes, Martin H., Strandvik, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Strandvik,
 p.a. Vindenes.
 Werner, August, Bergen, f. 1893. Utvandret til Amerika.
 Østensen, Bernhard, Aarstad, f. 1893. Gaardsbestyrer i S. Trondhjems amt.
 Andre oply. uerh.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

- Hartvedt, Olav, Haus. Syk, nu. o. Haus, p.a. Valestrandsfossen.
 Lohne, Leif, Bergen, f. 1893. Skal være gaardsbestyrer paa Jæren.
 Rosenberg, Karl, Bergen, f. 1892. Skal være gaardbruker paa Jæren.
 Skeie, Eivind J., Fane, f. 1891. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Sundsback, Peter, Bergen, f. 1893. Oply. uerh.

1 vinters elever 1912—13:

- Bergo, Olav, Evanger, f. 1892. Se 30te kursus ordinære 2 vinters elever.
 Bolstad, Lars H., Evanger, f. 1889. Gartner, nu. o. Evanger, p.a. Bolstadoren.
 Breivik, Olaf, Fane, f. 1894. Se 30te kursus ordinære 2 vinters elever.
 Brodal, Aksel, Bergen, f. 1893. Se 30te kursus ordinære 2 vinters elever.
 Flatabø, Tord J., Kvam, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
 Fredsvold, Alfred, Aasene, f. 1894. Se 31te kursus ordinære elever.
 Garnes, Harald, Haus, f. 1894. Se 31te kursus ordinære elever.

- Haavik, Jan, Strandvik, f. 1893. Bygningsmand, nu. o. Strandvik, p.a. Strandvik.
- Haavik, Torbjørn, Strandvik, f. 1890. Gaardbruker, nu. o. Strandvik, p.a. Strandvik.
- Hagen, Helge, Røldal, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Røldal, p.a. Røldal.
- Høisæter, Sjur, Strandvik. Jordbruksarbeider, nu. o. Strandvik, p.a. Strandvik.
- Jellestad, Johannes, Fane, f. 1893. Elev ved Kristiania tekniske aftenskole, nu. o. Kristiania.
- Langeland, Alfred, Hosanger, f. 1894. Se 31te kursus ordinære elever.
- Leknestangen, Ola M., Hammer, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Hammer, p.a. Leknestangen.
- Meyer, Kristian, Trondhjem, f. 1894. Se 30te kursus ordinære 2 vinters elever.
- Skintveit, Johannes, Herdla, f. 1892. Gartner, nu. o. Aker, Akershus amt, adr. ubekjendt.
- Skjelanger, Ole, Herdla, f. 1890. Jordbruksarbeider, nu. o. Herdla, p.a. Skjelanger.
- Skjold, Anton, Hjelme, f. 1891. Gartner. Andre oply. uerh.

30te kursus 1912—14.

- Aadland, Hans H., Fane, f. 1887. Gaardbruker, nu. o. Fane, p.a. Blomsterdalen.
- Bauge, Lauritz B., Manger, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Manger, p.a. Manger.
- Breivik, Robert, Fane, f. 1891. Gaardsbestyrer, nu. o. ^{banker Vestby st.} Haabøl, Smaalenenes amt, p.a. Saaner st.
- Ebne, Rasmus E., Skaanevik, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Skaanevik, p.a. Skaaneviksstranden.
- Eide, Ivar, Jondal, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Strandebarim, p.a. Omastranden.
- Fik, Lars Th., Kvinnherred, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Fjellberg, p.a. Halsenøy Kloster.
- Enes, Gunnar, Kvinnherred, f. 1894. Lærer ved Enes husmorskole, nu. o. Kvinnherred, p.a. Enes.
- Eskeland, Øystein L., Voss, f. 1894. Student, nu. o. Voss, p.a. Voss.
- Flatekval, Lars S., Modalen, f. 1892. Kontrolassistent i Jarlsberg & Laurvik amt, p.a. Myhre pr. Holmestrand.
- Fosso, Olav O., Kvam, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
- Frette, Vidar, Etne, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Etne p.a. Etne.
- Halsøy, Magnus I., Masfjorden, f. 1892. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Masfjorden.
- Haukedal, Edvard Magnus, Aasene, f. 1892. Gaardsbestyrer i Jarlsberg og Laurvik amt, Andre oply. uerh.
- Heimvik, Johannes Knudtson, Hosanger, f. 1894. Gaardsbestyrer, nu. o. Manger, p.a. Manger.
- Henanger, Hans, Strandvik, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Strandvik, p.a. Sævareide.

- Henne, Lars Baardsen, Aarstad, f. 1891. Forpakter, nu. o. Fane, p.a. Sælen pr. Laksevaag.
- Hjørnevik, Magne, Evanger, f. 1890. Gaardsbestyrer, nu. o. Evanger, p.a. Bolstadøren.
- Holmaas, Henrik, Lindaas, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Lindaas, p.a. Lindaas.
- Lillejord, Sigmund, Modalen, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Modalen, p.a. Mo. Mundheim, Svale, Varaldso, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Varaldso, p.a. Mundheim.
- Stuve, Helge P., Stord, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
- Tjelle, Christofer, Skaanevik, f. 1893. Kontorist, nu. o. Haugesund.
- Tveit, Nils K., Alversund, f. 1893. Gaardsbestyrer, nu. o. Alversund, p.a. Holmeknappen.
- Øvrevik, Johne, Fjellberg, f. 1893. Jordbruksarbeider, Fjellberg, p.a. Toftevaag.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

- Bergo, Olav, Evanger, f. 1892. Gaardsbestyrer, nu. o. Torvestad, Stavanger amt, p.a. Brekke pr. Haugesund.
- Breivik, Olav L., Fane, f. 1894. Gaardbruker, nu. o. ^{Land, Adr.} Hobøl, Smaalenene, p.a. Saaner st.
- Brodahl, Aksel, Bergen, f. 1893. Gaardsbestyrer, nu. o. Aasene, p.a. Aas- tvedt.
- Hauge, Karl, Haus, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Haus, p.a. Hauke- land st.
- Hordnes, Ole O., Fane, f. 1889. Gaardsbestyrer, nu. o. Skje, Jarlsberg & Laurvik amt, p.a. Stokke st.
- Husgaard, Elias S., Færøerne, f. 1892. Kongsbonde, adr. Göttn, Færøerne.
- Johannessen, Harald, Bergen, f. 1894. Oply. uerh.
- Ludvigsen, Andreas, Bergen, f. 1893. Oply. uerh.
- Meyer, Kristian, Trondhjem, f. 1894. Gaardsbestyrer i Gudbrandsdalen.
- Møn, Knut A., Voss, f. 1893. Gaardsbestyrer, nu. o. Voss, p.a. Mons- haugen.
- Søvik, John, Bergen, f. 1894. Oply. uerh.

1 vinters elever 1913—14:

- Danielsen, Johannes, Færøerne, f. 1888. Kongsbonde, adr. Volbastad, Færøerne.
- Gille, Harald, Fane, f. 1898. Se 32te kursus ordinære 2 vinters elever.
- Gjeitle, Knut, Evanger, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.
- Hauge, Brynjulf, Voss. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Voss.
- Hauge, Johannes, Strandvik, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Strandvik, p.a. Strandvik.
- Herøen, Vincent, Fane, f. 1896. Se 32te kursus ordinære elever.
- Kythe, Anders, Voss, f. 1892. Se 32te kursus ordinære elever.

Orre, Lars, Haalandsdalen, f. 1888. Gaardbruker, nu. o. Haalandsdalen, p.a. Øvre-Haalandsdal.
 Raadal, Nils, Fane, f. 1896. Se 31te kursus ordinære 2 vinters elever
 Kitland, Trygve, Fane, f. 1899. Handelsgymnasieelev, nu. o. Bergen, p.a. Stend.
 Rote, Bjarne, Voss, f. 1896. Se 31te kursus ordinære 2 vinters elever.
 Valle, Olav, Fane, f. 1899. Se 32te kursus ordinære 2 vinters elever.
 Vinnes, Nils, Strandvik, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Strandvik, p.a. Vinnesleiren.

31te kursus 1913—15.

Amland, Lorentz S., Tysnes, f. 1895. Forpakter, nu. o. Askoen, adr. uerh.
 Berger, Erling, Tysnes, f. 1895. Gaardsbestyrer, nu. o. Tysnes, p.a. Tysnes.
 Eide, Anders N., Voss, f. 1894. Gaardsbestyrer, nu. o. Askoen, p.a. Ask.
 Eikeland, Hans J., Fuse, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Fuse, p.a. Eikelandsosen.
 Flæten, Nils, Kvam, f. 1892. Fjøsmeister, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Foer, Bernhard, Fuse, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Fuse, p.a. Fuse.
 Fosse, Johannes R., Masfjorden, f. 1894. Gaardbruker, nu. o. Masfjorden, p.a. Matredal.
 Framnes, Simon Knutsen, Vikebygd, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Vikebygd, p.a. Førde i Søndhordland.
 Fredsvoll, Alfred M., Aasene, f. 1894. Gaardbruker, nu. o. Aasene, p.a. Eidsvaag i Nordhordland.
 Furuberg, Peder, Kvinnherred, f. 1892. Plantor, nu. o. Haugesund, adr. uerh.
 Garnes, Harald, Haus, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Haus, p.a. Garnes.
 Hammersland, Mons E., Haalandsdalen, f. 1892. Gaardsbestyrer i Gudbrandsdalen, adr. Tretten st.
 Hopland, Sivert J., Alversund, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Alversund, p.a. Seim.
 Langeland, Alfred J., Hosanger, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Hosanger, p.a. Hosanger.
 Lone, Martin N., Haus, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Haus, p.a. Haukeland st.
 Mykkeltveit, Nils J., Evanger, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.
 Mækeland, Sakarias, Sveio, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Sveio, p.a. Førde i Søndhordland.
 Nordahl, Hallvard, Fjeld, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Fjeld, p.a. Fjeld.
 Ryland, Ingvald I., Herdla, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Herdla, p.a. Rosland.
 Sundsbak, Olaf P., Aasene, f. 1894. Gaardsbestyrer, nu. o. Strømmen, Jarlsberg & Laurvik amt, p.a. Knem, Strømmen pr. Svelvik.
 Søfteland, Johannes, Os, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Os, p.a. Søfteland.
 Tuften, Samson, Jondal, f. 1894. Elev ved statens smaabrukerlærerskole, adr. Sem pr. Hvalstad st.

Wergeland, Asbjorn, Masfjorden, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Masfjorden, p.a. Hosteland.
 Øron, Peder J., Kvinnherred, f. 1893. Gymnasieelev, nu. o. Stavanger.
 Øystese, Jakob S., Kvam, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

Aauganes, Anders M., Kvam, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Kvam, p.a. Aalvik.
 Olsen, Gustav, Bergen, f. 1896. Kusk, nu. o. Fane, p.a. apoteker Krohn. Fjosanger.
 Patursson, Päll Nolsöy, Kirkjubö, Færøerne, f. 1896. Kongsbonde, adr. Kirkjubö, Færøerne.
 Raadal, Nils, Fane, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Lier, Buskerud amt, p.a. Store Reistad, Lier.
 Rote, Bjarne, Voss, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Bulken.
 Tveit, Per E., Balestrand, N.B. amt, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Balestrand, p.a. Vangnes i Sogn.

1 vinters elever 1914—15.

Birkeland, Sigurd, Fane, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
 Borge, Knut, Haus, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Ørsten, Rømsdals amt, p.a. Ørstenvik.
 Folkedal, Andreas, Granvin, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Granvin, p.a. Folkedal.
 Fyllingen, Ingebrigt, Fane, f. 1893. Forpakter, nu. o. Fane, p.a. Engeset pr. Nesttun.
 Gjelland, Lars, Voss, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Voss.
 Lemme, Lars, Voss, f. 1890. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Kythe.
 Skjold, Martinius, Hjelme, f. 1896. Gartner. Andre oply. uerh.

32te kursus 1914—16.

Eide*, Nils, Hammer, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Hammer, p.a. Valestrandsfossen.
 Erdal, Nils, Fane, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Heldal st.
 Erdal, Samuel, Fane, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Heldal st.
 Fosso, Ola T., Kvam, f. 1893. Gaardbruker, nu. o. Kvam, p.a. Norheimsund.
 Fjeldstad, Karl, Herdla, f. 1895. Gaardsbestyrer, nu. o. Austrheim, p.a. Aaraas.
 Furdal, Olai O., Skaanevik, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Ullensvang, p.a. Bu pr. Djonne.
 Grotnes, Ivar N., Strandebarm. Jordbruksarbeider, nu. o. Strandebarm, p.a. Kysnesstranden.
 Haugen, Anton V. P., Strandvik, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Modum, Buskerud amt, p.a. Modum.
 Heroen, Vincent, Fane, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Haaland, Stavanger amt, p.a. Malde pr. Stavanger.

- Holmaas, Lars, Lindaas, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Lindaas, p.a. Vaagseidet.
- Hovland, Lars S., Kvam, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Kvam, p.a. Øystese.
- Kythe, Anders T., Voss, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Kythe. *bonde*
- Kythe, Anders K., Voss, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Kythe. *died in 1953*
- Laastad, Martin, Lindaas, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Lindaas, p.a. Vaagseidet.
- Langeland, Johan K., Samnanger, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Samnanger, p.a. Tysse.
- Lid, Lars O., Voss, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Stokke, Jarlsberg & Laurvik amt, p.a. Bøhrevar, Stokke st.
- Mellingen, Jakob O., Lindaas, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Lindaas, p.a. Sletten.
- Olsen, Charles Frank-, Kvam, f. 1894. Arbeidsformand, nu. o. Fane, p.a. Milde.
- Olsen, Herstein Beyer, Fane, f. 1896. Jordbruksarbeider paa Østlandet. Andre oply. urh.
- Stromme*, Alfred, Lindaas, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Lindaas, p.a. Nordangervaag.
- Særvoll, Olav A., Strandvik, f. 1896. Kontrolassistent, nu. o. Søndre Land, Kristians amt, p.a. Skrudli st.
- Stordal*, Arnfinn, Masfjorden, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Masfjorden, p.a. Solheim.
- Tepstad, Torstein, Hammer, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Hammer, p.a. Hjelvikvaag.
- Tunestveit, Gottfred, Haus, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Haus, p.a. Haus i Nordhordland.
- Tveiteraas, Sigvald N., Haus, f. 1896. Gaardsbestyrer, nu. o. Ullensvang, p.a. Grimo.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

- Brunborg, Brynjulf L., Haus, f. 1892. Gaardsbestyrer ved Haugesund.
- Gille, Harald, Fane, f. 1898. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
- Heygum, Patur a, Færoerne, kongsbonde, Færoerne.
- Larsen, Ragnar, Askoen, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
- Sletteland, Kristen, Fjaler, N.B. amt, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Fjaler, p.a. Dale i Søndfjord.
- Thune, Harald, Kyrkjebo, N.B. amt, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Kyrkjebo, p.a. Ortnevik, Sogn.
- Valle, Olav K., Fane, f. 1899. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Hop st.

1 vinters elever 1915—16:

- Bergh, Trygve, Bergen, f. 1888. Jordbruksarbeider, nu. o. Kvinnherred, p.a. Uskedal.
- Bjaanes, Hans, Os, f. 1893. Jordbruksarbeider, nu. o. Os, p.a. Os.
- Bjorgaas, Sigurd, Evanger, f. 1892. Jordbruksarbeider, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.

- Foyen, Kristian, Stord, f. 1895. Gaardbruker, nu. o. Stord, p.a. Stord.
- Hernes, Ivar, Evanger, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.
- Hjertaas, Torvald, Alversund, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Alversund, p.a. Holmeknappen.
- Huglen, Øystein, Stord, f. 1896. Jordbruksarbeider, nu. o. Stord, p.a. Nordhuglen.
- Landro, Ingvald, Fjeld, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Fjeld, p.a. Sotra.
- Litland, Arne, Hosanger, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Hosanger, p.a. Hosanger.
- Mittun, Mons, Fane, f. 1895. Jordbruksarbeider, nu. o. Fane, p.a. Stend.
- Mykkeltveit, Knut, Evanger, f. 1897. Jordbruksarbeider, nu. o. Evanger, p.a. Evanger.
- Mon, Johans, Voss, f. 1894. Jordbruksarbeider, nu. o. Voss, p.a. Mons-haugen.
- Presttun, Johan, Haus, f. 1889. Jordbruksarbeider, nu. o. Haus, p.a. Solbjør.
- Ritland, Erling, Fane, f. 1900. Landbrukslærling, nu. o. Fjellberg, p.a. Halsnøy kloster.
- Sæbo, Einar, Kyrkjebo, N.B. amt, f. 1891. Gaardbruker, nu. o. Kyrkjebo, p.a. Kyrkjebo i Sogn.

33te kursus 1915—17.

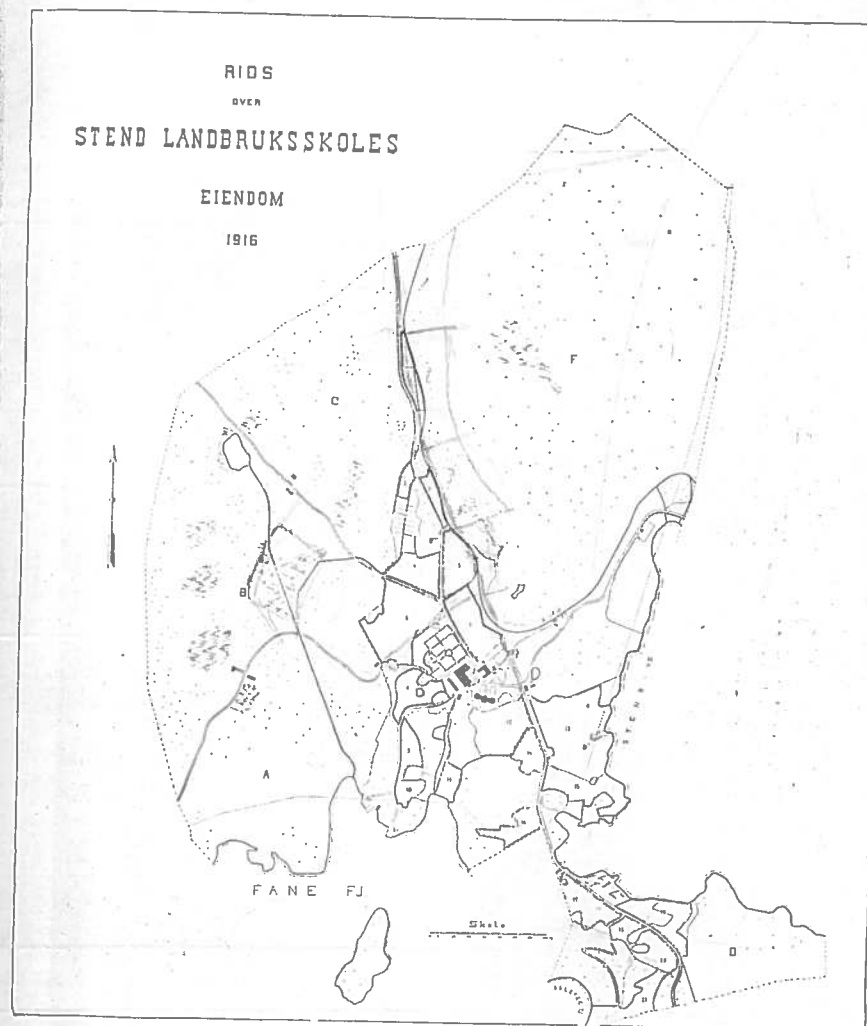
- Aarsand, Knut Andersen, Kvinnherred, f. 1896, p.a. Enes. *died*
- Bornes, Lars Henriksen, Masfjorden, f. 1896, p.a. Ritsnes. *died*
- Fitje, Reinhard Magnussen, Haus, f. 1896, p.a. Lonevaag.
- Fosse, Olav Larsson, Strandebarm, f. 1897, p.a. Fosse.
- Furdal, Eliam Johannessen, Skaanevik, f. 1896, p.a. Sollesvik.
- Kloster, Tor Andersen, Fjellberg, f. 1898, p.a. Halsenoy kloster.
- Klubben, Tidemann Gudmundsen, Finaas, f. 1894, p.a. Brandesund.
- Kyvik, Andreas Pedersen, Stord, f. 1894, p.a. Seminariet.
- Lillegraven, Ludolf Johan Jensen, Granvin, f. 1897, p.a. Granvin.
- Lindaas, Knut Halvorsen, Lindaas, f. 1895, p.a. Lindaas.
- Liseth, Knut Endresen, Eidfjord, f. 1895, p.a. Eidfjord, Hardanger.
- ✓ Lunde, Brynjulf Olsen, Voss, f. 1894, p.a. Tyrlingen.
- ✓ Maraas, Magnus Olsen, Manger, f. 1896, p.a. Sæbovaagen.
- Myking, Ingvald Johnsen, Lindaas, f. 1896, p.a. Myking.
- ✓ Myklebust, Bjerne G., Kvinnherred, f. 1892, p.a. Uskedal.
- Nes, Aasmund Alvaldsen, Skaanevik, f. 1895, p.a. Skaanevik.
- ✓ Nesse, Alfred Ingebrigtsen, Alversund, f. 1897, p.a. Seim.
- Pukerud, Jon Johannessen, Kinsarvik, f. 1897, p.a. Lofthus.
- Sandvik, Oluf I. Steffensen, Skaanevik, f. 1897, p.a. Skjærsvik.
- Skaar, Nils Steffensen, Hammer, f. 1894, p.a. Leknestangen.
- Tindeland, Ingvald Ivarsen, Sveio, f. 1897, p.a. Vikebygd.
- Tollshaug, Rasmus Jonassen, Manger, f. 1895, p.a. Askeland.
- Totland, Johannes Johannessen, Alversund, f. 1898, p.a. Seim.
- Vatle, Severin Johannessen, Haus, f. 1898, p.a. Vatle i Nordhordland.
- ✓ Ytre-Arne, Knut Andersen, Haus, f. 1897, p.a. Indre-Arne st.

Ordinære 2 vinters elever med eksamen:

Madsen, Leonard Malvin, Bergen, f. 1895, p.a. Halvor Lunds gt. 11, Bergen.
 Mjelde, Magnus Johannessen, Haus, f. 1897, p.a. Haus i Nordhordland.
 Tjugum, Anders Torsen, Balestrand, N. B. amt, f. 1896, p.a. Balestrand, Sogn.
 Tveit, Gjert Engelsen, Varaldso, f. 1880, p.a. Mundheim.

1 vinters elever 1916—17.

Aasheim, Olav Johannessen, Haus, f. 1899, p.a. Haus i Nordhordland.
 Nedkvitne, Anders Knutsen, Voss, f. 1894, p.a. Voss.
 Raadal, Kristian Monsen, Fane, f. 1898, p.a. Stend.
 Reigstad, Olav Johannessen, Samnanger, f. 1900, p.a. Tysse.
 Tunestveit, Bernhard M., Haus, f. 1898, p.a. Haus i Nordhordland.
 Ygre, Brynjulv B., Voss, f. 1897, p.a. Ygre.

Eiendommens størrelse.

Indmark.

a. Dyrket.			
1. Raadalsmyr	maal 4.5	7. Florstykket	maal 14.0
2. Garkjeldemyr	" 3.4	8. Fugledalen	" 9.2
3. Johannesmyr	" 3.2	9. Munkevollen	" 6.0
4. Kræklingen	" 10.0	10. Eikevollen	" 5.0
5. Allémyr	" 9.0	11. Bjorvollen	" 4.0
6. Storaakeren	" 24.0	12. Store Meierimyr	" 16.4
		13. Kronestykket	maal 39.0
		14. Lille Meierimyr	" 5.0
		15. Bjørkevollen	" 15.0
		16. Konowmyr	" 8.0
		17. Store Redskapsmyr	" 11.0
		18. Lille Redskapsmyr	" 5.0
		19. Klungervollen	maal 14.0
		20. Vollebakken	" 7.0
		21. Volledalen	" 10.0
		Have, plæner, etc.	" 24.3
			maal 247.0
			" 203.0
			maal 550.0

Utmark.

A	maal 210.0
B	" 320.0
C	" 203.0
Stendholmen	maal 733.0
Krykkjehaugen	" 17.0
Stendholmen	" 76.0

**STEND
LANDBRUKSSKOLES**

50-AARSFEST

I.

Gud sign vor konge god,
giv ham i farer mod,
giv ham din fred!
Giv du ham vise raad,
styrk ham i al hans daad,
styrt svig og onskabs raad
i støvet ned.

II.

Millom bakkar og berg ut med havet
heve normannen fenge sin heim,
der han sjølv heve tuftene gravet
og sett sjølv sine hus uppaa deim.

Han saag ut paa dei steinute strender,
det var ingen som der hadde bygt.
„Lat oss rydja og byggja oss grender,
og so eiga me rudningen trygt.“

III.

Tone: Norges høitidsstund er kommen.

Bondeguttens længsler tændes
selvbevidst hver Norges vaar;
kræfter vaagner, brydes, vendes,
modnes frem til høstens aar.
„*Moder jord*, dig vil vi hædre,
i dit skjød vort frø vi saar,
: du skal dyrkes, drives bedre,
saa vor slegt den fremad gaar!“ ::

Delte krav fra slegtens unge,
sterke, maalbevidste mænd,
skabte — trods de første tunge
tider — skolen her paa Stend.
Wilson han blev rydningsmanden,
pløidde dybt i vestlandsk jord
: — digitalis stod rundt randen —
men, hvor *Wilson* dog var stor! ::

Sandberg trofast var at spare,
fulgte tidens løsen bra
— *lysimachia* vulgare
mellem brisk og *betula*.
Klokk fra Hjørundfjordens vover
— diplomat blandt datids mænd —
: hugged spareknirket over,
planla stort det nye Stend. ::

Teig og *Ritland* midt iblandt os
har sonderet ganske bra
— *tussilago* & *rhimanthus*,
circi, *matricaria*! —
De har grøftet, gjødslet, saaet
eng og aker fagert staar;
: her er resultater naaet
stadig bedre aar for aar. ::

Lærere og funktionærer,
som i disse aar her var,
mindets fest Jer alle ærer
for det frø, I saaet har!
Hvor der før var krat og stene,
eller myr som allerværst
: — vokser *phleum* og *avene*,
hordeum, *solanum* bedst. ::

Skolens styre blev dens varde
— Meinich, Løberg, Rye, Krog,
Worsøe, Christie — gamle garde,
stolt du staar i mindets bog!
„Traditionerne forpligter“,
har vor Hroar Olsen sagt;
∴ derfor styrets mænd ei svigter,
men om skolen stødt staar vakt. ∴

„Traditionerne forpligter“,
— det vi gjentar her i kor;
landbruksmænd ei landet svigter,
nordmænd end i Norge bor!
*Moder jord, dig vil vi hædre,
i dit skjød vort frø vi saar,*
∴ — *altid du skal dyrkes bedre,
saa vor slegt den fremad gaar!* ∴

IV.

Jeg vil verge mit land, jeg vil bygge mit land.
jeg vil elske det frem i min bøn, i mit barn,
jeg vil øke dets gavn, jeg vil søke dets savn
∴ ifra grænsen og ut ∴ til de drivende gavn.

Her er sommersonn nok, her er sædejord nok,
bare vi, bare vi hadde kjærlighet nok,
her er digtende trang gjennom arbeidets gang
∴ til at løfte vort land, blot vi løfter i flok.

V.

Mel.: Mens Nordhavet bruser.

Her samles elever — mand ved mand
i fylking ved festdækte borde,
fra Voss og Hardanger og Midthordland
og Nordhord- og Søndhordlands fjorde.
∴ Idag hver lærling skal være gjest.
og feire skolens 50 aars fest. ∴

Saa mange av minder fra Stend vi har,
som sammen os troligen binder.
Men mangen en ven, som her der var,
vi ikke ved festbordet finder.
∴ De venners navne vi paa vor vei
vil kranse med mindets forglemmigei! ∴

Vi lærte at dyrke dig moder jord
og samles om bøndernes merke;
al kundskab om dig i dit blomsterflor
gjør bønderne rige og sterke.
∴ Naar fylket fremad vi bønder gaar,
vor eng og aker sin glanstid faar. ∴

Ja, fremad da venner fra fagre Stend,
og lad os vort fædreland bygge!
Slaa ring om vort landbruk og staa som mænd,
naar truende hob vil os rygge!
∴ *Den sandhed ingen skal rokke ved:*
— *gaar bonden under, gaar Norge med!* ∴

VI.

Norsk stevntone (den nye).

Til lags aat alle kann ingen gjera;
det er no gamalt og vil so vera.
Eg tykkjer stødt, at det høver best
aa hjelpa den som det trenger mest.

Og kor du bryggjar og kor du bakar,
det er alltid ein som det ikkje smakar;
og naar den eine daa gjerer rop,
daa ropar sidan den heile hop.

D'er mange nok, som vil domar vera
og læ aat alt som dei andre gjera.
Og lyte finner dei rundt i kring,
og sjølve gjører dei ingen ting.

VII.

Mel.: Den gang jeg drog avsted.

Naar pressen kommer her
og snuser til enhver,
da gjælder det for alle at raabe: „I gevær“!
Skjønt ymist slags kolør,
maa pressen ha honnør,
for alle av dem spiser jo av bondens kjød og smør.
Med melk til maksimalen de nu maa læskes godt,
saa er de med paa toldtarif, saa bonden faar det flot.

Ja, giv det blev saa bra!

Paa det et norskt hurra

— hurra — hurra — hurra!

Ved dette landbruksbord

tillad et freidigt ord:

I pressemænd, I agter allfor lidet *moder jord*.

Om handel, industri

og al slags rederi

det læser vi til overflod — *nu maa her lægges bi!*

For seiles her forlangt i fra gamle fædres strand,

saa blir det jamen vanskelig at ro sig att i land.

I rev i seil maa ta!

Paa det et norskt hurra

— hurra — hurra — hurra!

Al klassestrid saa fæl

fordærver krop og sjæl,

det gjælder at se linjerne og sætte milepæl.

Vi bønder mener saa,

at sammen vi bør staa

og væрге os mot disse der, som aldrig nok kan faa!

Og hertil hjælper pressen som før, da noget gjaldt;

for *pressen den maa være det norske samfunds salt*.

Paa det et norskt hurra

I pressemænd skal ha

— hurra — hurra — hurra!

VIII.

Mel.: Gud beskyerme Norges rike.

Se der sidder Gudbrandsdalen
i en gammel gubbe graa!

Naar han reiser sig i salen,
hører alle fylker paa.

Blaa som sine egne fjorde,
sidder de der vesterfra;

høie Opland tar til orde
som paa sit Eidsivia.

Haakons hal og Olavs kirke
reise ville de av grus.

Ha, det var Normannavirke!

Var det ikke, Akershus?

O hvad fryd for dine taarne,
saa du Haakons tid igjen!

Det beror paa Norges kaarne;
tidens guder er dens mænd.

IX.

Ja, vi elsker dette landet,

som det stiger frem,

furet, veirbidt over vandet

med de tusind hjem;

Elsker, elsker det og tænker

paa vor far og mor

og den saganat som sænker

drømme paa vor jord.

Norske mand i hus og hytte,
tak din store Gud,
landet vilde han beskytte,
skjønt det mørkt saa ud.
Alt hvad fædrene har kjæmpet.
mødrene har grædt,
har den Herre stille lempet,
saa vi vandt vor ret.

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem
furet, veirbidt over vandet
med de tusen hjem.
Og som fædres kamp har hævet
det av nød til seir,
ogsaa vi, naar det blir krævet,
for dets fred slaar leir!

